شاہکار

1992

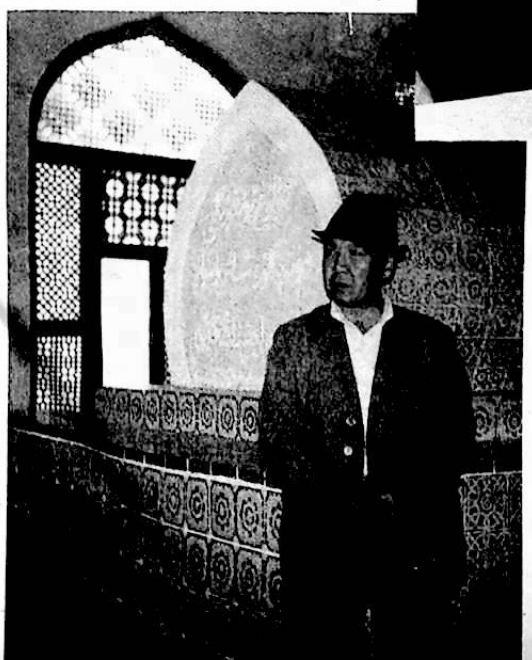
كۆزگە كۆرۈنگەن تالانتلىق شائىر مەھەممەتجان سادىق بىر نەچچە شېئىرىي توپلام، «ئىلى پەرزەنتلىرى» ناملىق شېئىرىي رومان، ئون نەچچە داستان ۋە باللادىلارنىڭ ئاپتورى. ئۇنىڭ «چىن مۇھەببەت» داستانى 1- نۆۋەتلىك مەملىكەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر مۇنەۋۋەر ئەسەرلىرىنى مۇكاپاتلاشتا مۇكاپاتلانغان. ئۇ جۇشقۇن ئىلهاملار ئىلكىدە داۋاملىق ئىجاد قىلماقتا.

ئۇ ئىجادىيەت ئۇستىدە ئىزدەنمەكتە.

ئۇ ياش ئەدىبلەر بىلەن سۆھبەتلەشمەكتە.

ئۇ يۇسۇپ خاس ھاجىپنىڭ قەبرىگاھىدا زىيارەتتە.

تاریخ

(ټولنیز، سیاسي ژورنال)

1

1992

42-ګڼه شمیره

بۇ سانداۋ

نەسرىي ئەسەرلەر

ئە. تۇردى..... ئاھ، ناخشا (پوۋېست)..... 16
ت. ئابدۇغوپۇر ..... يىراقتىكى يۇلتۇز (ھېكايە)..... 64
ق. مەسجىت..... مەكتۇلۇك ياشلىق (ئەدەبىي ئاخبارات)..... 79
س. ھاشىم..... ئاخىرقى قارار (فانتازىيىلىك ھېكايە)..... 88

شېئىرلار

م. سادىق..... يايلاق ناخشىلىرى..... 4
ئا. خېۋىر..... ئىككى شېئىر..... 7
ئا. مەخسۇت..... كېلىمەن ئۇيۇقتىن تاڭلارنى باشلاپ..... 9
م. ئەبەيدۇللا..... چۆل ناخشىلىرى..... 12
م. زايىت..... قاغىلىقتا تۇغۇلغان غەزەللەر..... 14
ئا. تۇنىياز..... دەملەر جىلۋىسى..... 70
ئا. ھەسەن..... تارىم تۇيغۇسى..... 74
ت. مۇھەممەتئىمىن ..... شېئىرلار..... 75
ھ. رەجەپ ..... ئىككى شېئىر..... 77
م. ئىھەد..... بۇ ـ سايرام..... 78
غ. قۇربان..... ئىككى شېئىر..... 110
ن. يۇنۇس..... مەن سەھەرنىڭ ئامراق كۈيچىسى..... 111
ئا. ئالىم ..... گۈزەللىك ـ يەردە..... 113
ئا. ھوشۇر..... غەزەللەر..... 114
ئا. تۇرسۇن..... ئىككى شېئىر..... 116
م. مېھمان..... بىر نۇر كېلەر..... 116
ئا. قارى..... ئۇستاز مېھرى..... 117
ئا. ئىدرىس ..... ئېزىقىقان سەيياھ..... 117

مۇھاكىمە ۋە تەقرىز

ئوبزورچى ماقالىسى..... ئەدەبىي ئىجادىيەتنى تېخىمۇ گۈللەندۈرۈپ، نۇتۇق ئېلان قىلىنغانلىقىنى كۈتۈۋالايلى... 118
م. شاۋۇدۇن..... بالىلار ئەدەبىياتىنى تېخىمۇ گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن تىرىشايلى..... 122
س. سەلەي..... ل. مۇتەللىپ شېئىرلىرىدىكى بەدىئىي ئۇسلۇب توغرىسىدا..... 126
ز. تاھىر..... «رەڭدار قۇيۇن» نىڭ رەڭدارلىقى نەدە..... 136
ھ. قاسىم..... ئەدەبىياتنىڭ تەرەققىياتىغا ھەل قىلغۇچ تەسىر كۆرسىتىدىغان ئەڭ مۇھىم بىرقانچە مۇناسىۋەت... 140

چەت ئەل ئەدەبىياتىدىن

ھوپاسسان..... مۇھەببەت: بىر ئۇۋچىنىڭ خاتىرىسىدىن ئۈچ بەت (ھېكايە)..... 149

جاھان ئەدەبىياتى مۇنبىرىدە

ئىرقىي كەمسىتىشكە قارشى باھادىر ئەدىب..... 155

ئەدەبىي ھايات ۋە ئۇچۇرلار

3 ـ نۆۋەتلىك بالىلار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى مۇكاپاتلاشتا مۇكاپاتلانغان ئەسەرلەر..... 158
نۇتۇق ئېلان قىلىنغانلىقىنىڭ 50 يىللىقىنى خاتىرلەش يۇزىسىدىن «تارىم» مۇكاپاتىغا ئەسەر قوبۇل قىلىش توغرىسىدا ئۇقتۇرۇش..... 160

* * *

بۇ سانىنىڭ مۇقاۋىسىنى ئا. ئەمەت، قىستۇرما سۈرەت ۋە ھۆسن خەتلىرىنى م. ئايۇپ، ت. نازىرى، ئابلىمىتلار ئىشلىمىگەن.

مۇھەممەتجان سادىق

يايلاق ناخشىلىرى

بۇ مېنىڭ تاغلىرىم

زۇمرەت سۇ،
سۈپسۈزۈك ھاۋا،
گۈل ـ گىياھ،
قارىغايىنىڭ
پۇرىقى ئىپار.
خام قايماق،
ساريماي، قىمىز.
ئاھ، تېخى پاقلان گۆشىچۇ،
ئېگىلگەن قامىتىم چىنار.
روھىم چېچەكلىمەكتە
چېچەك خۇش پۇراق،
ئېچىلغان ئەتىرگۈل گويا يۈرىكىم،
تېنىمدە باھار!
قىزارماقتا قان تېمىڭ
ئىككى مەڭزىمدۇ،
گويا بەشكېرەم باغلىرىدا
مەي بولغان ئانار...
بۇندا ئىلھام جۇشقۇنلايدۇ،
كۈمۈشلا
مۇھەببىتىم
گۈل سۆيۈڭ ئاققان ناخشىدەك!
بۇ مېنىڭ تاغلىرىم،
بۇ مېنىڭ يۇرتۇم!

بارمىدۇ يەنە بىر دىيار
ئالەمدە ماڭا ئەڭ گۈزەل،
ئەڭ ياخشىدەك!؟

قىز قۇۋاردا

چوغ رەڭلىك بۆكىگە ئۈكە قادىغان
چوغلۇقتەك گۈزەل جانان تۇلپار ئۈستىدە.
كېلىدۇ ياندىشىپ ئاق قالپاق كىيگەن
بوز يىگىت،
يانىدۇ شەپەق ھۆسنىدە.
يورۇتۇپ ئېتىنى بارار ئىككىسى،
چېچىلار پەرىگە قىران يۈرىكى.
بېشىنى بىر يانغا سەل ـ پەل قىيشايتىپ،
كېلىدۇ قىزارغان تاغنىڭ پورىكى.
ھايالىق كۆزلىرى چاچار ھارارەت،
چاقنايتتى يالقۇنى گۈل ـ گىياھلاردا.
تىكىلگەن كەينىدە قالغان سانسىز كۆز
ۋە ھەمدە بۇركۈتلەر تىك قىيالاردا...
ئويۇننىڭ ئادىتى بويىچە يىگىت
سالمىدى پەرزات بوينىغىمۇ قول.
سۆيمىدى بېشىنى قايرىپ يۈزىگە،
توختىماي كۆكلىدىن گۈل چاچقان ئوغۇل.
ئۇيالغان قىز جىمجىت باراتتى ئاڭلاپ،
تەپ چاچار ئالەمگە چوغلانغان مەڭزى.

تۆكۈلەر كۆزددىن يايلاققا خىيال،
يېگەمدۇ ئاتىنىڭ ھۆكۈمران لەۋزى؟!
زادى ھەي، كىم ھاكىم قىز تەقدىرىگە،
ئاغلاردا مۇھەببەت ئاچمامدۇ چېچەك؟!
كۈتەمدۇ ھەسرەتتىن چېچى ئاقىرىپ،
ئاھ، بېلى مۈكچەيگەن جانىنى كېلىمچەك!؟
ئاخىرقى پەللىگە كەلدى، يىگىتنىڭ
سۆزلىرى، ئېيتقىنا تۈگمەگەنمىدۇ؟!
جاراڭلىق كۈيلەرنى ياڭرىتار، تارنى
قىز قەلبى ئۆزىگە يېڭگەنمىدۇ؟!
ئۇ قاچار،
ئەمدىكى نۆۋەت ئاشۇنداق،
بايانتىن گۈل چېچەپ كەلگەن يولىغا.
گۈزەل قىز قامچىسى ئويناپ ھاۋادا،
يۆگىشەر يىلاندەك دۈمبە ـ غولىغا...
يالقۇنلۇق،
خىيالچان كۆزلىرى ئۇنىڭ
تىكىلەر گۈزەلگە نېمىدۇر كۆتۈپ.
قاچ، دېدى ھېچنېمە ئاڭلىمىغاندەك،
تولۇن ئاي قاريغاي كەينىگە ئۆتۈپ...
ئېگىردى شۇنداق بىر،
قىران يۈرىكى
قامچىسىز مىڭ پارە بولدى تىلىنىپ.
ئۇچتى ئات،
ئۆزىگە كۆرمەستىن راۋا
يەنە بىر سۆزلەشنى قىزغا يېلىنىپ...
بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى ئۇچماقتا
ئىككى ئات،
ھاۋادا قىزنىڭ قامچىسى.
بولمىدى،
ئاقارمۇ قىران يۈزىدىن
مۇھەببەت قان بولۇپ
قانىنىڭ تامچىسى؟!
ئاسماندا كۈلەر كۆن،
چۈشتى تۆۋەنگە
جاناننىڭ قامچىنى تۇتقان قوللىرى...
بىلمىدىم، قانداقچە ئاياغلىشاركىن
ئەمدىكى سۆزۈلۈپ ياتقان يوللىرى؟!

ئىنسان قەدرى

سەن مېنى سايىغا تولا چىللىما،
پەرۋەردىم تومۇزدا كۆيگىنىم ياخشى.
مەنمۇ بىر ئادەمدەك كېرىپ مەيدەمنى،
خاماندا شاھانە كۈلگىنىم ياخشى!
قەدرى ـ قىممىتىڭنىڭ زەررىسى ئالتۇن،
بىلگەندە ئۆزۈڭنىڭ بىر شاھلىقىنى!
ياشىساڭ سايىدەك،
كەلمەس ئورنىغا
بىلگەندە ئۆمرۈڭنىڭ بىر ئاھلىقىنى!

مۇھەببەت سۈرىتى

ياتىمەن يانپاشلاپ يېشىل تۆپىدە،
ئالدىمدا شاھ سۈرەت،
مەپتۇن كۆزلىرىم.
بىلمىدىم، ئوخشىتىپ سىزالارمىدۇ
ئۆزۈمدەك قوپال ۋە رەڭسىز سۆزلىرىم؟!
تۆكۈلگەن شەپەقتىن ئېرىمەكتە تاغ،
قىزىرىپ ئۇتقاشتەك گۈلگۈن بىر رەڭدە.
ئۇستىدە ئاق، سېرىق، قىزغۇچ بۇلۇتلار،
مۇھەببەت ئىلاھى كۆيەر بۇ دەمدە.
تاغ باغرى قاريغاي،
گويا ئۇنمىدىن
ئۆرلەيدۇ چوغ رەڭلىك ھاياجان ئوتى.
ئاستىدا ياپيېشىل بېپايان ئوتلاق:
بەھەيسا پ، رەڭمۇرەك گۈل ـ چېچەك يۈرتى.
بىر ـ بىرىگە قاريشىپ تۇرار ئىككى ئات.
يېمەي ئاھ، گۈللەردىن يايراۋاتقاندەك.
ئۇستىدە ئولتۇرار سۈلۇ ۋە كۆرپەش،

بىر - بىرىگە قەلبىنى سايراۋاتقاندەك.
تاغ گۈزەل،
گۈل گۈزەل،
مۇھەببەت گۈزەل،
ئىككى ياش سۈرىتى چاچار يالقۇن - ئوت.
كۆيەتتى ئاھ، گۈلخان يېشىل تۆپىدە،
ناخشىدىن ياڭرايتتى قەلبىمدىكى يۇرت.

جاسارەت

بىلمىدىم،
سېغىنىمدۇ،
يېخسىقمىدۇ
ۋە ياكى جانغا ۋەھىمە.
چىقماقتا ئەنە، پۇرقىراپ،
يا، بۇ ھارپىسمۇ بىر گۈزەللىكنىڭ.
سەزدىمۇ قارلىغاچلار بىر خۇشاللىقنى،
ئۇيناپىدۇ ساماداۋ شۇڭغۇپ،
چۇرقىراپ...
چاقنايدۇ ئوت قىلىچلىرى
ئۆرلىگەن قارامتۇل بۇلۇتنىڭ
دولقۇنلانغان باغرىدىن.
جاراڭلىتىپ تاغۇ - تاشنى
ياڭرايدۇ گۈلدۈرلىگەن ساداۋ
ئەرشتىكى دۇمباق - ناغرىدىن...
بىر تال
ئىككى تال...
تامچىلاپ بېرىپ
تۆكۈۋەتتى سۈزۈك مېھرىنى
يايلاق - دالاغا...
گويا سۇغا چۈشكەن گۈزەللەردەك
يۇيۇنماقتا گۈل - گىياھلار...
چۈشەمدىكىمن
ئاپتاپ چىقىپ شادىيانە ساماغا؟!

گېنېرال تۇرغان يەر

ئىككى ساي قوشۇلغان ئاشۇ تۇمشۇقتىن
بىر ئۇلۇغ ئىنسانىنىڭ
ئىزى ئۆچتىمۇ؟!
بىلمىدىم، قارىغاي،
يېشىل ئارچىلار
شۇ قوتلۇق تۇپراقتىن
ياشناپ ئۆستىمۇ؟!
بۇ يەردە بىر زامان گېنېرال تۇرغان
ساپماستىن يېپىنغان شېنىل يېڭىنى.
ئۇ، يۇغان يۈزىنى ئويغاق بۇلاقتا،
كۆتۈپ ئاھ... ئەل-يۇرتنىڭ پارلاق تېڭىنى...
كېچىلا بېگىز ۋە ئارا تۇتقانلار
ئۆتكەن بۇ جىلغىدىن
مىلتىق كۆتۈرۈپ.
كەتمىگەن كۈن ۋە تۈن بادام قاپاقلىق
خەرىتە يېنىدىن،
مەختەك ئولتۇرۇپ.
ياپيېشىل بۇتۇمشۇق بېشى ئاچالنىڭ①
تۇرىدۇ كۆكسىنى قۇياشقا تۇتۇپ.
قارىغاي ئارىلاپ ئاقار تاغ سۈيى،
يۇرىدۇ سەركەردە خۇش خەۋەر كۆتۈپ...
گېنېرال تۇمشۇقى تۇرار ھېلىمۇ،
ئۇ يەردە پونكىتى يېشىل ئورمانىنىڭ.
گۈل كۆرۈپ ئىزىدا شادلاندى يۇرەك،
گېنېرال ئولتۇرغان ئۇلۇغ گۈلخانىنىڭ...

قاراۋۇل

ئۆرلىگەن كۇچانىڭ سوپۇنمەدەك تىك
قاتمۇقات تاغلارنىڭ ئۇستىدىن چوققا.
چوققىدىن قارىساڭ ئالدىڭدا ئاچال،
سىگمىدۇ كۆز نۇرۇڭ تاغ ۋە ئۇپۇققا...
بىر زامان چوققىغا كېلىپ ئادەملەر،

① جاي ئىسمى.

سېغىنغان، خۇدادىن سائادەت تىلەپ...
ئاخىرى كەلگەن بۇ تاغلار ئىچىگە،
ئىلگىدىن باتۇرلار تىغىنى بىلەپ...
شۇ ئېگىز چوققىغا قويغان قاراۋۇل،
مىلتىقى ئۇچىغا قونغان تولۇن ئاي.
جەڭچىنىڭ بېشىدا ئولتۇرغان قۇياش،
كۈيلىگەن شادلىنىپ ناخشىسىنى ساي...
مىلتىقىنى چىڭ تۇتۇپ كۈن-تۈن قاراۋۇل
كۆز يۇمماي قارىغان تاغ-ئىددىرلارغا.
بىرىدۇ سەگەكلىك تۈن ئارامىنى،
دوستلىرى ئۇخلىغان ئاق چېدىرلارغا...
ئالدىمدا دۈشمەن بار،
قالار ئايرىلىپ

قۇياشتىن گۈزەل تاڭ،
يۇمۇلسىلا كۆز.
كەينىدە جانىجان قېرىنداشلىرى،
كەينىدە يېگىلا كۈلگەن دالا ـ تۈز...
ھازىرمۇ شۇ تاغ بار،
شۇ چوققىمۇ ھەم،
ئاستىدا كۈيلەيدۇ ناخشىسىنى ساي.
كۈندۈزى كېلىدۇ ئۇستىگە قۇياش،
كېچىسى تەبەسسۇم قىلىپ تولۇن ئاي...
بۈگۈن شۇ چوققىنىڭ ئىسمى قاراۋۇل،
تۇرار ئۇ يىراقتا كۆز تىكىپ ھامان.
بىر زامان ئۇستىدە تۇرغان ئەزىمەت
جەننەتنىڭ ئىچىدە يۈرەر شادىمان...

ئابلىكىم خېۋىر

ئىلكى شېئىرلار

مەغرۇر بۇلۇت

بۇلۇتقا ئوخشايسەن، تەنھا ئاق بۇلۇت،
شايىدەك يېپىلىپ تۇرىسەن ماڭا.
تۇتاي دەپ قول سۇنسام تۇتالمايمەن ھېچ،
قولۇمنى شايمىغا ئورايسەن يانا.

چۈشۈمگە ئوخشايسەن، كۆرۈش مېنىڭدىن،
يېقىن يولاتمايسەن مېنى ھېچ قاچان.
گۈڭگا شېئىرلاردەك غۇۋادۇر يۈزۈڭ،
سىرلىق ئاق پەردىگە ئورالغان ھامان.

بۇلۇتتىن چۈشكەن بىر سايىگە ئوخشاش،
مەن ماڭسام ماڭىسەن، تۇرسام قاتىسەن.
قېنى چۈچەكلەر ئۇ ئۇ ئاسان ئۇسال،
بى رەھىم يېپىڭغا مېنى چاتىسەن.

يا باغلان بېلىمگە پوتا بوپ مەيلى،
يا سىرتماق سال ماڭا، بىراق سۆرەپ كەت.
يا مېنى كۆكلەتكەن باغرىڭنى ئېچىپ
ۇەياكى جاننى ئال بىر يولى تۇگەت.

سۇزۇك سۇ تەكتىدە يالتىرىغان تاش

بۇلاق مۈلدۈرلەيدۇ ئاھۇ كۆزىدەك،
چىمەنلەر شۇ كۆزگە خۇددى كىرپىك قاش.
بۇدۇر چاچ بەئەينى ئىنچىكە ئېقىن
سۇزۇك سۇ تەكتىدە يالتىرار بىر تاش.
سۇزۇك سۇ تەكتىدە يالتىرىغان تاش،
ئۇستىدە ئويناپدۇ جىلۋىگەر قۇياش.
مۇھەببەت بېغىشلاپ باغ-باغ ئېتەر ئۇ،
ئاشۇ تاش بەختىيار، ۋىسالغا يولداش.
تاش بىلەن قۇياشنىڭ ئارىسى قانچە؟

يادىمدا قالماپتۇ ئاشۇ چوڭ بىر سان.
بىلمەيمەن مۇساپە بەك يىراق، لېكىن
ھەمىشە ۋىسالدىن تاش يايرار ھامان.
قارىسام شۇ تاشنىڭ پۈتۈن جىسمى نۇر،
گاھ قىزغۇچ، گاھ ئاقۇچ رەڭگە كىرىدۇ.
شۇ تاشنىڭ بەختىگە چالغاندەك چاۋاك،
يالپۇزلار شىلدىرلاپ سادا بېرىدۇ.
مېنىڭدىن كۈلگەندەك جىمىرلايدۇ سۇ
مىڭ-تۈمەن يۈلتۈزنى بېتىگە يىغىپ.
مېنىڭدىن كۈلگەندەك يالتىرايدۇ تاش،
قۇياشنىڭ قويىنىدا ئېغىناپ يېتىپ.
سىلەرگە كۆپ مەندە ئەڭ ياخشى تىلەك،
مۇھەببەت ئەھلىگە كۆڭلۈم بېغىۋار.
گويا كى شەبنەمدە يۇيۇلغان چېچەك.
سۇزۇك سۇ تەكتىدە يالتىرىغان تاش،
ھېچكىمنىڭ نەزىرى چۈشمەيدۇ ساڭا.
قاچانكى، قاي سەھەر شۇ تاش ئاسماندىن
بۇلاقتا چۈشكەن ۋە ئوت چاچقان ماڭا.
كېيىن شۇ ئوت مېنى باغرىغا ئالغان،
كېيىن شۇ ئوت مېنى قىلدى بەختىيار.
بۇگۈنكى شۇ تاشتەك ئېرىتكەن مېنى
قۇياشتەك مۇھەببەت كۆرسىتىپ تۇرار.
كېيىن كۆرگەن چۈشلەر، كېيىنكى شادلىق،
كېيىن شۇبھىلەرگە يول بەرگەن دەقىقە،
كېيىن تارتقان دەردلەر ئېپ كەلدى مېنى،
شۇ بۇلاق ۋە بەلكى كۆڭلۈمنى بەزلەر...
شورلۇق پېشانەمنى سۆزلەيمەن تاشقا،
بىراق تاش چۈشەنمەس كەچمىشلىرىمنى.
ئالداندىم دېمەيمەن، ئۆزۈمگە كايىپ،
تەقدىر خاتاسى دەپ ئەتمىشلىرىمنى.

* *

ياش ئاتا يوزىدە غەزەپ بۇلۇتى،
كۆزلەردىن يانىدۇ ئۆچلۈك چاقمىقى.
ياش ئانا كۆزىنى زورلايدۇ ياشقا،
قان يۇقى قەدەھتەك ئىككى چاناقى.
ياش سىرغىپ تامچىلار مەڭزىگە بوۋاق
ئالەمدىن بىخەۋەر ياتسەن تېخى.
بىلمەيسەن ئالەمگە سەن ئاچقاندا كۆز،
ئاناڭنى باسقانتى ئۇۋاللىق تېغى.
بىلەمسەن ئاردىدىن ئۆتتى ئاي-يىل سىل،
قىرغاقنى كۆرسەتمەس جېدەل دەريا سى.
زادىلا كار قىلماس تەرسا ئاتاڭغا،
يېلىنىش، نەسىھەت، قەسەم داۋاسى.
باغرىنى ساڭا بىر ئاچمىدى ئاتاڭ،
مەڭزىنى مەڭزىگە ياقمىدى ئاتاڭ.
ئاتىلىق شادلىقى ئۇنىڭدىن يىراق،
كۈندەشلىك يولىدىن قايتمىدى ئاتاڭ.
چېگىش چېگىلەرنى يېشىپ كەتكۈچە
بەلكى ئاقىردىدۇ كاتىپىنىڭ چېچى.
چىگىش تۈگۈنلەرگە ئۇرۇپ بىر پىچاق
ئايرىيدۇ ئىككىگە، بۇ كاتىپ ئىشى.
بوۋاقنىڭ جەننىتى ئانا قۇچىقى،
بالىنى ئايرىماڭ ئاشۇ جەننەتتىن.
ئانا مۇھەببەتنى يۆتكەپ بوۋاققا،
سۈت بەرەر بىر ئۆمۈر جاپا ـ مېھنەتتىن.
ئاتا غالىب كېلەر بەلكى جېدەلدە،
ئارتۇق زورۇقۇشلار بىكاردىن ـ بىكار.
يېڭى بىر ۋىسالدىن باي بولار، بىراق،
ئەخلاق گادايلىقى ئېتەر ئۇنى خار.

* *

سۇزۇك سۇ تەكتىدە يالتىرىغان تاش،
زۇۋان سۈردى سۇدىن كۆتۈرۈپ ھەم باش:
سېنىمىڭ سىرىڭ ماڭا تامامەن ئايان،
ئەمدى ئۆز سىرىمنى قىلاي ساڭا پاش.
مەنمۇ بىر چاغلاردا سەندەك قىز بولغان
تالايلار باش قويغان ئېتەكلىرىمگە.

مەغرۇر نەزەرىمنى ئاسمانغا باغلاپ،
قۇياشنى جور كۆرگەن ئىستەكلىرىمگە.
قۇياش بىر يىگىتكە ئايلانغان كەبى،
بىر نۇر پەيدا بولدى مەھەللىمىزدە.
كۆپ ئۆتمەي نۇرلاردىن ياسالدى ھۈجرا،
نۇردەك ئاتلار چاپتى ھەر چەللىمىزدە.
بىراق، قۇياش كىمگە نۇر بەرمەس، دەيسەن،
نۇر يىگىت ھەر كىمگە ياققانىنى كۆردۈم،
بەزىدە ئۆزۈمگە ھەي، يۈرە، دېدىم،
بەزىدە ئۆرتەندىم، تىرىكلا ئۆلدۈم.
قانچە ئاسان يەتكەن بولسام ئۇنىڭغا،
ئۇنى شۇنچە ئاسان كەتكۈزدۈم قولدىن.
قۇياشقا يىغلىدىم، يەرگە يىغلىدىم،
ئادالەت تىلىدىم ھەتتا ئوك ـ سولدىن.
تولا ياش تۆككەنگە قۇرۇيدىكەن تەن،
تاشلاندۇق قاپاقتەك خارلاندى سۆيگۈ.
يا داغكال، يا تاشقا ئايلانسام دېدىم،
جىسىمىدىن ئاشۇنداق يىتكۈچە سەزگۈ.

سەن بۇلاق بويىغا چىققان بىر سەھەر،
بىر يىگىت ئاتقان تاش يادىڭدا، بەلكى.
ئاشۇ تاش دەل مەن شۇ، شۇ چاغدىن بېرى
قۇياشقا باغلاندى كۆڭلۈمنىڭ ئەركى.
ئىشەنگىن، يىگىتنىڭ قەسەملىرىگە،
ئاسانلا ئېرىدىڭ ئاڭا بېرىلمەپ.
ئۇ يىگىت بۇلاقتا ئېيتسا ئەرزىنى،
مەن سېنىڭ، دەپ سالدىڭ باغرىڭ ئېزىلمەپ.
سەن مېنى بەختلىك دېسەڭ ئەگەردە،
تاش بولۇپ چۈش قېنى سۇنىڭ تەكتىگە،
مەندە يوق كۈندەشلىك ھالاكەت، سەۋدا،
تاش قانداق ئولتۇرسۇن تاشنىڭ بەختىگە؟!
تاشنىڭ قىسسەسىنى ئاڭلاپ سۇ بولۇپ،
قىسمەت كۆزلىرىدىن ئاقتىم تامچىلاپ.
بىر بوۋاق ياتىدۇ چىمەندە ئەنە،
يىغىسى ئەقلىمنى قالدى قامچىلاپ.
ياق مەن شۇ بوۋاقنىڭ بۈگۈنى ئۈچۈن،
ئەرتىسى ئۈچۈنمۇ ھايات قالمەن.
ھاياتنى سۆيۈشتىن ئۇلۇغ مۇھەببەت
يوق، دېگەن چوقانىنى ئەمدى سالمەن.

* *

سۈزۈك سۇ تەكتىدە يالتىرايدۇ تاش،
ياش ئانا كۆزىدىن قۇرۇپ كەتتى ياش.

ئابدۇكېرىم مەخسۇت

كېلىمەن ئۇپۇقتىن تاڭلارنى باشلاپ

كېلىمەن تاڭلارنى باشلاپ

كېلىمەن ئۇپۇقتىن تاڭلارنى باشلاپ،
ھەر ئىزدا چاقنايدۇ ئىجاد، ئىنتىلىش.
ھەر جۈپ كۆز سەتھىدە چاقنايدۇ سۆيگۈ،
ھەر قەلب قەسىدە بەخت ـ ئاسايىش.
ھەر تاڭنىڭ پەيزىدۇر بۇندا باشقىچە،
ھەر زەررە نۇر بېرەر ئىقبالدىن خەۋەر.
تۇغۇلار ھەر تاڭدا ئۇلۇغۋار خىسلەت،
ئۈمىدلەر چوققىسى: قېنى ياماش دەر.

كېلىمەن ئۈپۈقتىن تاڭلارنى باشلاپ،
تەبىئەت كۆزىدىن ئېلىپ ئۇيقۇنى.
ھەر كۆلكە بېغىشلار ئالەمگە شادلىق،
شادلىقلار تۇغمدۇ پۇتمەس تۇيغۇنى.

ھەر چېچەك باغرىدىن تۆكۈلەر ئىپار،
سابالار قىيغىتار ياپراقلار ئارا.
قىرغاقلار ۋەسلىدە تاڭنىڭ جىلۋىسى،
دەريالار لېۋىدە ياڭراق بىر سادا.

كېلىمەن ئۈپۈقتىن تاڭلارنى باشلاپ،
دالىلار، باغلارغا چىللاپ باھارنى.
چىرايلىق گۈل دەستە ئېلىپ كېلىمەن،
نۇر كەبى باغاشلاپ ئالتۇن دىيارنى.

كېلىمەن ئۈپۈقتىن تاڭلارنى باشلاپ
ئانا تەبىئەتنى سۆيۈپ، قۇچاقلاپ.
ئەزىزىمگە سەن مېنى ۋەتەن كۆكسىدە
ھەر چېچەك لېۋىدە تۇرىمەن چاقناپ.

سېنىڭ خىيالىڭ

تېنىمگە جان، كۆزۈمگە نۇر، ۋەتەن سېنىڭ خىيالىڭ،
جاھان باغى ئارا تەنھا ھەر تال گۈلۈڭ، نىھالىڭ.

كەزدىم جاھان بازارىنى ئوگۈمدا ھەم چۈشۈمدە،
لېكىن ماڭا باھار، بەخت بولدى ۋەتەن ۋىسالىڭ.

مېنى سۆيگۈ ۋادىسىغا ئاشنا قىلدى، بەنت قىلدى،
تەنىق كۆكتە يانغان قۇياش، يۇلتۇزۇڭ ھەم ھىلالىڭ.

يۈرىكىمگە زەمزەم بولۇپ، ياشارتتى جان ـ تېنىمنى
ۋۇجۇدۇڭدىن سىرغىپ ئاققان ئابى كەۋسەر زىلالىڭ.

قانات بولدى ساباللىرىڭ، پەرۋاز قىلدىم ساماغا،
گۈزەللىكتە يېگانىسەن، زەمۇ گۈزەل جامالىڭ.

بۇلبۇل ناۋا قىلار سېنىڭ چىمەنىڭدە چاڭىلداپ،
قايسى دىلنى مەپتۇن قىلماس مەزمۇت قەدىم، كامالىڭ.

يۇرتنى سېغىنىش

تەشنالىقتا لېۋىدم چاك ـ چاك يېرىلىپ،
كەلدىم يۇرتۇم بىر چۆمۈچ سۇ بەر ماڭا.
تۇنىنى تاڭغا تۇلاپ سۆزلەي ھىجرانىڭ
دەردلىرىنى قەدىردانىم مەن ساڭا.

ئېغىر ئىكەن ئانا يۇرتنىڭ ھىجرانى،
كۆز ياشلىرىم قۇرۇپ كەتتى، ئاقمىدى.
دوستلىرىمۇ ھال سورىدى كېسەل دەپ،
لېكىن مېنىڭ يۈرىكىمگە باقمىدى.

كەلدىم يۇرتۇم قۇچىقىڭغا لېۋدىم چاك،
بىر چۆمۈچ سۇ سوراپ سەندىن ئىچەي دەپ.
قۇرۇپ كەتكەن كۆز ياشلىرىم تۆكۈلسۇن،
قۇچىقىڭدا شامدەك ئېرىپ كېتەي دەپ.

قار

قار توزۇتۇپ گۈركىرەر بوران،
تىنىقلىرىم مۇز بولۇپ قاتار.
يۈزلىرىمگە ئۇرىدۇ نەشتەر،
باسالمايدۇ ئىزلىرىمنى قار.

چىرقىرايدۇ، ئۇچىدۇ قايان،
قۇچاقلىشار سۈكۈت بىلەن ئۇ.
تىنچ ئۇيقۇغا كېتىدۇ بوران،
قار لېۋدە بىر يېڭى تۇيغۇ.

چارچىدىمۇ، ئالدىمۇ ئارام،
چۈشلىرىگە كىرىدىمۇ باھار.
يىللىق سۆيگۈ ئاھۇ كۆزدە
تىلىكى ساپ، قەلبى بىغۇبار.

يولدا

يولغا چىقماس مەقسەتسىز ھېچ كىم،
يۈرمەس يىگىت ساندىلىپ ھەرىان.
مەن شۇ يولدا كېلىمەن ھەر كۈن،
يۈرىكىمدە ئەتىكى جاھان.

مەن بۇ يولدا يۈرىمەن ھەر كۈن،
كۆرۈنەرمەن ساڭا خاتىرجەم،
مەنزىللەرگە تەشنا، ئالدىراش،
ماڭا ھەمراھ شادلىق بىلەن غەم.

مەن بۇ يولدا يۈرىمەن ھەر كۈن،
ماڭا ھەمراھ ھەر خىل ئادەملەر،
مەن بىلمەيمەن ئۇلارنى زىنھار،
ھەر مەقسەتتە باستان قەدەملەر.

مەن ئۆزۈمگە كۆرمەسمەن راۋا
جاھان ئىشى، جاھان غېمىنى.
ئاۋارىمەن ئىجاد، ئەمگەكتە
تولدۇرالماي ھايات كېمىنى.

قەدەم ئىزىم ئاشۇ يوللاردا
شۇ تۈپراقتىن ئالمەن نەپەس.
مەن بۇ يولدا كېلىمەن ھەر كۈن
يۈرىكىمدە بىر ئىزگۈ ھەۋەس.

ھايات لىرىكىسى

سېھىرلىك خىيالار ئىلكىمدە شۇ دەم،
ئۇزاق - ئۇزاقلارغا كۆزۈم تىكىمەن،
ئۈمىد ساھىلىمدا كېزىمەن تەنھا،
ئەجرىمدىن ئۈپۈققا گۈللەر چېكىمەن.

جۈپلەشمەس كىرپىكلەر تاڭلار ئاتقۇچە،
قاناتلىق خىيالار كېزەر دۇنيانى.
ئاي كەبى يۇز ئاچار ئىلھام پەردىسى،
زۇۋانغا كەلتۈرۈپ بۇلبۇلگويانى.

باھار چەشمىلىرى ۋادىلار بويلاپ،
جۇشقۇن ئاھاڭلاردا دىلنى قىلار مەست.
پەسىللەر خىسلىتى، كۆركى ئۆزگىچە،
ھەممىگە بار مەندە مۇھەببەت ھەۋەس.

مۇھەممەتتۇرسۇن ئەبەيدۇللا

چۆل ناخشىلىرى

(سېكىل)

دالا گۈلى

ياۋا گۈل دەپ ھېچكىم كۆزگە ئىلمايدۇ سېنى،
ئېيتقىنا، بىر ئاڭلاپ باقاي نۇقسانىڭ نەدە؟
گۈلۈڭ ئەمەس، يىلتىزىڭغا نەچچىنى سۆيەي،
نۇقسان بولسا ئەگەر راستىن ئۆسكىنىڭ چۆلدە.

باغ - ۋارانىنى تالاشمىدىڭ گۈلۈڭنى پەش قىپ،
ماكان بولۇپ كەلدى ساڭا دەشتى - چۆل دائىم.
كۆڭلەيلەردە، قاپتاللاردا ھاياتلىق تېپىپ،
ئۆستۈڭ چاڭقاپ، بورانلاردىن يېمەي غەم - ۋايىم.

قېيىدىمىدىڭ ئېقىنلارغا ئۆزۈڭنى ئورۇپ،
بولۇپ كەلدى سىرداش ساڭا يامغۇر ھەم بۇلۇت.
زىمىستانغا پەرۋا قىلماي تاشلارنى يېرىپ
بوي تارتسەن قىيادىمۇ چوققىدەك مەزمۇت.

داۋراڭ قىلىپ نام - ئاتاقمۇ قىلمايسەن تەلەپ،
يوقتۇر بەلكىم ئارزۇلىرىڭ - مەقسىتىڭ بۆلەك.
خۇشلۇقۇڭ شۇ ئانا يەردىن بىر ئورۇن ئالساڭ،
بېزەپ تۇرساڭ ئەتراپىڭنى ئېچىپ گۈل - چېچەك ...

ياۋا گۈل دەپ ھېچكىم كۆزگە ئىلمايدۇ سېنى،
ئېيتقىنا، بىر ئاڭلاپ باقاي نۇقسانىڭ نەدە؟
ئاشۇ قەيسەر غوللىرىڭغا نەچچىنى سۆيەي،
نۇقسان بولسا ئەگەر راستىن ئۆسكىنىڭ چۆلدە!

سايرا، بوز تورغاي

سايردىن بوز تورغاي، سايرا مەست بولۇپ،
كەڭرى بىر سەھىدۇر ساڭا بۇ ئاسمان.
سەن ئۇندا تېخىمۇ مەغرۇرسەن، شادسەن،
كۈيلەيسەن ساداقەت، پاكلىقنى هامان.

كۈمۈشتەك يالتىراق ماموق پەيلىرىڭ
چاقنايدۇ قۇياشنىڭ نۇردا بالقىپ،
كەۋسەردەك كۈيلەرگە كۆمۈسەن بىزنى،
بۇلبۇللار چەك قويغان نۇقتىدىن هالقىپ.

مۇقەددەس ساقلايسەن ئاشيانىڭنى سەن،
تۇردىسەن ئالەمنى كۈيلەرگە چېتىپ،
باهاردىن تاكى قىش ـ زىمىستانغىچە
تۇرىمىز سەن بەرگەن كەۋسەرنى تېتىپ.

بۇ خىسلەت ئەبەدىي ئۆچمەيدۇ سەندە،
بار ئۇندا ۋاپا هەم ئاتەشتەك كۆيۈش.
نەقەدەر گۈزەل هەم نەقەدەر ئېسىل
سەندىكى مۇهەببەت، سەندىكى سۆيۈش.

سايردىن، بوز تورغاي، پەرۋاز قىپ كۆكتە،
ئامەتلىك ماكاندۇر ساڭا بۇ كۆك ئاسمان.
سەن ئۇندا تېخىمۇ مەغرۇرسەن، شادسەن،
كۈيلەيسەن ساداقەت ـ پاكلىقنى هامان.

ئانا چۆل

تۇردىسەن بەئەينى چۈش دۇنياسىدەك،
ئاجايىپ سىرلىق بىر تۈيغۇغا پېتىپ.
بولىمەن تۈگىمەس خىيالارغا غەرق،
بىپايان باغرىڭغا باقسام كۆز تىكىپ.

تىلسىمىمۇ چوقچىيىپ تۇرغان دۆڭلۈكلەر،
ئېيتقىنا ياسىدىڭ سەن ئۇنى كىمگە؟
كېچىدە نۇر بەرگەن يۇلتۇزغا، ئايغا
ۋە ياكى قوينۇڭنى يىللىقتقان كۈنگە!؟

شاخ ئايرىپ ئۆسۈشكەن قويۇق يۇلغۇنلار
تۇرىدۇ بىپايان باغرىڭنى بېزەپ.
توغراقلار سەن قويغان قاراۋۇلمۇ ـ يا؟
تۇرىدۇ كۆكسىنى بورانغا تەڭلەپ.

دېڭىزنى چۈشەيسەن، چاڭقايسەن هامان،
ئاشىقلار هالىغا ئوخشايدۇ بۇ هال.
پارلايدۇ كۆزۈڭدە ئۈمىد قۇياشى
مەڭدەيدۇ ئېزىتقۇ بولۇپ بۇنىدىن لال.

شۇنچىلىك هېسابسىز باغرىڭدا بۇ قۇم،
نېمە دەپ ساقلىدىڭ ئەسىرلەپ ئۇنى؟
دېڭىزمۇ بىر كۈنى تۇغۇلسا ئىنسان،
مارجان قىپ بويىنىغا ئاسىدۇ بۇنى؟

بۇ ئۆزۈك ئۆتكەندە كۆپ كۆرگەن بىر چۈش،
ئوكۇڭدا كۆپ ئىزدەپ بولغان خوپ ئادا.
تاك قىلىپ جاهاننى ئاڭلىغىن ئەمدى
چىقماقتا قوينۇڭدىن مەن كۈتكەن سادا.

بۇلاق

ئەسىرلەپ ئۇنۇن ـ تىنسىز سۈكۈتكە چۆكۈپ،
چۈش كۆرۈپ قىشمۇ ياز چۆلىنىڭ قوينىدا،
ئوخچۇيدۇ بىر بۇلاق زېمىننى سۆيۈپ،
قەدىمىي قۇملۇق بىر يارنىڭ بويىدا.

زۇمرەتتەك سۈپسۈزۈك سۇلىرى ئۇنىڭ.
چىقىدۇ بولدۇقلاپ زېمىن كۆكسىدىن.
پاكلىقى سۈپسۈزۈك ئاسمانغا تەقاس،
قېلىشماس تەمى هەم ئانا سۈتىدىن.

ئاقار ئۇ قۇملارنى قۇچاقلاپ مەهكەم،
بارمايدۇ سۇلىرى ئەمما ئۇزاققا.
ياشارتىپ سۆكسۆكتە ئەتراپلىرىنى،
سىڭىدۇ ئۇنۇن ـ تىنسىز ئانا تۇپراققا.

قايسى كۈن، قايسى چاغ، قايسى زامانىدىن،
قايسى زات كولىغان بولغىيدى ئۇنى؟

مەۋجۇتلۇق ھېسسىنى يوقاتقاچ تامام،
ئېنىق دەپ بېرەلمەس ئۆزىمۇ بۇنى.

ۋە لېكىن ئۆتمۈشنىڭ ئۇنتۇلمىقى تەس،
قەلبىدە بار ئۇنىڭ قىزىق ھېكايەت.
بۇ يەردە بۇرۇن بىر بوستان بولغان دەپ،
سۆزلەيدۇ ئۇ ساڭا ئۇزۇن رىۋايەت.

قەدىمىي يول

بۇ زېمىننىڭ كۆركەن چۈشىمۇ
جىمجىت ياتقان چۆل - جەزىرىدە،
بويلىرىدا يەلپۈنسە توغراق،
ئوقار يولغۇن مۇڭلۇق قەسىدە.

ئۇچۇپ كەتكەن ئۆڭمۇ ئۇنىڭ،
ئەسىرلەرنىڭ ھېسابى ئىزدا.
ئىزناسىمۇ يوقالغان ھەمدە
گاھى يەرلەر كۆمۈلۈپ قۇمدا.

پەللىمسىمۇ ئېنىقسىز پۈتكۈل،
نەدىن كېلىپ، بارىدۇ نەگە؟
بۇ تېپىشماق تېپىلماس بەلكىم،
ئايان ئەمەس سىرى ھېچكىمگە.

لېكىن، ئېنىق بۇنداق بىر نەرسە:
ئۇنىدىن بىزنىڭ ئەجدادلار ماڭغان.
شۇڭا ئۆچمەي بۇ غالىب ئىزلار
قۇياش بولۇپ مەڭگۈگە يانغان.

ماموت زايىت

قاغىلىقتا تۇغۇلغان غەزەللەر

1

مەن سېنى قىلدىم زىيارەت قاغىلىق،
قوزغىدىڭ دىلدا ھارارەت، قاغىلىق.
چىقتى ئالدىمغا تەجەللى بەر ھايات،
كۆيلە! دەپ قىلدى دالالەت، قاغىلىق.
ئاقتى قەلبىمدە ھاياجان ماگمىسى،
تاپقىنىڭغا بەختۇ - ئامەت، قاغىلىق.
گۈللىنىپتۇ كەڭ خالاستان ۋادىسى،
ئورنىغاچ ئەلدە ئادالەت، قاغىلىق.
بەشئېرىق، چاۋاغ، چىپان، سېرىغاتا①
باغ كەبى ئاپتۇ قىياپەت، قاغىلىق،
بوپتۇ ئاۋات تاغ، بازار، سەھرالىرىڭ،
جانلىنىپ سودا - تىجارەت، قاغىلىق.
ياشنىغاچ ئىرپان، ھۇنەر، سەنئەت، ئىجاد،
ئەل تېپىپتۇ قۇت - كامالەت، قاغىلىق.
قىلدى ئىزھار تۇرمۇشىڭنى داستىخان،
يار ئىكەن ئەلگە ھالاۋەت، قاغىلىق.
ئالدى ماموت نەزىرىگە سەندىن بۇگۈن
يېڭىچە ئىلھام، ماھارەت، قاغىلىق...

2

تۇرۇپ قالدىم كۆرۈشكەن چاغدا ھەيھات،
ئىمدى ئۇ ئەسلى دېھقان بەكمۇ نامرات.
جاپالىق ئەمگىكى ئۇچقان شامالغا،
چېكەتتى ياش تۇرۇپ غۇربەتتە پەريات.
بۇگۈن ئۇ باشقا ئادەم، باشقا دۇنيا،
چىرايىمدا خۇشاللىق، قەددى شەمشات.
چىقىپتۇ ئەجرىدە تۇنجى داۋانغا،
بولۇپ مەردلىك، ئەقىل بابىدا پەرھات.
ئۇنىڭ ئىلكىدە يەر، خۇمدان، تراكتۇر،
قوتاندا قوي، ئېغىلدا جەم كالا - ئات.
گويا خاقان سارايى باغۇ - ھويلا،
سۇپا، شىپاك ۋە تامدا زىلچە قات - قات.
كېلىچەك قەسرىگە ئۇچتى خىيالىم،
كۆرۈپ دوستۇمنى بۇنداق باي - باياشات.
چۈشەندىم بولسا دەۋران تىنچ، ئىناق ئەل
تاپاركەن بەختۇ - ئىقبال يۇرت ۋە ئەۋلاد.
تۇزۇپ سورۇن مېنى ئۇ قىلدى مېھمان،
دېدى: ماموت، كېلىپ تۇر بۇندا پات - پات...

① تاغىلىقتىكى يېزىلار.

3

ئەدى ئۇ نەۋقىران نوتا، چىنار بويتۇ،
چېچەمغا قونغىنى گويا كى قار بويتۇ.
ئىناق ئۆتكەن ئىدۇق داشۆدىكى چاغدا،
كى ئايرىلغانغا ئوتتۇز قىش – باھار بويتۇ.
بولۇپ باغۋەن تۆكۈيتۇ تەرىنى بۇندا،
ئۇنىڭ تۆھپە بەغى گۈل – لالىزار بويتۇ.
ئاڭا ياتكەن قەبرىش، چارچاش تەختى ياپياش،
كۆزى بىر ئوت يۇزى – مەڭزى ئانار بويتۇ.
ئۆتۈيتۇ كۆپ مۇشەققەت تېخىدىن ھالقىپ،
ئىرادە، ئىتتىپاق، غايە، مادار بويتۇ.
سىنىپ – مۇنبەردە دەرس سۆزلەپ، بېرىپ
تەلىم،
تالاي ئەۋلادقا ئۇستاز، غەمگۇزار بويتۇ.
ئۇنىڭ تەربىيىلىگەن شاگىرتلىرى ئەمدى
يۇرۇش كارۋانىدا — سەپتە قاتار بويتۇ.
تېپىپ ئەجرى بىلەن يۈكسەك شەرەپ ھۇرمەت،
ھاياتى مەنىلىك ھەم بەختىيار بويتۇ.
سۆيۈپ قالدى بۇ يۇرتنى دىلىدىن ماموت،
زامان باغۋەنلىرىگە كەڭ دىيار بويتۇ...

4

ئەل ئىشەنگەچكە ساڭا ئوغلى بىلىپ،
سايلىمىيتۇ يۇرتىغا باشچى قىلىپ.
دىلىدا شادلىق — ئىپتىخارىم ئۇردى جۇش،
ئىش – ئىزدىنى ئاڭلىماچ بۇندا كېلىپ.
ياخشى ئاتقا قامچا لازىم بولمىغاي،
چاپىدۇ مەنزىلگە تېز تىزگىن سىيرىپ.
ئەل ئۈمىدى يەردە قالماپتۇ بۇگۈن،
ئالغا ئۆرلەپسەن ئېغىر يۈكنى ئېلىپ.
قوزغىتىپ يۇرتنى قىلىپسەن ئىسلاھات،
كۆچ ۋە ئەقلىڭنى تولۇق ئىشقا سېلىپ.
قەد كۆتۈرمەكلىك يولى بويتۇ راۋان،
تۈگىمەچ تۆمۈر تاۋاق، كونا قېلىپ.
دوست ۋە سىرداشلار ئىدۇق بىز ئەسلىدە
يات ئىدى ساڭا تەمەننا ھەم پىرىپ①
پاك، دىيانەتلىك ئىكەنسەن ھېلىمۇ،
خىسلىتىڭ چاقناپتۇ ئەلدە نۇر بېرىپ.
يۇرتنى گۈللەت، تېخىمۇ ئۈسكىن يەنە،
كۆيلىگەي ماموت سېنى داستان قىلىپ...

5

دەمسىنا كىم؟ قاغىلىقنىڭ قىزى بۇ،
ھۈسنى بابىدا پەرىنىڭ ئۆزى بۇ،
ئويلىما كەچتە چىراغىمۇ پارلىغان؟
شۇ پەرىنىڭ تولۇن ئايىدەك يۈزى بۇ.
بىر نىگاھى قىلسا باغرىڭنى كاۋاپ،
دېمىگىن يالقۇن، گۈزەلنىڭ كۆزى بۇ.
زەپمۇ سۈمباتلىق، قولى ئالتۇن گويا،
ئىش ۋە مەردلىكتە زامان يۇلتۇزى بۇ.
سورىدىڭ: جەننەت بولۇپتۇ يۇرت چۆلى
شۇ گۈزەل چەككەن رىيازەت ئىزى بۇ.
ئويلىدىڭ: بۇ جاي ئىكەن زۇمرەت دېڭىز
نە دېڭىز، قىزنىڭكى باغ – ئېتىزى بۇ.
پاك، ۋاپادار، مەرد يىگىتنىڭ يارىمەن،
شۇ نىگارنىڭ چىن سەمىمىي سۆزى بۇ،
ئەيىبلىمەڭلار، ئاڭا قالدىم باغلىنىپ،
كۆيچى ماموتنىڭ ۋىسال كۈندۈزى بۇ...

6

كۆي – مۇقامنىڭ قاغىلىق بىر خەزىنىسى،
ئۆكسۈمەس قىش – يازدا مەشرەپ – بەزمىسى.
يېڭى كەلگەنلەر دېگەي قالتىس ئىكەن،
بۇنىدىكى تۇرمۇش، ئۆمۈرنىڭ مەززىسى.
ئۆزگىچە ئالدىم ھۈزۈر شۇ يۇرتتا مەن،
ئەسلى بولغاچ كۆي – مۇقام پەيۋەندىسى.
كۆتۈۋالدى، راسلىدى سورۇن ماڭا،
تۇردىكام② ئوغلى، تەجەللى نەۋردىسى.
كەلدى خىل رەققاس، مۇزىكانت، ناخشىچى
ياقتى كۆڭلۈمگە ئۇسسۇلى، نەغمىسى.
ئاردلاپ مۇشائىرە زەپ قىزىدى،
بەردى زوق دىلغا شېئىرنىڭ پەيزىسى.
ياكىردى شاد كۆلكە – چاقچاق تاكىچە،
ئاپىرىن ھەسام ئىكەنغۇ ھەممىسى.
ئويلىدىم: بۇنداق كۆڭۈللۈك بەزمىلەر
توق – بايلىقات، تەنچ ھاياتنىڭ بەلگىسى.
بەردى رىغبەت دوست – قەلەمداشلار ماڭا،
توختىماس ئۆمرىدە ماموت نەزمىسى...

① ھېيلە-مىكىر.

② مەشھۇر مۇقامشۇناس تۇردا خۇن ئاكا (قاغىلىقتا تۇغۇلغان).

ئاھ، ناخشا

(پوۋېست)

بىرىنچى باب

ئايچېچەك

«تالانت ئىگىسى تۇسقۇنلاردىن خالىي بولالمايدۇ. چۈنكى توسقۇنلار تالانت ئىگىسىنى يارىتىدۇ.»

— رومان روللان

1

سەھنە ئۇنىڭ ماكانى، ئېيتىخارى ۋە دۇنياسى ئىدى. ئۇنىڭ شۇ يەردە تۇرۇپ ئېيتقان بۇنداق لەززەتلىك، يېقىملىق ۋە نەپس ناخشىسىنى ئاڭلىغان ھەر قانداق ئادەم تەسىرلەنمەي، ھاياجانلانماي، چاۋاك ئۇرمايتتى!

چاۋاك يەنە كۆتۈرۈلدى، ناخشىچى زىلۋا، ئەۋرىشىم بەللىرىنى ئېگىپ مۇلايىملىنا سالام بەردى. شۇنىڭ بىلەن تەڭ ئالقىش ساداسى يەنە ئۈزۈلمەي سوزۇلدى. ئانچە-مۇنچە ئىسقىرتقان، توۋلىغان ئاۋازلارمۇ بۇلۇڭ-پۇچقاقلاردىن ئاڭلىنىپ قالدى. ناخشىچى ئىلاجسىز باشقا بىر ناخشىنى ئېيتىپ بېرىشكە تەييارلاندى. مۇزىكانتلار پائۇزا ئۇردى. ناخشىچىنىڭ ياڭراق، سۈزۈك، يېقىملىق ئاۋازى سەھنە تەرەپتىن ئاستا-ئاستا لەيلەپ كەلدى:

ئاي كۆلۈپ نۇرانە كېچەر جاھاننى،
تولۇن ئاي يۇزىدەك يارنىڭ سىيماسى.
يارىمۇ كۆردىمۇ مېنى ئۇنىڭدىن،
شۇڭلاشقا بىلىنمەس ھىجران يارامسى!

ئۇنىڭ ناخشا ئېيتىۋاتقان چاغدىكى ھەركىتى، سىياقى خۇددى ئېچىلىۋاتقان رەڭدار گۈلدەرگە، نۇر چاقناپ تۇرغان مەرۋايىتتەك ئوخشاش جەزىبىلىك ئىدى. ئۇنىڭ بىر خىل سېھرىي كۈچ بىلەن ئەركىلىتىپ، مەرغۇللىتىپ ئېيتقان ناخشىسى گويا ھەيـ ۋەتلىك تاغ تىزمىلىرىنى، ئۇنىڭ تىك چوققىلىرىدا پەرۋاز قىلىپ يۈرگەن قەيسەر بۈركۈتلەرنى، دولقۇنلىنىپ ئېقىۋاتقان ئەزىم دەريالارنى، بۈك ـ باراقسان ئورمانلىقلارـ نى، شەھەر مېۋىلىك باغلارنى كىشىلەرنىڭ كۆز ئالدىغا كەلتۈرەتتى ۋە كىشىلەرنى شۇ يەرلەرگە بېرىپ، بۇ خىل تەبىئىي گۈزەللىكتىن ھۇزۇرلانغاندەك يېقىملىق ھېسسىياتقا چۆمدۈرەتتى.

ناخشىچى ھەقىقەتەنمۇ ئالقىشقا ئېرىشتى، بۈگۈن ئۇنىڭغا ئامەتلىك كۈن بولدى، باھالىغۇچىلارمۇ رازىمەنلىك بىلەن باش لىڭشىتىپ، مەردلىك بىلەن نومۇر كۆرسەتتى. ئۇ خۇشال ئىدى، خۇشاللىق ئۇنى ئاسمانغا يۈكسەكلىككە، ئوتلۇق قۇياشنىڭ سۇبھى پەيتىدىكى تارام ـ تارام ئالتۇن نۇرلىرى ئىچىگە ئېلىپ كېتىۋاتاتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ ۋۇجۇدى تىترەيتتى، يۈرىكى تېپچەكلەيتتى.

قىزىل دۇخاۋا پەردە يېپىلىپ بۈگۈنكى تاللاش مۇسابىقىسىنىڭ تۈگىگەنلىكىدىن بېشارەت بېرىلگەندە، ناخشىچى سەھنىدىن يۈگۈرۈپ چۈشۈپ، ئەتراپقا چېچەنلىك بىلەن قارىدى. ئۇنىڭ كۆزى، كۆڭلى كىمنىدۇر ئىزدەۋاتقاندەك قىلاتتى. شۇ چاغدا ئۇنىڭ ئالدىدا بىر كىشى پەيدا بولدى. ئوتتۇز بەش ياش چامىسىدىكى بۇغداي رەڭ، چاچـ لىرى شالاڭ، كۆزلىرى ئوتتەك يېنىپ تۇرىدىغان بۇ يىگىت دەل ناخشىچى ئىزدەۋاتقان ئادەمنىڭ ئۆزى ئىدى.

ـــ قالتىس ئېيتتىڭىز، ئايـچېچەك، سىزنى تەبرىكلەيـمەن! ـــ دېدى يىگىت ھايـ جاندىن ئاۋازى تىترەپ، ـــ مەن سىزگە بۇرۇنلا ئىشەنگەن!

ـــ بۇمۇ سىزنىڭ غەلىبىڭىز، ئەكرەم ئاكا! ـــ دېدى ناخشىچىمۇ ھاياجانلىق تىن ئېلىپ،ـــ سىز ئىجاد قىلغان ئېسىل، يېقىملىق مۇزىكا بولمىغان بولسا، مېنىڭ ئاۋازىم قانچىلىكتى!

ـــ ياق، ياق، ئايـچېچەك، ـــ دېدى كومپوزىتور ئەكرەم ئېتىراز بىلدۈرۈپ، ـــ مەن بۇرۇنلا سەزگەن، سىزنىڭ نەپىسىڭىز ئىسىسق، ئاۋازىڭىزدا بىر خىل سېھرىي كۈچ بار. سىز ناخشا ئېيتىسىڭىز تورغاي، تۇمۇچۇق، بۇلبۇل، كاككۇكلارمۇ سىزگە جور بولىدۇ. سىز ناخشىنى بەزىدە تاغ سۇلىرىنىڭ گۈركىرىشىدەك مەردانە دولقۇنلىتالايسىز؛ بەزىدە بۇلاق سۈيىنىڭ بۇلدۇقلىشىدەك يېقىملىق مەرغۇللىتالايسىز! ئەمدى مەن سىز بىلەن تېخىمۇ زىچ ھەمكارلىشىمەن!

ئايچېچەك ئاكىلىق ھېسسىياتىتا، ئىچكۈيەرلىك بىلەن ئېيتىلغان بۇنداق سەمـ مىي سۆزلەرنى ئاڭلاپ تېخىمۇ قاتتىق ھاياجانلاندى، يۈزىگە يېقىملىق كۈلكە يېيىلـ دى، ئىچ ـ ئىچىدىن سىرغىپ چىقىۋاتقان خۇشاللىق ياشلىرى خۇددى ئىككى تامچە شەبنەم سۈيىدەك كۆز چانىقىدا پارقىراپ قالدى.

شۇ ئەسنادا، ئۇلارنىڭ يېنىغا گۈلناز ئىسىملىك، ئوتتۇز ياشتىن ھالقىغان بىر

ناخشىچى كېلىپ گەۋدىسىنى كەردى. ئۇ بويىنىنى ھەمىشە تەمبۇرنىڭ دەستىسىدەك تۇتۇپ يۇرۇدىغان غادىڭ چوكان ئىدى. شۇ تۇرقىدا، ئۇنىڭ ئەپتىددىن بىر نەرسىگە تىت-تىت بولۇۋاتقانلىقى، نېمىگىدۇر چىدىيالمايۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى. راست، ئۇنىڭ ئاغزى كۆلۈپ تۇرغان بىلەن يۇرىكى قاتتىق يىغلاۋاتاتتى. بۇگۈنكى تالاش مۇسابىقىسىدە ئۇنىڭ تەلىيى ئوڭ كەلمىدى، نومۇرى چۈشۈپ كەتتى، ناخشىسىمۇ تاماشىبىنلارغا ياقماي، ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى.

ئۇ قەددى-قامەتلىك، چىراي شەكلى كېلىشكەن ئايال بولسىمۇ، لېكىن، كۆڭلى-كۆكسى تار، ئەقلى ناقىسراق ئىدى. شۇڭا ئۇ كېلىپلا ئۇلارغا نەشتىرىنى تەقتى:

— سېنى تەبرىكلەيمەن، ئايچېچەك! — دېدى ئۇ ئىچى تارلىق بىلەن سوغۇق مىجىيىپ، — لېكىن بەك كېرىلىپ كەتمە! چاۋاك دېگەن بەزىدە قولنىڭ ئالقىنىدىن چىقسا، بەزىدە دۈمبىسىدىنمۇ چىقىپ قالىدۇ! ئىشقىلىپ، سايرىغانىنىڭ ھەممىسى بۇلبۇل بولۇۋەرمەيدۇ، خوش، مەن كەتتىم!

ئۇ ئېگىز پاشىنىلىق، مېغىزرەڭ توپلىمىدىن تاس-تاس ئاۋاز چىقىرىپ كېتىپ قالدى. شۇ ھالەتتە ئۇنى ئارتىسلارغا خاس نازاكەت بىلەن ئىرغىنىپ ماڭدى دېگەندىن كۆرە، بويىنىنى شاپتۇل قىلىپ، غىتتاڭشىپ كەتتى، دېگەن تۇزۇك ئىدى.

گۈلنازنىڭ قوپال، تەنىلىك گەپلىرىدىن ئايچېچەكنىڭ دىلى قاتتىق پۇچۇلىدى. تېخى ھېلىلا غەلىبە تەنتەنىسىدىن كۆلۈپ، ئېچىلىپ تۇرغان ئوماق چىرايى بىردىنلا خىرەلىشىپ، ئالا-سىرىدىق بولۇپ كەتتى. بۇنى سەزگەن ئەكرەم دەرھال ئۇنىڭ كۆڭلىنى ياسىدى:

— ئايچېچەك، ئۇ ئايال ئاچچىق يۇتۇۋاپتۇ، ئۇنىڭ گەپلىرىنى كۆڭلىڭىزگە ئالماڭ. ھاياتتا مۇنداق بىر ھەقمەت بار: بىر ئادەمنىڭ مۇڭەپپەقىيەتكە ئېرىشىپ، نام چىقارغان كۈنى كۆپ ھاللاردا ئۇنىڭ ھۇجۇمغا، تىل-ئاھانەتكە ئۇچرىشىنىڭ باشلىنىش چېغى بولىدۇ!

ئىككىيلەنىڭ سۆھبىتى بىمەھەل ئۈزۈلدى. كۈتۈلمىگەندە، ئۇلارنىڭ يېنىغا مەدەنىيەت ئىدارىسىنىڭ باشلىقى قۇربانوۋ كەلدى. ئۇ غەلىتە تۆرىلىپ قالغان ئادەم ئىدى: بېشى قاپلانمىگىدەك يوغان، تۈمشۇقى كىرپىنمىگىدەك ئۇچلۇق، بويىنى ھاڭغىتمىگىدەك ئۈزۈن ئىدى. شۇنىڭغا قارىماي، ئۇ خۇددى ياش يىگىتلەردەك ياسىنىۋالاتتى. شۇ تاپتا ئۇ چاچلىرىنى مايلاپ، ئۆتكۈر پۇراقلىق ئەتىرلەرنى چېچىپ، كۆزىگە ئاھىرىكىنىڭ قارا گەردىشلىك كۆزارتىسى ئەينىكىنى تاقىۋالغانىدى.

— سىزنى تەبرىكلەيمەن، ئايچېچەك، بەك ياخشى ئېيتتىڭىز! — دېدى ئۇ ئايچېچەكنىڭ نازۇك، يۇمشاق بارماقلىرىنى چىڭ قىسىپ، — ئەمدى ئىشەنچىم كاملىكى، سىز بۇ قېتىم غەربىي شىمال بويىچە ئۆتكۈزۈلىدىغان ماھارەت كۆرسىتىش كۆرىكىمدە چوقۇم بىرىنچىلىكنى ئالىسىز!

— رەھمەت، قۇربانوۋ ئاكا، — دېدى ئايچېچەك سەل-پەل قورۇنۇپ، — ئىشەنچىڭىزگە رەھمەت! لېكىن ئاشۇرۇۋەتتىڭىز.

ـ ياقەي! ... ھەرگىز ئاشۇرۇۋەتمىدىم، ـ دېدى قۇربانـوۋ تېخىـمۇ ئېچىكىرىلەپ، ـ ياخشى خوراز تۇخۇمىدا چىللار، دېگەن گەپ بـار. سىز ئۆزىـگىزنىڭ ناھايىتى خۇش ئاۋاز بۇلبۇل ئىكەنلىكىگىزنى ئاللىقاچان كۆرسەتكەن.

ئۇلارنىڭ ئەتراپىغا يەنە بىر مۇنچە كىشىلەر توپلاشتى. ئۇلارنىڭ كۆپى ئارتىسـلار ئىدى. بىر نەچچـە قـىز ئايچېچەكنى تەبـرىكلەپ، قۇچاقـلاپ سۆيدى. بىر نەچچە مۇزىكانتلار ئۆزلىرى بىلەن ئوبدان ماسلاشقانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيـتتى. يەنە بىر مۇنچە تاماشىبىنلارمۇ يېراقتىن ئايـچېچەككە قاراپ ھەۋەسلەندى، زوقلاندى. شۇ تاپـتا ئايـچېچەك خۇشاللىقتىن، ھاياجاندىن ئۆزگىرىپ، تېخىمۇ گۈزەل ۋە ئوماق بولۇپ كەتكەندى. ئۇنىڭ ئۇزۇن كىرپىكلىرى قاپقارا بۇلاق كۆزلىرى يۇلتۇزدەك چاقنايتتى.

ئۇ سىرتقا چىقتى. مانا، راھەتبەخش سالقىن كېچە، ئاسماندا تولۇن ئاي ئـۇزۇپ يۈرەتتى، ئۇنىڭدىن تۆكۈلگەن نۇر بىلەن تۇن چىراغلىرىنىڭ كۈمۈش رەڭ شولىسى قوشـۇلۇپ، شەھەرنى يـورۇق، ئازادە ۋە شادىـمان ھالەتـكە كەلتـۈرگەنـدى. بايا مانا شۇ يەردە سەلدەك ئېقىپ، لۆمشۇپ تۇرغان ئادەملەر توپى بارا ـ بارا ئازىيىپ، شالاڭشىپ، كەڭرى مەيدان بـوشاپ قالغانـدى. ئايچـېچەك سومكـىسىنى قولتۇقىغا قىسىپ، ئەمـدى چوڭ يولغا بۇرۇلاي دەپ تۇرۇۋىدى، ئارقا تەرەپتىن كەلگەن قۇربانـوۋنىڭ يۇمـشاق ئاۋازى ئۇنى يولدىن توختاتتى:

ـ مەن سىـزنى ماشىنام بىـلەن ئاپىـرىپ قـويايي، ئـايچېچەك، بۇگۈن كـۆپ چارچىدىڭىز!

ـ رەھمەت قۇربانوۋ ئاكا، ئاۋارە بولماڭ، ـ دېدى ئايچېچەك نېمىدېـگەندۇر قىسىلـغاندەك بولۇپ، ـ ئۆزۈم كېتىۋېرىمەن.

لېكىن قۇربانوۋ ئۇنى قويۇۋەتمىدى:

ـ تۇزۇت قىلماڭ، خان قىز، مانا، ماشىنىمۇ كەلدى، قېنى چىقىڭ!

سىرلىرى يالتىراپ تۇرغان قوڭـۇر رەڭـلىك پىكاپ غىرىلداپ كېـلىپ ئۇلارنىڭ يېنىدا توختىدى. قۇربانوۋ پىكاپنىڭ ئالدى ئىشىكىنى ئېچىـپ، ئايچېچەككە تەكەللۇپ قىلدى:

ـ قېنى، مەرھەمەت، بىمالال چىقىۋېرىڭ!

ئايچـېچەك ئامالسىز قالدى، قۇربانوۋ ئۇنى ياماڭ يەردە قىسمـاقتا ئالغانـدى. ئۇ قورۇنۇپ، ئوڭايسىزلىنىپ، ئالدى ـ ئارقىسىغا نەچچە قاراپ، ناھايىتى تەسلىكتە ماشـىنىغا چىقتى ـ يۇ، ئىختىيارسىز يۇرىكى سېلىپ كەتتى.

قۇربانوۋ ماشىنىنىڭ ئارقا ئورۇندۇقىدا قاڭتىيىپ ئولتـۇرۇپ، ئايچېچەككە گەپكە سېلىشقا باشلىدى:

ـ شۇنداق قىلىپ، بۇگۈن يولدىشىمىز ئۆيدە يوق دەڭ، ھەي، ئىپسىت! ... سىزنىڭ بۇگۈنكىدەك خۇشال كۈنلىرىـگىزدە، ئۇنـىڭ ئۆيـدە بولمـىغىنى ياماڭ بوپتۇ. سـىزنى ئەلۋەتتە تەبرىكلەپ، قوتلۇقلاپ، خۇشاللىقىمىزغا، غەلىبىگىزگە ھەمدەم بـولۇشى كېرەك ئىدى ـ دە!

ـــ هېچقىسى يوق، ـــ دېدى ئايچېچەك خاتىرجەم هالدا، ـــ يولدىن كەلگەندىن كېيىن تەبرىكلىمسۇ ئۇلىگۈرىدۇ. ئۇنىڭ مېنىڭ كەسپىمنى سۆيۈپ، قوللىغانلىقىمۇ مەن ئۈچۈن ئەڭ چوڭ تەبرىكلەش!

ـــ مۇنداق دەڭ... ـــ دېدى قۇربانۇۋ مەسخىرە ئارىلاش كۈلۈپ، ـــ گەرچە بىرىڭلار تاغدا، بىرىڭلار باغدا بولساڭلارمۇ تۇرمۇشۇڭلار خېلى مەنىلىك ئۆتىدىغان ئوخشايدۇ، قايىلىمەن، قايىلىمەن! لېكىن مۇنداق تۇرمۇش ھەرقانچە مەنىلىك بولسىمۇ، ئۇزۇنغا سوزۇلۇپ كەتسە، ھامان بىر يەردىن دەز كەتمەي قالمايدۇ! چۈنكى ھەر ئىككىڭلار ياش – دە! خوش، مۇنداق بولسۇن ئايچېچەك، ـــ قۇربانۇۋ ئەمدى قارماققا يەمچۈك ئىلمىشقا باشلىدى، ـــ سىز ھازىر ئەلگە تونۇلۇۋاتىسىز، ناخشا چولپانلىرىنىڭ قاتارىغا كىرىپ قالاي دېدىڭىز، ئەمدى سىزنى ئاسراپ، قىينىچىلمىقىڭىزنى ھەل قىلىمساق بولمايدۇ. مەن ئېرىڭىزنى يوقاتقىشكە ۋەدە بېرەي، قاتناش شىركىتىدىن بىزنىڭ سىستېمىغا يوقاتقىپ كېلىمپ، ھەمىشە سىزنىڭ يېنىڭىزدا تۇرىدىغان بىر ئىشقا قويايلى، قانداق دەيسىز؟

ئەگەر راستتىنلا شۇنداق بولغان تەقدىردە، يالغۇز ئايچېچەكنىڭلا ئائىلە يوكى يېنىكلەپ قالماي، بەلكى ئېرىمۇ يولنىڭ ئازابىدىن، غېرىپ – غۇربەتچىلىكتىن قۇتۇلۇپ، تۇرمۇشنىڭ ھۇزۇرىنى سۈرەلەيتتى.

ئايچېچەك تۇرۇپلا يەنە ئويلىنىپ قالدى: قۇربانۇۋ راستتىنلا شۇنداق قىلارمۇ؟ بۇ ئادەم نېمە ئۈچۈن تۇيۇقسىزلا بۇنداق غەمگۇزار قىياپەتكە كىرىپ قالدى؟ بۇ ئىشنىڭ كەينىدە بىرەر شۇم غەرەز بارمۇ – يوق؟ توۋا، نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىم – ھە؟ بىر ئادەم ياخشى كۆڭۈل بىلەن ياخشىلىق قىلاي دېسە، نېمە ئۈچۈن بىھۇدە گۇمانخورلۇق بىلەن ئۇنىڭ سەمىمىيتىگە، دىيانىتىگە شەك كەلتۈرىمەن!؟

ئايچېچەك ئەنە شۇنداق گادىرماچ خىياللار بىلەن قۇربانۇۋغا نېمە دېيىشنى بىلەلمەي قالدى. پەقەت قۇربانۇۋنىڭ ئۆزىدىن گەپ كۈتۈپ تۇرغانلىقىنى كۆرگەنىدىلا ئاندىن:

ـــ ھېممىتىڭىزگە رەھمەت، جۇيجاڭ! ـــ دەپ قويدى.

قوڭۇر رەڭ پىكاپ ئايچېچەكنىڭ ئۆيىنىڭ ئۈدۈلىدىكى يولنىڭ چېتىگە كېلىپ توختىدى. ئايچېچەك پىكاپتىن ئالدىراپ چۈشتى ۋە ئۆي تەرەپكە كېتىۋېتىپ:

ـــ رەھمەت قۇربانۇۋ ئاكا، سىزنى ئاۋارە قىلدىم، ـــ دېدى.

ـــ توختاڭ ئايچېچەك، ـــ دېدى قۇربانۇۋ ۋە ماشىنىدىن چۈشۈپ ئايچېچەكىكە يېقىن كەلدى، ـــ مەن سىزنى ئىشكىڭىزگىچە ئاپىرىپ قوياي، ياخشى ئىمىش دېگەننى ھەق دادىڭىزغا يەتكۈزۈپ قىلغۇلۇق!

قۇربانۇۋ ئايچېچەكنى تارىيولدا قولتۇقلاپ ماڭدى. ئىشىك ئالدىغا كەلگەندە، ئايچېچەكنىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ:

ـــ خوش ئەمىسە، ياخشى چۈش كۆرۈڭ! ـــ دېدى ئۇلۇغ – كىچىك تىنىپ.

ئايچېچەك تېزلا قولىنى تارتىپ، رەسمىيەت ئۈچۈن بولسىمۇ، تەكەللۇپ قىلدى:

ـ ئۆيگه كىردىڭ، بىرەر پىياله چاي ئىچىپ كەتمەمسز!
ـ خوش، ئۆيمگىزنى كۆرۈۋالدىم، ـ دېدى قۇربانوۋ ئالىيجانابلىق بىلەن، ـ كېيىن پۇرسەت بولۇپ قالار!
ئۇلار خوشلاشتى، ئايچېچەك ئۆيمگه، قۇربانوۋ ماشىنىغا قاراپ ماڭدى.
ئايچېچەك ئۆيمگه كىردىڭ، لامپۇچكىنى ياقتى، ئۆي يوپيورۇق يورۇدى. مانا، ئۇنىڭ ئىشچان، ئەپلىك قولى بىلەن زامانغا لايىق، كۆركەم سەرەمجانلانغان ئازادە، پاكىز ئۆي! ئۆيدىن ئۆزىگه تونۇش يېقىملىق خۇش پۇراق كېلەتتى. تورۇسغا ئالتۇن رەڭلىك قەغەز چاپلانغان چاقنغىنا ئىككى ئېغىزلىق بۇ ئۆي ئۇنىڭغا يەتتە يىل غەمخانه بولدى. بۇ يەردە ئۇ، تۇنجى پەرزەنتى ساباھەتنى تۇيغۇپ، بېقىپ، بەش ياشقا كىرگۈزدى. ھازىر بۇ قىز ھەپتىلىك يەسلىمده تۇرۇۋاتىدۇ. بۇ غەمخانه ئۇنىڭغا ھازىرغىچه سۆيگۈ ـ مۇھەببەت بىلەن بەخت ـ ھالاۋەت كەلتۈردى، ئېرى ھەپتە ـ ئون كۈنده بىرەر قېتىم مېھماندەك كېلەتتى، ھەر كەلگەندە، مۇھەببەتنى، سېغىنىشنى ۋىسالىغا يەتكۈزۈپ، بۇ ئاددىي ئۆيگه ھاياتلىق چەكسز لەززەتىنى ئېلىپ كېلەتتى؛ كەتكەندە بولسا، سۆيگۈ رىشتىسىنى تېخىمۇ چىڭىتىپ، ھىجران ئوتىنى ئولغايتىپ كېتەتتى. كۈنلەر ئەنه شۇنداق سىرلىق، قىسقا دەقىقىلەر بىلەن تۇيدۇر ـ ماي، خۇشال ـ خورام ئۆتۈپ كېتۇاتاتتى...
لېكىن ئايچېچەك بۇگۈن نېمە ئۈچۈندۇر، بىر خىل يالغۇزلۇق، غېرىبلىق ھېس قىلدى. ئېھتىمال، ئۇ كۆڭلىدىكى ھاياجان بىلەن خۇشاللىقلىرىنى ئېيتىدىغان سىرداش تاپالماي، شۇنداق بولۇۋاتقاندۇ! ئۇ ئىختىيارسز قىبىله تامغا ئېسىلغان ئەينەكلىك رامكىغا قارىدى. ئۇنىڭدا ئېرى بىلەن ئىككىسىنىڭ بىر ـ بىرىگه ياندىشىپ چۈشكەن رەڭلىك سۈرىتى بار ئىدى. ئۇ بۇنىدىن يەتته يىل بۇرۇن، ئىككىسىنىڭ ھېچقانداق ھەشەم ـ دەرەمسز، ئاددىغىنه، ئەمما شاد ـ خورام ئىچىده ئۆتكۈزگەن بەختلىك تويىنىڭ خاتىرىسى ئىدى. رەسىمده، ئايچېچەك خۇددى ئاق قۇ پەرلىرىدەك ئاپئاق، يارىشىملىق توي كىيىمىده، پۇتۇن بەدىنى كۈلۈپ تۇرغاندەك بەختىيارلىق ئىچىده قىلمقلىنىپ تۇراتتى. ئۇ شۇنچىلىك زىلۋا ھەم نازاكەتلىك ئىدى. ئۇنىڭ ئوڭ يېنىدا تۇرغان ئېرىمۇ خۇشال ۋە مەغرۇر ئىدى. ئۇنىڭ بۇرۇتى ئەدىلا خەت تارتقان ئاق سېرىق يۈزى بىلەن ئوتلۇق كۆزلىرىده بەخت ۋە مەستخۇشلۇقنىڭ يىللىق تەبەسسۇمى قېتىپ قالغانىدى. ئۇلارنىڭ ھاياتقا تاشلىغان بىرىنچى قەدىمى ئەنه شۇ مەنزىلدىن باشلانىدى. شۇندىن بېرى، ئۇلار ئۆزلىرىگه تەئەللۇق بولغان ھايات يۈكىنى زىممىسگه ئارتىپ، ھەر قايسىسى ئۆز يولىدا بىر قەدەم، بىرقەدەمدىن ئالغا كېتۇاتاتتى. ئۇلارنىڭ سۆيگۈ ـ مۇھەببىتى، ئەقىده ـ ئېتىقادى شۇنچه چىڭ ۋە كۈچلۈك بولۇشىغا قارىماي، كېتۇاتقان مەنزىلى، بېسۇاتقان مۇساپىسى ئوخشاش بولمىغاچقا، بىر ـ بىرى بىلەن كەمدىن ـ كەم دىدارلىشىشقا مەجبۇر ئىدى. بۇ ھال بەزى چاغلاردا، بولۇپمۇ، بۇگۈنكىدەك چەكسز خۇشاللىققا چۆمگەن ياكى كۈتۈلمىگەن كۆڭۈلسزلىكلەرگه گىرىپتار بولغان ۋاقىتلاردا، ئايچېچەكنى بىئارام قىلاتتى، خۇشال كۆڭلى بىردىنلا غەشلىككه

تولۇپ، ئۆزىنى بەكمۇ تەنھا ۋە مسكىن سېزەتتى.

ئايـچېچـەك ئورۇنغا كىرىپ يېتىپمۇ ئۇزۇنـغىچە ئۇخلـيالمىدى. بىردىنـلا كۆز ئالدىدا يەنە ئېرى گەۋدىلەندى. ئېرىنىڭ يېقىملىق، خۇشپېچىم چىرايى ئۆزىگە قاراپ كۈلۈپ تۇرغاندەك، مۇسكۇللىرى يېتىشكەن بېجىرىدىم قوللىرى بىلەن ئۆزىنىڭ ئاللىقانـداق نازۇك، سەزگۈر يەرلـرىنى سىلاپ، غىدىقلاپ ئويـناۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ، پۈتۈن ۋۇجۇدىـغا بىر خىل لەززەتـلىك سېـزىم تارقـىغاندەك بولدى. ئۇ يۇمـشاق ئـورۇندا تولغاندى ۋە ئۆزىنىڭ سەزمىگەن ھالدا:

ــ نەدىسەن، سابىر! ــ دەپ تۇۋلىۋەتتى.

2

يوللار، ئېھ، يوللار، نېمىدېگەن خاسىيەتلىكسەن!

سەن بىلەن ئىنسانـلارنىڭ قەلـبى تۇتىشىدۇ، سەن بىلەن ئادەمـلەرنىڭ ئارزۇ-ئىستەكلىرى قانىدۇ، سەن بىلەن ھىجران ئوتىدا كۆيگەنلەر ۋىـسال تاپىدۇ، سېنىڭ چەكـسىز مەنزىللىرىڭدە ھاياتلىق رىشتىسى بىر-بىرى بىـلەن ئۇلىنىپ، گىرەلىشىپ، مۇستەھكەملىنىدۇ!

مانا شۇ ھاياتلىق رىشتىسىنى بىر-بىرىگە ئۇلاپ، سۆرەپ كېتىۋاتقان مىڭلىغان ئەزىمەتلەر ئىچىدە سابىرمۇ بار. ئۇ ئون نەچچە يىلدىن بېرى مانا شۇيول بىلەن مانا شۇ ھاياتلىق رىشتىسىنى توشۇيـدىغان ماشـىنا بىـلەن سىرداش! ئۇ ھـازىر بۇرۇنقىغا ئوخشىمايدۇ، تۆگىمەس يوللار ئۇنى چېنىقتۇرغان، ئۇنىڭ بىر چاغـلاردىكى سېرىق تۆكلىرى پارقـراپ تۇرىدىغان ئاق سېـرىق يۈزى ھازىر چۆل بورىـنى بىلەن پىـشىپ، تاۋلىـنىپ، بەئەينى يۇلغۇن رەڭگىدەك ئۆزگىرىپ كەتـكەن؛ ھەمـىشە سەگەكلىك بىـلەن يېراقـقا تىكىلىپ تۇرىدىغان كۆزلىرى خۇددى بۇركۇتنىڭكىدەك ئۆتكۈرلىشىپ كەتـكەن؛ كېچە-كۈندۈز تۆمۈر-تەسەك بىـلەن ھەمـسۆھبەت تۇرىدىغان قوللـىرى خۇددى چويۇندەك قېتىپ كەتكەن! بېنزىن ئورنىدا سەلەركە كۆيـمىدىغان سەككىز تونـنىلىق ھەيۋەتلىك ماشىنا ئۇنىڭ دوستى. «چۆل بۇقىسى» دەپ نام ئالغان بۇ ئۇلپىتى بىلەن بۇ يوللارنى ئۇ قانچە، يىل، قانچە، ئاي، قانچە كۈنـلەرنى جاپا-مۇشەقـقەت بىلەن ئۆتـكۈزمىدى؟! قانچە-قانـچىلىـغان قېتىلۇق ھېنىيت-بايرامـلارنى غېرىبـلىق، تەنھالىق بىـلەن تاش ئۆتەكـلەردە قارشى ئالـمىدى؟! ئۇ بۇ يوللارنىڭ تاش-تۆپرىقى، گۈل-گىياھى، جان-جانىۋارلىرى بىلەن تونۇش، سىرداش! يوللارنىڭ قار-يامغۇرى، بوران-چاپقۇنى، ئىسسىق-سوغۇقلىرى ئۇنىڭ بىلەن ئۇلپەت!

سابىر بۇگۈنمۇ جېدەلـلەپ ماڭدى. ئۇ قايـسىبىر قونالـغۇدىن يېـرىم كېچىدە ئويغىنىپ يولغا چىققان يېـتى ھازىرغىچە، ناشتا-ناھاسىز گۈرۈلـدەپ كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئۆيىدىن ئايـرىلغىنىغا مانا بـۇگۈن ھەپتىدىن ئاشتى، ئۇ قىزى ساباھەتـنى، مەھبۇبىسى ئايـچېچەكـنى بەكمۇ سېغىنىدى، شۇڭا ئۇ ئالدىرايتتى.

يمراقتىن ئۇنىڭغا تونۇش بىر يەر كۆرۈندى. بۇ، كوچىسىنىڭ ئۆزۈنلۈقى ئەللىك مېتردىن ئاشمايدىغان، ئۆيلىرى قىزغىر ـ سىزغىر كىچىككىنە بىر ئۆتەك ئىدى. ئۇنىڭ تۆت ئەتراپىدا چەكسىز كەتكەن قاقاس چۆل ھۆۋۈلداپ تۇراتتى. بۇ يەردە نەبىر ئالقانچىلىك سايە تاشلاپ تۇرىدىغان بىر تۈپ دەرەخ؛ نەبىر شىرىلداپ ئېقىپ تۇرىدىغان بىلەكچىلىك ئېرىق يوق ئىدى. ئادەمنىڭ تاپىنى ئاستىدا دالىمىپ ياتقىنى ھاياتلىق تومۇرى ئۈزۈلگەن، گۈزەللىكى نابۇت قىلىنغان كۆيۈك زېمىن ئىدى. بۇ يەر قىش پەسلىدە گويا جاھاننىڭ جىمى جۇت ـ شۇدرغىنى يىغىلغاندەك، ئادەم چىدىغۇسىز سوغۇق بولاتتى. يازدا بولسا، ئوت ـ يالقۇن دۇنياسىغا ئايلىناتتى. قاقاس چۆل باغرىدىن يالىداپ ئورۇلۇۋاتقان قىزىق ھارارەت تەپتىدىن ئادەمنىڭ تاپىنى كۆيۈپ، مېڭمىسى قاينايتتى. شۇ تۈپەيلىدىن ئۇ يەر ئادەم تۇرغۇسىز دەرىجىدە كۆڭۈلسىز ۋە زېرىكمىشلىك ئىدى. ئەمما سابىردەك جاپاكەش شوپۇرلار ئۈچۈن بۇ يەر گويا جەننەت ھۇزۇرىنى بېرىدىغان ئاۋات، كۆركەم جاي ھېسابلىناتتى.

سابىر ئۆتەڭگە كېلىپ توختىدى، ماشىنىدىن چۈشۈپلا سول تەرەپتىكى ئاشخانىغا قاراپ ماڭدى. ئاشخانىنىڭ شاخ ـ شۇمبىلار بىلەن يېپىلغان پېشايۋانىدا يېڭى سويۇلغان قوينىڭ يېرىم يارتىسى ئېسىقلىق تۇراتتى. ئاشخانىدىن چۈمۈچ ـ ساپلىمقلارنىڭ تاراق ـ تۇرۇقى بىلەن بىر نەچچە خېرىدارنىڭ گۇڭۇر ـ مۇڭۇر پاراڭلىرى ۋە ئۇنىڭالغۇدىن قايسىبىر نا ئۇستا ناخشىچىنىڭ ئېزىلەڭگۈ ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. سابىر ئاشخانىغا بېشىنى تىقتى، شۇ ھامان ياش بىر بالىنىڭ ئۇنى تەكلىپ قىلىپ ئېيتقان سۆزلىرى خۇددى پىلىمۇتنىڭ ئوقىدەك ياڭراپ كەتتى:

ــ كەلسىلە مېھمان، كەلسىلە! نېمە يېسىلە شۇ بار: لەڭمەن، سومەن، چۆچۈرە، مانتا!... ھەي، مېھمانغا چاي ئەكىلمىگلار، چاي!

سابىر ئاشخانىغا كىرىپ، تۆت تەرىپىگە قارىدى. ئادەم كۆپ ئەمەس ئىدى. تام يېنىغا قويۇلغان يۇمىلاق شىرەدە ئۈچ ئادەم ھاراق ئىچىپ ئالمىتاغمل سۆزلىشىپ ئولتۇراتتى. ئۇلاردىن تۆت قەدەم نېرىدىكى شىرەدە بەستى ـ بويى كېلىشكەن، قاپلان باش، تەمبەل بىر يىگىت ئۆزى يالغۇز پىۋا ئىچىپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ بەدىنىگە چاپلىشىپ كەتكەن كۆك مايكىسىدىن بېجىرىم بۆلجۈگلىرى بۆرتۈپ چىقىپ تۇراتتى. ئۇمۇ شوپۇر بولسا كېرەك، ئېيىق تاپىنىدەك يوغان قوللىرى قوپال ۋە يىرتىك؛ قارامتۇل، گۆشلۈك يۈزى ماي ھەم مەينەت ئىدى.

سابىر ھېلىقى ھاراق ئىچىپ ئولتۇرغانلارنىڭ يېنىدىن ياندىپ ئۆتۈپ، بۇلۇڭدىكى بوش بىر ئورۇنغا كېلىپ ئولتۇردى.

ــ ئۆزلىرى نېمە يەيلىكىن، مېھمان؟ ــ دېدى ياش بىر چوكان دەسمال بىلەن شىرىدنى سۈرتۈۋېتىپ، ئۇنىڭ تار، نېپىز كۆڭلىكى ئېچىدە بىغىرداقسىز سېمىز ئەچكى لىغىرلاپ تۇراتتى.

ــ بىز تەخسە لەڭمەن، ــ دېدى سابىر بېشىنىمۇ كۆتۈرمەي.

ــ خوپ، مانا ھازىر...

چوكان ئىچكىرى كىرىپ كەتتى، سابىر ئالدىدىكى چەينەكتىن پىيالىگە چاي قۇيۇپ بىر ئوتتام سۇمۇردى. سۇمۇردى - يۇ، چىرايىنى پۇرۇشتۇرۇپ تەسلىكتە يۇتتى. چۇنكى چاي تۇزلۇق ھەم يىلمان ئىدى. بۇ يەرنىڭ ھەممە نەرسىسى شۇنداق: ئۇنىڭ دىن چۆل ھىدى پۇراپ تۇرىدۇ، ئۇسسۇزلۇق بىلەن ئاچلىقنى بېسىش ئۇچۇن ئۇنى يېمەي، ئىچمەي چارە يوق!

سابىر چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپ، ئۆزىدىن بىر نەچچە، قەدەم نېرىدا ھاراق ئىچىپ ئولتۇرغان ھېلىقى بىر نەچچەيلەننىڭ كۆلكە - چاقچاقلىرىغا قۇلاق سالدى. شۇ تۇرقىدا ئۇلارنىڭ چىراي - شەكلى، ياش - قۇرامى، تەقى - تۇرقىدىن كۆرە، ئۆز قىسمەتلىرى ھەققىدە سۆزلەۋاتقان پاراڭلىرى تارتىملىق ئىدى. ئۇلار ئوتتۇز، ئوتتۇز بەش ياش ئەتراپىدىكى گەپدان، ئالمقاپ يىگىتلەر ئىدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئىنچىكە بۇرۇت قويۇۋالغان، قولىغا رومبا شەكىللىك ئالتۇن ئۆزۈك سالغان، مەيدىسى يۇڭاۋۇق، دوغمىلاق بىرى يېقىندا ئۇرۇمچىگە يۆتكىگەن بىر ماشىنا تېرىنى ئىچكىرىگە قانداق ئېلىپ بارغانلىقى، ئۇ يەردە پېيىگە چۈشكەن بازار باشقۇرۇش خادىملىرى بىلەن باجگىرلارنى قانداق ئەپلىگەنلىكى، بىر ماشىنا تېرىدىن قانچىلىك پايدا ئالغانلىقى، بۇ ئىشتا ئۆزى يالىغان شوپۇرنىڭ قانداق جانپىدالىق كۆرسەتكەنلىكى توغرىسىدا ماختىنىپ سۆزلەۋاتاتتى.

— شوپۇر تونۇشمىدى ساڭا؟ — قىزىقىپ سورىدى ئۇنىڭ يېنىدىكى ئۇزۇنتۇرا بىرى.

— ماڭا تونۇش ئەمەس، پۇلۇمغا تونۇش! — دېدى تېرە سودىگىرى تەخمىۋ كۆرەڭ ئاۋازدا، — ھازىر پۇل دېگەنىنىڭ ئەرمەيدىغان تۆشۈكى، ئاچمايدىغان قۇلۇپى يوق!

ئۇنىڭغۇدىن بىر ئەر كىشىنىڭ ئادەمنى بىزار قىلغۇچى بوغۇق، يېقىمسىز ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. تېرە سودىگىرى بۇنى ئەمدى ھېس قىلغاندەك، قازان بېشى تەرەپكە قاراپ ۋارقىرىدى:

— سارىخان ئاچا، ھوي، سارىخان ئاچا دەيمەن؟ باشقا ياخشىراق لەنتىلار يوقمۇ؟ بۇنىڭ نەرى ناخشا؟! ئەسكى لاتىنى يىرتقاندا چىققان ئاۋازمۇ بۇنىڭدىن ياخشىراق!

سارىخان — گېلىمدىكى پوقىقى باراڭدىكى قاپاقتەك ساڭگىلاپ تۇرىدىغان، غورا قاپاق، سېمىز، ئەمما ئەرلەردەك گۇس - گۇس دەسسەپ يۈرۈدىغان گەپدان، چىقىشقاق بۇ ئايال مۇشۇ قاقاس چۆللۈكتىكى ئۆتەڭدە «سارىخان لەڭمەن» دېگەن نام بىلەن مەشھۇر ئىدى. ئۇ تېرە سودىگىرىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ، قازان بېشى تەرەپتىن ئۆردەكتەك ئىغاڭلاپ، پوقىقىنى لىغىرلىتىپ، خۇش خۇيلۇق بىلەن چىقىپ كەلدى.

— خوش، غوجام؟ — دېدى ئۇ پۇشۇلداپ، — نېمە ئاڭلىغۇلىرى كېلىۋاتىدۇ؟

— نېمە ئاڭلايتتۇق، سارىخان ئاچا، — دېدى تېرە سودىگىرى خۇشامەتكويلۇق بىلەن، — ئۆزلىرىنىڭ كۆلكە - نازىدەك شوخراق ناخشا - پاخشىلار بولسا ئاڭلىمايمىزمۇ!

— ئوبدان، غوجام، ئوبدان، سىلىگە ياراىدىغان ناخشىلارمۇ چىقىپ قالار، — دېدى ئۇ ۋە ئىچكىرىگە قاراپ توۋلىدى، — ھوي ئايىپاشا بالام، ھېلىقى ئىنون كويىغا

ئەكەلدۇرگەن لېنتاڭنى قويۇپ بەرگىنە، بۇ غوجاملارغا.

ياش چوكان جاۋەنىڭ تارتمىلىرىنى ئاختۇرۇپ، گېزىتكە ئورالغان بىر لېنتىنى ئالدى ۋە ئۇنىڭالغۇغا سېلىپ، كۇنۇپكىنى ئاستا بېسىپ قويدى. ئاز جىملىقتىن كېيىن، ئۇنىڭالغۇدىن نازۇك، يېقىملىق بىر ئاھاڭ ئاستا ـ ئاستا كۆتۈرۈلۈپ كەلدى. سابىر چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈردى، چوكا تۇتقان قولى تەخسە ئۈستىدە لەيلەپ قالدى.

ئاھ ...نېمىدېگەن تونۇش مۇزىكا، تونۇش ئاھاڭ ـ ھە! ؟

دەسلەپتە تاڭ شامىلىنىڭ تاتلىق ئەركىلەشلىرى ئىچىدىكى ئاستا ئەما نازاكەتلىك، سىلىق پەرىشتىدەك؛ ئاندىن قۇشلارنىڭ بىھوشلانغان چاغدىكى سىرلىق چۈرۈقلاشلىرىدەك نەپىس كۈي ئاڭلاندى؛ ئۇنىڭدىن كېيىن بولسا، ئاشۇ يېقىملىق، ياڭراق سادالار بىلەن ئويغانغان قىزنىڭ ناخشىسى...

تاغنىڭ تەڭرىسى سەندە، ئەزىز يۇرتۇم، ئانا تارىم،
زېمىننىڭ كەڭرىسى سەندە. غۇرۇرۇڭ نەزمىسى مەندە.

ناخشا گويا پەرزەنتكە تەشنا ئانا قۇچىقىدىكى بوۋاقنىڭ تۇنجى قېتىم ۋىلىقلاپ كۈلۈشلىرىدەك يېقىملىق ۋە راھەتبەخش؛ ۋۇجۇدى سۆيگۈ لەززىتىدىن بىھوشلىنىپ، يىگىت باغرىدا ئېرىپ كېتىۋاتقان بەختلىك قىزنىڭ نازلىق ئەركىلەشلىرىدەك تاتلىق ۋە ئېرىق ئىدى.

تاغنىڭ تەڭرىسى سەندە، ئەۋلادقا بېرەر ئىلھام،
غۇرۇرۇڭ نەزمىسى مەندە. بوۋاملار قەبرىسى سەندە.

ئاشخانا ئىچى گويا تىمتاسلىق ئىچىدە قېتىپ قالغاندەك سۈكۈتكە چۆمدى. ناخشىچىنىڭ ئاۋازىدىكى بۇلبۇلنىڭكىدەك خۇش ناۋا، ناخشا مىلودىيەسىدىكى ئاتەش كەبى جەزبدارلىق گويا پەرىشتىنىڭ نۇرلۇق جامالىدەك ئەتراپتىكى جىمى مەۋجۇداتنى ئۆزىگە ئەسىر قىلغان، ئۇنىڭ ئىلاھى سېھرىي كۈچىدىن زېمىننىڭ تىنىقلىرى ئۆچۈپ، گويا يەر ئۆز ئوقىدا ئايلىنىشتىن توختاپ قالغاندەك ئىدى.

ئاھ، ناخشا، ئېيتقىنا، يۇرتكى سوقۇپ، ھېسسىياتى ئۇرغۇپ تۇرغان خەلق سېنىڭ سىز ياشىيالامدۇ؟! ئۇلار بۆشۈكىدە تۇرۇپلا «ئەللەي ناخشا» لىرىدىن ھۇزۇرلىنىشنى، ئايىغى چىقىپلا خامان ناخشىلىرىنى توۋلاشنى ئۆگەنگەن! ئۇلارنىڭ جاپا ـ مۇشەققەتلىك تۇرمۇشى، ئاجايىپ قىسمەتلەرگە تولغان مۆجىزىلىك ھاياتى مانا شۇ ناخشا ـ غەزەل بىلەن تېخىمۇ چوڭقۇر مەنىگە ۋە سېھرىي كۈچكە ئىگە بولغان! ئۇلار قەلبىدىكى گۈزەل ئارزۇ ـ ئارمانلىرىنى، شادلىقى بىلەن قايغۇسىنى، ئۆتمۈشى بىلەن كېلىچىكىنى، مۇھەببىتى بىلەن نەپرىتىنى ئەنە شۇ ناخشا ـ غەزەللەر ئارقىلىق ئىزھار قىلغان! ناخشا ئۇلارنىڭ سۆيگۈسى، جېنى ۋە پەخرى!

ناخشا ـ غەزەلنىڭ پىر ئۇستازى ـــ پىر چەكمەيدىغان ئۆز ھاياتىنى ئىنسانىيەتنىڭ شات ـ خۇراملىقى ئۈچۈن ناخشا ئېيتىپ ئۆتكۈزگەچكە، خۇدامۇ ئۇنىڭدىن تەسىرلىنىپ، ئۇنىڭغا مەڭگە يەلدىن كېرەك ئۆمۈر ئاتا قىلغان ئەمەسمۇ؟

ناخشا بىلەن تەڭ يۇرىكىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدىن ئوخچۇپ، تومۇرلىرىنى بويلاپ تاراۋاتقان شېرىن بىر سەزگۈ ئولتۇرغانلارنىڭ كۆچلۈك ئىچىملىك بىلەن گاراڭلاشقان نېرۋىلىرىنى بىردىنلا سەگەكلەشتۈردى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى قارا چوقۇر بىرى ئورنىدىن تۇرۇپ، بىر بوتۇلكا ھاراقنى قولىغا ئېلىپ:

— پاھ ... پاھ ... ئەمدى ئىچىدىغان يېرى كەپقالدى، ئاغىنىلەر ! — دېدى ھاياجانلانغان، ھاياجاندىن ئورا كۆزلىرى پارقىراپ كەتكەن ھالدا، — مۇشۇ ناخشا ئۈچۈن ... بۇ ناخشىنى ئېيتقان ناخشىچى ئۈچۈن ئىچەيلى !

— ھەي، بىردەم قىسىپ ئولتۇرغىنە ! — دېدى تېرە سودىگىرى چالۋاقاپ، — ناخشىنى ئاخىرغىچە ئاڭلىۋالايلى !

ناخشا گاھىدا تاغ شارقىراتمىسىنىڭ گۈلدۈرلىشىدەك مەغرۇر ۋە ياڭىراق، گاھىدا بۇلاق سۈلىرىنىڭ شىرقىرىشىدەك نەپىس ۋە مۇڭلۇق ناۋا ئىچىدە داۋام قىلىۋاتاتتى:

مەيلى يۇرگىن مۇزلۇق تاغلاردا، سېنىڭ قەلبىڭ مەن بىلەن،
قەلبىم ئوتلۇق قەلبىڭگە تۇتاش، مەيلى يامغۇر ياغقان كېچىلەر،
مېنىڭ قەلبىم سەن بىلەن- مۇھەببىتىم بولسۇن زەر قۇياش ! ...

— ئاھ، ئوت - ئوت ! — قارا چوقۇر مەيدىسىنى ئۇۋۇلاپ، ئەسەبىي لەززەت ئىچىدە ئىككى يېنىغا تەۋرىنىشكە باشلىدى. كەيپىتىن ئۇنىڭ كۆزلىرى قىسىلىپ، جاۋغايلىرىدىن شالىسى ئېقىپ قالغانىدى. ئۇ تۇيۇقسىز بۇلۇڭدىكى شىرەدە تاماق يېيىشتىن توختاپ، قولىدىكى ئۇنىئالغۇغا دېڭ تۇتۇپ ئولتۇرغان سابىرنى كۆرۈپ كالچايدى:

— قاراڭلار، ئاۋۇ بۇرادەرمۇ ناخشىنىڭ پەيزىنى سۈرۈپ، تاماق يېيىشنى ئۇنتۇپ قاپتۇ !

ئولتۇرغانلار سابىرغا بۇرۇلۇپ قاراشتى، ئاردىدىن بىرى چاقچاق قىلدى:
ـ چوكىسىغا قارىمامسىلەر، لەڭمەندە ئۇخلاپ قاپتۇ!
ـ ها ... ها... ها ...
تېرە سودىگىرى ئىككى ياقتا چايقىلىپ ئورنىدىن قوپتى. ئۇ، لىق ھاراق توشقۇزۇلغان پىيالىنى قولىغا ئېلىپ، ئېگىز ـ پەس دەسسەپ سابىرنىڭ ئالدىغا كەلدى:
ـ شوپۇرمۇ سىز ئاغىنە ؟ ـ دېدى ئۇ ئارقا ـ ئارقىدىن كېلىۋاتقان ھېقمەتتىن سىلكىنىپ، ـ تونۇشۇپ قويايلى، قانداق دەيسىز؟ بىر كۈنلەردە بىر ـ بىرىمىزگە ئەسقېتىپ قالامدۇق، تېخى ! گۈپلا كۆتۈرۈۋېتمەك!
سابىر تېرە سودىگىرىگە سوغۇق نەزەر بىلەن قاراپ قويدى.
ـ رەھمەت، يول ئۈستىدە ھاراق ئىچمەيمەن!ـ دېدى ئۇ ئاغزىغا بىر چوكا ئاش سېلىۋېتىپ.
ـ تۈزۈت قىلماڭ دەيمەن!ـ تېرە سودىگىرى كانىدەك چاپلاشتى، ـ ناخشىنىڭ خۇشاللىقىدا ئالدىگىزغا كەپ قاپتىمەن، ئاشۇنداق تاتلىق، چىرايلىق ئاۋاز ئۈچۈن مۇشۇ بىرلا رومكىنى ئىچىۋېتمەك!
ـ خىجىل قىلماڭ، بۇرادەر! ـ دېدى سابىر يەنە شۇ قەتئىيلىكى بىلەن، ـ يول ئۈستىدە ھاراق ئىچىش قائىدىسىگە خىلاپ!
ـ ۋاھ! خىلاپ دەڭ! ـ دېدى تېرە سودىگىرى مەسخىرىلىك كۈلۈپ، ـ جان شۇنچىلىك دەڭا، شۇنچىلىك!
نەپسى ئىزا تارتقان تېرە سودىگىرى قولىدىكى پىيالىنى ئەمدى ئۇ چەتتە ئولتۇرغان «قاپلان باش» قا دوملاپ تۇرۇپ ۋارقىرىدى:
ـ سىزچۇ، ئاغىنە، ۋاقىدە كۆتۈرۈۋېتەمسىز ياكى سىزمۇ ھاراق ئىچىشتىن قالغانمۇ؟
«قاپلان باش» كۈلۈپ تۇرۇپ زەردە قىلدى:
ـ ئۆزىڭىز ئىچەلمىگەن ھاراقنى نېمانچە بازارغا سالمىسىز؟! جانغا تۇشلۇق ئىش قىلماڭ!
تېرە سودىگىرى بۇنىڭدىنمۇ دەككىسىنى يەپ سالپايدى، پىيالىدىكى ھاراقنى زەردە بىلەن يەرگە چېچىۋېتىپ، سەنتۈرۈلۈپ جايىغا كېلىپ ئولتۇردى.
ناخشا ئەمدى ئېلېكترونلۇق مۇزىكىنىڭ تەڭكەشلىكىدە شوخ ۋە يېنىك رېتىمغا ئۆزگەردى. تېكىستلەرمۇ ياشلىق، سۆيگۈ، ۋاپا توغرىسىدىكى شوخ بېيىتلار ئىدى:

سالىدىكەن مۇھەببەت ... تەس ئىكەنغۇ قىز ئۇچۇن،
ئوت ـ پىراقنى ئادەمگە. ... كۆيدۈم دېگەن ئەجەبمۇ!
بولدى سىرىم ئاشكارا، ... قاچان چىقار يار سەندىن،
ناخشام بىلەن ئالەمگە! ... سۆيدۈم دېگەن بىر گەپمۇ!...

— ۋاھ - ۋاھ! ياشاپ كەت! ئادەم ئەمەس، بۇلبۇلگويا ئىكەنغۇ بۇ! — دېدى قارا چوقۇر ھاياجاندىن يەلكىلىرىنى تىنىمسىز لىكىلدىتىپ، — كاساپەت، قايسى ناخشىچى بولغىيدى؟

بۇ سوئال ھەممىسىنىڭ دىققىتىنى تارتتى، ھەر كىم ئۆزى بىلگەن ناخشىچىلارنىڭ ئىسمىنى ئاتاشقا باشلىدى:

— ھېلىمقى، ناخشىسى بىلەن تەڭ تولغىنىپ، ئەگىيدىغان زىننەت!

— ياق، ئەمەس! ھېلىمقى «يۇرىكىمنىڭ تېگى سەندە» دېگەن ناخشىنى ئېيتىدىغان ئايگۈل...

— ئەمەس، ھېنىكچە، تىللا...

— ياق، ئەمەس! ھېنىكچە، ئالتۇن...

خېلىدىن بېرى ئۇلپەتلىرىنىڭ تالاش - تارتىشىغا زەن قويۇپ، ئۆزىچە غادىيىپ ئولتۇرغان تېرە سودىگىرى بىردىنلا ئۇلارنىڭ گېپىنى تارتىۋالدى:

— بولدى، تالاشماڭلار، ھەممىڭلار دېتسىز، دۆت ئىكەنسىلەر، شۇنىمۇ تاپالمامسىلەر؟ — ئۇ قىڭغىر چىشلىۋالغان تاماكىسىغا ھە دەپ سەرەڭگە چاقاتتى، لېكىن قولىدىكى قولاشمايى، سەرەڭگە تاللىرى پىرىلداپ يەرگە ئۇچۇپ چۈشەتتى، ئەتراپتىكىلەر تاقەتسىزلىنىپ، ئۇنىڭ ئاغزىغا قاراشتى، ئۇ تاماكىسىنى تەستە تۇتاشتۇرۇپ، ئالدىرىماي بىر - ئىككى شورىدى - دە، ئىنتايىن مۇھىم بىر خەۋەرنى جاكارلاۋاتقاندەك تەنتە بىلەن سۆزىنى داۋام قىلدى، — ئۇنىڭ ئىسمى ئايچېچەك!

— ئايچېچەك؟! — قارا چوقۇر ئەجەبلەنگەندەك تېرە سودىگىرىگە قارىدى، — ھېچ ئاڭلىمىغانلا ئىسىم ئىكەنغۇ بۇ؟

— سېنىڭ قۇلىقىڭغا جىگدە - قاقنىڭ ئىسمىدىن باشقا نەرسە كىرمەيدىغان تۇرساڭ، بۇنداق چىرايلىق، داڭدار ئىسىملارنى نەدىن بىلەتتىڭ؟! — دېدى تېرە سودىگىرى تەنتە بىلەن، — ئاڭلىمىغان بولساڭ، ئەمدى قۇلىقىڭنى دىڭ تۇتۇپ ئاڭلاپ قوي: ئۇ يېڭىدىن ئۆسۈپ چىقىۋاتقان ناخشا چولپىنى!

— كاساپەت، راستتىنلا قالتىس ئېيتىدىكەن، ئاۋاز دېگەنمۇ شۇنداق تاتلىق، يېقىملىق بولارمۇ! — دېدى ئۇزۇنتۇرا زوقلىنىپ، — ئېرى بار بولغىيمىدى ئۇنىڭ؟

— بولمىسا قانداق قىلاتتىڭ!؟ — قارا چوقۇر قىزغانغاندەك سورىدى.

— ھى ... ھى ... ئىنىدەككە كەلتۈرۈشنىڭ ئامالىنى قىلاتتىم - دە! ئۇنىڭ مۇشۇ ناخشىسى ئۇچۇنلا ئالدىدا جان بېرىشكە رازى ئىدىم!

— ۋاھ! سەنمۇ تېخى؟ — تېرە سودىگىرى زەھەرخەندىلىك بىلەن كالچىيىپ كۈلدى، — ئاغزىدىكى تاتلىق ئەتمە، كېچىكىپ قالدىڭ!

— بۇ گەپچە، سەن ئىنىدەككە كەلتۈرۈۋالغان ئوخشىمامسەن؟

تېرە سودىگىرى ئۆزىچە جىلمىيىپ، كېرىلىپ، خۇددى چوڭ بىر غەلىبىنى ئامالىيان قىلىۋاتقاندەك كۆرەڭلىك بىلەن ئارقىغا قاڭتايدى.

— سەن پو ئېتىۋاتمىسەن، داغۇازلىق قىلىۋاتىسەن! — دېدى قارا چوقۇر

قمزغـانغانـدەك ئۆڭـۈپ، تاتمرىپ،ـــ ئۇ كىم، سەن كىم؟ سەن بولسائ ناھايىتى بىر سېسىق تېرىچى، ئۇ دېگەن ئارتىس، ناخشا چولپىنى!

ـــ بىراق، سەنمۇ بىلىپ قوي، ئۇ ئەرشىئـەلاغا چىقىپ كەتسىمۇ، يەنىلا ئادەم!

ئادەمگە نېمە كېرەك، بىلەمسەن؟ سەندەك ئۆلۈمتۇكىنىك جېنى ئەمەس، مەندەك تېرىـ چىنىك تاراقلاپ تۇرغان مۇنەك ـ مۇندەك پۇلى كېرەك!

ـــ راست، ئادەمگە پۇل كېرەك! ـــ دېدى ئۇزۇنتۇرا، ـــ شۇنداق قىلىپ، پۇلىنىـك كۈچى بىلەن ئايچـېچەكنى بەرگەندىن ئۆزۈۋالدىم، دېگىنە! ها ... ها ... ها... مانا قىـ زىق ھېكايە...

تېرە سودىگىرىنىك قارامتۇل، خۇنۇك چىرايىغا بىردىنلا ماختانچاقلىق ئېپادىلىـ رى تېپىپ چىقتى.

ـــ راست دېدىڭ، بۇ بىر قىزىق ھېكايە ...ـــ دېدى ئۇ يۈگلۈق مەيدىسىنى سىيلاپ تۇرۇپ، ـــ ئايچـېچەكنى دەسلەپ سەھنىدە كۆردۈم، يۈرىكىم سەكپارە بولـدى، كېـ يىن پېيىغا چۈشتۈم. تونۇشۇش ناھايىتى تەسكە توختىدى، بەئەينى ئاسماندىكى ئاينى ئۇزگەندەكلا ئىش بولدى. پۇل دېگەن نەرسە ئاغىنىلەر، يامان جۇمۇ، ھېلىغـۇ ئايـ چېچەك ئىكەن، خىزمىتىمۇ يولدىن چىقمرالايدۇ! ئۇ دەسلەپ نازلىنىـپ، ئۆزىنـى چەتكە تارتمۇبدى، لېكىن مەردلىك بىلەن خەجلەنگەن قىزىل تىزىـلار ئۇنـى خۇددى ماگنىتقا تارتىلغان تۆمۈردەك ئاكاڭلارغا چاپلاپ قويىدى. ئىشقىلىپ، بىر يىلدىن بېـ رى، ئۇنىك بىلەن ھاياتنىك پەيزىنى سۈرۈۋاتىمىز!...

تېرە سودىگىرى تاڭلىينى چەكتى، كۆزلىرىنى قىسىپ جىم بولدى، ئەپتىمدىـن شېرىن ئەسلىمىلەر ئىچىگە غەرق بولغاندەك بىموش كۆرۈنەتتى.

ـــ ھە ... ئاندىن، ئاندىن كېيىنچۇ؟ ـــ سورىدى قارا چوقۇر شۆلگىينى غورت قـ لىپ يۇتۇپ. باشقىلارمۇ ئۇنىك ھېكايىسىغا قىزىقىپ قالغانىدى.

ـــ قالغىنىنى سوراپ نېمە قىلىسەن، ئەخمەق!؟ ئېپى كەلسە، سېپى ئۆزىدىن چىقمامدۇ! ـــ دېدى تېرە سودىگىرى سىرلىق كۈلۈپ، ـــ شەھەرنىك بۇلاقبېشى كو ـ چىسىدىن بىر ئۆينى ئىجارىگە ئالدۇق، كۈندە بەزمە، كۈندە ناخشا ... ئويىنىدۇق، كۈل ـ دۇق، شۇ!

ـــ پاھ، ياشاپ كەت! ـــ دېدى قارا چوقۇر ئۇنىك دۇمبىسىگە شاپىلاقلاپ، ـــ كاسا ـ پەت چىرايلىقمىكەن؟ ناخشىسىغا ئوخشامدىكەن؟

ـــ نېمىسىنى دەيسەن، ئاداش! ـــ تېرە سودىگىرى ئاغزىنى چاكىلداتتى، ـــ ئۇنىڭ ـ دىكى قاش ـ كۆز، ئۇنىڭدىكى ئەمچەك ـ ساغرا! پاھ ـ پاھ! ئايال زاتىدا ئاز تېپىلمىدۇ، بۇلاقتەك كۆزىگە تىكىلىپ قاراشقا ئەيمىنمىسەن! ساغرىسى دېگەن قازاق قويىنىنىك قۇيـ رۇقىدەك لىغىرلايدۇ، پۇتۇن بەدىنى مىق ـ مىق ... لېۋىنىك ئوستىدىكى نۇقۇتتەك بىر تال مەك كاساپەتنىك چىرايلىق يۈزىگە مانا مۇشۇ قولۇمدىكى ئالتۇن ئۆزۈكنىك ئالماس كۆزىدەك ياراشقان ـ دە! ھەي ـ ھـەي ـ ھەي! «چىراي كۆيدۈرەر، خۇلق سۆيدۈرەر» دېگەن راست ئىكەن! ئۇنىڭدا جاننى ئالىدىغان چىرايمۇ، جانغا جان قوشىدىغان خۇلقمۇ بار، دەڭلا!

تېرە سودىگەرنىڭ ئۆزىچە ماختىنىپ، لاپ ئۇرۇپ، ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي ۋاقىشىپ سۆزلىشى سابىرنىڭ قاتتىق جېنىغا تەگدى، ئۇنىڭ چىشلىرى كىرىشىپ، مۇشتلىرى تۈگۈلدى. ھەمىشە قان تەپچىرەپ تۇرىدىغان ساغلام چىرايى تامدەك تاتىرىپ كەتتى. ئۇ تېرە سودىگەرنىڭ ھاراق ئىچىۋېلىپ، قىپقىزىل يالغان سۆزلىۋاتقانلىقىنى، يېنىمدىكى ئۇلپەتلىرىگە قەستەن ئۆزىنى كۆرسىتىپ، ماختىنىۋاتقانلىقىنى بىلىپ تۇرسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىقىۋاتقان ھاياسىز گەپلەر ئۆز خوتۇنىنىڭ ئىسمى بىلەن باغلىنىلىقى بولغانلىقى ئۈچۈن، سابىرنىڭ ئەرلىك غۇرۇرى زەخمە يەپ، خورلۇقى كەلگەندەك بولدى. ئۇ ئىچ ـ ئىچىدىن قاپساپ چىقىۋاتقان ئەسەبىي بىر كۈچنىڭ زەربىدىن يۇرىكىنىڭ چىدىغۇسىز ئاغرىۋاتقانلىقىنى، بەدىنىنىڭمۇ سېزىلەرلىك تەتىرەۋاتقانلىقىنى سەزدى. ئۇ شۇ تاپتا، تېرە سودىگەرنىڭ ئالدىغا يېلپىنىپ بېرىپ، ياقىسىدىن ئېلىشقا، ئايچېچەكنىڭ مۇبارەك ئىسمىنى چىشلەپ تارتقان ئاشۇ بالا تەگكۈر ئاغزىنى قان قىلىشقا تەييار ئىدى. ئۇ دەس ئورنىدىن تۇرىدى، تېرە سودىگەرنىڭ تازا بىر ئەدەبىنى بېرىش ئۈچۈن ھازىرلاندى. لېكىن شۇ چاغدا كۈتۈلمىگەن بىر ئىش يۈز بەردى: بىر چەتتە ئۆزى يالغۇز ئولتۇرغان ھېلىقى «قاپلان باش» يىگىت لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۇدۇل كەلگىنىچە، تېرە سودىگەرنىڭ گەجگىسىدىن ئالدى. بۇنداق تۇيۇقسىز زەربىدىن تېرە سودىگەرنىڭ دەسلەپ كۆزلىرى ئالاق ـ جالاق بولۇپ، ئاغزىمۇ گەپكە كەلمەي قالدى. كېيىن ئۆزىنى ئوڭشاپ، يېنىمدىكى ئۇلپەتلىرىگە قاراپ كۆڭلىنى توختاتتى.

ـ سەن يالغانچى ئەبلەخ، كىمگە بوھتان قىلىۋاتىسەن؟! ـ دەپ گۈركىرىدى «قاپلان باش»، ـ ساڭا ئوخشاش تۆت تەگكە پۇل تېپىپ، ۋىجدانى سۈيۈلۈپ كەتكەن قىزىلكۆزلەرنىڭ دەستىدىن بىزنىڭ ئارتىستلىرىمىزغا كۈن يوقما!؟

ـ پاھ، گەپنى مەن قىلسام، ساڭا نېمە دەز كەتتى، ئاغىنە؟ ـ دېدى تېرە سودىگەرى جان ئاچچىقىدا ھەجىيىپ، ـ ياقامنى قويۇۋەت، بۇنچىلىك ئۆپكە قاققىنىڭغا قارىغاندا، ئايچېچەك سېنىڭمۇ بىرەر ئەرسەڭ ئوخشىمامدۇ؟

ـ ئاغزىڭنى يۇم، سېسىق تېرىچى! ـ دېدى «قاپلان باش» تېخىمۇ جۇدۇنى ئۆرلەپ، ـ ئۇ مېنىڭ ھېچ نەرسەم ئەمەس، تېخى دىدارىنىمۇ كۆرۈپ باققىنىم يوق. لېكىن شۇنى بىلىپ قويكى، ئۇ ھەممىمزنىڭ سىڭلىسى، ھەممىمزنىڭ ناخشىچىسى، ھەممىمزنىڭ پەخرى!

ـ پاھ، ئاغىنە! قاتتىق ناخشاپەرۋەر، ئايال پەرۋەر ئىكەنسەن، جۇمۇ! ـ دېدى تېرە سودىگەرى مەسخىرىۋازلىق بىلەن كۈلۈپ، ـ لېكىن سەنمۇ شۇنى بىلىپ قويكى، ئايال بىلەن ئويناش ئوغۇل بالىنىڭ ئىشى، ئەگەر سەنمۇ ئەركەك بولساڭ، بۇنىڭغا كۆزۈڭ قىزارمىسۇن!

تېرە سودىگەرنىڭ گېپى ئاغزىدا قالدى، چېكىسىگە تۇيۇقسىز تەگكەن مۇشت زەربىدىن ئوڭدىسىغا ئۇچۇپ چۈشتى. ئەمما ئۇ شۇ ھامان پۈرژىنىدەك قاڭقىپ ئورنىدىن تۇرۇپ، يەڭلىرىنى شىمايلىدى:

ـــ پاھ، قالتىسقۇ سەن! ھارام ئۆلگۈك كەپتۇ - دە، بۇگۈن! ـــ ئۇ چەكچەيگەن كۆزلىرىنى ھەمراھلىرىغا تىكىپ، ۋارقىردى، ـــ كېلىڭلار، بۇ پور كۆتەكىنى ئازراق سەگىتىپ قويايلى!

ئۇ بىرىنچى بولۇپ «قاپلان باش» قا تاشلاندى، ئۇنىڭ مۇشتى ۋە پۇتى «قاپلان باش» نىڭ باش كۆزىدە چاقماقتەك ئۇچاتتى، ئۇنىڭ ھەمراھلىرىمۇ ئېسىنى يىغىشىپ، «قاپلان باش» قا تۇشمۇ - تۇشتىن ئېتىلىشتى...

سابىر بايانىنىدىن بېرى تۇرغان ئورنىدا تۇرۇپلا قالغانىدى. ئۆزى ئۇچۇن تۇيۇقسىز مەيدانغا چۇشكەن خالىس يىگىتنىڭ بايىقى گەپ - سۆزلىرى ئۇنىڭ قورساق كۆپۈكىنى خېلى بوشاتقان، تېرە سوددىگەرلىگە بولغان قاتتىق غەزىپىنىمۇ بىر ئاز پەسكويغا چۇشۇرۇپ قويغانىدى. لېكىن ئەمدى رەسمىي ئېلىشىش باشلانىدى. «قاپلان باش» ئۇلار بىلەن يەككە - يەگانە ئېلىشمۇاتاتتى، سابىر ھېلى ھەم بولسىمۇ، «قاپلان باش» قا ھەمدەم بولۇپ، يالغانچى، كازاپلارنىڭ راسا بىر ئاللا تووسىنى كۆرسىتىش ئۈچۇن ھازىرلىنىپ تۇرغاندا، «قاپلان باش» تېرە سوددىگەرى باشلىق ئۆچەيلەنىنى ھەش - پەش دېگۈچە ئۇرۇپ - چەيلەپ، ياتقۇزۇپ قويدى. ئۇلار ئەمدى ئۇنجىقلاپ، ئۇھ تارتىپ، شۇمشەرەپ قېلىشتى. تېرە سوددىگىرىمۇ سۇنغان ئىككى چىشىنى ئالقىنىدا سىقىمداپ، بىر شىرە ئاستىدا ئۇنجىقلاپ ياتاتتى. «قاپلان باش» ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى ۋە تەھدىت ئارىلاش مۇنداق دېدى:

ـــ بىلىپ قوي، سېسىق تېرىچى! بۇندىن كېيىن يەنە ئاشۇنداق يالغان - ياۋداق گەپلەر بىلەن ئاجىزلارغا بۇھتان چاپلايدىغان بولساڭ، مەندىن قۇتۇلالمايسەن! سەن بۇگۈن قاراپ تۇرۇپ، ئايچېچەكنىڭ ئىززەت - ھۇرمىتىنى تۆكتۈڭ! ناخشىسىنى ئاڭلىدىڭ، ماختىدىڭ، لېكىن ئۆزىنى يەرگە ئۇرىدۇڭ! ئۇنى كىم بىلمەيدۇ، يېقىندا قايسىبىر ژۇرنالىنىڭ مۇقاۋىسىغا يوغان رەسىمنى باستى، لېكىن سەن ئۇنى پۈتۈنلەي باشقىچە ئادەمگە ئايلاندۇرۇۋەتتىڭ!

ـــ ئەمدى... ئاداش... ئوغۇل بالىچىلىقتا... ـــ دېدى تېرە سوددىگىرى ياۋاشلىق بىلەن ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ، ـــ ئار - تولا پو ئېتىپ، ئۆز كۆڭلىمىزنى ئۆزىمىز خۇش قىلىپ قويدۇق! بولمىسا، بۇ كوھىقاپنىڭ يولىنى قانداق تۇتىمىز دەڭا!

«ساريخان لەڭمەن» نىڭ ئاشخانىسىدىكى كۆتۈلمىگەن ماجىرا قانداق تۇيۇقسىز باشلانغان بولسا، يەنە شۇنداق تۇيۇقسىز بېسىقتى. «قاپلان باش» ئۆزى يېگەن تاماق بىلەن بايا چېدىر - ماجىرا ۋاقتىدا سۇنغان بىر نەچچە قاچا - قۇچمىنىڭ پۇلىنى تۆلەپ، ئاشخانىدىن چىقىپ كەتتى. تېرە سوددىگىرى بىلەن قارا چوقۇر بىر - بىرىگە تاپا - تەنە قىلىپ، قاقشاپ قېلىشتى. ئەمدى سابىرمۇ ئۆزاق ئولتۇرمىدى، چاپىنىنى يېلكىسىگە غەدىپچە تاشلاپ ئاشخانىدىن چىقتى.

يەنە شۇ يول، يەنە شۇ ماشىنا...

ـــ سابىرنىڭ ئالدىدا تىمتاسلىق ھۆكۈم سۈرگەن پايانسىز چۆل - دالا سوزۇلۇپ ياتاتتى. ھازىر بۇ يەرگە يازنىڭ پىژغىرىم ئىسسىقى ھۆكۈمران ئىدى. ماشىنىلارنىڭ

شۇنچه كۆچلۈك گۈركىردىگەن ئاۋازىمۇ ئانچه يىراقتا بارمايلا خۇددى چۆلنىڭ هارارەتـ
ـلىك زەرىرىچىلىرى ئارتىسغا سىڭىپ كەتكەندەك غايىب بولاتتى ... شۇ تاپتا سابىرنىڭ
كۆڭلىمۇ بەئەينى تۇن يۈتۈپ كەتكەن چۆلدەك غەشىلىك ۋە كۆڭۈلسىزلىك بىلەن تولـ
غانىدى. بايا شۇنچه ئىشتىها بىلەن بۈيرۇتقان ئاش شىرەدە ئۆز پېتىچە قالدى،
ئۇ هازىر ئاچلىقنى، ۋۇجۇددىكى ئۈيقۇسىزلىق بىلەن ماغدۇرسىزلىقنى پۈتۈنلەي ئۇنـ
ـتۇغان، ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدە هېلىمدىن - هېلىغا تېرە سوددىگەرنىڭ يالغانىدىن لاپ
ئۇرۇشلىرى، هاياسىز سۆزلىرى تەكرارلانماقتا! ... ئۇنىڭ قەلبى يەنە بىرىنىلا تېرە
سوددىگەرگە بولغان غەزەپ ۋە ئۆچمەنلىك بىلەن ئۆرتەندى. ئۆرتىنىش كۈچەيگەنسىـ
رى ۋۇجۇددا يۇرەككە ئوقيادەك سانجىلىدىغان، ئىنسان چىدىغۇسىز ئازابلىق بىر
ئۈيغۇنىڭ يىلانىدەك لۆمۈلدەۋاتقانلىقىنى سەزدى. ئۇ بۇنى ئەلۋەتته رەشىك دېيەلمەيـ
تتى، ياق! ئۇنداق دېيىش ئۇنىڭغا ئۆلۈمدىن ئېغىر، بۇ خۇددى ئۆزىنىڭ ئەرلىك غۇـ
رۇر - نومۇسىنى ئۆز قولى بىلەن دەپسەندە قىلغانغا تەڭ، كېچە - كۈندۈز ئېتىقاد
قىلىدىغان پاك، ۋاپادار مەهبۇبىگە ئۆز قولى بىلەن نىجاسەت چاپلىغانلىق بىلەن
باراۋەر!

سابىر ماشىنىنى تېخىمۇ تېز هەيدىگەچ، ئۆز - ئۆزىگە خىتاب قىلدى:

ئايچېچەك! بۇگۈن مەن ساڭا سېنىڭ ئەدەبلىك، هايالىق ئېرىڭ سۈپىتىـ
ـدە ئەمەس، بەلكى نېرۋىسى كاردىن چىققان تەلۋە كوچا لۇكچىكى سۈپىتىدە شۇنى
ئېيتىمەنكى، بۇگۈن مەن بىر نەچچە ئادەمنىڭ باش - كۆزىنى يېرىپ، ماخالىرىنى
ئېزىپ، ئاغزى - بۇرنىنى قان قىلىشقا تاس قالدىم. لېكىن مېنىڭ ئورنىمدا باشقا
بىرى — سېنى غايىبانە هۆرمەت قىلىدىغان، قوغدايدىغان نامەلۇم بىر يىگىت شۇنـ
ـداق قىلىدى. ئۇ هېلىقى ئەبلەخلەرنىڭ چىشىنى تۆكتى، باش - كۆزىنى ياردى! نېمە
ئۈچۈن؟! ئۇلار سېنى هاقارەتلىدى، ساڭا ئەڭ نومۇسسىز بۇهتانلارنى چاپلىدى! مەن
هېلىقى تېرە سوددىگەرنىڭ ئەبلەخلەرچە ماختىنىپ ئېيتىۋاتقان سۆزلىرىنى ئاڭلىغان
چېغىمدا، خۇددى بوغۇزۇمغا زەهەرلىك خەنجەر سانجىلغاندەك، خېلىغىچە، نەپەس ئالالـ
ماي قالدىم. ئايچېچەك، جېنىم خوتۇنۇم! ئۇلار ساڭا نېمىشقا بۇنچىلىك يالا چاپـ
لاشقا، سېنى هاقارەتلەشكە جۈرئەت قىلدى!؟ مەن ئەمدى چۈشەنىدىم، بۇنىڭ سەۋەبى
بىرلا، ئۇ بولسىمۇ سېنىڭ ئارتىست بولۇپ سەھنىگە چىققىنىڭ، ناخشا ئېيتقىنىڭ،
مەلگە تونۇلغىنىڭ! بولمىسا، ئۇلار سېنى نەدىن بىلەتتى!؟ مەن بايا ئاشخانىدا يۈز
بەرگەن ئىشتىن مۇنداق بىر رەھىمسىز پاكىتنى كۆرۈپ يەتتىم: سېنىڭ گۈزەل، نەپـ
ـىس ناخشىلىرىڭنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭدىن لەززەتلەنگەن، بەهرى ئالغان، شەنىگە گۈلدۈـ
راس ئالقىشلارنى ياڭراتقان كىشىلەر ئاردىدا، سەن بىلەن پەخىرلىنىپ، ساڭا مەدـ
هىيە ئوقۇيدىغانلارمۇ، ئەكسىچە ساڭا بوهتان چاپلاپ، نامىڭغا داغ تەگكۈزىدىغانلارـ
دۇ بار ئىكەن!

راستىنى ئېيتسام، ساڭا قولغان چاڭنىڭ كىچىككىنە زەرىرىسىمۇ يۈرىكىمگە سانـ
جىلغان كۆك تىكەندەك تۇيۇلمىدۇ. چۈنكى مەن سېنى هۆر - پەرىلەرگە ئوخشىتىمەن! راست

دەيمەن، ئامرىقىم! سەن تۇنجى ياغقان قاردەك ئاپئاق، تاك شەبنەمدەك تازا، قۇياش نۇردەك پاكسەن! مېنىڭ ۋۇجۇدۇم سەن بەخش ئەتكەن مۇھەببەت ۋە سۆيگۈ لەزـ زىتىنىڭ تەڭداشسىز كۈچى بىلەن ئۆرە تۇرىدۇ. پەقەت سېنىڭ مۇھەببىتىڭ بىلەنلا ھايات، تۇرمۇش ماڭا تېخىمۇ گۈزەل ۋە مەنىلىك بولۇپ تۇيۇلىدۇ! مەن سېنىـ ماـ شىنامنىڭ ئۈچقۇر ئاياغلىرى تەگكەن ھەممە جايداـ قارلىق تاغلارنىڭ ئەگرى ـ بۈگـ رى سوقماقلىرىدا، قۇياش نۇرى تەشمپ ئۆتەلمەيدىغان قېلىن ئورمانلىقلاردا، جەنـ نەتتەك رەڭلىنىپ تۇرغان ئېتىز ـ باغلار ئارىسىدا، ئۈزۈندىن ـ ئۈزۈنغا سوزۇلغان چۆل ـ جەزىرىلەردە، كېچە ھەم كۈندۈزدە، ھاياتنىڭ ھەر بىر سەرلىق دەقىقىلىرىدە... خۇددى يېنىمدا، باغرىمدا تۇرغان ۋاقتىڭدىكىدەك كۆرۈپ تۇرىمەن! لېكىن ئايـچـ چەك، مەن بۈگۈن بىر ھەقىقەتنى چۈشىنىپ يەتتىم: ئەگەر بىز ئاشۇ بەختسىزنى، مۇھەبـبـتـسـىزنى، ھاياتسىزنى قوغدىمايدىغان، ئاسرىمايدىغان بولساق، ئۇ بىزنىڭ قولىمىزدىن چىقىپ كېتىشى مۇمكىن! ئۇنى ئەبىدىلىكەبەد ساقلاپ قېلىشنىڭ ئاچقۇچى سەندە! سېنىڭ سەھىلىدىن چۈشۈشۈڭدە!

سابىر كېتىۋېتىپ، ئاشۇ خىياللىرى بىلەن ئۆزىگە تەسەللى بەردى، غەشلىك ۋە كۆڭۈلسىزلىك بىلەن تولغان كۆڭلىنى ئاۋۇندۇردى.

3

ئۇلار ئەتىگەنلىك چاي داستىخىنىدا سىرداشىپ قالدى.

سابىر ئۇلۇشكەن كەچتە كەلگەنىدى، تۇنۇگۈندىن بېرى كۆڭلىدىكى گەپلەرـ نى قانداق ئېيتىبشىنى ئويلاپ يۈرەتتى. لېكىن ئويلىغانلىرىنى ئۇدۇللا ئېيتىشقا پېـ تىنالمايتتى. خوتۇنىنى رەنجىتىپ قويۇشتىن قورقاتتى. ئاۋادا خوتۇنى رەنجىپ يىغلىـ سا سابىر ئۆزىنىڭمۇ بىئارام بولۇپ كېتىدىغانلىقىنى بىلەتتى. ئۇلار توي قىلغاندىن بېرى بىرەر قېتىممۇ بىر ـ بىرىنىڭ كۆڭلىگە ئازار بېرىشمىگەنىدى.

چاي داستىخىنىنىڭ شۇنداق مول، كۆڭۈللۈك بولۇشىغا قارىماي، نېمە ئۈچۈنـ دۇر سابىرنىڭ ئىشتىيى تۇتۇلدى. ئۇ، قايماقلىرى لەيلەپ تۇرغان ئەتكەن چايىنى بىر خىل كۆڭۈلسىزلىك ئىچىدە مالتىلاشقا باشلىدى.

ـ نېمە بولدى سابىر سىزگە؟ ـ ھەيران بولۇپ سورىدى ئايـچـچەك، ـ ئىچمەي ئولتۇرىسىزغۇ؟ ياكى چاينىڭ تۇزى تېتىمايتىمۇ؟

سابىر بېشىنى كۆتۈردى، ئايچىچەكـكـە ئۇنسىز تىكىلىپ قارىدى. ئۇنىڭ كۆزـ لىرىنىڭ تەگسىز چوڭقۇرلۇقىدا ئايـچـچەككە سەۋەبى نامەلـۇم بولغان بىر خىل ئىزـ تىراپ ۋە ناخۇشلۇق ئەكس ئېتىپ تۇراتتى. ئۇ قانداقتۇر مۇھىم بىر گەپنى قىلماقچـ دەك، ئەمما ئىغىزىدىن چىقىرىشقا قىينىلىۋاتقاندەك لەۋلىرىنى پۈرۈپ، ئىغىزىنى ئۆمەللەيتتى.

ـ سەن ... ئايچـچـەك ... كەسپىڭنى ئۆزگەرتسەڭمىكەن، ـ دېدى ئۇ بىر ھازادىن

كېيىن چوڭقۇر ئۇھسىنىپ.

— نېمىشقا؟! — ئايچېچەك قاتۇرۇپ قويۇلغاندەك جىم تۇرۇپ قالدى، — ئەمدى مېنىڭ ناخشامنى ياخشى كۆرمەيدىغان بولۇپ قالدىڭىزمۇ؟

— ياق، ياقەي... — سابىر ئالدىراپ چۈشەندۈردى، — سېنىڭ ناخشاڭنى نېمىشقا ياخشى كۆرمەيدىكەنمەن! لېكىن...

— لېكىن دەيسىزغۇ؟ — سوردىدى ئايچېچەكمۇ هولۇقۇپ، — سىزگە زادى نېمە بولدى؟ بۇگۈن تۈيۇقسىزلا بۇ گەپ ئاغزىڭىزدىن چىقىپ قالدىغۇ؟

— ئەمدى ... ئىشقىلىپ، ئايچېچەك ... ئارتىس بولماي، ئۇنىڭدىن باشقا ھەر قانداق كەسىپكە ئالماشساك مەيلى!

— سىز مېنىڭ ئىستىقبالىمدىن ئەنسىرەپ قالدىڭىزمۇ-يا؟ بۇ ئىشنى بىر باشقا ئېلىپ چىقالمايدۇ دەپ ئەنسىرەمسىز؟

— ئەستا ... نېمىلەرنى ئويلاپ كېتىۋاتىسەن، ئايچېچەك!

— ئەمىسچۇ؟

سابىر ئۇنچىقمىدى، ئۇنىڭ قاپىقىنى سېلىپ، خارامۇش ئولتۇرۇشى ئايچېچەكنىڭ كەيپىنى ئۇچۇردى.

— بىلدىم ... سىز مېنىڭ ئىستىقبالىمغا ئىشەنمەيسىز، شۇ! — دېدى ئايچېچەك يېرىمى ئىچىلىپ بولغان چېينى نېرى ئىتتىرىپ، — ئۆمىكىمىزدە بۇنداق ئىشلارنىڭ مەۋجۇتلۇقى راست! بىرمۇنچە ئارتىسلار ئۆز رولىنى جارى قىلالماي چېنىپ قالغاندىن كېيىن، كەسىپ ئالماشتۇرۇپ پىردكازچىك، باجگىر، ساقچى بولۇپ كەتتى ... مەنمۇ دەسلەپ ئۆز قابىلىيىتىمدىن گۇمانلانغانىدىم. هازىر ئۆزۈمنىڭ يارامليق ناخشىچى بولۇپ چىقىشىمغا كۆزۈم يەتتى.

— هەممە ئىش شۇ يارامليق ناخشىچى بولۇۋاتقانلىقىڭدىن كېلىۋاتىدۇ، ئايچېچەك! — دېدى سابىر كۆڭلىدىكىنى پوسۇققىدا ئېيتىپ.

ئايچېچەك تەنەججۇپ ئىچىدە تۇرۇپ قالدى، ئۇنىڭ ئەگىم قاشلىرى كۆتۈرۈلۈپ، قاپقارا بۇلاق كۆزلىرى سوئال نەزىرىدە سابىرغا تىكىلدى.

— بولدى، ئالىملىرىنى، بەختىمىزنى ئويلىماڭ ناخشا ئېيتىشنى توختات! سەھنىدىن چۈش! — دېدى سابىر ئاۋازىنى سەل - پەل كۆتۈرۈپ.

ئايچېچەكنىڭ يۈزىدىكى جىغىدا قىلىپ قالدى:

— سابىر، سىز تېخىچە بىلمەمسىز؟! ناخشا مېنىڭ هاياتىم، سەھنە مېنىڭ ماكانىم ئەمەسمۇ؟! سىز بۇگۈن نېمە بولدىڭىز؟ ماڭا بەرگەن ۋەدىلىرىڭىز قېنى؟!

سابىرنىڭ كۆز ئالدىدا بىردىنلا هېلىقى ئۆتەك، ئاشخانا ۋە تېرە سودىگىرىنىڭ كۆرەڭ چىرايى پەيدا بولدى، ئۇنىڭ يەنە قېنى قىزىدى، تومۇرلىرىدىكى ئەركەك قان شۇۋۇلداپ مېڭىسىگە ئۇرۇلدى.

— ئۇنىڭ هەممىسى ئۆتۈپ كەتكەن ئىش! — دېدى سابىر ئۆز گېپىنى يورغىلىتىپ، — بىلىپ قوي، ئايچېچەك، بىز ئۆتمۈش ئۈچۈن ئەمەس، هازىر ئۈچۈن ياشايمىز!

ئۇنىڭ تۇرۇپلا خوتۇنىنى كايىغىسى كەلدى، ئەمما ئايىچېچەككە قاراپ، ئۇنىڭ يۈز ـ كۆزىددىكى بىر دۇنيا مېھىر ـ ساداقەت بىلەن پۈتۈن ۋۇجۇددىدا ئەكس ئەتكەن ۋاپادارلىقنى، ناتىۋانلىقنى كۆرۈپ، قاتتىق گەپ قىلىشقا ئاغزى بارماي، شۇمشىيىپ قالدى.

— بىزگە يەنە كەلگۈسىمۇ كېرەك، سابىر! — ئايىچېچەكنىڭ كۆزلىرى مۇڭلىنىپ، چىرايى ئۇمچەرىدى.

— راستىمنى ئېيتسام، ئايىچېچەك، مەن سەندىن ئەنسىرەۋاتىمەن!

شۇ چاغدا ئىشىك قېقىلىپ، سابىرنىڭ گېپى ئاغزىدا قالدى. ئۆيگە ئۇيغۇر باشلىقى ئىلياس كىردى. ئۇ ئوتتۇرا ياشلىق، گەپ ـ سۆزى جايىدا، تەمكىن، ھۆرمەتكە سازاۋەر كادىر ئىدى.

— كېلىڭ ـ كېلىڭ، ئىلياس، يۇقىرى ئۆتۈڭ! — دېدى سابىر دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ.

— سىلەرنى قوزغىۋەتتىم ـ ھە؟ — دېدى ئىلياس ئوڭايسىزلانغاندەك، — ئالدىراشلا كىردىم، سىزگە بىر ئېغىزلا گەپ ئايىچېچەك، بايا قۇربانوۋ تېلېفون بېرىپتۇ، بۈگۈن ئاخشام ھېلىقى باھالاش كومىسسىيەسىدىكىلەرنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن زىياپەت بېرىدىكەن، شۇنىڭغا سىزنىمۇ قاتناشسۇن، دەيدۇ.

ئايىچېچەك سەل تۇرۇۋېلىپ سورىدى:

— زىياپەتنى مەدەنىيەت ئىدارىسى ئۈيۇشتۇرۇپتىمۇ؟

— ياق، قۇربانوۋ ئۆز نامىدىن بېرىدىكەن.

— ئەمىسە، ئۆزىنىڭ شەخسىي ئولتۇرۇشى ئىكەن دەڭا، ئىلياس ئاكا! — دېدى ئايىچېچەك رايى قايتىپ.

ئىلياس جاۋاب بەرمىدى، ئايىچېچەكنىڭ سوغۇق سوئالىدىن ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈن لاۋاتقانلىقىنى دەرھال چۈشەندى. دېمىسىمۇ، بەزى باشلىقلارنىڭ ئارتىسلارنى ئۈيۈنچۇق قىلىۋېلىشى، بولۇپمۇ، نامى بار ياش، چىرايلىقراق ئارتىسلارنى ھە دېسىلا ئۈيۈن ـ تاماشاغا چاقىرىپ، كۆڭۈل ئاچىدىغان مەنىۋى بۇيۇمغا ئايلاندۇرۇۋېلىشى ئىلياسنىڭمۇ جېنىغا تەگكەنىدى. شۇڭا ئۇ ئايىچېچەكنىڭ بايىقى مەنسىتمىگەندەك تەلەپپۇزدا سورىغان سوئالىدىن كۆڭلىدە خۇشال بولدى.

— ئىلياس ئاكا، خاپا بولماي قۇربانوۋغا ئېيتىپ قويسىڭىز، — دېدى ئايىچېچەك ئىككىلەنمەيلا، — زىياپەتكە بارالمايمەن!

ئۇ بارالمايدىغانلىقىغا ھېچقانداق سەۋەب كۆرسىتىپمۇ ئولتۇرمىدى، ئىلياسمۇ ئەزۈيلەپ سورىمىدى،

— بوپتۇ ئەمىسە، مەن چىقاي، — دېدى ئۇ ئارقىغا يېنىپ.

ئىلياس چىقىپ كەتتى. ئايىچېچەك داستىخاننى يېغىشتۇرۇشقا تۇتۇندى. ئۇنىڭ خىيالىدا سابىرنىڭ پەرىشان، سەرلىق ھالىتى ۋە بايامقى سۆزى ھېلىمىدىن ـ ھېلىغا گەۋدىلىنەتتى. ئۇ نېمىشقا ئايىچېچەكنىڭ ئارتىس بولماسلىقىنى تەلەپ قىلىپ قالدى؟

ئۇنىڭ ناخشىلىرىغا شۇنداق ئامراق ئادەم نېمە ئۈچۈن تۈيۈقسىزلا بېزار بولۇپ قالدى؟ ئايچېچەك بۇلارنى ئويلىغانسېرى، خىيالى چېگىشلىنىپ، كۆڭلىگە ئاللىقانداق كۆڭۈلسىز ئوي - خىياللار كېلەتتى.

— بايا نېمە دېدىڭىز، سابىر؟ — ئاخىر ئۇ تاقەتسىزلىك بىلەن ئېغىز ئاچتى، — ھە، راس ... «سەندىن ئەنسىرەۋاتىمەن» دېۋېدىڭىز، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق، ئايچېچەك! — دېدى سابىر ۋە ئايچېچەكنىڭ يېقىملىق، مەسۇم كۆزلىرىگە تىكىلىپ بىرنەچچە دەقىقە تۇرۇپ قالدى، ئاندىن بوش، تەمتىرەڭگۈ ئاۋازدا مۇنداق دېدى، — كۆڭلۈمدىكى گەپنى قىلسام، سەن ھازىر بارغانسېرى ئۆرلەپ، ئېگىزگە چىقىپ كېتىۋاتىسەن، مەن بولسام، يەنە شۇ پەستە تۇرۇۋاتىمەن! مەن سېنى ھەمىشە ئاي، يۇلتۇزلاردەك ئېگىزلىكتە، يۇكسەكلىكتە تۇرغان پەرىشتىلەردەك ھېس قىلىمەن. ئۆزۈمنى بولسا، پەستىكى توپا - چاڭلار، ماي - لاتقىلار ئارىسىدىكى ئاددىي بىر ئادەمدەك سېزىمەن! شۇڭا كۈنلەرنىڭ بىرىدە سەندىن ئايرىلىپ قالارمەنمىكىن، دەپ ئەنسىرەيمەن، ئايچېچەك!

— ۋەيەي! شۇ گەپمىدى؟ تېخى شۇنداق ئويلاپ كەتتىڭىزما؟! — ئايچېچەك ئىڭ يىرىدىنلا كۆڭلى يورۇپ، بايىقى چېگىش خىياللىرى يېشىلگەندەك بولدى، — ۋاي مېچارىيەي، مېنى ئاسماندا، ئۆزىڭىزنى يەردە ھېس قىلىمەن، دەڭ! مەن پەرىشتە بولسام، سىز مېنىڭ بەخت قۇشۇم، سابىر! كېلىڭا، مەن سىزنى بېشىمغا قوندۇراي! — ئۇ ئىختىيارسىز ھالدا سابىرنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئۇنى قۇچاقلىدى ۋە ساقاللىرى ئۆسۈپ قالغان يۈزىگە ئارقىمۇ ئارقا چوكۇلدىتىپ سۆيدى.

— نېرى تۇر، زۇكاملىقىمنى يۇلمەمسەن؟ — دېدى سابىر ئۇنىڭ قۇچىقىدا قىمىرلاپ، — ھېلى بىكار يۈرۈپ قالمدۇ!

لېكىن ئايچېچەك ئۇنى تېخىمۇ چىڭ قۇچاقلاپ، ئەسەبىيلىك بىلەن سۆيۈشكە باشلىدى:

— نېمە كاردىم، يۇقسا يۇقامدۇ؟ سۆيىمەن، مانا مۇشۇنداق سۆيىمەن! مانا، مانا! ئۇلارنىڭ كۆڭلى خۇددى تۈيۈقسىز بۇزۇلۇپ، كىنچىككىنە ئۆتكۈنچى يامغۇردىن كېيىن يەنە دەرھال ئېچىلىپ كەتكەن سۈزۈك، يىللىق ئاسمانىدەك پاللىدە يورۇپ كەتتى!

ئىككىنچى باب

يۇرەك نېمە دەيدۇ

«مۆجىزە، كۆپمۇچە، بەختسىزلىك
ئىچىدىن تۇرىلمدۇ.»
— بىكون

1

ئەكرەم بىر يىلدىن بېرى بويتاق ياشايتتى. ئۇنىڭ ئايالى سانىيە پەردازغا، ياسىمىشقا، ئويناپ - كۈلۈشكە بېرىلەتتى.

كۆڭۈل ھەمىشە ئۆزىگە ھەمنەپەس بولالايدىغان، يېقىنلىشالايدىغان، ئۇچقۇندەك يالىلداپ تۇرىدىغان سەمىمىي، قىزغىن يۈرەكنى تەلەپ قىلىدۇ. لېكىن ئەكرەم ئۇچۇن سانىيەنىڭ يۈرىكى ئۇنداق ئۆلچەملىك يۈرەك بولالماي قالدى. سانىيە ھەمىشە چوڭ كانتاللاز سايە تاشلاپ تۇرغان يوللاردا ئەكرەم بىلەن سەيلە قىلىشنى، چىرايلىق كىيىنىپ زىياپەتلەرگە بېرىشنى، تەپتىنچ كۆللەردە قەيمىقا چۈشۈپ ئۇزۇپ ئويناشنى، قىسقىسى، ھاۋايى ـ ھەۋەسكە تولغان ھەشەمەتلىك تۇرمۇش كەچۈرۈشنى تەلەپ قىلاتتى. ئەكرەم بولسا، پۈتۈنلەي باشقىچە ئىدى، ئۇنىڭ ئويلايدىغىنى، تەلەپ قىلىدىغىنى ئۆگىنىش ۋە ئىجادىيەت ئىدى. لېكىن سانىيە ئۇنىڭ قان ـ تەر بەدىلىگە كەلگەن مۇزىكىلىرىنى ياخشى كۆرمىدى، ئىجادىيىتىنى سۆيمىدى. شۇنداق قىلىپ، ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى ئىككىنچى بالىسى ئۆچ ياشقا كىرگەندە، چاك ـ چېكىدىن بۆسۈلۈپ، خۇددى داتلىشىپ كەتكەن زەنجىر بىلەن بىر ـ بىرىنى چىرماپ قويغانغا ئوخشاش ئازابلىق، زېرىكىشلىك تۈيۈلۈشقا باشلىدى. ئەلۋەتتە، مۇنداق ئائىلىدە ھاياتنىڭ لەززىتى، مۇھەببەتنىڭ شېرىن ـ شەربىتى بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. ئاخىرى ئەكرەم نۇرغۇن بەدەل تۆلەش ھېسابىغا دات باسقان بۇ زەنجىرنى ئۈزۈپ، تەنھا ياشاشقا باشلىدى...

ئەكرەم بۇ بىر يىلدىن بۇيان، پۈتۈن ۋۇجۇدىنى، مۇھەببىتىنى، ئەقىل ـ ئىدراكىنى ئۆگىنىشكە، ئىجادىيەتكە بېغىشلىدى، ئۇنىڭ قەلبى مۇزىكىغا بولغان پاك سۆيگۈ بىلەن تولغانىدى، بۇ سۆيگۈ ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا ئوتلۇق ھارارەت بەخش ئەتتى. ئۇ مانا شۇ مۇقەددەس سۆيگۈ بىلەن تالاي ـ تالاي مۇزىكىلارنى ئىجاد قىلدى، بۇ مۇزىكىلار ھايات ۋە گۈزەللىك بىلەن يۇغۇرۇلدى.

لېكىن يېشى ئوتتۇزدىن ھالقىغان، يەتتە ئەزايى پۈتۈن، كېلىشكەن بىر يىگىت ئۇيۇن، مۇھەببەت دەرۋازىسى ھەمىشە ئوچۇق بولىدۇ! بۇ دەرۋازا ئادەمنى بەزىدە مەسۇم قىزلارنىڭ سۆيگۈناخشىلىرىغا تولغان باغىمىقۇملەرگە، بەزىدە قىران چوكانلارنىڭ مۇھەببەت قىسماقلىرى قۇرۇلغان دەشتى ـ چۆللەرگە باشلاپ بېرىشى مۇمكىن! ئەكرەممۇ بىلىمپ ـ بىلىمەي بۇ دەرۋازىدىن ئۆتۈپ قالدى. لېكىن ئۇ بۇ دەرۋازىدىن قانداق كىرىپ ئايچېچەكنى كۆرگەنلىكىنى، ئۇنى قاچان، قەيەردە ياقتۇرۇپ قالغانلىقىنى بىلمەيتتى. بىر خىل ساپ، يىللىق سۆيگۈ ئۇنىڭ يۈرىكىگە توساتتىن، زادىلا ئويلىمىغان يەردىن بۆسۈپ كىرگەنىدى. ئەمدى كېلىپ، بۇ قۇدرەتلىك تۈيغۇ خۇددى چىنارغا ئوخشاش ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئاستا ـ ئاستا يىلتىز تارتىپ، يۈرەك باغرىدا بىخ سۈرگەنىدى. سۆيگۈ ئۇنى ئۆزگەرتمەتتى، ئۇنى تېخىمۇ جانلىق، تېتىك قىلىۋەتتى. ھازىر ئۇنىڭ قەلبىدە ئېيتىپ تۈگەتكۈسىز گۈزەل ناخشىلىرى، يېزىپ تۈگەتكۈسىز يېقىملىق مۇزىكىلىرى بار ئىدى.

لېكىن ئەكرەم قەلبىدىكى بۇ نازۇك تۈيغۇلىرىنى ئايچېچەككە زادىلا سەزدۈرمىدى، سەزدۈرۈشنىمۇ خالىمىدى. ئۇنى گويا سەھەرپ قۇلۇلىسىدەك ئۆز باغرىدا چىڭ ۋە چوڭقۇر يوشۇرۇپ يۈردى. چۈنكى ئۇ، ئايچېچەكنىڭ سابىر بىلەن بولغان پاك، سەمىمىي مۇھەببىتىنى، ئۇلارنىڭ ئەنە شۇ مۇھەببەتنىڭ يالقۇنلۇق ئوتىدا بەختلىك،

سائادەتلىك تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتقانلىقىنى بىلەتتى. ئەگەر ئۇ ئۇلارنىڭ بۇنداق تىنچ ۋە كۆڭۈللۈك تۇرمۇشىنى چالغىتىپ، ئوتتۇرىغا قىستۇرۇلۇپ كىرىدىغان بولسا، ئۆزى تۇغۇل ئايچېچەكنىسىمۇ كۆڭۈل ئارامىنى بۇزۇپ، بىئارام قىلىدىغانلىقىنى، ئايچېچەكنى بىئارام قىلىش ئۆزى ئۈچۈن قانداق ئازابلىق بولىدىغانلىقىنى چۈشىنەتتى. شۇڭا ئۇ، ئۆزىنى سەكپارە قىلىۋاتقان بۇ ئوتنى مەردانىلىق بىلەن ئېچىگە يۇتۇپ، ئايچېچەككە بولغان ئىشقى ـ مۇھەببىتىنى ئۇنىڭغا بولغان سەممىي دوستلۇق ھېسسىياتقا ئەقىدە ـ ئىخلاسىنى بولسا، ئۇنىڭ ئىستىقبالى ئۈچۈن سەرپ قىلىنىدىغان كۈچ ـ قۇۋۋەتكە ئايلاندۇردى. شۇنداق كېيىن، ئۇ ئۆز ھاياتىنى خۇددى بىر دانىشمەننىڭ «ھاياتىنى دائىم ئۆزۈك ئېگە بولالمىغان بىرەر نەرسىگە شەيدا بولۇپ ئۆتكۈزۈشۈك كېرەك، ئىنسان يۈكسەكلىككە تەلپۈنگەنسېرى، تېخىمۇ مۇكەممەللىشىدۇ» دەپ ئېيتقىنىدەك، ئايچېچەكنىڭ ناخشىسىغا تەلپۈنۈش، ئىجادىيەتكە ئىنتىلىش بىلەن ئۆتكۈزۈشكە باشلىدى.

ئەكرەم بۈگۈن چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن، ئۆزىگە ئون نەچچە يىلدىن بېرى ھەمراھ بولۇپ كېلىۋاتقان «ئاق قېيىن» ماركىلىق پىئانىنوسىنىڭ ئالدىغا ئولتۇردى. ئۇ ئۆتكەن ھەپتىدىن باشلاپ «تولۇن ئاي» ناملىق رومانتىك بىر مۇزىكا ئۇستىدە ئىشلەۋاتاتتى. ئۇ، نوتا يېزىلغان قەغەزلەرنى ئالدىغا يېيىپ، پىئانىنوسىنىڭ چىرايلىق تىللىرىنى باستى، ئۇنىڭدىن كىشى قەلبىنى تەتىرىتىدىغان شوخ ۋە نازۇك كۈيلەر ياكى راشقا باشلىدى.

شۇ چاغدا، ئۆيگە تۇيۇقسىز ئايچېچەك كىرىپ كەلدى. ئۆيگە گويا تاك شامىلى، باھار ئاپتىپى ئۇچۇپ كىرگەندەك ئەكرەمنىڭ دىلى يايراپ كەتتى.

ـ كېلىڭ، ئايچېچەك، يۇقىرى ئۆتۈڭ! ـ دېدى ئەكرەم ئوڭايسىزلانغاندەك، ـ ئۆيۈم مۇشۇنداق بىسەرەمجان ...

ئايچېچەك ئۆيگە تەپسىلىي كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى. ئاندىن ئىچ ئاغرىتقاندەك بىر خىل ھېسداشلىق بىلەن مۇنداق دېدى:

ـ ئەكرەم ئاكا، ئۆيىڭىز راستلا كىچىك ئىكەن، باش پاتسا، ئاياغ پاتمىغىدەك. ئاشۇ مۇزىكىلارنىڭ ھەممىسىنى مۇشۇ ئۆيدە ئىجاد قىلىدىكەنمۇ؟

ـ كۆنۈپ قاپتىمەن، ماكا ئانچە كىچىك بىلىنمەيدۇ! ـ دېدى ئەكرەم پەرۋاسىزلا، ـ قاراپ تۇرۇڭ، يەنە نۇرغۇن ئاجايىپ مۇزىكىلار مۇشۇ ئۆيدە دۇنياغا كېلىدۇ. سىز ئاڭلىمىغانمۇ؟ داڭلىق خىمىيە ئالىمى كىيورى خانىم كىچىك بىر كەپىدە رادىنىي ئىجاد قىلغان، چىن جىگۈڭمۇ ئالتە كۇادرات مېتىرلىق ئۆيدە «گودباخ قىياسى» نىڭ سىرىنى ئاچقان. ئۇلارغا قارىغاندا، مېنىڭ بۇ ئۆيۈم خېلى ئازادە! مېنىڭچە، ئادەمنىڭ غايىسى تۇرمۇشنىڭ جاپا ـ مۇشەققىتىگە يېقىنراق يەردىن تۇغۇلسا، كىشىلىك ئۆمرى مۇستەھكەم بولىدۇ!

ـ ئىنۇغۇ شۇنداق ... ـ دېدى ئايچېچەك يەنە شۇ ھېسداشلىق تۇيغۇسىنى بىلەن، ـ لېكىن سىزگە ئىچىم ئاغرىيدۇ، ئەكرەم ئاكا. ئۆزىڭىز تاماق ئېستىپ، ئۆزىڭىز

كىر يۇيۇپ، ئۆزىڭىز ئۆي تۈتۈپ يۈرۈپمۇ، يەنە شۇنداق ئېسىل مۇزىكىلارنى ئىجاد قىلمۇاتمىسىز. ئەگەر تۇرمۇشتا خاتىرجەم بولغان بولسىڭىز، قانداق ئىشلارنى قىلغان بولاتتىڭىز، دەيمەن! سانىيە بىلەن ئاجراشمىغان بولسىڭىزمۇ بوپتىكەن، ئەر ـ خوتۇن، ئاتا ـ بالا بىر ئۆيدە جەم بولغان بولساڭلار، سىز تېخىمۇ كۆپ ئىشلارنى قىلغان بولاتتىڭىز.

ئەكرەم ئورنىدىن تۇردى، بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ، قاتتىق شورىدى، ئەپتىدىن قەلبىدىكى كونا ياراسلىرى تىرنالغاندەك تۇراتتى.

ـ بۇ گەپنى قىلماڭ! ـ دېدى ئۇ ئايچېچەكنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ـ ئۆز ۋاقتىدىكى جەم بولۇش ھېنى ۋەيران قىلغىلى تاس قالدى. كېيىن بويتاق بولۇۋىدىم، ئۇرغۇن ئىشلارنى قىلمىشقا باشلىدىم. مەن ھازىرقى تۇرمۇشۇمدىن بەكمۇ رازى! كونىلار: «ياخشى خوتۇن ئۆيىنىڭ گۈلىستانى، ياماڭ خوتۇن ئۆيىنىڭ گۆرىستانى» دەپتىكەن. مەن بۇ ھەقىقەتنى راستىنلا ئۆز بېشىمدىن ئۆتكۈزدۈم. ئەر ـ خوتۇننىڭ ئارزۇ ـ ھەۋىسى، تۇرمۇش يولى ئوخشىمىسا بولمايدىكەن. دەرۋەقە، بۇنداق بولۇش ناھايىتى تەس! ھېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم، ئايال كىشى ھېچبولمىغاندا، ئېرىنىڭ قىلمۇاتقان ئىشىنى ئازراق بولسىمۇ چۈشىنىشى، قوللىشى، كۈندىلىك تۇرمۇشتا ئۇنىڭ ئۈچۈن ئاز ـ تولا شارائىت يارىتىپ بېرىشى كېرەك! لېكىن سانىيە ئۇنداق قىلمىدى، ئەكسىنچە، توسالغۇ بولدى! مېنىڭچە، سىز «دوناي ۋالىسى» نى ياخشى كۆرمىسىز، مەنمۇ ياخشى كۆرمەيمەن. لېكىن سىز مۇشۇ مەشھۇر مۇزىكىنىڭ قانداق ساقلىنىپ قالغانلىقىنى بىلەمسىز؟ «دوناي ۋالىسى» نى ئاۋستىرىيەلىك يوھان سىتراۋۇس دېگەن كومپوزىتور ئىجاد قىلغان. ئۇ بىر كۈنى ئاغىنىلىرى بىلەن تاغقا سەيلىگە چىقىپتۇ، شۇ يەردە خىيالىغا تۇيۇقسىز بىر مىلودىيە كېلىپ قاپتۇ، خاتىرىلەپ ئالاي دېسە ئۆزىدىنمۇ، باشقىلاردىنمۇ قەغەز، قەلەم تېپىلماپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ سەرەڭگىنىڭ تېلىنى كۆيدۈرۈپ كۆينىكىگە يېزىۋاپتۇ. لېكىن ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە، ئۇنتۇپ قاپتۇ. بىر زامانلار ئۆتكەندىن كېيىن خوتۇنى بۇ كۆڭلەكنى يۇيمەن، دەپ داسقا سالغاندا، ھېلىقى نوتىنى كۆرۈپ قاپتۇ. دە، كۆينەكنى يۇماي، دەرھال داستىن چىقىرىپ ئاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن دۇنياغا مەشھۇر بۇ مۇزىكا ساقلىنىپ قاپتۇ. ئەمدى مېنىڭ سانىيە خانىمچۇ؟ ئۇ مېنىڭ نەرسىلىرىنى ساقلاپ قويۇش تۇگۈل، يىرتتى، ئوتقا تاشلىدى. كېچە ـ كېچىلەپ ئۇخلىماي ئىجاد قىلغان «تارىم ۋالىسى»، «باھار كۈيى» قاتارلىق مۇزىكىلىرىم ئۇنىڭ قولى بىلەن نابۇت قىلىندى. بۇنى ئويلىسام، كۆزۈمدىن ياش ئەمەس، يۈرىكىمدىن قان تامچىلايدۇ! ئايچېچەك، مەن ئۆز تۇرمۇشۇمدىن شۇنى ھېس قىلدىمكى، ئىلىم ـ پەن بىلەن شۇغۇللانمىغان دېگەن ئادەم خۇددى نوبېلغا ئوخشاش ئۆمۈر بويى بويتاق ئۆتۈشى كېرەك ئىكەن. ئائىلە ئادەمنىڭ پۈتىغا كىشەن، زوھىغا يۈك بولىدىكەن!

ـ ئۇنداقمۇ ئەمەس، ـ دېدى ئايچېچەك ئېتىراز بىلدۈرۈپ، ـ نوبېلمۇ ياخشى بىر ئائىلە قۇرۇش نىيىتىدە بوپتىكەن، لېكىن ياخشى كۆرگەن قىزىنى ئەجەل ئېلىپ كېتىپ، مەڭگۈلۈك ھىجرانىدا قالغانىكەن. ئەسلىدە، ياخشى ئائىلە ئادەمگە بەخت

ۋە قانات ئېلىپ كېلىدۇ!

ـ بۇ دېگىنىڭىزمۇ توغرا، خۇددى سىلەرگە ئوخشاش! ـ دېدى ئەكرەم ھەۋەسلەنگەن، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئازراق قىزغىنىش ئارىلاشقان بىر خىل مۇرەككەپ ھېسسىياتتا، ـ «ياخشى خوتۇن ئەرگە دۆلەت» دېگەن گەپ بار. لېكىن بۇ دۆلەت ھەممە ئادەمگە نېسىپ بولمۇۋرمەيدىكەن، ھەممە ئادەم سابىرىدەك تەلەيلىك كەلمەيدىكەن... ئايچېچەك قېشىنى ھىمىرىپ، كۆزىنى سۈزۈپ، شىتىلىلىك بىلەن كۈلۈپ قويىدى. ئۇنىڭ بۇ قىلىقى ۋە تۇرقى ئەكرەمگە تېخىمۇ يېقىملىق، تېخىمۇ ئوماق كۆرۈنۈپ كەتتى. ئۇنىڭ نەزەرىدە، ئاشۇنداق نازاكەت ۋە شوخلۇق، كىشى قەلبىنى زىلزىلىگە سالىدىغان ئاشۇنداق ئوتلۇق بېقىش پەقەت ئايچېچەكتىلا بار ئىدى.

ـ ئەكرەم ئاكا، مەن بىر ئىش بىلەن كېلىۋىدىم، ـ دېدى ئايچېچەك كونا پاسوندىكى ساپاغا ئولتۇرۇۋۇبتىپ، ـ يېقىندىن بېرى مەن يىگىرمە نەچچە كىشىدىن خەت تاپشۇرۇۋالدىم، ئۇلار ئۆتكەنكى تالاشتا ئوقۇغان ناخشامنى ئاڭلاپ، تەسىرلەنگەنلىكىنى يېزىپتۇ، ئاشۇنداق ناخشىلارنى تېخىمۇ كۆپ ئوقۇشىمنى تەلەپ قىپتۇ.

ـ يالغۇز شۇلمۇ؟ ـ ئەكرەم ھەييارلىق بىلەن ئۇنىڭ سۆزىنى يۆلدى، ـ ھەممە خەتتە شۇ گەپمىكەن؟ باشقىراق تەلەپ يازغانلارمۇ باردۇ؟

ـ قاراڭ، سىزنى! ـ ئايچېچەك تۇمشۇقىنى ئۇشلاپ، دۇمسايدى، ـ باشقىچە تەلەپ يازغانلار بولسا، قانداق قىلاتتىم؟! سابىر بىلەن قىزىمنى كۆرسىتىپ قويىمەن شۇ.

دەرۋەقە، بۇ خەتلەرنىڭ بەزىلىرىدە ئايچېچەككە مەدھىيە ئوقۇلغان، بەزىلىرىدە ئۇنىڭ داۋاملىق ئالغا بېسىشىغا تىلەكداشلىق بىلدۈرۈلگەن بولسىمۇ، يەنە بەزىلىرىدە ئۇنىڭغا مۇھەببەت ئىزھار قىلىنغان ۋە سۆيگۈ تەلىپى قويۇلغانىدى.

ـ بۇ ياخشى ئەھۋال، ئايچېچەك، ـ دېدى ئەكرەم ئەستايىدىل قىياپەتتە، ـ ئۇ خەتلەر مەيلى قايسى نۇقتىدىن يېزىلمىسۇن، ھەممىسى بىرلا مەنىنى، يەنى سىز ئېيتقان ناخشىلارنىڭ خەلقىگە يارىغانلىقىنى، سىزنىڭ خەلق قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئېلىۋاتقانلىقىڭىزنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. بۇ ھەممىڭىزنى خۇشال قىلىدۇ، بۇ سۆزلەرگە مېنىڭ سىزگە بولغان ئىشەنچىم، ئۈمىدىم ۋە ھەۋىسىم يوشۇرۇنغان. سىز بۇنى چۈشىنەمسىز؟

ـ چۈشىنىمەن، ئەكرەم ئاكا! ـ دېدى ئايچېچەك ئەكرەمنىڭ ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغان سەمىمىي، دوستانە كۆزلىرىگە قاراپ، ـ خەلقىنىڭ، سىزنىڭ ئىشەنچ ۋە ئۈمىدلىرىنى ئاقلاش ئۈچۈن بېلىمنى چىڭ باغلىدىم. ناخشا ئەمدى مېنىڭ ھاياتىمغا ئېتىبارىمغا، ئىستىقبالىمغا ئايلاندى!

ـ ياخشى، ناھايىتى ياخشى! ـ ئەكرەم خۇشاللاندى، ـ شۇنداق تونۇشقا كەلگەن بولسىڭىز، مېنىڭ مۇزىكىلىرىم سىزنى ھەرگىز نائۈمىد قويمايدۇ!

ـ مەن بۈگۈنمۇ دەل ئەنە شۇ مۇزىكا ئۈچۈن كەلدىم، ـ دېدى ئايچېچەك سۆزىنى ئەسلى مۇددىئاغا يۆتكەپ، ـ تۈنۈگۈن تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىدىن ئۇقتۇرۇش كەلدى. ئۇلار مېنى بىرنەچچە ناخشا ئېيتىشقا ئورۇنلاشتۇرۇپتۇ. شۇڭا سىزنىڭ يېنىڭىزغا

مۇزىكا ئىشلەپ بېرىشىڭىزنى كۈتۈۋاتىمەن!

ـ مۇزىكا پۈتۈپ قالىدى، ئايـچېچەك، سىز ئۇچۇنلا ئىشلىگەن، ـ دېدى ئەكرەم پىئانىنونىڭ ئالدىغا ئولتۇرۇپ، ـ مانا، ئاڭلاپ بېقىڭ. مېنىڭچە، ئاۋازىڭىزغا، خۇلقىڭىزغا تازا ماس كېلىدۇ، تېكىستىمۇ يېڭى!

ئۇ، بارماقلىرىنى پىئانىنونىڭ تىللىرى ئۈستىدە ئويناتتى. پىئانىنودىن دەسلەپتە تاڭ شامىلىدەك شوخ، يارقىن، شادىيانە بىر كۈي، كېيىن تۈن قاراڭغۇلۇقىدەك ئېغىر، غەمكىن، مۇڭلۇق بىر ناۋا ياڭرىدى. ئايـچېچەك ئاستا ـ ئاستا مۇزىكىنىڭ سېھرىي كۈچى بىلەن مەستخۇشلاندى، ئۇنى بىر خىل ھاياجانلىق، شېرىن، جۇشقۇن ۋە تەشنالىق تۇيغۇسى چۇلغۇۋالغاندى...

ـ نامىنى «تولۇن ئاي» دېدىڭىزمۇ، ئەكرەم ئاكا؟ ـ دەپ سورىدى ئايـچېچەك بىر ھازادىن كېيىن ھاياجىنىنى بېسىپ، ـ ياخشى چىقىپتۇ، ھازىرلا ئۆگىنىپ كېتىدىغاندەك تۇرىسەن. لېكىن... لېكىن ئادەمنى سەل ئېزىپ قويامدۇ ـ قانداق؟

ئەكرەم پىئانىنونىڭ ئالدىدىن قوپتى، بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ، تار ئۆيـدە ئۇ ياقتىن ـ بۇياققا ماڭدى. خېلى ئۇزاق جىملىقتىن كېيىن، مۇنداق دېدى:

ـ سەزگىنىڭىز توغرا، مۇزىكىدا قىزىل مىلودىيىمگە قارىغاندا، كۆل رەڭ * مىلودىيە سەل كۆپرەك بولۇپ قاپتۇ. مۇزىكا ئىجادىيىتىمۇ ئادەمنىڭ كەيپىياتىغا باغلىق بولىدۇ. ئادەم خۇشال، تېتىك چاغلاردا ئىجاد قىلىنغان مۇزىكىلار خۇددى تانگو، پاكىستروتـلارغا ئوخشاش شوخ، جۇشقۇن بولىدۇ. ئېھتىمال، «تولۇن ئاي» نى ئىشلەۋاتقان چېغىمدا، كەچمىشلىرىمنى، تۇرمۇشۇمنى ئەسلەپ، ئويلاپ قالغان بولۇشۇم مۇمكىن. چايـكوۋىسكىنىڭ مەشھۇر «ھەسرەت» سىمپونىيىسىمۇ دەل ئۇنىڭ ئۇمىدسىزلىككە تولغان، نىكاھ ئىشى بەختسىزلىككە ئۇچرىغان ۋاقىتتا يارىتىلغان. مېنىڭچە، ئايـچېچەك، مۇزىكا دېگەندە نەيدىن چىققاندەك مۇڭلۇق ناۋا، تەمبۇردىن چىققاندەك شوخ كۈي، غىجەكتىن چىققاندەك چوڭقۇر مۇڭ، ساتاردىن چىققانـدەك نالە ـ پىغان، چاڭدىن چـىققانـدەك شادىيانىلىق مۇجەسسەم بولغاندىلا، كىشىلەرنى تەسىرلەندۈرەلەيدۇ! شۇڭا كـىشىلەر: «مۇڭسىز ناۋادىن كالامنىڭ مۇرىشى ياخشى» دەيدۇ ئەمەسمۇ!

ئايـچېچەك قايـىللىق بىلەن بېشىنى لىڭشىتتى ۋە بىرخىل ھۇرمەت تۇيغۇسى بىلەن:

ـ ئەكرەم ئاكا، ئەمدى مەن سىزنىڭ پېشىڭىزگە ئېسىلدىم، ئەمدى سىز مېنىڭ ئەككىنچى ئۇستازىم بولمىسىز! ـ دېدى.

دۇرۇس، ئىلمىگە، كەسپىگە ئىنتىلگەن كىشىلەر ئەزەلدىن ئۇستاز تۇتۇپ ئۆگـىنىپ كەلگەن. ئايـچېچەكـنىڭ بىرىنچى ئۇستازى بېيجىڭدا ئىدى. ئۇ خەن ئىسىملىك ئالىيجاناب، بىلىملىك بىر ئۇستازنىڭ قولىدا بىر يىل تەربىيىلەنگەنىدى. خەن پروفېسسور شۇ چاغدا شىنجاڭدىن كەلگەن زىلۋا بويىلۇق، تارتىنچاق، ئوماق بۇ

---

* قىزىل، كۇلرەڭ مىلودىيە ـ ئاھاڭدىكى يەتتە ئاۋاز «چوڭ» ۋە «كىچىك»، يەنى «قىزىل» ۋە «كۇلرەڭ» دەپ ئىككى كۈيگە بۆلىنىدۇ. چوڭ كۈي، يەنى قىزىل مىلودىيە ـ مەردانە، يالقۇراق، يارقىن، كەڭ بولىدۇ. كىچىك كۈي، يەنى كۇلرەڭ مىلودىيە ـ غەمكىن، مۇڭلۇق، تار ۋە ئىخچام بولىدۇ.

چوكانني بىر - ئىككى قېتىم سىناپ كۆرۈپ، ئۇنىڭ ئاۋازىنىڭ تاتلىق، ئەۋرىشىملىكىنى، كىچىككىنە جىسىمدا قانداقتۇر زور بىر يوشۇرۇن كۈچنىڭ بارلىقىنى، ئەگەر قاتتىق تەلەپ بىلەن تەربىيىلەنسە، چەكسىز ئىستىقبالغا ئىگە بولىدىغانلىقىنى كۆرۈپ يەتكەنىدى. شۇڭا ئۇ دەسلەپتە ئايچېچەككە بىر ئاي ئاددىي نوتىنى تووڭلاتقۇزدى، ئىككى مىنۇتلۇق سەھنىگە چىقىش ھەربىرىنى ئۆگىتىش ئۈچۈن توققۇز كۈن سەرپ قىلدى. ئۇ بىر كۈنى ئايچېچەككە مۇنداق دېدى: «مېنىڭ مۇنداق بىر تەسىرا-تىم بار، قىزىم. قىزغىن سۆيۈش — كىشىلىك ھاياتتىكى ئەڭ ياخشى ئۇستاز. ھەۋەسمۇ مۇۋەپپەقىيەتنىڭ تۆرەلمىسى. كەسىپنى ئوبدان ئۆگىنىش ئۈچۈن، ئىشنى ئالدى بىلەن ھەۋەسنى يېتىشتۇرۇشتىن باشلاش كېرەك. سىز ئۆز كەسپىڭىزگە چوڭقۇر ھەۋەس قىلىڭىزلا ئاندىن پۈتۈن كۈچ بىلەن ئۇنىڭ سىرىنى ئىزدەشكە، ئۇنىڭ ئىچىدىكى گۈھەرنى تېرىشكە ئىنتىلىدىغان بولىسىز.»

ئايچېچەك خەن پىروفېسسورنىڭ ئۈمىدىنى ئاقلىدى. ئۇنىڭ ناخشىغا بولغان ھەۋەس - ئىشتىياقى ھاياتقا بولغان مۇھەببەتتىنمۇ چوڭقۇر ئىدى. ئۇ بۈگۈنمۇ ئەنە شۇ ئىشتىياق بىلەن ئەكرەمنى ئۆزىگە ئىككىنچى ئۇستاز قىلىپ تۇتۇۋاتاتتى، ئەكرەممۇ ئۇنىڭ تەلىپىنى ئىشەنچ ۋە خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلدى!

ئايچېچەك قايىتماقچى بولدى. ئەكرەم ئۇنى ئۇزىتىپ چىقىۋېتىپ يېڭى بىر خەۋەرنى يەتكۈزدى:

— مەدەنىيەت نازارىتىدىكى بىر ئاغىنەمدىن خەت كەلدى، ئالدىمىزدىكى ئايدا بىر تۈركۈم ئارتىسلار چەت ئەلگە چىقىدىكەن، ھەر ئىھتىمالغا قارشى، خەلقئارا سەھنىگە يارىغۇدەك بىر مۇزىكا ئىجاد قىلىشنى ئويلاۋاتىمەن، ئۇنىڭ تېكىستىنىمۇ ئۆزۈم يازىمەن، سىزمۇ ئىدىيىڭىزدە تەييارلىق قىلىپ قويۇڭ!

— ئۇنداق شان - شەرەپ ماڭا نېسىپ بولارمۇ ئەكرەم ئاكا، — دېدى ئايچېچەك ھەم قىزىققان، ھەم ئۈمىدسىزلەنگەن ھالدا، — كونىلاردىن ھەرگىز ئاشماس!

— ياق، ئۇنداق ئۈمىدسىزلەنمەڭ! — دېدى ئەكرەم بىر خىل ئىشەنچ بىلەن، — ھازىرقى ئەھۋال بۇرۇنقىغا ئوخشىمايدۇ، كىمنىڭ قابىلىيىتى بولسا، سەھنىگە شۇ چىقىدىغان گەپ! سىز ھازىر تۆۋەنلىدىمۇ، يۇقىرىدىمۇ تونۇلۇپ قالدىڭىز، ئۆزىڭىزنى ئۇنچە كىچىك چاغلىماڭ!

— ياخشى كۆڭلىڭىزگە رەھمەت، ئەكرەم ئاكا! — دېدى ئايچېچەك ئۇنىڭ سەمىمىي ئىچكۆيەرلىكىدىن تەسىرلىنىپ، — خۇدايىم، دېگىنىڭىز كېلەر!...

2

ئۆتكۈنچى يامغۇردىن كېيىنكى ئىغىرلاشقان، نەمخۇش ھاۋا سىلكىنمىشتىن تىترەپ، ئۇيقۇغا چۆمگەن تاغ ئارىسى گۈرۈلدەپ كەتتى. خۇددى قۇياش پارچىسىدەك يارقىن چاقناپ، يىراقتىن بالقىپ كېلىۋاتقان بىر جۈپ نۇر توچكىسى بىلەن بىللە بۇ زېمىنغا تونۇش، تەنھا، ئەمما، قۇدرەتلىك بىر ئاۋاز بارغانسېرى كۈچىيىپ كېلەتتى. بۇ ئاۋاز

خۇددى تاغ سۇلىرىنىڭ ئېگىز شارقىراتمىدىن پەسكە ئېتىلىپ چۈشۈۋاتقان چاغدىكى تىنىمسىز گۈرۈلدەشلىرىگىمۇ، قارا يامغۇر ئالدىدىكى گۈلدۈرماسىنىڭ يەر ـ جاھانىنى زىلزىلىگە سالغان چاغدىكى ھەيۋەتلىك سادالىرىغىمۇ ئوخشاپ كېتەتتى!

خورىماس كۆچ مەنبەسى بولغان يۈرەكتىن پارتلاپ چىقىۋاتقان قۇدرەتلىك بىر ئېچكى كۆچ ماتورغا ئۆتكەندى. ماتور شۇ كۆچنىڭ تۇرتكىسىدە شىددەك ھۆركىرەپ، گويا تاغ ئۈيۈتمىسىدەك غايەت زور ئېغىر يۈكنى تاغ ئارىسىدا سۆرەپ كېلەتتى!

سابىر كۆڭلىدە ھېسابلاپ باقتى، بۈگۈن ئۇ سەھەردە رولغا ئولتۇرغىنىچە ئالتە يۈز كىلومېتردىن ئارتۇق يول بېسىپتۇ. سومكىسىدىكى قۇرۇق نان، سۇدانىدىكى چايلارمۇ تۈگىگەن. ئۇنى شۇ تاپتا، ئاچلىقتىن كۆرە، ئۇسسۇزلۇق، ئۇيقۇدىن كۆرە، ماغدۇرسىزلىق قىينايتتى. ئۇ، قېلىن گەز باغلاپ كەتكەن كالىپۇكلىرىنى پات ـ پات يالاپ قويياتتى، تۈكۈرۈكىنى يۇتماقچى بولاتتى، لېكىن ھەلقۇمى قۇرۇقتىن ـ قۇرۇق مىددىرلايتتى. ئاغزىدا بىر تېمىم نەملىك قالمىغان، تىلىمۇ قۇرۇپ، ئاغىجىراپ، بىر پارچە تاراشقا ئوخشاپ قالغانىدى. تېلىپ، ئاغرىپ، ھالى قالمىغان بەللىرى مۈكچەيپ، بەدەنلىرىنىڭ ئېغىرلىقى رولغا تاشلانغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ قىزارغان كۆزلىرى يەنىلا ئۆتكۈر ۋە سەگەك ئىدى. بىر جۈپ ئۆتكۈر نۇر ئۇنى قاراڭغۇلۇق ئىچىدە يېتەكلەپ كېتىۋاتاتتى. ھازىر پەقەت ئاشۇ نۇرلا ھارمىغاندەك، ئۇ گويا تەكرىنىڭ قۇدرەتلىك ھۆكمىدەك، بىپايان كائىناتنى يالماپ ـ يۇتۇۋەتكەن زۇلمەتلىك تۈن باغرىنى شەمشەر ـ دەك يېرىپ باراتتى.

ـ تېخىچە مېڭىۋاتامسىز، سابىر؟

ـ ھەئە، ئايچېچەك، ئۈيگە ئالىدىراپ، سىلەرنى سېغىنىپ، توختىماي مېڭىۋاتىمەن!

ـ ئەتلا كۆرۈشىمىزغۇ... ئاھ، شۇ تاك تېزرەك ئاتسىدى...

ـ سىزمۇ تېخى ئۇخلىمىدىڭىزمۇ؟

ـ سىزنىڭ شۇ تاپتىكى ھالىڭىزنى كۆرۈپ قانداق ئۇيقۇم كېلىدۇ؟

ـ ئۇنى قانداق كۆردىڭىز، ئامرىقىم!؟

ـ نۇردىن، ماشىنىڭىزنىڭ بىر جۈپ كۆزىدىن تاراۋاتقان نۇردىن كۆردۇم! ئەمدى توختاڭ، بەك چارچاپ كېتىپسىز، ئۇخلاڭ جېنىم... لېكىن، ئاشۇ سۈرلۈك تاغ ئارىسىدا قانداق ئۇخلارسىز؟

ـ ھېچقىسى يوق، ھەممىگە كۆنۈپ قالغانمەن! سىزدەك ۋاپادار خوتۇنۇم، ساباھەتتەك تاتلىق بالام بولغىنى ئۈچۈن، شېغىللىق داق يەردىمۇ ماموق تۆشەكنىڭ ھۇزۇرىنى سۈرەلەيمەن!

سابىر خېلى بىر يەرگىچە ئۆزىگە ئۆزى پىچىرلاپ، ئۆزى بىلەن ئۆزى سىردىشىپ ماڭدى. ئۇنىسىز پىچىرلاش، غايىبانە سىردىشىش ئۇنىڭ ھېرىپ، ماغدۇرسىزلانغان ۋۇجۇدىغا بىر خىل لەززەتلىك ئارام بېغىشلايتتى. ئانا ئەللىيىدەك يېقىملىق، پەرىشتىدەك گۈزەل ئاشۇ سىيما تۈگىمەس بۇ يوللاردا ئۇنىڭغا دىلكەش ھەمراھ بولاتتى.

ماشىنا بىر دۇمبەلدىن كۆتۈرۈلۈپ، ئىككى تاغ ئارىسىدىكى بىر پارچە ئوچۇق چىلىققا چىقتى. ئوچۇقچىلىقنىڭ كۈنپېتىش تەرىپىدە، گۈڭگا چىراغ يورۇقىدا قاچانلاردۇر تاش بىلەن قوپۇرۇلۇپ قالغان كونا تاش ئۆتەڭ چوقچىيىپ كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ ئالدىغا بىر نەچچە يۈك ماشىنىلىرى توختىتىپ قويۇلغاندى.

سابىر ماشىنىسىنى يولدىن قايرىپ چىقىپ، تىك كۆتۈرۈلگەن تاغنىڭ بېقىنىدا توختاتتى - دە، كابىنكىدىن چۈشتى. كۈندۈزى تونۇردەك قىزىپ كېتىدىغان تاغ ئارىسى ھازىر خېلى سالقىنلاپ قالغانىدى. سابىر تاش ئۆتەڭگە كەلدى. بۇ يەردە ساقاللىرى تارغاق كۆرمەي چېگىشلىشىپ كەتكەن، ئېگىز بويلۇق، ئازغىن بىر بوۋاي ياز ۋە كۈز پەسىللىرى قوغۇن - تاۋۇز سېتىپ خوجايىنلىق قىلاتتى. كەچ قالغان، ھېرىپ - چارچىغان شوپۇرلار ئۈچۈن بۇ يەر خۇددى ئۆز ئۆيىدىنمۇ ئېسىل - ئازادە، خىلۋەت ماكان ئىدى. مانا، بۈگۈنمۇ بۇ يەردە تۆت ئادەم پاكار پۇتلۇق، تۆت چاسا قاسماق شىرەنى چۆرىدەپ، تاۋۇزنى زاكوسكا قىلىپ ھاراق ئىچىشىپ ئولتۇراتتى. شىرەنىڭ ئوتتۇرىسىدا ششىسى ئىسلىشىپ، قارىداپ كەتكەن كىرسىن لامپىسى غۇۋا يېنىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئاجىز، خىرە يورۇقى تاغ ئارىسىدا تونۇشۇپ قالغان ئۇلپەتلەرنىڭ توپا باسقان، ھارغىن، ئەمما ھاراق كەيپىدىن بوزۇرۇپ، ئېسىلىپ كەتكەن چىرايىنى تېخىمۇ سەتلەشتۈرۈپ، غەلىتە سىياقلارغا كەلتۈرۈپ قويىغانىدى. سابىر ئۇلار بىلەن قىزغىن سالاملاشتى. لېكىن يول ئۇستىدە ھاراق ئىچمىگەچكە، يەنە دەرھال ئۇلاردىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ، بىر دۆۋە تاۋۇزنىڭ يېنىدا سونايلىنىپ ياتقان بوۋاينىڭ يېنىغا كەلدى.

— بوۋا، تاۋۇزدىكىمزدىن بىرنى تارتىڭا، — دېدى ئۇ بوۋاينىڭ يېنىدا زۇكۇزىيىپ.

بوۋايدىن سادا چىقمىدى، ئۇ ئۇخلاپ قالغانىدى. شۇ چاغدا، ھاراق سورۇنى ئىچىدىن بىرى بىر كاسا تاۋۇزنى كۆتۈرۈپ سابىرنىڭ يېنىغا كەلدى، ئۇ مەستلىكتىن ئېغىر پۇشۇلدايتتى، تىنىقمىدىن قاڭسىق، ئۆتكۈر ھاراق پۇرىقى كىلەتتى.

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم... كىمسىز، ئاغىنە؟ — دېدى ئۇ سابىرنىڭ چىرايىغا ئېگىلىپ قاراپ ۋە بىردىنلا چۆچۈپ توۋلىۋەتتى، — ھوي، سابىرغۇ سەن، بەللى - بەللى... نەدىن كېلىشىڭ؟... ھالىڭلار قانداق، دەپ يېنىمىزغىمۇ بېرىپ قويمايسەنا، كۈسپۈرۈچ!

شۇ چاغدا، شىرە تەرەپتىن كىمدۇر بىرىنىڭ:

— قېنى سەن ھوي، زايىت بالون! ھاراق نۆۋىتىڭ كەپتۇ! — دېگەن بوغۇق ئاۋازى ئاڭلاندى.

— يۈرە سابىر، يۈر! — دېدى زايىت بالون پۈتۈن كۈچى بىلەن سابىرنى سۆرەپ، تارتىپ.

ئۇلار شىرە يېنىغا كەلدى، سابىر ھەممەيلەن بىلەن قول ئېلىشىپ قايتىدىن كۆرۈشتى. ئولتۇرغانلارنىڭ ئارىسىدىكى چۈپۈر باش، قارا مەدەك بىرى ئۇنىڭ قولىنى قويۇۋەتمەي:

ـ كىمكى دېسەم، سابىرگەنسەنغۇ، ھەي! ـ دېدى ئۆز يېنىمغا تارتىپ، ـ نېمانچە تارتىنچاق بولۇپ كەتتىڭ؟ كېلە، يېنىمغا كەل! ئولتۇرۇش ئەدى قىزىيدىغان بولدى، ئاغىنىلەر، قېنى، ئابلا كۈلۈڭچ، ھارىقىڭنى قۇي!

ـ بولمىدى، پىيالىنى تۇشتاڭ، كۇسپۇرۇڭچ! ـ دېدى زايىت بالون ساقىيغا ۋارقىراپ، ـ سابىر دېگەن سەرلەپ ئەمەس، جىڭلاپ ئىچىدىغان نېمە بۇ!

ـ ئاشۇرۇۋەتتىڭ، زايىت ئاكا، ـ دېدى سابىر ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن ئېتىراز بىلدۈرۈپ، ـ مەن قاچان يول ئۈستىدە ھاراق ئىچىپ باقتىمەن؟! مەن يەنە ماڭمەن، مەست كاللا بىلەن رولغا ئولتۇرغىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلمىسەڭغۇ!

ـ يەنە ماڭمەن، دېگىن... ـ زايىت بالون سارغۇچ سىم ساقاللىرىنى تاتىلاپ تۇرۇپ، ئۇنىڭغا تەئەججۈپ ئارىلاش تەكىلدى، ـ بىز ئىككى كۈندە ماڭغان يولنى سەن بۈگۈن بىر كۈندە بېسىپسەن، يەنە نېمىگە ئالدىرايسەن؟ مۇشۇنداق مېڭىۋېرىپ، سەن كۇسپۇرۇچ، بىزگە كۈن بەرمەيدىغان بولدۇڭ! دۈيجاڭ ھە دېسىلا سېنى دەستەك قىلىپ، بىزنى تەنقىدلەيدۇ، يا ئارىمىزدىن يوقالمىدىڭ!

ـ يوقىلىپ نەگە باراتتىم، زايىت ئاكا! ـ دېدى سابىر شىرەدىكى تاۋۇزدىن بىر تىلىم ئېلىپ، ـ يا بۇ ماشىنا بىلەن مارسقا چىقىپ كەتكىلى بولمىسا!

ـ مەن سېنى ئارىمىزدىن چورتلا يوقالسۇن، دېمىدىم، ـ دېدى زايىت بالون ھاراقتىن غىلايغان كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ، ـ مەرتىۋەڭ ئۆسۈپ بىزگە دۈيجاڭ ياكى شىركەتكە باشلىق بولسىكەن، دەيمەن! لېكىن، سەن كۇسپۇرۇچ، ئۆسەلمەيسەن، ئەتىيازدىكى ھېلىقى يىغىندا خاتا سۆزلىدىڭ ئەمەسمۇ!...

سابىر ئاغزىدىكى تاۋۇزنى غۇرتتىدە يۇتۇۋېتىپ، ئارازلىق بىلدۈردى:

ـ نېمىسى خاتا، زايىت ئاكا! راست گەپ قىلسىمۇ خاتا بولامدۇ؟

ـ توختا، قىزىشما، ـ دېدى زايىت بالون ئۇنىڭ يەلكىسىگە شاپىلاقلاپ، ـ مەندىن سورىساڭ، ئۇ چاغدىكى سۆزۈڭ يۈزدە ـ يۈز توغرا، ئەمما، مەن دەيمەنكى، شۇ چاغدا ئۆزۈڭنىڭ ئىلغارلىقىغا ئېرىشمىشتەكى سەۋەبلىرىڭنى يوغان ـ يوغان سىياسىي گەپلەر بىلەن چۈشەندۈرمىدىڭ. شۇڭا، تەشكىل سېنى دەسلەپ چوڭ داۋراڭ قىلغان بولسىمۇ كېيىن غىمسىسلا بېسىپ قويدى، بولمىسا، ئەتىسلا ئۆزۈڭنى گېزىتتە، تېلېۋىزوردا كۆرەتتىڭ ـ دە، كۇسپۇرۇچ!

ـ بولدىلا، ئۇنىڭ نېمە كېرىكى! ـ دېدى سابىر پەرۋاسىزلا، ـ ئىش قىلىپ كۆڭلۈمدىكى گەپنى قىلدىم!

ـ راست، كۆڭلۈڭدىكى گەپنى قىلدىڭ كۇسپۇرۇچ، ھەق گەپنى قىلدىڭ! ـ دېدى زايىت بالون ئۆز ۋاقتىدىكى تەسىراتىنى ئەسلەپ، ـ راست گەپنى ئېيتتىم، شۇ كۈنى مۇنبەرگە چىقىپ سۆزلىگەن نەمۇنچىلارنىڭ ھېچقايسىسىنىڭ سۆزى قۇلىقىمغا كىرمىگەن، پەقەت سېنىڭ سۆزۈڭنىلا ئېچ ـ ئىچىمدىن بېرىلىپ ئاڭلىدىم، كۆزلىرىمدىن ياش قۇيۇلدى، تېخى شۇنىڭ ئالدىدىلا خوتۇن دېگەن قانجۇق بىلەن ئۇرۇشۇپ چىققانىدىم، كۆڭلىمىكسىنى مايكام بىلەن قوشۇپ يېرتىپ، قورسىقىمغا ساڭگىلىتىپ قويغانىدى.

يەڭگۈشلەي دېسەم، بىرەر ساق كۆڭلىمكىم قالماپتۇ، يىغىنغا شۇ كۆڭلىمكىم بىلەنلا كىرگەنىدىم، خەقتىن نومۇس قىلىپ، چاپىنىمنىڭ تۈگمىسىنى كېكىرتمكىمگىچە ئېتىۋالدىم! قانداق قىلىمەن، ئۇنى يامان، بېشىم دەپ، بوغۇپ ئۆلتۈرۈۋەتكىلى بولمىسا! ئۇنىڭ ئۈستىگە، بىر كۈنى كۆلۈپ، بىر كۈنى يىغلاپ دېگەندەك، ئېسىمىزدە يوق تۆت بالا تۇغۇلۇپ قالغان - دە! ئاشۇ كۈنى سېنىڭ گېپىڭدىن تەسىرلىنىپ، خوتۇنىمڭا زوقۇم كەلدى، ئۇكام! پەرىشتىدەك چوكان ئىكەن. شۇنداق خوتۇنۇڭ بولغاچقا، كۈندە قاراماي بىلەن، تۆمۈر - تەسەك بىلەن ھەپىلىشىپ يۈرىدىغانلىقىڭغا قاردماي، كىيىمىڭگە قىل، ياقاڭغا كىر قوندۇرماي، ئۈرۈمچىنىڭ كاتتا زىيالىيلىرىدەك پارقىراپ يۈرسەن - دە، كۈسپۈرۈچ! شۇكۈنكى ھېلىقى گېپىڭ بەك توغرا جۇمۇ، ئائىلىدىكى ئىناقلىق، خاتىرجەملىككە دۇنيادا نېمە يەتسۇن! خوتۇن كىشى دېگەن ئەرنىڭ روھىي تۈۋرۈكى! كونىلاردا: «ئەرنى ئەر قىلغانمۇ خوتۇن، يەر قىلغانمۇ خوتۇن» دەيدىغان بىر گەپ بار. مانا مەن ئۆزۈمنى ئېيىتسام، مۇشۇ تاقىر تاغنىڭ ئەڭ زىممەسىن چاڭ - توپىنىممەن! — زايىت بالىلىرىڭ ئاۋازى بىر خىل روھىي ئازاب بىلەن مىسكىنلەشتى، ئۇ ئابلا كۆلۈچىنىڭ ئالدىدىكى ھاراق توشقۇزۇلغان پىيالىنى شارتتىدە ئېلىپ، بىرلا كۆتۈرۈشتە ئىچتى - دە، مايلاشقان، كىر شەپكىسىنى ئاغزى - بۇرنىغا كەپلەپ بىرنەچچە قېتىم پۈرىغاندىن كېيىن، يەنە سۆزلەشكە باشلىدى، — سېنىڭ ئۇكام، نېمە ئۈچۈن بۇنداق كېچىنى كېچە دېمەي، ھارغان، ئاچقانلىقىڭغا قاردماي يول ماڭىدىغانلىقىڭنى بىلمەمەن، ئۆيۈڭگە ئالدىرايسەن، خوتۇنۇڭنى، بالاڭنى سېغىنمىسەن، مەنچۇ ؟! مەن بولسام، ئۆيدىن چىققۇچە كۆزۈم تۆت بولۇپ كېتىدۇ. ئۇنداق زىلچە - گىلەملەر سېلىنغان زېرىكىشلىك ئۆيدىن، مانا مۇشۇنداق تاغ ئارىسىدا ھاراقنى بولۇشنىغا ئىچىپ، تاش - شېغىللار ئۈستىدە يېتىشنى ھۈزۈر ھېس قىلىمەن! بولدى قوي، بۇلارنى سۆزلەپ نېمە قىلاي! سەنمۇ ھەيران بولما، ئۇكام، ھېلىقى يىغىندىكى گەپلىرىڭ ئېسىمگە كېلىپ سۆزلەپ سالدىم!...

راست، بۇ يىل ئەتىيازدا، كالون بويىچە ئېچىلغان يىغىندا سابىر سۆزلىگەن، سۆزلىگەندىمۇ، كۆڭلۈمدىكى گەپنى ئېيتتىم دەپ، رەھبەرلىكنى نا ئۈمىدتە قويغانىدى!

سابىر بۇ يىل ئەتىيازدا، كالوننىڭ ئەمگەك نەمۇنىچىسى بولۇپ باھالاندى. بىر كۈنى كەچتە ئېچىلغان تەقدىرلەش ۋە تەسىرات سۆزلەش يىغىنىدا، دەسلەپ دۆيجاڭ ئۇنىڭ نەمۇنىلىك ئىش ئىزلىرىنى سۆزلەپ كېلىپ:

— يولداش سابىر بۇ قېتىم كالون بويىچە ۋەزىپە ئادا قىلىشنىڭ بايراقدارى بولدى. ئۇ بىر پەسىلدە تاپشۇرۇشقا تېگىشلىك 12 مىڭ يۈەن ساپ پايدا ۋەزىپىسىنى 20 مىڭ يۈەن ساپ پايدىغا يەتكۈزدى. بۇ جەريانداً، يەنە 470 كىلو مايى ئىقتىساد قىلىپ، ھەم تېجەشلىك ھەم مەدەنىيەتلىك ماشىنا ھەيدىدى! — دەپ، ئاخىردا سابىرنى ئۆزىنىڭ تەسىراتىنى سۆزلەشكە تەكلىپ قىلدى.

سابىر ئاچچىق تاماكا ئىسىغا تولغان، ئۇستەل - ئورۇندۇقلىرى قېتىغىر - سېتىغىر

بولۇپ كەتكەن زالنىڭ بىر بۇلۇڭىدىن تۇرۇپ، تۆت تەرىپىگە خۇدۇكسىرەپ قارىدى. ئۇ تېخىچە كۆڭلىدە نېمىدەپ سۆزلەشنى ئويلاپ يەتمىگەنىدى.

شوپۇرلار تەرەپ-تەرەپتىن ئۇلى سۆزلەشكە قىستىدى، بىرى ئارقا تەرەپتىن ۋارقىرىدى:

— ھوي، ئىنىدىمىس، گەپ قىلمامسەن! تىلىم ئۇپراپ كەتمىسۇن دەپ جىم تۇرامسەن، نېمە!؟

سابىر ئائىلاج ئالدىغا چىقتى، گويا يىغىنىنىڭ نېمە ئۈچۈن ئېچىلىۋاتقانلىقىدىن پۈتۈنلەي خەۋەرسىز ئادەمدەك، يېنىدىكى دۇيجاڭدىن:

— نېمە توغرىلىق سۆزلەيمەن؟ — دەپ سورىدى.

— ساڭا ئەتمىگەن ئېيتقانغۇ! — دېدى دۇيجاڭ ئۇنىڭغا ھەيرانلىق ئىچىدە تىكىلىپ، — نەمۇنچە بولۇشتىكى تەسىراتىڭنى سۆزلىمەمسەن! ۋەزىپىسىنى ئاشۇرۇپ ئورۇندىتىشىڭغا، بىخەتەر، مەدەنىيەتلىك يول يۈرۈشۈڭگە، قىسقىسى، ئىلغار بولۇشۇڭغا تۈرتكە بولغان نەرسىنىڭ نېمىلىكىنى، كاللاڭدا رول ئوينىغان سىياسىي، ئىدىيەۋى تەسىرلەرنىڭ قانداقلىقىنى سۆزلىسەڭ بولمۇپتۇ!

سابىر گېلىنى قىردى، ئازراق ئويلىنىۋالغاندەك قىلدى، ئاندىن قىسقىلا قىلىپ:

— سىلەرگە ئاغىنىلەر ... سۆزلەپ بەرگىدەك ئالاھىدە ئىشىمۇ يوق! — دېدى ۋە ردىسىنى قىسىپ، — ئەمدى گەپنىڭ پوسكاللىسىنى ئېيتسام، تۇرمۇشتا غەم ـ قايغۇم يوق، كۆڭلۈم خاتىرجەم، قانداق دېسەڭلار، كۆڭلۈم تاغدەك سۆيۈنىدىغان ئۆيۈم بار، يۇرەك كەك ـ قۇۋۋەت بېرىپ تۇرىدىغان مېھرىبان خوتۇنۇم بار ... شۇڭا، ئاغىنىلەر، يولنى سانىماي مېڭىۋەردۇق! ...

زالدا قاتتىق كۈلكە كۆتۈرۈلدى، شوپۇرلارنىڭ بەزىسى قېقىنداپ، بەزىسى ھاھالاپ، بەزىسى تەسىرلىنىپ، بەزىسى ھەيران بولۇپ كۈلۈشۈۋاتاتتى. لېكىن بىرلا دۇيجاڭ كۈلمىدى، بەلكى ئۇ قاپقىنى سېلىپ سابىرغا يەر ئاستىدىن گۆلىيىپ قويدى. ئەسلىدە ئۇنىڭ سابىردىن كۆتكىنى، بۇنداق سىياسىي خاھىشچانلىقى يوق، تۇرمۇشتىكى ئاددىي گەپلەر ئەمەس، بەلكى «سىياسىي ئېڭىنى ئۆستۈرۈپ، ئىلغارلاردىن ئۆگىنىپ... توغرا لۇشيەننىڭ يېتەكچىلىكىدە ... رەھبەرلىكىنىڭ غەمخورلۇقىدا ...» دېگەندەك، قېلىپىنى قالغان سىياسىي ئاتالغۇلار بىلەن سۆزلەش ئىدى. لېكىن سابىر ئۇنداق دېمىدى، ئەكسىچە ئۇ، ئۆزىگە، ئۆزىنىڭ كۆندىلىك تۇرمۇشىغا، روھىي دۇنياسىغا ۋە سىياسىي، ئىجتىمائىي ھاياتىغا بىلىنىدۇرمەي سېڭىپ كەتكەن ناھايىتى بۇاسىتە، ئەمما، بەكمۇ ئىنچىكە، بەكمۇ نازۇك، بەكمۇ سەزگۈر تەسىراتىنى ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن سۆزلىگەنىدى. دۇيجاڭ ئۇنىڭ بايا سۆزلىگەن سۆزى بەلكىم مۇقەددىمە ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ، زالدىكىلەرنى جىملىدى:

— بولدى-بولدى، كۈلكەپاراڭنى توختىتىڭلار! قېنى، سابىر سۆزۈڭنى داۋاملاشتۇر!

لېكىن كۈتمىگەن يەردىن سابىر دولسىنى چىقاردى:

— گېپىم تۈگىدى، دۇيجاڭ ...

يىغىن گەرچە دۇيجاڭنىڭ كۈتكىنىدەك بولمىغان بولسىمۇ، لېكىن سابىرنىڭ قىسقا،

ئەملەي سۆزلىرى كالىوندا خېلى كۆچلۈك تەسىر قوزغىدى. ئۇنىڭ سۆزى بىلەن بەزىلەر ئۆز قەلبىنى ئاختۇردى، ئۆزلىرىنىڭ ئائىلىسى، خوتۇن ـ بالىلىرى، تۇرمۇشى توغرىلىق ئويلاندى. ئويلىنىش ئۇلارنى ساپىردەك ياشاشقا، ساپىردەك ئىشلەشكە رىغبەتلەندۈردى، دەۋەت قىلدى، يېتەكلىدى ...

مانا، بۈگۈنمۇ ــ شۇ يىغىن ئۆتۈپ، ئۇچ ئايدىن كېيىنكى بۈگۈنكى كۈندىمۇ ــ قاقاس تاغ ئاردىسىدىكى يىراق بىر تاش ئۆتەڭدە يەنە شۇ گەپ بولۇۋاتاتتى.

ــ گەپ دېگەنىنىڭ ئەنە شۇنداق راستى، ھەقىقىسى، پوسكاللىسى يۇرەكىكە تەسىر قىلمىدۇ، ئۇكام! ــ دېدى زايىت بالون كۆز چانىقىدا يالتىراپ قالغان ياشلىرىنى سۈرتۈپ، ــ مەن سېنىڭ شۇ گەپلىرىڭدىن كېيىن، ئۆزۈمنىڭ مۇشۇنداق ھالغا چۈشۈپ قالغانلىقىمنىڭ سەۋەبىنى ئويلاپ يەتكەندەك بولدۇم!

ــ بىراق بۇنىڭ راست گېپى شۇ چاغدا دۇيجاڭغا ياقمىدى ـ دە! ــ دېدى ئابىلا كۈلۈچ ھاراقتىن بىر سۈمۈرۈپ.

ــ دۇيجاڭغا ياقمىغان بىلەن كۆپچىلىككە ياقتى، ــ دېدى زايىت بالون ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ، ــ يالغان گەپ بىلەن تاج كىيگىچە، راست گەپ بىلەن جان بەرگەن ياخشى! قېنى ھارىقىڭ، قۇيە!

بۇ ئارىلىقتا ساپىر بىر ـ ئىككى كاسا تاۋۇز بىلەن بىر پارچە نانىنى يەپ ئۇسسۇزلۇقىنى، ئاچلىقىنى قاندۇرۇۋالدى. ئۇ ئەمدى ئورنىدىن تۇرۇپ ماڭاي دېۋىدى، ئابىلا كۈلۈچ يەنە ھاراق تەڭلەپ تۇرۇۋالدى:

ــ بىر رومكا ئىچ، ساپىر، ئىچمىسەڭ كۆڭلىمىز يېرىم بولىدۇ!

ــ خوش ئاداش، سىلەرگە رەھمەت! ــ دېدى ساپىر قايتا ـ قايتا ئۆزرە ئېيتىپ، ــ مېنى توسماڭلار، ماڭاي!

ــ بولدى، زورلىما، ئۇ ماڭسۇن! ــ دېدى زايىت بالون ساقىينى جىملەپ، ــ ئۇ بولسىمۇ كالوننىڭ ۋەزىپىسىنى ئاشۇرۇپ تۇرسۇن، جەمئىيەت ھامان ئىلغارلارغا موھتاج!

ساپىر ئۇلار بىلەن خوشلاشتى. جىمجىت تاغ ئارىسى يەنە گۈرۈلدەپ جانلاندى، بىر جۈپ ئۆتكۈر نۇر بارغانسېرى يىراقلاشتى.

3

قۇربانوۋ كۆتۈلمىگەن بىر ئەڭگۈشتەرگە ئىگە بولدى.

ئۇنىڭ نەزەردە، بۇ ئەڭگۈشتەر ئەمدى ئۇنى ئۆزۈندىن بېرى كۆڭلىگە پۈككەن، ئەمما يېتەلمەي يۈرگەن ئارزۇ ـ ئارمانلىرىغا شەكسىز يەتكۈزەتتى. دەرۋەقە، ئۇ خېلىدىن بېرى ئايـچېچەكنى كۆز قىرىغا ئېلىپ يۈرەتتى. ئۇ ئايـچېچەكنى كۆزەتتى، ئەتراپىدىكى تىنچ ـ تەڭلىكى، لېكىن نەتىجە ئۇنىڭ كۈتكىنىدەك بولماي چىقتى. ئايـچېچەك ھايۋىت دېسىلا ئىنىدەكىكە كېلىدىغان، ھېسسىياتى سۈيۈق، يەڭگىلتەك ئايالىرىدىن ئەمەس ئىدى. شۇنداق بولسىمۇ، قۇربانوۋ نىيىتىدىن يانمىدى، ئۇ مۇنداق ئويلىدى: نەدىسۇ شامال ئۆتمەيدىغان تام بولسۇن! كونىلارمۇ: «يېپىشقان خوتۇندىن قاچ، قاچقان خوتۇنىڭ قوغلا» دېگەن. ئۇنى قوغلاۋەرسەم، بىركۈنى ئەمەس، بىر كۈنى جەزمەن قوغلاپ يېتىمەن!

ئۇ راستىنلا مارافونچە يۇگۇرۇپ، ئايچىچەكنى كۆزدىن قاچۇرماي قوغلاشقا باشلىدى. بولۇپمۇ كېينكى كۈنلەردە ئايچىچەك بارغانسېرى كۆتۈرۈلۈپ، تونۇلۇپ، كىشىلەرنىڭ دىققىتى مەركەزلىكى ئادەمگە ئايلانغانسېرى، قۇربانۇ ئىچمۇ ھەۋىسى كۈچەيدى.

ئۆتكەن قېتىمقى ئويۇندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئايچىچەكنى ماشىنىسى بىلەن ئۆيىگە ئاپىرىپ قويۇشى مانا شۇ «قوغلاش» تىكى بىرىنچى قېتىملىق يېتىشۈەلىش ئىدى. شۇ كۈنى ئۇ، بىرنەچچە تەرەپلەردىن ئايچىچەكنىڭ يۈرىكىگە قول سېلىپ بېقىپ، ئۆز ھۆكمىنىڭ ئانچە خاتا ئەمەسلىكىگە ئىشەندى. لېكىن ئەتىسى باھالاش كومىسسىيەسىدىكىلەرنى كۈتۈۋېلىش باھانىسىدە، ئۆمەك باشلىقى ئىلياس ئارقىلىق ئۇنى چاقىرتقاندا، ئايچىچەكنىڭ سەۋەبسىزلا كەلمەي قويۇشى دەسلەپ ئۇنى خېلى ئۈمىدسىزلەندۇرگەن بولسىمۇ، لېكىن تەجرىبىلىك بۇ ئادەم يەنە ئاستا ـ ئاستا ئۆز ـ ئۆزىنى بەزلەپ، بۇنداق كۈتۈلمىگەن ئەھۋالنى ئايالالار تۇرمۇشىدا بولۇپ تۇرىدىغان «كىچىككىنە سىر» دەپ چۈشەندى.

مانا ئەمدى ئۇنىڭ «قوغلاش» مۇساپىسىدە كۈتۈلمىگەن، مۆجىزىلىك بىر ئۆزگىرىش يۈز بەردى. بۇ قېتىم ئۇ، ئايچىچەكنى قوغلاپ يېتىشلا ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ ئۆز خاھىشى ۋە تەقەززاسى بىلەن نەق چاغگالنىڭ ئۆزىگە كىرگۈزۈشنىڭ چوڭ دەسمايىسىگە ـ ھەممە ئادەم ئارزۇ قىلىدىغان، قولىغا كەلتۈرۈشكە ئىنتىلىدىغان جىلۋىدار بىر ئەگىشىتەرگە ئىگە بولغانىدى!

ئۇ بۈگۈن ئۆمەككە تېلېفون بېرىپ، ئايچىچەكنى ئىشخانىسىغا چاقىرتتى، ئايچىچەكمۇ ھايال بولماي كەلدى. ئاستىغا گىلەم سېلىنغان، ئەينەكلىك ئىشكاپ، بۇلغار كرېسلولار قويۇلغان بۇ ئىشخانا خېلى كۆركەم ھەم ئازادە ئىدى. ئايچىچەك تارتىنغان، قورۇنغان ھالدا ئىشىكنىڭ يېنىدىكى كرېسلوغا ئولتۇردى.

ـ يۇقىرى ئۆتۈڭ، ئايچىچەك، ـ دەپ قايتا ـ قايتا تەكىتلەپ قىلدى قۇربانۇ، ـ ئۆز ئۆيىڭىزدەك ئازادە ئولتۇرۇڭ! خوش، ئەھۋالىڭىز ياخشىدۇ؟ سابىر كەلدىمۇ؟

ئايچىچەك قىسقىلا جاۋاب بەردى:

ـ كېلىپ يەنە كەتتى.

ـ ھەي! بۇ ئىش بولماپتۇ، ـ دەپ ئۆكۈنگەندەك بېشىنى چايقىدى قۇربانۇ، ـ سىلەرنىڭ تۇرمۇشۇڭلار كاككۇك بىلەن زەينەپنىڭكىدىنمۇ بەتتەر ئىكەن، ھەر ھالدا ئۇلار بىر ـ بىرىنىڭ ئاۋازىنى بولسىمۇ ئاڭلاپ تۇرىدۇ، لېكىن سىلەر ھەپتە ـ ئون كۈندىمۇ چالا ـ پۇچۇق كۆرۈشەلمەيدىكەنسىلەر ئەمەسمۇ؟ بولدى، ئەمدى سىز خاتىرجەم بولۇڭ، مەن سابىرنى يۆتكەپ كېلىپ، ئۆزۈمگە شوپۇر قىلىمەن!

ـ شۇنداق بولسىغۇ ياخشى بولاتتى، قۇربانۇ ئاكا، ـ دېدى ئايچىچەك خۇشال بولۇپ، ـ ئەر كىشى ياندا بولمىسا، ئايالالارغا ئۆيىنىڭ يوكى ئېغىر كېلىدىكەن.

ـ ئەلۋەتتە شۇنداق، ئەر دېگەن ئۆيىنىڭ تۈۋرۈكى ـ دە!

ـ خوش، ئەمدى ئۆز گېپىمىزگە كېلەيلى، ـ دېدى قۇربانۇ بىر تال فىلتىرلىق تاماكىنى لېۋىگە قىستۇرۇپ، ـ ئايچىچەك، چەت ئەللەرگە چىقىشنى خالامسىز؟

بۇ سوئالنى سوزىغاندا، ئۇنىڭ ئاۋازى كۆرەڭ، قىياپىتى مەغرۇر ھالەتكە كىردى. تاماكىسىنى قىڭغىر چىشلەپ، گەۋدىسىنى تۇرۇندۇقىنىڭ يۆلەنچۈكىگە تاشلاپ، ئۇچ بۇرجەك قىسىلغان كۆزلىرىنى ئايچىچەككە تىكتى. ئايچىچەك دەسلەپ ھۇدۇقتى، سوئال

ئۇنىڭغا بەكمۇ تۇيۇقسىز ھەم تاسادىپىي تۇيۇلدى، لېكىن ئاستا ـ ئاستا پۈتۈن ۋۇجۇدىنى جىمىرلىتىپ، كۆڭلىگە پاتماي كېلىۋاتقان بىر خىل قىزغىن تەلپۈنۈش، جاھان كۆزۈش ئىستىكى بىلەن يانغان بىر خىل غايىۋىانە خۇشاللىق ئۇنى دېدىللەشتۈرۈپ، دەرھال زۇۋانغا كەلتۈردى:

ـــ ئەلۋەتتە خالايمەن، قۇربانوۋ ئاكا، ئادەم تۆگۈل ئۇچار قۇشلارمۇ جاھان كېزىشنى ياخشى كۆرىدىغۇ!

قۇربانوۋ ئالدىرىماي، سالاپەت بىلەن ئورنىدىن تۇردى، قولىنى ئارقىسىغا تۇتۇپ، ئۇياقتىن ـ بۇياققا ماڭدى.

ـــ يۇقىرى رەھبەرلىكىنىڭ ئۇقتۇرۇشىغا ئاساسەن بىزنىڭ ئۆمەكتىن ئىككى كىشى چەت ئەلگە چىقىدۇ، ـــ ئۇ شۇ گەپلەرنى قىلىپ ئايچېچەكنىڭ ئالدىغا كەلگەندە توختىدى ۋە ئۇنىڭغا ئادەم ھەيىقىدەك نەزەر بىلەن قاراپ سۆزىنى داۋام قىلدى، ـــ بۇنداق پۇرسەت ھەممىشە كېلىۋەرمەيدۇ. مەن بۇ ئىككى كىشىنىڭ بىرىگە سىزنى بەلگىلەشنى ئويلاۋاتىمەن. بەلكىم، بۇ ئاسانغا چۈشمەيدۇ، چۈنكى بىزدە تالانتلىقلار، نامى بارلار، پېشقەدەملەر كۆپ. شۇنداق بولسىمۇ، سىزنىڭ شان ـ شەرىپىڭىز، ئىستىقبالىڭىز ئۈچۈن مەن ئاز ـ تولا بولسىمۇ قارامايلىق قىلىش نىيىتىدە كەلدىم.

ـــ كۆڭۈل بۆلگەنلىكىڭىزگە كۆپ رەھمەت، قۇربانوۋ ئاكا، ـــ دېدى ئايچېچەك خۇشاللىقدا ئورنىدىن قوزغىلىپ.

ـــ ئەرزىمەيدۇ، ئەرزىمەيدۇ... ـــ دېدى قۇربانوۋ ئايچېچەكنىڭ يەلكىسىدىن ئاستا بېسىپ ۋە ئۆزىمۇ ئايچېچەك بىلەن بىللە ئۇنىڭ يېنىغا ئولتۇردى، ـــ بۇنچىلىك ئىش ھېچگەپ ئەمەس، ئايچېچەك. ئەگەر مۇمكىن بولسا ئىدى، سىزنى ئۆزۈم بېشىمغا ئېلىپ جاھان كەزدۈرەتتىم.

شۇ گەپلەرنى قىلىۋېتىپ، ئۇ ئايچېچەكنىڭ قولىنى تۇتتى ۋە ئاستا ئۆزىگە تارتتى، لېكىن ئايچېچەك خۇددى چايان چاققاندەك ئورنىدىن ئىرغىپ تۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ چىرايى ئۆڭگەن، كۆزلىرى غەزەپتىن چەكچەيگەنىدى.

كۈتۈلمىگەندە، قۇربانوۋ بەكمۇ ناساز كۆلدى ۋە يوغان ئېچىلغان ئاغزىدىن ئوك تەرەپتىكى ئالتۇن چىشلىرى پارقىراپ كەتتى.

ـ نېمانچه هۇركۈيسز، ئايچېچەك؟! ـ دېدى ئۇ هېچ ئىش بولمغاندەك كرېسلوغا يۆلنىپ، ـ مەن قانداق قىلاي، كونىلاردا: «بەك تاتلىق بولما، چۈشۈن ئارا مىڭنى بەرمەيدۇ» دېگەن گەپ بار. سىزنىڭ گۈزەل چىرايىڭىز، ئويناق ناخشىلىرىڭىز مېنى مەپتۇن قىلدى، شۇ كويغا سالدى. مۇھەببەتتە گۇناھ يوق، ئايچېچەك، ئارقىڭىزدىن كۆپ پالاقشىدىم، ئەمدى ماڭا قارايدىغان ۋاقتىڭىز كەلدى، مېنى ئۇنچە قىينىماڭ!

ـ بۇنداق گەپلەرنى قىلمىشقا ئۇيالمامسز، قۇربانوۋ ئاكا! ـ دېدى ئايچېچەك ئۆزىنى سەل ـ پەل تۇتۇۋېلىپ، ـ مېنىڭ ئېرىم بار، بالام بار، سىزمۇ نەۋرە كۆرگەن ئادەم. ئۇنىڭ ئۇستىگە، بىزگە رەھبەرلىك قىلىۋاتىسز، مەن پەقەت سىزنى هۆرمەت قىلىمەن!

ـ بۇنداق دېپلوماتچە گەپلەرنى قويۇڭ، ئايچېچەك، ـ دېدى قۇربانوۋ يەنە نېيتتىدىن يانماي، ياغلىما گەپلەرگە ئۆتۈپ، ـ كۆڭۈلدىكى گەپلەرنى قىلىشايلى، مەن سىز ئۈچۈن پۈتۈن ئەسلى ـ ۋەسلىمنى ئاتاپ قويغان، پەقەت سىزلا ...

ـ ماڭا ئىككىنچى بىر ئادەمنىڭ ئەسلى ـ ۋەسلى كېرەك ئەمەس! ـ دېدى ئايچېچەك ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ، ـ سابىرنىڭ ئەسلى ـ ۋەسلى يېتىپ ئاشىدۇ!

ـ لېكىن شۇنى بىلىپ قويۇڭ، ئايچېچەك! ـ دېدى قۇربانوۋ سەل ـ پەل تەھدىت ئاردىلاش، ـ مەن بەرگەننى سابىر سىزگە بېرەلمەيدۇ!

ئايچېچەكمۇ بوش كەلمىدى:

ـ سابىردىن باشقا ئادەملەرنىڭ بەرگەن نەرسىسى ماڭىمۇ لازىم ئەمەس!

ـ شۇنداقمۇ؟ ـ قۇربانوۋ مېيىقىدا كۈلۈپ، يوغان گەۋدىسىنى پۈلاڭلىتىپ ئورنىدىن قوپتى، ـ چەت ئەلگە چىقىشچۇ؟

ئايچېچەك بىر پەس شۇكلەپ قالدى، كاللىسىدىن چاقماق تېزلىكىدە هەر خىل خىيالىلار ئۆتتى. شان ـ شەرەپ ئۈنى قىزىقتۇرسا، نومۇس ۋە دىيانەت ۋىجدانىنى چاقىراتتى. قۇربانوۋ ئۇنىڭ زۇۋان سۆرەي، جىمىپ قالغانلىقىغا قاراپ، قولىدىكى ئەگىشىتەرنىڭ هەقمقەتەنمۇ تەڭداشسىز كۈچ ـ قۇدرەتكە ئىگە ئىكەنلىكىگە ئىشەندى. شۇنداق ئەمەسمۇ؟ بايا شۇنچە كۆرەڭلەپ، ئۆزىنى پەرىشتىدەك پاك كۆرسەتكەن ماۋۇ چىرايلىق ناخشىچى ئەنە شۇ ئەگىشىتەرنىڭ سېھرىي كۈچى بىلەن ماڭا ئەمدى بېشىنى ئېگىپ، سۈكۈتكە چۆمۈپ كەتتىغۇ! سۈكۈتنىڭ ئۆزى رىزا، دېگەن گەپ بار. ئەمدى ئۇ قېچىپ نەگە بارىدىكەن؟! قولۇمغا چۈشكىنى ـ چۈشكەن!

لېكىن ئايچېچەكنىڭ كۈتمىگەن يەردىن چىققان مەردانە، كەسكىن ئاۋازى ئۇنىڭ شېرىن خىيالىلىرىنى تېرىپىرەن قىلىۋەتتى:

ـ ياق! ماڭا ئۇنداق پۈت ـ قولۇمغا كىشەن بولۇپ سېلىنمىدىغان شان ـ شەرەپ كېرەك ئەمەس.

ئايچېچەك شۇ گەپلەرنى قىلىپ، قۇربانوۋغا قارىمۇ قويماي ئارقىسىغا بۇرۇلدى ۋە بېشىنى سىلكىپ قويۇپ، ئىشخانىدىن ئاس ـ تاس مېڭىپ چىقىپ كەتتى.

قۇربانوۋ هاڭۋېقىپ تۇرۇپ قالدى، قۇلىقى تۈۋىدە ئايچېچەكنىڭ ئاياغ ئاۋازى قايتا ئاڭلانغاندەك بولدى. شۇ تۇرقىدا، مېڭىزىڭ توپلىنىڭ ناھال قويۇلغان ئىنچىكە

پاشنىسى قاتتىق يەرگە ئەمەس، بەلكى قۇربانۇۋنىڭ يۈمشاق، سەزگۈر يۈرىكىگە تېگىۋاتقاندەك ئازابلىق تۇيۇلدى!

* * *

قۇربانۇۋ ئۆمەك باشلىقى ئىلياسنى چاقىرىپ، چەت ئەلگە چىقىرىدىغان ئىككى ئادەمنى رەسمىي بېكىتىشنى ئوتتۇرىغا قويدى. ئىلياس بىرنەچچە قېتىم مۇزاكىرە قىلىش، ئاممىدىن پىكىر ئېلىش ئارقىلىق ئىككى نامزاتنىڭ مەيدانغا كەلگەنلىكىنى سۆزلەپ، ئاخىرىدا مۇنداق دېدى:

— ناخشىچى ئايچېچەككىمۇ، ئۇسسۇلچى ئاتىكەمگىمۇ ھەممەيلەن قوشۇلىدى. بۇ ئىككىيلەن مەيلى كەسپىي جەھەتتە، مەيلى سىياسىي - ئىدىيە جەھەتتە بولسۇن، تەلەپكە ئۇيغۇن كېلىدۇ!

— لېكىن سىلەر مۇھىم بىر نۇقتىنى ئۇنتۇپ قاپسىلەر! — دېدى قۇربانۇۋ تاماكىسىنى ئاچچىق - ئاچچىق شوراپ ئولتۇرۇپ، — ياش مەسىلىسىنى ئېسىڭلاردىن چىقىرىپسىلەر، ياشقا قاراپ باش بولىدۇ، ياشقا قاراپ تۆھپە بولىدۇ! مەن ئاتىكەمنىڭ نامزاتىغا قوشۇلمەن، ئۇ كەسپىتە ياخشى، رەھبەرلىكىنىڭمۇ گېپىنى ئاڭلايدۇ. خوش، ئەمدى ئايچېچەككە كەلسەك، بۇ نامزات مۇڭاپىق بولماپتۇ، ئەتراپلىق ئويلاشماپسىلەر!

— ئۇ ياش، ئالانتلىق، جۈيجاڭ، — دېدى ئىلياس ئالدىراپ ئېتىراز بىلدۈرۈپ، — ھازىر ناھايىتى تېز كۆزگە كۆرۈنۈۋاتىدۇ.

— ھەببەللى! — دېدى قۇربانۇۋ بىرەر ساپاقتا ئېسىلغاندەك جانلىنىپ، — مەسىلە مانا شۇ ناھايىتى تېز كۆزگە كۆرۈنۈۋاتقانلىقتا بولۇۋاتىدۇ. ئۇنىڭدا ھاكاۋۇرلۇق، مەنمەنلىك، غادىيىش ئىللەتلىرى باش كۆتۈرۈپ قاپتۇ. ئۇ ھەتتا رەھبەرلىكىنىمۇ كۆزگە ئىلمايدىغان ھالغا يېتىپتۇ. بۇ ھالدا ئۇنى ئەتۇارلاپ چەت ئەلگە چىقارساق، تېخىمۇ بۇزۇلىدۇ، ئالدى بىلەن ئۆزىنىڭ ئىستېقبالىغا پالتا چاپىدۇ، شۇڭا ئايچېچەكنى چەت ئەلگە چىقىرىشقا ئالدىرىمايلى، ئەگەر ئۇ ئۆز يولىنى تېپىپ ماڭالمسا، ئۇنىڭغا تېخى پۇرسەت ناھايىتى كۆپ!

ئىلياس چىرايىنى پۈرۈشتۇرۇپ، كۆڭلىدىكى نارازىلىقنى تەئەججۈپتە چەكچەيگەن كۆزلىرى ئارقىلىق ئىپادىلىدى:

— بىزگە ئۇنداق ئىشلار سېزىلمىدىغۇ، جۈيجاڭ؟ كۆپچىلىكتىنمۇ ئۇنداق ئىنكاسلارنى ئاڭلاپ باقمىدۇق!

— سىلەر ئاڭلىمىغان بىلەن مەن ئاڭلايمەن - دە! — دېدى قۇربانۇۋ باشلىققا خاس تەلەپپۇز بىلەن، — ماڭا يۇقىرىدىكى رەھبەرلەرمۇ ئېيتىدۇ، تۆۋەندىكى ئاممىمۇ يەتكۈزىدۇ! باشلىق دېگەن شۇ، ئېگىزدە تۇرۇپ، يىراقنى كۆرىدىغان گەپ! بولدى، بۇ گەپنى تالاشمايلى، ئايچېچەكنى قالدۇرۇش رەھبەرلىكىنىڭ پىكرى، ئۇنىڭ ئورنىغا گۈلنازنى سەپلەيلى. ماقۇلمۇ؟

ئىلياسنىڭ كاللىسى يەنە قوداڭشىدى:

— گۈلناز بولماسمىكەن!؟ — دېدى ئۇ گېپىنىڭ ئاخىرىنى ئۇرغۇلۇق چۈشۈرۈپ،—

ئۇ بەزمە - باراۋەتلەردە تولا ناخشا ئېيتىپ، ئاۋازىنى بۇزۇۋالدى، ئەگەر ئۇنى يوللىساق، كۆپچىلىككە چۈشەندۈرمەك تەس!

ئەمدى قۇربانوۋمۇ ھوقۇق پىچقىنى شىلتىپ، ئۆز ھۆكمىنى ئاقىۋزۇشنىڭ كويىغا چۈشتى:

ــ يولداش ئىلياس، ھازىر بۇ ئىشنى كۆپچىلىككە چۈشەندۈرۈش تەس ئەمەس، بەلكى سىزنىڭ كاللىڭىزدىن ئۆتكۈزۈش تەس بولۇۋاتىدۇ! بىلىپ قويۇڭ، بۇ گەپنى مەن مۇنداقچىلا دەۋاتقىنىم يوق، بىزمۇ ئىداردە، پارتىيە گۇرۇپپىسىدا بىر نەچچە قېتىم مۇزاكىرە قىلىپ، ئاخىر شۇنداق بېكىتكەن. بۇگۈن سىزدىن پەقەت سوراپلا باقتىم، لېكىن سىزمۇ بىلمىسىز ، گۇلناز كونا ناخشىچى، خېلى بىر مەزگىل سەھنە لەرگە ھۆكۈمرانلىق قىلغان. ئۇنى كېچە - كۈندۈز ئىشلىتىشنى بىلىپ، ئەمدى شان - شەرەپ كېلىدىغان چاغدا ئۇنىتۇپ قالساق بولماس! ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئۇنى چەت ئەلگە چىقىرىش بىر مۇنچە كونا ئارتىسلارنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاشتىمكى ياخشى چارە! بولمىسا، بىز بېشىمىزغا سىركە قۇيۇۋالىمىز! شۇنداق بولسۇن، رەھبەرلىك ئەتراپلىق ئويلاشتى، سىز بېرىپ، ئىككىسىنىڭ ماتېرىيالىنى تېز تەييارلاڭ. ھازىرچە بۇ ئىش قەتئىي مەخپىي بولسۇن، كېيىن يۇقىرىدىن رەسمىي ئۇقتۇرۇش كەلگەندە، كۆپچىلىككە ئېلان قىلىسىڭىز بولىدۇ! ــ ئۇ گەپ تۈگىدى، دېگەندەك ئىلياستىن كۆزىنى ئۇزۇپ، ئالدىدىكى تېلېفوننىڭ تۇرۇپكىسىنى قولىغا ئالدى.

ئىلياس ئىشخانىدىن خاموش قايتىپ چىقتى، كۆڭلىدە بىر مۇنچە گەپلىرى بولسىمۇ، ئوچۇق ئېيتالمىغانلىقى ئۈچۈن، ئىچ - ئىچىدىن تىت - تىت بولاتتى. ئايىغى چېچەكنى قالدۇرۇپ، ئورنىغا گۇلنازنى سەپلەش ئۇنىڭ نەزەردە، بەكمۇ تەڭسىزلىك، ناھەقچىلىك بولاتتى. ئۇ، «رەھبەرلىكنىڭ پىكرى» دېگەن گەپنىڭ ئارقىسىدا بىر مۇنچە شەخسىي غەرەز، مۇددىئا ۋە ئويۇنلارنىڭ بارلىقىنى غەل - پال بىلسىمۇ، لېكىن بۇگۈن نېمە ئۈچۈندۇر، قۇربانوۋنىڭ ئالدىدا ئوچۇق ئېيتىشقا پېتىنالمىدى! شۇنداق، ئادەم دېگەن قەزىل يۈز نېمە، ئۆزىنارا باردى - كەلدى قىلىپ ئۆتۈۋاتقانلار قاراپ تۇرۇپ، بىر بىرىنىڭ يۈزىگە ئاياغ بېسىشنى خالىمايدۇ! بۇمۇ خۇددى «سەن ياخشى ــ مەن ياخشى، تونۇر قەزدق، نان ياخشى!» دېگەندەكلا ئىش!

ئىلياسمۇ ئويلاپ قويدى، ئۇنىڭ ئۇستىدىكىلەر «رەھبەرلىكنىڭ پىكرى» دەپ، ئاغزىغا تاقاق سالغانكەن، ئۇمۇ ئاستىدىكىلەرگە «يۇقىرىنىڭ پىكرى» دېگەن ئۇلۇغ، ئەمما ھېچقانداق تۈتقۇسى يوق ياپىلاق گەپ بىلەن ئۇلارنىڭ ھەر قانداق پىكىر ۋە نارازىلىقلىرىنى باسالايدۇ! شۇغىنىسى، ھازىر ئەمەس، بۇ تېخى قەتئىي مەخپىي، ۋاقتى كېلىپ، ئىسىملىك ئاشكارا ئېلان قىلىنغاندا شۇنداق بولىدۇ!

لېكىن «تامنىڭمۇ - قۇلىقى بار» دېگەندەك قۇربانوۋ بىلەن ئىلياس ئوتتۇرىسىدىكى «قەتئىي مەخپىيەت» لىك بىر نەچچە كۈنگە بارماي ئاشكارىلىنىپ بولدى. ئۆمەكتە گۇرراندە گەپ - سۆز تارقالدى. گۇلناز كېپىلىپ، كۈندە نەچچە ياڭىزا يىغىنىپ، خۇشاللىقىنى، ھەيۋىتىنى ھەم كۈچ - قۇدرىتىنى نامايىش قىلىشقا باشلىدى.

ئايچېچەك ئۆزىنىڭ چەت ئەلگە چىقىش نامىزاتلىقىدىن قالدۇرۇلۇپ، ئورنىغا گۇلنازنىڭ سەپلەنگەنلىكىنى ئاڭلىدى. ئەلۋەتتە، بۇنداق تۇيۇقسىز ئۆزگىرىش ئۇنىڭغا خېلى ئېغىر كەلدى. بىر ـ ئىككى كۈن ئىشتىهاسى تۇتۇلۇپ، ئۇيقۇسى قاچتى، لېكىن ئاستا ـ ئاستا بۇنىڭغىمۇ كۆنۈپ قالدى. ئادەم نېمىلەرگە كۆنمەيدۇ؟ ئىشىك پاكار بولسا، ئېڭىشىپ كىرمەكتىن باشقا چارە يوق ـ تە! ئۇ پەقەت ئەكرەمگە ئازراقلا دادخورلۇق ئېيتىپ، ئىچ ـ قارنىنى بوشىتىۋالدى، خالاس! دادخورلۇق ئېيتىۋاتقاندا، ئۇنىڭ كۆزىنىڭ چانىقى قىزاردى، لېكىن ياش چىقمىدى. چۈنكى ئۇ ۋىجدان ئالدىدا ئۆزىنىڭ خاتا قىلمىغانلىقىنى، ئۆزىنى بۇلغاش ھېسابىغا كېلىدىغان شان ـ شەرەپتىن ئىككىلەنمەي ۋاز كەچكەنلىكىنى ياخشى بىلەتتى. شۇڭا، ئۇنىڭ روھى ئازابلانمىدى. قەلبىمۇ خورلۇق ھېس قىلمىدى. بەلكى تېخىمۇ جانلىنىپ، ئۆزىنى سەھەر شەبنەمدىن يۇرۇنقىدىنمۇ قاتتىق ئاتىۋەتتى.

ئۇنىڭ يېقىندا تېلېۋىزوردا ئېيتقان «تولۇن ئاي» ناملىق ناخشىسى كىشىلەر ئارىسىدا، بولۇپمۇ ياشلار ئىچىدە قالتىس شۆھرەت قازاندى، يۇزلەپ لېنتىلارغا كۆچۈرۈلۈپ، ئۈي ـ ئۆيلەردە، دۇكان ـ دۇكانلاردا، ھەتتا ئاشخانىلاردىمۇ بەس ـ بەستە ئاڭراپ كەتتى. سەرتتىن كەلگەن كىشى گويا شەھەرنىڭ ھەممە يېرىدىن بىرلا ئاياللىڭ نەپس، ئۈيناق ھەم مەردانە ئاۋازى ئاڭلىنىۋاتقاندەك ھېس قىلاتتى.

شۇ مۇناسىۋەت بىلەن گېزىتخانىنىڭ بىر مۇخبىرى ئۇنى زىيارەت قىلىپ كەلدى.

ـ يولداش ئايچېچەك، يېقىندىن بېرى سىز ۋە سىزنىڭ ناخشىڭىز تۇغرىسىدا گېزىتخانىمىزغا نۇرغۇن خەتلەر كەلدى. بەزىلەر سىزنىڭ ھاياتىڭىز بىلەن تەپسىلىي تونۇشۇشنى خالايدىكەن، ـ دېدى مۇخبىر كېلىش مۇددىئاسىنى چۈشەندۈرۈپ، ـ مەن سىزنىڭ ھاياتىڭىز ۋە ناخشىلىرىڭىز توغرىسىدا بىرپارچە تونۇشتۇرۇش ماقالىسى يازماقچىمەن!

كۈتمىگەن يەردىن ئايچېچەك مۇخبىرنىڭ تەلىپىنى سەمىمىي ئۆتۈنۈش بىلەن رەت قىلدى:

ـ يولداش مۇخبىر، خۇش بولاي، مەن توغرىلىق بىر نەرسە يازماڭ! نېمە ئۈچۈن دەمسىز؟ مەن ئەمدىلا قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى قىلمۇدىم، بەزىلەر مېنى «ئۆزىنى كۆرسىتىۋاتىدۇ، ھاكاۋۇرلىشىپ كەتتى!» دېگىلى تۇردى. بۇ ھالدا داۋاملىق ئالغا بېسىشنى ياكى بۇ ئىشتىن ۋاز كېچىشنى بىلمەي قالدىم. شۇڭا مېنىڭ ئىشلىرىم توغرىسىدا گېزىتكە بىر نەرسە يازغانىنىڭ ئورنىغا، «بۆسۈپ چىقىش ئۆزىنى كۆرسىتىكەنلىك بولامدۇ؟» دېگەندەك مەزمۇندا بىرەر پارچە ماقالە يازسىڭىز قانداق؟ بۇنىڭ پايدىسى چوڭراق بولىدۇ.

مۇخبىر بىردەم ھاڭۇېقىپ تۇرۇپ قالدى، چۈنكى ئۇ ئۇمىردە ئۆزى توغرىسىدىكى ماختاش ماقالىسىنى رەت قىلمۇاتقان تۇنجى ئادەمنى ئۇچرىتىۋاتاتتى. ئۇ ئون نەچچە يىلدىن بېرى، يۇقىرىدىن تۆۋەنگىچە نۇرغۇن ئادەملەرنى زىيارەت قىلىپ، ماختاپ، تونۇشتۇرۇپ ماقالىلەر يازغان، بۇ جەريانداا بىرەر ئادەمنىڭمۇ ئۆزىنى رەت قىلغانلىقىنى كۆرمىگەن، ئەكسىچە، ئۇلارنىڭ قىزغىن، ساخاۋەتلىك ئىلتىپاتلىرىغا

ئېرىشكەنىدى. ھالبۇكى ئۇ بۇگۈن، مانا شۇ تاپتا ئۆزىگە روبىرو ئولتۇرغان، قاپقارا يوغان كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىتىپ، كىچىك، چىرايلىق ئاغزىنى ئۇمچەيتكەن، گۈزەل ـ يېقىملىق ھەم ئوماق بىر چوكاندىن ئاشۇنداق سەممىي ئىلتىجا بىلەن قەلبىنىڭ چوڭقۇر يېرىگە يوشۇرۇنغان زەئىپ بىر چۈقانىنى ئاڭلاۋاتاتتى.

ـ سىز دېگەن مەسىلە توغرىسىدا ئالاھىدە ماقالە يېزىپ چۈشەندۈرۈشىڭىز ھاجەتى يوق! ـ دېدى مۇخبىر ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى ئاچچىق تۇيغۇلارنى چۈشىنىپ يەتكەندىن كېيىن، ـ كېسىپ ئېيتمىش كېرەككى، بۈگۈنچە چىقىش ھەرگىزمۇ ئۆزىنى كۆرسەتكەنلىك بولمايدۇ! مەن سىزگە بىر ئىشنى سۆزلەپ بېرەي: بىز ھازىر ھەممىمىز شوخلىنى ياخشى كۆرۈپ يەيمىز. لېكىن، سىز ئۇنىڭ تاماق ئۈستىلىگە كېلىشتىن بۇرۇن، نۇرغۇن كېلىشمەسلىكلەرنى بېشىدىن كەچۈرگەنلىكىنى بىلەمسىز؟ شوخلا ئەسلى جەنۇبىي ئامېرىكىنىڭ ئورمانلىرىدا ئۆسۈپ، «بۆرە شاپتۇلى» دەپ ئاتالغان بىر ئۆسۈملۈك ئىكەن. ئۇ پىشقان ۋاقتىدا ناھايىتى رەڭدار، چىرايلىق بولۇپ كېتىدىغانلىقى ئۈچۈن، كىشىلەر ئۇنىڭدىن بەكمۇ پەخەس بوپتىكەن. ئۇنى پەقەت كۆرۈپ ھۆزۈر قىلغان، ئەمما تېتىپ بېقىشقا جۈرئەت قىلالماپتىكەن. 16 ـ ئەسىردە، ئەنگلىيىلىك بىر كېمىدە جەنۇبىي ئامېرىكىغا ساياھەتكە بېرىپ، بۇ چىرايلىق مېۋىنى ئۆزىنىڭ مەشۇقىغا سوۋغا قىلىپ ئالغاچ كەپتۇ، شۇنىدىن كېيىن ياۋروپالىقلار شوخلىنى «مۇھەببەت ئالمىسى» دەپ، باغلىرىغا تېرىپ، مۇھەببەتنىڭ سىمۋولى سۈپىتىدە سۆيگەن كىشىلىرىگە تەقدىم قىلىدىغان بوپتۇ، لېكىن يەنىلا ئەۋلادتىن ـ ئەۋلادقا تېتىپ بېقىشقا جۈرئەت قىلالماپتۇ. كېيىن، 18 ـ ئەسىرگە كەلگەندە، فرانسىيىلىك بىر ھەۋەسكار خەۋىگە فاردىماي، ئۇنى تېتىپ بېقىشقا جۈرئەت قىلىپ، شوخلىنىڭ ھەقىقىي قىممىتىنى ئاخىر ئېچىپ تاشلاپتۇ! ئويلاپ بېقىڭا، ئايچېچەك، ئەگەر ئاشۇ ھەسسام ئۆزىنى كۆرسەتمىشكە جۈرئەتلىك بولۇپ، شوخلىنى تېتىمىغان بولسا، شوخلا تاكى ھازىرغىچە ياكى جەنۇبىي ئامېرىكىنىڭ ئورمانلىرىدا، ياكى ياۋروپانىڭ باغلىرىدا ئۆسكەن بولاتتى، ھەرگىزمۇ بىزنىڭ چىنە ـ تەخسىلىرىمىزدىكى تەملىك يېمەكلىك بولالمايتتى. ئەمدى بىز ئەنە شۇ شوخلا بىلەن تەييارلانغان ھەززىلىك تاماقلارنى يەپ ئولتۇرۇپ، بىرىنچى قېتىم ئۇنىڭ سىرىنى ئاچقان كىشىنى «ئۆزىنى كۆرسەتكەن» دېسەك، ئادىللىق بولماس! خۇددى شۇنىڭدەك بەزىلەر سىزنىڭ يېقىملىق، ياڭراق ناخشىلىرىڭىزنى ئاڭلاپ، بىر تەرەپتىن ھۆزۈرلىنىپ، يەنە بىر تەرەپتىن «ئۆزىنى كۆرسىتىۋاتىدۇ» دېسە، بۇ ئەلۋەتتە ئادىل باھا بولمايدۇ! ئىلمىي ئىزدىنىش ۋە سەنئەت رىقابىتى داۋامىدا بۆسۈپ چىقىشنى، تۆھپە يارىتىشنى تالىشىش روھى ئىنتايىن قىممەتلىك! چولپان بولۇشنى ئويلىمايدىغان ناخشىچىنى ياخشى ناخشىچى دېگىلى بولمايدۇ!

مۇخبىرنىڭ يوللۇق، تەسىرلىك سۆزلىرى ئايچېچەكنى قايىل قىلدى. ئۇ ئۆز ھاياتى توغرىسىدا سۆزلىگەندە، خۇشاللىقى بىلەن قايغۇسىنى، راھىتى بىلەن ئازابىنى، ئۆتمۈشى بىلەن كېلىچەكنى راستچىللىق ۋە سەمىمىيلىك بىلەن ئەينەن سۆزلەپ بەردى.

ئۇچ كۈنددن كېيىن، گېزىتتە «چولپانغا قاراپ كېتىۋاتقان تۆھپىكار» ناملىق ئۇزۇن بىر ماقالە بىلەن ئايچېچەكنىڭ ناخشا ئېيتىپ ئۇرغان ۋاقىتتىكى بىر پارچە سۈرىتى بېسىلدى. گېزىت قولدىن - قولغا ئۆتۈپ، گۈلنازنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، ما- قالىدىكى گەپلەر زادىلا ئۇنىڭ قورسىقىغا سىغمىدى، ئايچېچەكنىڭ جىلۋىدار سۈرە- تى بولسا، ئۇنىڭ كۆزىنى چاقنىتىۋەتتى. بۇ قېتىم ئۇ ئېغىز يېرىپ بىر نەرسە دې- مىگەن بولسىمۇ، لېكىن چىرايىنىڭ ئۆڭۈپ - تاتىرىشىدىن، كۆز قارىچۇقىنىڭ ۋەھىمە- لىك كېڭىيىپ كېتىشىدىن ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئاللىقانداق شۇم خىياللارنى پۈككەنلىكى- نى كۆرگىلى بولاتتى!

كۈنلەر ئەنە شۇنداق قايغۇ بىلەن خۇشاللىق چىرمىشىپ كەتكەن داۋالغۇش ئىچىدە ئۆتۈشكە باشلىدى. ھەپتىدىن كېيىن، بۇ داۋالغۇش چېكىگە يېتىپ، كۈ- تۈلمىگەندە، گۈلنازنى ئوڭدا قويىدى. ھەدەنىيەت نازارىتىنىڭ جىددىي تېلېگرامما ئۇقتۇرۇشىدا، ئايچېچەك بىلەن ئاتىكەمنىڭ بۇ قېتىم چەت ئەلگە چىقىپ ئۈيغۇن قوۋمىدىغان ئۆمەكنىڭ تەركىبىگە كىرگۈزۈلۈپ، گۈلنازنىڭ قالدۇرۇلغانلىقى رەسمىي ئۇقتۇرۇلغانىدى!

تېلېگرامما كۆپچىلىككە ئوقۇپ بېرىلگەندە، زالدا قىزغىن ئالقىش ساداسى ياڭ- رىدى، بۇنداق ئادىل تاللاشتىن كۆپچىلىك قايىل بولغانىدى. ئايچېچەكنىڭمۇ بۇنـ- داق تۈيۇقسىز خۇشاللىقتىن كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ، روھى ئۇرغۇپ تاشتى، ئىچكى دۇنيا- سى گويا باھار پەسلىدىكى چوغلۇق تاڭدەك يورۇق ۋە يىللىق بولۇپ كەتتى. ئەك- رەمۇ ناھايىتى خۇشال ئىدى، ئۇ ئايچېچەكنى تەبرىكلەپ:

— ناخشىڭىز ئەمدى دۇنيا سەھنىلىرىدە ياڭرايدىغان بولدى، ئايچېچەك، — دېدى ھاياجاندىن ئاۋازى تىترەپ، — سىزگە تېخىمۇ يۇكسەك شان - شەرەپ تىلەيمەن!

— ئالدىرماك، ئەكرەم ئاكا، — دېدى ئايچېچەك ئۇنىڭغا تەلمۈرۈپ، — يۇكسەك شان - شەرەپ سىزنىڭسىز قولۇمغا كەلمەيدۇ، مەن پەقەت سىز ئىجاد قىلغان ئېسىل ئاھاڭلارنى ئورۇندىغۇچى، خالاس! شۇڭا يەنىلا سىزنىڭ ئىجادىڭىزغا موھتاجمەن!

— خاتىرجەم بولۇڭ، — دېدى ئەكرەم ئىشەنچ بىلەن، — مۇشۇ خەۋەرنى ئاڭلـ- ىغان كۈندىن باشلاپ، كاللامدا بىر خىيال پەيدا بولغان، ھازىر خېلى پىشىپ قالدى، مەن ئۆتكەندە دېدىمغۇ، بۇ قېتىم تېكىستىنىمۇ ئۆزۈم يازىمەن.

بۇ ئىككىسىنىڭ خۇشاللىقلا، ئۈمىدكە ۋە جاسارەتكە تولغان پاراڭلىرى بىلەن كۈلكە - چاقچاقلىرى بىر چەتتە ئەلەم بىلەن قاراپ تۇرغان گۈلنازنىڭ تېخىمۇ چې- شىنى قېرىشتۇرۇپ، ھەسرەت - پىغانىنى نەچچە ھەسسە ئاشۇرۇۋەتتى. ئۇ ئاخىر ئۆزى يالغۇز بۇ دەردنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ، زالدىن غىتىتاڭ- شىپ چىققان پېتى ئۇدۇل قۇربانوۋنىڭ ئىشخانىسىغا كەلدى. بۇ چاغدا قۇربانوۋمۇ يۇقىرىنىڭ كۆتۈلمىگەن ئۇقتۇرۇشى توغرىسىدا ئويلاپ، ئۆزىچە چېچىلىپ، ئالال- كىمىلەرنى قاپساپ، ناخۇش ئولتۇراتتى. گۈلناز ئىشكاتنى كىرىپلا يىغلىۋەتتى. قۇر- بانوۋ ئۇنىڭ ئاشۇنداق بىر يېرىلىدىغانلىقىنى بىلەتتى. شۇڭا ھودۇقماي، سىپاگەرچە- لىك بىلەن ئۇنى بەزلەشكە باشلىدى:

— بولدى، ئۆزىڭىزنى تۇتۇڭ، گۈلناز! ئەگەر شۇ تاپتا، مەنمۇ ئۆزۈمنى قويىۋـ- ۋەتسەم، سىزگە قوشۇلۇپ يىغلايتتىم. لېكىن ئورنى يوق، بولار ئىش بولدى!

ـ ئۇلار نېمە ئۈچۈن مېنى قالدۇرىدۇ؟! ـ دېدى ئۇ ئېسىدەپ تۇرۇپ، ـ ياكى مەن ئۇ ساماندا قورساقلارنىڭ بېشىدا ياڭاق چېقىپتىمەنمۇ؟! بىلمەيمەن، ئايچېچەك دېگەن شاپاق ئۇلارنىڭ كۆزىنى باغلىغان، ناز ـ كەرەشمىلىرى بىلەن سېھىرلىگەن، ئۇلارنىڭ ھەممىسى كۆزى كور بۇزۇقلار!

گۈلناز يەنە يىغلىدى، يىغلىغانسىرى ئېسىدەپ، ئېزىلىپ، خېلى ئۇزاق يىغلىدى. قۇربانۇۋ ئەمدى ئۇنىڭ تالدىغا كېلىپ، يەلكىسىگە يېنىك قاقتى ۋە كەچىك بالىنى پەپىلەگەندەك:

ـ بولدى، گۈلناز خېنىم، كۆپ يىغلىماڭ، چىرايلىق كۆزلىرىڭىزگە ئاق چۈشۈپ قالمىسۇن! ـ دەپ بەزلىدى. ۋە ئۇنىڭ ئېڭىكىنى ئەركىلىتىپ تۇرۇپ، كۆزلىرىگە شەھۋانە نەزەر بىلەن تىكىلدى. گۈلنازمۇ يىغىدىن توختاپ، ئۇنىڭ مەستانە بېقىشلىرىدىن ھۈزۈرلاندى.

بۇ ئىككىيلەن خېلى كونا سىرداشلاردىن ئىدى. قۇربانۇۋ ئۇنىڭ بىلەن يېڭى تونۇشقان ۋاقىتتا، خۇددى بۈگۈنكىدەك مەستانىلىق بىلەن ئۇنىڭ ئارقىسىغا كىرگەن ۋە خېلى بىر ۋاقىتقىچە ئۇنىڭ جىسمىدىن ھۈزۈرلىنىپ، كۆڭلىنى خۇش قىلىپ يۈرگەنىدى. لېكىن قاچانكى ئۇنىڭ ئايچېچەككە كۆزى چۈشتى، شۇنىدىن كېيىن گۈلنازنى ئانچە ئىزدىمىدى، ناگاھان ـ ناگاھاندا خىيالىغا كېلىپ، ھەۋىسى قوزغىلىپ قالغاندا، بىرلا تېلېفون بىلەن چاقىرتىپ، مۇۋاپىق تاپقان يەرلەردە ئويناپ ـ كۈلۈپ يۈردى.

ـ مەن قولۇمدىن كېلىدىغانلىكى ھەممىسىنى قىلدىم، گۈلنازىم، ـ دېدى قۇربانۇۋ بىلىندىن قارماپ تۇرۇپ، ـ لېكىن يۈقىرىدىكىلەر ئىشنى بۇزدى، مېنىڭچە بۇ ئىشتا چوقۇم ئەكرەمنىڭ قولى بار. ئۇ نازارەتتىكى يېقىنلىرىغا خەت يېزىپ، ئايچېچەكنى كۆككە كۆتۈرۈپ، ئىشنى چالغىتقان گەپ!

ـ راست! بۇ ئىش ئېھتىمالىمۇ مېنىڭ خىيالىمغا كەلمەپتۇ ـ ھە؟! ـ دەپ بىر ئاز سەگەكلەشتى گۈلناز، ـ يېقىندىن بېرى ئۇلارنىڭ يۈرۈش ـ تۇرۇشى باشقىچە! بۈگۈنكى كۆرەڭلەپ، جاھانغا پاتماي كېتمەسلىرىچۇ! ھە، ئەمدى بىلدىم، ئەكرەم سانىيەنى بىكار قويۇپ بەرمەپتىكەن ـ دە!

ئۇ قۇربانۇۋنىڭ قۇچىقىدا تولغىنىپ تۇرۇپ، مۇشۇ گەپلەرنى قىلدى ۋە ئايچېچەك بىلەن ئەكرەم توغرىسىدا بىر مۇنچە شۇم خىياللارغا باردى.

ـ مەن بۇ چەكلىك دۇنيادا ئەمدى باشقىلار ئۈچۈن ئەمەس، ئۆزۈم ئۈچۈن ياشايمەن! ـ دېدى ئۇ قايتىش ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ، ـ بۇ مېنىڭ يېقىندىن بۇيان چۈشىنىۋالغان ھەقىقىتىم!

4

ئايچېچەك بوسۇغىدىلا توختاپ قالدى. ئۆي ئىچىدىن ئاجايىپ بىر مۇزىكا ئاۋازى ـ قول بىلەن چېلىنىۋاتقان پىئانىنونىڭ ئەمەس، بەلكى سۆيگۈ دولقۇنى ئۈرۈلگاندا، يۈرەك تارلىرىدىن چىققىغان سېھىرلىك ئاۋازدەك شۇنداق لىرىك، يارقىن ۋە مەردانە بىر ئاۋاز ئاڭلىنىۋاتاتتى.

ئايچېچەك ئىشىكنىڭ پىچاق بىسىدەك قىيا ئۈچۈق يېرىگە قۇلقىنى يېقىپ، كېپىشەككە يۆلەندى. مۇزىكا ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى قارماپ ئالغانىدى. شۇ تاپتا ئۇ گويا يېڭى ئاتقان نۇرانە تاڭدىن ھۈزۈرلانغان قۇشلاردەك، باھار شاۋقۇنىدىن ئويغىنىپ،

يىللىق دۇنياددن بەھرى ئېلىۋاتقان سۈمبۈل نوتىلىرىدەك ھاياجانلانغان، تەلە پۈنگەن ۋە بەھوشلانغانىدى. مۇزىكىنىڭ گاھ كۆتۈرۈلۈپ، كۆكتە پەرۋاز قىلغان لاچىنىدەك ئوڭچۇپ گۈركىرىشى، گاھ پەسەيسپ، چوڭقۇر توقايلىق ئىچىدىكى بۇلاق سۈلىرىدەك ئاستا شىرقىرىشى، گاھ پادىچىنىڭ دەردلىك يۇرىكىدىن چىققان ئەي ئاۋازىدەك مۇڭلىنىشى، گاھ توي بەزمىسىدە چېلىنىۋاتقان تەمبۇرنىڭ شادىيانە ئاۋازىدەك جۇشقۇن ياڭرىشى ئۇنىڭ يۇرىكىنى لەرزىگە سېلىپ، پۈتۈن ۋۇجۇدى ۋە خىيالى بىلەن مۇزىكىنىڭ ئىچىگە سۆرەپ كىرگەنىدى.

ئايچېچەك پۈتۈن ھاياتىدا، مۇزىكا ئاڭلاپ ئىكىمكىنچى قېتىم مۇشۇنداق ھېسسىياتتا بولۇۋاتاتتى. بۇ ھېسسىيات بەلكىم بىرىنچى قېتىمقىسىدىن تېخىمۇ چوڭقۇر ۋە كۈچلۈك بولۇشى مۇمكىن. بىرىنچى قېتىمدا ئۇ، ئەكرەم بەكمۇ ئىشتىياق بىلەن چېلىپ بەرگەن پولشالىق رومانىس كومپوزىتور شوپېننىڭ «ئاي نۇرى ۋە مۇھەببەت» دېگەن مۇزىكىسى بىلەن ئاۋستىرىيەلىك كومپوزىتور شوبېرتنىڭ «ياۋا ئەتىرگۈل» دېگەن داڭلىق مۇزىكىسىنى ئاڭلىغاندا، مانا بۇگۈنكىدەك مۇشۇنداق ھاياجانلىق ۋە تاتلىق ھېسسىياتتا بولغانىدى!

ئايچېچەك تۇيۇقسىز ئەندىككەندەك، قۇلىقىنى ئۈي ئىچىگە تېخىمۇ يېقىنراق بۇرىدى. ئۇي ئىچىدىن ئەمدى مۇزىكىمۇ تەڭكەش قىلىپ ئېيتىلىۋاتقان لەرزان بىر ناخشا ئاۋازى خۇددى تاڭ شامىلىدەك ئىشىك يوچۇقىدىن قىسىلىپ چىقىشقا باشلىدى:

يىپەكتەك ھېسلارنى ئوراپ تۇگەتتىم، پىراقتا جېنىمنى شوراپ تۇگەتتىم،
تۇگەتتىم يۇرەكنى سۆيگۈدە بىر ئۆمۈر
شامدەك ياندۇرۇپ! ۋاپا قالدۇرۇپ!

ناخشىنى ئەكرەم ئانچە يۇقىرى بولمىغان، ئوتتۇرا ئاۋازدا ئېيتىۋاتاتتى. ناخشىنىڭ ئاخىرى يەنە بىر قايتۇرۇلۇپ ئېيتىلدى – دە، مۇزىكا توختىدى.

ئايچېچەك ئۆيگە كىردى، ئەكرەم بېشىنى پىئانىنوىنىڭ ئۈستىگە تىرەپ، خۇددى ئۇنىڭ بىلەن پىچىرلىشىۋاتقاندەك ھالەتتە ئولتۇراتتى.

ئايچېچەك ئاستا، لېكىن ھاياجانلىق ئاۋاز بىلەن مۇنداق دېدى:

— ئەكرەم ئاكا، مۇزىكىڭىز پۈتۈپتۇ – ھە؟

ئەكرەم چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈردى، ئايچېچەكنىڭ ھاياجاندىن پارقىراپ، تېخىمۇ نۇرلىنىپ كەتكەن كۆزلىرىگە قاراپ سورىدى:

— قانداق بىلدىڭىز؟

— بايا ئىشىكنىڭ يوچۇقىدىن ئاڭلىدىم.

— قانداق بوپتۇ؟

— يۇرەككە تەگكۈدەك بوپتۇ.

— راستما؟

— راست ئەكرەم ئاكا، — ئايچېچەك بايىقى ھاياجانلىق ھېسىياتلىرىنى ئەسلەپ، — بايا مۇزىكىڭىزنى ئاڭلاپ، ئۆزۈمنى باشقا بىر ئالەمدە يۈرگەندەك ھېس قىلىپ قالدىم. كۆز ئالدىمغا، بەزىدە توي كۈنۈمدىكى ئاپئاق ئۇزۇن كىيىملەرنى كىيگەن، باش

ئۇستۈمدىن ئاق چېچەكلەر تۆكۈلۈپ تۇرغان ۋاقىتتىكى مەنزىرىلەر كەلگەندەك بولـ
دى بەزىدە ئۆزۈمنى گويا ئاق تۇمانلار ئىچىدە لەيلەپ، ئۇزۇپ، ئۈيناپ يۈرگەنـ
دەك سەزدىم؛ بەزىدە بولسا، چوڭقۇر ئورمانلار، ئېگىز تاغلار ئارىسىدا ئېزىپ قالغانـ
دەك، يول تاپالماي ھەسرەت، پىغان چەككەندەك، قانداقتۇر يورۇقلۇققا، مېھرىبـ شەپـ
قەتكە تەشنا بولغان ئادەمدەك ھېس قىلدىم! ئىشقىلىپ، مۇزىكىمۇز ماڭا بەكمۇ يېـ
قىن، يېقىملىق، سىرداش تۇيۇلدى.

ــ توغرا، ناھايىتىمۇ توغرا ئېيتتىڭىز ئايچېچەك، ــ دېدى ئەكرەم خۇشاللىقـ
تىن يېيىلىپ، ــ مۇزىكا خۇددى سىرداش دوستقا ئوخشاش، ئادەمنىڭ يۈرىكىدىكى
يوشۇرۇن سىرلارنى ئېچىۋېتىدۇ. خەنزۇلاردا: «بەييا قالۇن چالسا، جۇڭ زىچى ياقتۇـ
رۇپ ئاڭلايدۇ» دەيدىغان بىر تەمسىل بار. رىۋايەت قىلىنىشىچە، بەييا قالۇن چېلىشقا
ئۇستا ئىكەن، جۇڭ زىچى ئۇنىڭ قالۇنىنى ئاڭلاشقا خۇشتار ئىكەن، بەييا ئاغـلارنى
ئويلاپ قالۇن چالسا، جۇڭ زىچى: «پاھ، نېمىدېگەن ئېسىل، تەيشەن تېغىدەك ھەيـ
ۋەتلىك تاغلارنى كۆرگەندەك بولدۇم» دەيدىكەن. ئۇ ئېقىن سۇلارنى ئويلاپ قالۇن
چالسا، جۇڭ زىچى: «پاھ، نېمىدېگەن ئېسىل، شىددەت بىلەن ئاققان چاڭجياڭ دەرـ
ياسىنى كۆرگەندەك بولدۇم» دەيدىكەن. دېمەك، بەييا قالۇن چېلىۋېتىپ ئۇيلىغان
نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى جۇڭ زىچى قالۇنىنىڭ ئاۋازىدىنلا بىلىۋالىدىكەن. گېرمانىيـ
لىك مۇزىكانت مېيىر بېرمۇ بىر قېتىم ئايالى بىلەن تاكاللىشىپ قېلىپ، ئېچى پۇشۇپ،
پىئانىنودا شوپېرتنىڭ مەشھۇر مۇزىكىسى «تۇنىدىكى كۈي» نى چاپتۇ. كۈيـنىڭ ئاـ
خىرى چىقماي تۇرۇپلا، ھېلىمقى جېدەل ئۇنىڭ كۆڭلىدىن پۈتـۈنلەي كـۆتـۈرۈلۈپ
كېتىپتۇ، ئايالىمۇ ئاستا مېڭىپ، پىئانىنونىڭ يېنىغا كېلىپ، ئېرىنى قۇچاقلاپتۇ.
ئەسلىدە، يېقىملىق مۇزىكا ساداسى ھەر ئىككىسىنىڭ ئۆتكەن چاغلارىدىكى شېرىن
مۇھەببەتنى قايتا ئېسىگە سېلىپ، بايا بولۇپ ئۆتكەن كۆڭۈلسىزلىكلەرنى پۈتۈنلەي
غايىب قىلىۋەتكەنىكەن!

ئايچېچەك ئەكرەمنىڭ ئاغزىدىن قاراپ ئولتۇرۇپ قالدى. تۇرۇپلا ئۇنىڭ يۈرىكىدە
تۇيۇقسىز بىر يېقىملىق، تاتلىق، شۇنىڭ بىلەن بىللە ناھايىتىمۇ شىددەتلىك بىر سەزـ
گۈ پەيدا بولۇپ، دەقىقە ئىچىدە پۈتۈن ۋۇجۇدىنى لەرزىگە سېلىپ ئۆتكەندەك بولدى.

تۇرمۇشتىكى بەزى ئىشلارنى تىل بىلەن چۈشەندۈرۈش تەس، ئۇنى
پەقەت يۈرەك بىلەنلا ھېس قىلغىلى بولىدۇ! ھەي... ھاياتتا نۇرغۇن
ئەر ــ خوتۇنلار بىر ياستۇقتا باش قويۇپ، بىر قازانىنىڭ تامىقىنى يېيىشىمۇ،
لېكىن ئۇلارنىڭ قەلبىدىكى، ھەۋىسى ۋە تۇرمۇش ئادەتلىرى پۈتـۈنلەي
ئوخشاپ كەتمەيدۇ! مەن بىلەن سابىر شۇنداق ئەمەسمۇ؟! تۇرمۇش نېمە
ئۈچۈن خاھىشى ئوخشاش بولمىغان ئىككى كىشىنى بىرلەشتۈرۈپ قويىدىغاندۇ؟! خاـ
ھىشى ئوخشاش، ھەۋىسى بىردەك بولغان قىز ــ يىگىتلەر بىر ئائىلە بولسا، تېخىمۇ ياخـ
شى بولامتى؟ مەسىلەن، تەقدىر ئەكرەم ئىككىمىزنى بىرلەشتۈرگەن بولسا، قولىمۇ ــ قول
تۇتۇشۇپ ئىجاد قىلىپ، ئورۇندىپ، خۇددى ئەر ــ خوتۇن ئالىم كىيۇرىلارغا ئوخشاش،
بىزمۇ «ئەر ــ خوتۇن سەنئەتچى» بولامتۇق!

ـ ئايچىچەك يەنە تۇرۇپلا بىر نەرسە ـ ـ ددن شورکەنسگەندەك، ۋۇجۇدىغا تىترەك ئۇلاشتى. ئاھ! بۇ نېمىدېگەن ۋاپاسىزلىق ـ ھە؟! ئۇنىڭ سابىرىنى، قەزىنى، كۆڭۈللۈك ئائىلىسىنى ئۇنتۇپ، قانداق تۇر ھارام خىياللارغا بېرىلىپ كەتكەنىنى قاردىمامدىغان! ئۇنىڭ مۇشۇنداق شېرىن خىياللارغا بېرىلىپ، باشقىچە تۇرمۇش رېتىمىنى ئويلىشى سابىرىنىڭ مۇھەببىتىگە، ساداقىتىگە قىلىنغان ئازغىنىلىق ئەمەسمۇ؟!

نۇرغۇن كىشىلەر كۆڭلىگە يۇكسەك غايىلەرنى پۈكۈدۇ، بىرەر ئىشتا چوڭ نەتىجە قازىنىپ، ئۆزىگىمۇ، ئائىلىسىگىمۇ، ۋەتەنىگىمۇ شان ـ شەرەپ كەلتۈرۈشنى ئويلايدۇ. لېكىن تۇرمۇش ۋە خىزمەت داۋامىدا ھەممە ئادەم چىمپىيونلۇق پەشتىقىغا، چولپانلىق سەھنىسىگە چىقىپ، «مەشھۇر زات» لار قاتارىغا كىرەلىشى مۇمكىن ئەمەس. يەنىلا نۇرغۇن كىشىلەر ئاددىي ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىپ، ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە سادىقلىق بىلەن ئىشلەيدۇ. ئۇلار خۇددى يېشىل يوپۇرماق بولۇپ، پۈرىقى كىشىلەرنى مەپتۇن قىلمىدىغان، تەبىئەتنى گۈزەللەشتۈرۈپ، كىشى قەلبىنى مەھلىيا قىلمىدىغان چىرايلىق گۈللەرگە جور بولىدۇ. ئۇلار كۆكسىگە مېدال ـ تاقىما يىدۇ، قولىغا گۈل دەستە تۇتىمايدۇ! سابىر ئەنە شۇنداقلاردىن ئەمەسمۇ؟ تۇغمەس يوللار، تىنىمسىز پىرقىراپ تۇرغان رېزىنكە چاقلار ئۇنىڭ ياشلىقىنى، جاسارىتىنى، كۈچ ـ قۇدرىتىنى جورىتىپ ۋاتامدۇ؟ لېكىن، بۇنىڭ ھېسابىغا ئۇ مەھلقىقە پايدا يەتكۈزۈپ، ۋەتەنگە شان ـ شەرەپ كەلتۈرۈۋاتىدۇ. دۇنيادا بۇنىڭدىنمۇ

ئالمي، يۈكسەك مۇكاپات بارمۇ؟!

ئايچېچەك بۈرۈن ئۇنىڭدىن پەخىرلەنگەن، ئۇنىڭ ئاشۇ چاڭ - توپا قونغان، فاراماي همدى پۈراپ تۇرىدىغان يىرىك قوللىرىغا، يۈزلىرىگە سۆيگەن، ئۇنىڭدىن ئۆزىگە تۇرمۇشنىڭ خۇشاللىقىنى، ئائىلىنىڭ هۇزۇرىنى ئالغان! هازىرمۇ ئەلۋەتتە ئۇنىڭدىن پەخىرلىنىدۇ، ئۇنى سۆيىدۇ! كەسپى، خاهىشى ئوخشاش بولمىسا نېمە بوپ تۇ!؟ ئېلىمىزنىڭ مەشھۇر ئۇسسۇلچىسى چېن ئەيلىيەن بىر سېلىسار ئىشچى بىلەن مۇھەببەت باغلىغانغۇ!؟ ئۇسسۇل بىلەن سېلىسارلىق ئوتتۇرىسىدا قانچىلىك مۇقەررەر باغلىنىش بولسۇن!؟ لېكىن ئايچېچەك ناخشا ئېيتسا، ئۇ زوقلىنىپ ئاڭلايدۇ، تېخى هېرىپ، چارچاپ يولدىن كەلگەن كۈنلەردە، ئۆيگە كىرىپلا، ئايچېچەكىكە دۇتار چالغۇزۇپ، ناخشا ئېيتقۇزۇپ، سېغىنىشىنى، هاردۇقىنى باسىدۇ. ئايچېچەكمۇ كېچىچە ياكى كۈندۈزى قەيەردە ماشىنىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىسىلا، سابىرنى ئەسلەيدۇ، ئويلايدۇ، ئۇنىڭ نامى ماشىنىنىڭ گۈرۈلدىشى بىلەن يۈغۇرۇلۇپ كەتكىنى ئۈچۈن، هەر خىل ماشىنىلارنىڭ شۇنداق قوپال، يېقىمسىز ئاۋازلىرىمۇ ئۇنىڭغا خۇددى كۆپ تاتلىق مۇزىكىنىڭ جۇشقۇن، مەردانە ئاۋازىدەك يېقىملىق ئاڭلىنىدۇ!

— ئايچېچەك، مۇزىكىغا بىر ئىسسم قويايلى، مەن تېخى بېكىتەلمىدىم!

ئەكرەمنىڭ ئاۋازى ئايچېچەكنى خىيالىدىن سەگىتتى. ئۇ دەرهال ئېسىنى يىغىپ، ئەكرەمگە يۈزلەندى:

— مېنىڭچە، ئىسمى «مۇھەببەتلىك هايات» بولسۇن. بابا ئىشىك تۈۋىدە مۇزىكا بىلەن ناخشىڭىزنى ئاڭلاپ، شۇنداق خىيالغا كەلگەنىدىم.

بۇ ئىسسم ئەكرەمگە ناهايىتى ياقتى، ئۇ خۇشاللىقىدا ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى:

— پاھ، كاللىڭىزنىڭ ئۆتكۈرلۈكىنى قاراڭ! مەن نەچچە كۈندىن بېرى ئويلاپ تاپالمىغان ئىسمىنى سىز بىر ئاڭلاپلا تاپتىڭىز، كۆڭلۈمدىكىدەك بولدى، ناهايىتى ماس كەلدى. بۇ مۇزىكىمىز ئەمدى دۇنيا سەهنىلىرىدە يالىرايدىغان بولدى!

ئەكرەم ئۆزىمۇ تۇيمىغان هالدا ئايچېچەكنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۇنىڭ قولىنى تۇتتى ۋە ئاپئاق، يۇمشاق بارماقلارنى ئاستا، لېكىن بىر خىل ئىچكى تۇيغۇ بىلەن چىڭ سىقتى. ئەكرەمنىڭ يوغان، ئىسسىق ئالقىنىدا ئايچېچەكنىڭ نازۇك بارماقلىرى خۇددى قورۇنغاندەك، تارتىنغاندەك يېنىك تىترەشكە باشلىدى. ئەكرەم ئەمدى بۇ قوللارنى سول ئالقىنىغا ئېلىپ، ئوڭ قولى بىلەن ئۇنىڭ دۇمبە تەرىپىنى ئاستا سىلىدى... ئايچېچەكنىڭ بەدىنى توك ئېقىمى يۇرۇشكەندەك جىمىرلاشقا، غىدىقلىنىشقا باشلىدى. لېكىن ئۇ، ئۆزىنى قاتتىق تۇتتى، ئەكرەممۇ بۇ هالنى سەزدى بولغاي، ئۇنىڭ قولىنى ئاستا ئاستا كۆتۈرۈپ، ئاغزىغا يېقىن ئاپاردى ۋە ئاق، سۈزۈك تېرىلەرنىڭ ئاستىدىكى ئىنچىكە كۆك تومۇرلىرى لىپىلداپ تۇرغان نازۇك قولغا ناهايىتى جۇرئەتسىزلىك بىلەن بىرنى سۆيۈپ، دەرهال كۆزىنى يۇمۇۋالدى.

بۇ سۆيۈش خۇددى ئۇزۇن يىل ئايرىلىپ كەتكەن دوستلارنىڭ بىردەملىك سەمىمىي هاياجىنىغا ياكى ئاكىنىڭ سىڭلىسىغا بولغان مېهرى - مۇھەببىتىگە، ئەركىلىتىشىگە

ئوخشايتتى. شۇڭا خېلمدىن بېرى سىقىلىپ، ئوتلۇق لەۋلەر تېگىپ تۇرغان قولنىڭ ئالدى - ئارقىسىدا پەقەت ھۆل ۋە سوغۇق ئىزلا قالدى، خالاس!

* *

قۇياش كۆلۈپ چىقتى، تەبىئەت جانلاندى، كېچىچە تۆگۈلۈپ، يۇمران بەرگىلىرىنى خىلۋەت باغرىدا ساقلاپ چىققان مەغەزگۈلىمۇ قۇياش تەپتىدىن ئاستا - ئاستا ئېچىلىپ، ئاچقىزىل ياپراقلىرىنى يۇلتۇز شەكلىدە يېيىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ نازۇك غولىغا ياماشقان يېشىل يۆگىمەچ گويا ئۇنىڭ ئۆمۈرلۈك ئاشىقىدەك، ئۇزۇن، ئۇ ۋىدىشىم جىسمىغا مەھكەم چىرمىشىپ، تىترەپ تۇرغان ئاپئاق گۈلى بىلەن ئۇنىڭ لەۋلىرىگە سۆيۈپ، رەڭدار ھۆسنىگە تېخىمۇ چىرايلىق ھۆسن قوشتى.

ئايچېچەك مانا شۇنداق ئوچۇق، يىللىق بىر ئەتىگەنلىكى سابىر بىلەن ئەكرەمنىڭ ھەمراھلىقىدا ئايرودرومغا كەلدى. ئەتراپتا ئۇنىڭ بىلەن ئاتىكەمنى ئۇزىتىپ چىققان ئادەملەر خېلى كۆپ ئىدى. ياخشى - ياخشى تىلەكلەر ئېيتىلدى، ئاق يول تىلەندى، قىزغىن، يالقۇنلۇق سالاملار يوللاندى. ئايچېچەك قىزى ساباھەتنى ئاخىرقى قېتىم باغرىغا باستى، سابىر-نىڭ خۇشال چىرايىغىمۇ چوڭقۇر مېھرىي - مۇھەببەت بىلەن تىكىلدى.

ئايرىلىش مىنۇتلىرى يېتىپ كەلدى. ئايچېچەك بىلەن ئاتىكەم نۇرغۇن ئوتلۇق كۆزلەرنىڭ تىكىلىشى ۋە نۇرغۇن سەمىمىي قوللارنىڭ پۇلاڭلاپ ئۇزىتىشى ئاستىدا ھاۋاغا كۆتۈرۈلدى. كۆپكۆك، پايانسىز ئاسمان ئۇلارنى ئۆز قوينىغا ئالدى!

ئۇچىنچى باب

ئاپتاپ ۋە كۆلەڭگە

«ئادەمنىڭ ھاياتى شۇندەتلىك ئېقىنغا ئوخشايدۇ، ئارالالارغا ۋە يوشۇرۇن تاشلارغا ئۇرۇلمىسا، ئۇنىڭ-دىن چىرايلىق دولقۇن پەيدا بولمىقىتەس!»

— ئوستروۋسكى

1

ئۇ ناخشىغا جان كىرگۈزەتتى، ئۆزىمۇ بۇنداق ھەيۋەتلىك، كۆركەم سەھنىلەردە گۈزەل ناخشىغا ئايلىنىپ كېتەتتى. تاماشىبىنلار ئۇنى كۆرۈپ ھەيران قېلىشتى. گېرمان-لىيەلىك مەشھۇر بىر ئوبزورچى ئۇنىڭ قولىنى قىسىپ تۇرۇپ: «مەن سىزنىڭ ناخشىڭىزغا

دۇنيادىكى داڭلىق ناخشىچىلارغا قايىل بولغانغا ئوخشاشلا قايىل بولدۇم!» دېدى. يەنە بەزىلەر: «جۇڭگوغا قىزىقىش بولۇۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە، ئۇ ئەمدى مىليونېر بولۇپ كېتىشى مۇمكىن» دېگەن گەپلەرنىمۇ قىلىشتى.

دېمىسىمۇ، ئايىچېچەك شۇ كۈنلەردە، ھەقىقەتەن بىر «مىليونېر» ئىدى. لېكىن ئۇ، چەت ئەللىكلەر ئېيتقاندەك، پۇلنىڭ ئەمەس، بەلكى سەنئەتنىڭ، ناخشىنىڭ مىلـ يونېرى. ئۇ سەنئەتكە، ناخشىغا مىليونېر بولۇشتا، يالغۇز ئۆزىنىڭ ئالاھىدە تەبىئىـ تالانتىغا تايانغىنى يوق، بەلكى ئۆزىنى تۈغۇپ چوڭ قىلغان خەلق بەرگەن پۈتمەس-تۈگىمەس ئوزۇق بىلەن چەكسىز ھارارەتكە، خەن پروفېسسور بىلەن ئەكرەمدەك كۆـ يۈملۈك ئۇستازلارنىڭ ھارماي ـ تالماي تەربىيىلىشىگە تايانىدى!

ئۇ تۈركىيە سەھنىسىدە ناخشا ئېيتقانـدا، چوڭ تېلېۋىزىيە شىركىتىنىڭ باشلىقى ئۇنى تۈركىيىدە قېلىشقا دەۋەت قىلىپ: «سىز بۇ يەردە قالسىڭىز جەننەتكە كىرگەنـدەك بولىسىز، خەجلەپ تۈگەتكۈسىز پۇلغا ئېھتىياجلىق بولمايسىز، باغۇ ـ بوستانلاردا بەختىيار سەيلە ـ تاماشا قىلالايسىز، ئالمي پىكاپقا ئولتۇرۇپ، خالىغان يەرگە بارالايـ سىز! بۇ يەرنىڭ ئاسمىنىدىكى قۇياش سىلەرنىڭكىدىن يىللىق، بۇ يەرنىڭ ئۈستىدىـ كى ئاي سىلەرنىڭكىدىن يورۇق!...» دېگەندەك ياغلىما گەپلەرنى قىلدى. ئايچېچەك بـۈگەپلەرنى ئاڭلاپ، سەكرىمىدى، كايىمىدى، بەلكى ئەقىللىق ئاتا ـ بوۋىلىرىدىن قالـ غان قىسقىلا ھېكمەتلىك سۆز بىلەن بۇنداق جاۋاب بەردى: «ئەپەندىم، بىزدە: ئۆز يۇرت تۇغقان ئاتا، كىشى يۇرتى ئۆگەي ئانا! دەيدىغان گەپ بار. ئۆگەي ئانا يامان كېلىدۇ!»

ئۇ، شۇنچە، گۈزەل، ھەيۋەتلىك پارىژدا تۇرغان چاغلىرىدىمۇ، ھەقىقەتەن «تۇغـ قان ئانىسى» نى، ئاشۇ چاڭ ـ توپىلىق يوللار بىلەن، قىڭغىر ـ سىڭغىر ئۆيلەرنى ئەسـ لىتىدى، سېغىنىدى. تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرت ـ ماكان نېمىدېگەن ئۇلۇغ، نېمە دېگەن خاسىيەتلىك ـ ھە؟! قەدىمدىن ھازىرغىچە يۇرت توغرىسىدا شېئىر يازمىغان شائىر، ھېكايە ئېيتمىغان يازغۇچى بارمۇ؟ يوق، زادىلا يوق! چۈنكى، ئۆز يۇرتنىڭ زېمىنى كىشىلەرنى ساغلام، بەردەم قىلىپ يېتىشتۇرگەن، ئۆز يۇر-تىنىڭ نازۇ ـ نېمەتلىرى كىشىلەرنىڭ قەلبىگە ھۇزۇر بېغىشلىغان، ئۆز يۇرتىنىڭ تاغ ـ دەريالىرى بىلەن باغۇ ـ بوستانلىرى كىشىلەرگە ئۆچمەس مۇھەببەت بەخش ئەتكەن، ئۆز يۇرتىمىزدىكى ئاتا ـ ئانا، قۇۋۇم ـ قېرىنداشلار كىشىلەرنى ئۆزىنىڭ قان ـ تەرى بەدىلىگە بېقىپ ئادەم قىلغان! شۇنداق تۇرۇقلۇق، كىشى ئۆز يۇرتىغا قانداقمۇ تەلپۈنمىسۇن؟! ئادەم تۇغۇل، چۆل ـ جەزىرىلەردە ئۆسىلەپ يۇرگەن قۇرت ـ قوڭغۇز-لارمۇ تۇغۇلۇپلا ئۆز ماكانلىرىنى بىلىدۇ، ھاۋادا ئەركىن پەرۋاز قىلىپ يۇرگەن ئۇچار قۇشلارمۇ ئاخىر كېلىپ ئۆۋۇسىغا قونىدۇ!

شۇ تاپتا، ئايچېچەكنىڭ ئۆز يۇرتىدىكى ئاشۇ چاڭ ـ توپىلىق يوللارغا بېرىپ يالىڭاياق يۈگۈرگىسى، ئاشۇ قىڭغىر ـ سىڭغىر ئۆيلەرنىڭ ئازادە سۈپىسىدا يېتىپ ئۇيقۇسىغا، ئۇەتەن تۇپرىقىنىڭ مېھرابىغا ئېگىلىپ تۇرۇپ سەجدە قىلغۇسى كېلىپ كەتتى! (داۋامى كېيىنكى سانىدا)

مەسئۇل مۇھەررىر روزىمەھەممەت جۇمە

تۇردىباجى ئابدۇغۇپۇر

يۇلتۇز ئىشكى

(ھېكايە)

قىز قوللىرىنى يىگىتنىڭ بېلىگە ئارتىپ ئاستا سۇغۇرۇۋېلىپ، ئويچان كۆزلىرىنى يۇپۇرماقلار ئارىلىقلىرىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان شەپەقنى تىكتى. ئۇنىڭ كۆز چاناقلىرىمۇ ئاشۇ شەپەقتەك قىزغۇچ ئىدى. سەل تاتارغان ئاپئاق يۈزلىرى مۆرىلىرىدە يېيىلىپ تۇرغان دولقۇنلۇق چاچلىرى ئارىسىدا تېخىمۇ ئاق كۆرۈنەتتى. زىلۇا قامىتىنى ئوراپ تۇرغان سۈتتەك ئاق كۆڭلىكى شامالدا يېنىك يەلپۈنۈپ، ئۇنى ئۇچۇشقا ئىنتىلىۋاتقان ئاق قۇدەك شۇنچىلىك ئۇز، گۈزەل بىر تۈسكە كىرگۈزگەنىدى. يۇپۇرماقلارنىڭ گىرىمسەن سايىلىرى ئويناپ تۇرغان لاتاپەتلىك قەددى شەپەقنىڭ سۈس شولىلىرى بىلەن سىڭىشىپ، بەكمۇ جىلۋىلىك كۆرۈنەتتى. ئۇ، سۈكۈت ئىچىدە خىيالىغچە ئاشۇنداق تۇرۇپ، ئاخىرى ئېغىر ئۇھ تارتتى، ئۇنىڭ كۆز چاناقلىرى غىلىمدە كەلگەن ياش بىلەن نەملەندى.

بارا-بارا قويۇق كىرپىكلىرىگە ياش تاە چىلىرى تىزىلدى. ئۇ يەرگە قارىدى، چېكەچاچلىرىنى تۆزىگەن بولۇپ،

ياشلىرىنى قوللىرى بىلەن سۈرتتى. ئاندىن بۇرۇلۇپ يىگىتكە قارىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى شۇنچە مۇڭلۇق، مېھرىلىك ئىدى، لەۋلىرىنى بوش چىشلەپ، ئۇنسىز ھالدا پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن يىگىتكە باقتى، يېقىملىق كۈلۈمسىرىدى.

يىگىت ئۇنىڭغا تەبەسسۇم بىلەن تىكىلىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئوتلۇق چوڭ-چوڭ كۆزلىرى كۆچلۈك بىر زوق، ھېرىسمەنلىك، مۇھەببەت بىلەن چاقنايتتى. گويا ۋۇجۇدىدىكى ئۇچقۇن كۆزلىرىدە يانغانىدى. ئۇنىڭ ئاق يۈزلىرى ئاستا-ئاستا قىزاردى. مېھرىلىك كۆزلىرى قىزغا قادالدى.

— ماڭا ئىشىنىڭ، رەشىدە، — دېدى ئۇ يەرگە قاراپ ئاستا پىچىرلاپ، — سىزنى ياخشى كۆرىمەن. بىز توي قىلايلى.

— ئىشىنىمەن قادىر، — دېدى رەشىدە يىگىتكە يەنىلا شۇنداق تىكىلىپ قاراپ، كېيىن يانغا بۇرۇلۇپ شۇدىرلىدى، — مەنمۇ سىزنى ياخشى كۆرىمەن. بىراق... ماڭا ئۇنداق تەلەپ قويماڭ.

قادىر كۆزلىرىنى يەنە رەشىدەگە تىكتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى سەل چەكچەيگەن، يۈزلىرى تاتارغانىدى.

— بىلمىدىم، — دېدى ئۇ ئۆز-ئۆزىگە سۆزلىگەندەك پەس. ئاۋازدا، — بىز نېمىشقا توي قىلالمايمىز. مەن يا...

— ياق... — رەشىدە ئىتتىمك ئۇنىڭغا قارىدى. بىر ئاز سۈكۈتتىن كېيىن يەرگە قاراپ مەيۈس بىر ھالدا ئاستا ئېيتتى، — سىز ئاھايىتىمۇ ياخشى يىگىت، بۇنى بىلىمەن، بىراق... بىراق توي ھەقىقىدىكى تەلەپنىڭىزنى رەت قىلىمەن. مېنى كەچۈرۈڭ.

قادىر تۇرۇپلا قالدى. ئىختىيارسىز ئۇنىڭ بۇغدىيىكى يۈزىگە-تۆۋەن مىدىرلاپ كەتتى. ئەتراپقا ئاستا-ئاستا گۈگۈم قارانغۇسى يېيىلىشقا باشلىدى. چىغىر يول بويلىرىدىكى يىراققا سوزۇلغان تار ئورمانلىق قارامتۇل كۆرۈنۈپ تۇراتتى. قادىر ئاستا مېڭىپ، بىر تۇپ سۈۋادان تېرەك يېنىغا باردى. ئۇنىڭغا يۆلىنىپ، مۇڭ بىلەن ئاسمانغا، ئۇنىڭ يىراق بەتلىرىدىكى ئاقۇش بۇلۇتلارغا قارىدى. يۇلتۇزلار خىرەلەشكەن ھالدا ئاجىز نۇرىنى تۆكۈپ پىلىلداپ تۇراتتى.

— بۇرۇنقى ئىشلاردا مەن ئەيىبلىك ئەمەس، رەشىدە، بۇنى بىلىسىزغۇ؟ ئاتا-ئانامنىڭ زورى...— قادىر قارامتۇل ئورمانلىققا قاراپ جىمىپ كەتتى. خىلىدىن كېيىن تاماكىسىنى تۇتاشتۇرۇپ قاتتىق شورىدى ۋە رەشىدەگە بۇرۇلۇپ، — مانا، ئاخىرى سىزنى دەپ ئايگۈزەل بىلەنمۇ...— دېدى ئېغىر تىنىپ.

— چۈشىنىمەن، — رەشىدە كۆزلىرىنى قادىردىن ئېلىپ، شامالدا يەڭگىل تەۋرىنىپ تۇرغان سۈۋادان شاخلىرىنىڭ ئۇچىغا قارىدى، — سىز مېنى ياخشى كۆرىسىز، مەنمۇ شۇنداق، بىراق...— ئۇ، بۇلۇتلار قېتىمدىن ئاستا-ئاستا چىقىپ كېلىۋاتقان تولۇن ئايغا قاراپ ھەسرەت بىلەن ئېغىر تىندى، — بىراق ئايگۈزەلچۇ؟ ئۇ كىمنى ياخشى كۆرەتتى؟ ئۇ گۈناھسىز ئىدىغۇ قادىر.

قادىر لاپ قىلىپ رەشىدەگە قارىدى.

— نېمە دەۋاتىسىز رەشىدە... پەقەت سىزنى دەپلا ئايگۈزەل بىلەن ئاجراشقان ئىدىمغۇ؟ — ئۇ قولىدىكى تاماكىنى يەرگە

تاشلىۋېتىپ، سەل نارازى بولغان هالدا سورىدى، ــ بۇ سىزگە قەلبىڭىزنى چۈشەندۈرۈشۈڭگە يەتمەمدۇ؟

رەشىدە كېلىپ، قادىرنىڭ يېنىدىكى يەنە بىر سۇۋادان تېرەككە يۆلەندى. بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، ئۇنىڭ ئەڭ ئۈچىدىكى يوپۇرماقلارنىڭ شامالدا يەڭگىل سىلكىنىشىگە قارىدى. تۈرلۈك ئويلار قۇلاق سالغاندەك ئۇزۇنغىچە ئۇنىسىز تۇرۇپ، ئاندىن قول ياغلىقى بىلەن كۆز چاناقلىرىنى يېنىككىنە سۈرتتى.

ــ بىراق، بۇ ئىشلاردىن مېنىڭ خەۋىرىم بارمىدى قادىر؟ سىز بىگۇناھ ئايگۈزەلنى قانچىلىك ئازابلىغانلىقىڭىزنى بىلەمسىز. ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى... بۇ ئازابقا بىر ياش ئايال چىدىيالارمۇ؟ ــ ئۇ قادىرغا ئۇزاق تىكىلىپ تۇرۇدى، ــ قادىر، سىز ئۇنىڭ ئايالىلىق كۆڭلىنى، ئانىلىق ئۈمىدلىرىنى دەپسەندە قىلغاندەك بولدىڭىز.

ــ ... بۇ ... سىزگە ئىشەنگەنلىكىمدىن شۇنداق قىلدىمغۇ... ــ قادىر بۇرۇلۇپ رەشىدەگە قارىدى. ئۇنىڭ ئاۋازى بىلىنەر ـ بىلىنمەس تىترەپ كەتتى.

ئارىنى ئېغىر سۈكۈت باستى. رەشىدە ئولتۇرۇپ ئېرىقتىكى سۇغا تىكىلىدى. سۇ يوپۇرماقلار تېگىدىن شۇڭغۇغان سۇسقىنا ئاي نۇرىدا ئاقىرىپ كۆرۈنەتتى. ئۇ قۇرۇپ قالغان بىر تال يوپۇرماقنى قولىغا ئېلىپ سىنچىلاپ قارىدى، كېيىن ئۇنى ئاستاغىنا سۇغا تاشلىدى. يوپۇرماق نىڭ غىل ـ پاللا كۆرۈنۈپ ئېقىپ كەتكىنىگە قاراپ تۇردى. ئۇلۇغ ـ كىچىك تېنىپ ئورنىدىن تۇردى. سۇۋادان تېرەككە يۆلىنىپ ئويغا چۆككەن هالدا تاماكا چېكىپ ئولتۇرغان قادىرغا بىر پەس قاراپ تۇردى. سەل سۈرۈلۈپ ئۇنىڭغا يېقىنلىدى. يەردىن بىر تال يوپۇرماقنى ئېلىپ، يەنە پىلدىرلىتىپ تاشلىۋەتتى.

ــ ئويلىشىڭىز كېرەك ئىدى، ــ دېدى ئۇ، ئۇنىڭ كۆزلىرى قادىرغا تىكىلىپلا قالغانىدى، ــ كىچىككىنە بىر يېنىكلىكنىڭ گۇناھسىز بىر قىزنى بىر نىكاھلىق دېگەن ئاتاقا ئىگە قىلىپ... ياق، ياق ... بەختسىز بىر چوكان قىلىپ قويىدىغانلىقىنى ئويلىشىڭىز كېرەك ئىدى، ــ رەشىدە ئېچىدىن قاپساپ كېلىۋاتقان كۈچلۈك هاياجانىنى، تىترەكىنى بېسىپ، قادىرنىڭ چىرايىغا، كۆزىگە قارىدى. ئۇنىڭ ئاي نۇرىدا سۇس پارقىراۋاتقان نەم كۆزلىرىدە ئاجايىپ بىر ئوت بار ئىدى، ــ ئەمدى سىز... سىز ئايىگۈزەلدىن كەچۈرۈم سورىڭ. قەلبىڭىزنىڭ هارارىتى بىلەن ئۇنىڭ ئازابلىرىنى يوق قىلىڭ. بىز بىر ـ بىرىمىزنى ياخشى كۆرۈشۈپ قېلىۋېرەيلى، مۇھەببىتىمىز يۇرىكىمىزگە بەنت قىلىنسۇن.

قادىر ئورنىدىن تۇرۇپ، رەشىدەنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قارىدى. ئاندىن ئاستا ئۆرۈلۈپ، قاراڭغۇلۇققا سىڭىپ كەتكەن ئەگرى ـ بۈگرى چىغىر يولغا كۆز تىكتى.

ــ بۇ مۇمكىنمۇ؟ ــ دېدى ئۇ رەشىدەگە قارىماي بوش ئاۋازدا، ــ سىزگە بولغان مۇھەببىتىمنى ئۇنداق قىلالامدىم، ماڭا ئېچىڭىز ئاغرىمامدۇ رەشىدە.

ــ سىز ئەركىشى، چىداملىق بولۇڭ، ــ رەشىدە بارا ـ بارا روشەن يېنىشقا باشلىغان توپ ـ توپ يۇلتۇزلارغا

قاراپ پەچمرلمدى، ـــ مېنمك ئايگۈزەلگە بەكمۇ ئەچمم ئاغرىيدۇ. ئاھ، ئاشۇنداقلار- نى ھەربىر كۆرسەم ... قادىر، ئۇ شۇتاپتا سەزنى قانچىلىك سېغىنغانىدۇ- ھە؟ ئۇنىڭغا ئەچمىگىز ئاغرىسۇن.

قادىر ئاڭلىمىغاندەك قىلىپ ئاستا قەدەم تاشلىدى. ناھايىتىمۇ يوغان ئۆسكەن بىر تۈپ سۈۋادان تېرەك ئالدىدا توختاپ ئۇنىڭغا قارىدى. تېرەك ناھايىتىمۇ تۈز ئۆسكەنىدى. ئۇنىڭ يانغا ئۆسكەن شاخلىرى باشقا تېرەكلەرنىڭ يان شاخلىرى بىلەن گىرەلىشىپ كەتكەن بولۇپ، قويۇق يوپۇرماقلار ئارىسىدا كۆزۈنمەي قالغانىدى. قادىر ئالقانلىرى بىلەن ئۇنى سىلىدى.

ـــ سېزگە بولغان مۇھەببىتىم ماڭا ھەممىنى ئۇنتۇلدۇرغان، ـــ ئۇ، تېرەكنىڭ قارىيىپ كۆزۈنگەن ئەڭ ئۇچىدىكى شاخلىرىغا، ئاي نۇرىدا غۇۋا پارقىراپ تۇرغان يوپۇرماقلىرىغا قارىدى، ـــ بۇنى يەنە چۈشەندۈرۈشۈم كېرەكمۇ؟

ـــ ھاجەتسىز، بىز بىر- بىرىمىزنى چۈشىنىمىز، ياخشى كۆرۈشىمىز.

ـــ ئەجەبا، سېز تەلىپىمنى رەت قىلمىدىڭىزغۇ!

ـــ رەت قىلمىمەن قادىر، مەندىمۇ بىر ئەقىدە بار، ـــ رەشىدە خىيالچان بىر تۇستە شۇڭىلىدى، ـــ بۇ ئەقىدەم تەلىپىمگىزنى رەت قىلىدۇ.

ـــ قانداق ئەقىدە؟ ـــ قادىر ئىتتىنىك ئۈرۈلۈپ رەشىدەگە قارىدى، بىر پەس ئۇنسىز تىكىلىپ يەنە سورىدى، ـــ ئەقىدىڭىز تەلىپىمگە شۇنچە زىتمۇ؟

رەشىدە ئۇنىڭ قوشۇما قاشلىرىغا، قاڭشارلىق بۇرنىغا، چىرايلىق بۇرۇتىغا، سۆلكەتلىك تۇرقىغا ھەۋەس بىلەن ئۇزاق قىمچە قارىدى.

ـــ شۇنداق بولۇشى مۇمكىن، ـــ ئۇ ئېغىر تىنىپ بېشىنى تۆۋەن سالدى، ـــ ئەگەر ھازىر سىز تېخى توي قىلمىغان يىگىت، مەن نىكاھلىشىق بولغان چوكان بولسام ... سىز ئاشۇ تەلىپىڭىزنى ... ـــ رەشىدە بېشىنى كۆتۈرۈپ قادىرغا دىققەت تىكىلدى، ـــ ئوخشاشلا قويالامتىڭىز؟

ـــ بۇ نېمە دېگىنىڭىز ... ـــ ھەيران قالغىنىدىن قادىرنىڭ قاشلىرى لىكىلداپ، ئاچچىق ۋە ئەجەبلىنىشتىن كۆزلىرى سەل چەكچەيدى، دۇدۇقلىدى، ـــ بۇ ... بۇ...

ـــ شۇنداق قادىر، ئەرلەر باشقىلار- نىڭ «قىز چىقماي چوكان بىلەن تويلىشىپتۇ» دېيىشىدىن قورقسا بولمىدۇ- يۇ، ئەجەب قىزلار باشقىلارنىڭ «يىگىت چىقماي ئۆيلەنگەن بىرى بىلەن توي قىلىپتۇ» دېيىشىدىن قورقسا بولمايدىكەن ... ـــ رەشىدە ھاياجانلىنىپ گەپ قىلالماي قالدى، ۋۇجۇدى بولسا يېنىككىنە تىترەپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى ئاجايىپ نۇرلۇق، شۇنداقلا يەنە مۇڭلۇق ئىدى. ئۇ قادىرغا قاراپ ئېيتتى، ـــ بۇ بىر تەڭسىزلىكقۇ قادىر.

ـــ تەڭسىزلىك؟ ـــ قادىر بېشىنى كۆتۈرۈپ يۈلتۈزلارغا قارىدى. ئۇنىڭ ئاپئاق يۈزلىرى غۇۋا ئاي نۇرىدا يەنىمۇ ئاق كۆرۈنەتتى. چاچلىرى سۇس پارقىراپ رايتتى. ئۇ ئېغىر سۈكۈتكە پاتتى. ۋۇجۇدى سەل بوشىشىۋاتقاندەك، تېنىگە بىر خىل ھارغىنلىق ۋە پەرىشانلىق يامراۋاتقاندەك بولدى. ئولتۇرۇپ سەل تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن تاماكا ئوردىدى. تۇتاشتۇرۇپ ئارقا-

ئارقىدىن قاتتىق شوردى.

— مۇھەببىتىمگىزنىڭ چىن ئىكەنلىكىگە ئىشىنىمەن، — پىچىرلىدى رەشىدە ئۇنىڭغا يېقىنلاپ، ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەكگۈ ۋە ئازابلىق ئىدى. يۈرىكى بولسا رىتىمسىز سوقۇپ، پۈتۈن تېنى ئوت ئالغاندەك قىزىماقتا ئىدى.

رەشىدە ئۆز ئەقىدىسىنى ئىنتايىن قەدىرلەيتتى. ئۇ مۇشۇ ئەقىدىسى بىلەن ئۆزىنى قۇدرەتلىك، جاسارەتلىك، ۋىجدانلىق سېزەتتى، ئۆز بەختىنىڭ ئۆز قولىدا، ئەقىل - ئىدىرىكىدە ئىكەنلىكىدىن سۆيۈنەتتى. ئەرلەرگە تۆز، مەغرۇر ۋە دىدىل تىكىلەتتى. ئۇلارنىڭ قولىدىن بەخت تەمە قىلىشنىڭ ئۆزىنى پەسلەشتۈرگەنلىك، ئۆز ئەركى ۋە ئىنسانىي ھوقۇقىنى دەپسەندە ئىلغانلىق بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلاتتى. ئۇ ئۆز مۇھەببىتىنىڭ شۇنچىلىك قىممەتلىك ئىكەنلىكىگە ئىقرار ئىدى، ئۇ، يەنە ئەقىدىسىنىڭمۇ ئۆزىگە ھەقىقىي، پەقەت ئازلا كىشىلەرگە نېسىپ بولىدىغان بىر بەختنى — يۈكسەك بىر ئالىيجانابلىقنى سۈنۈۋاتقانلىقىنى، بۇنىڭ ھەممىدىن قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى شادلىق ئىچىدە تۇيۇپ تۇراتتى. ئۇ يەنە سۆيگۈسى بىلەن ئەقىدىسىنىڭ قارىمۇ - قارشى بولۇپ قالغانلىقىغا ھەممىدىن بەك ئۆكۈنەتتى.

رەشىدە ياشلىق كۆزلىرىنى قادىرغا تىكتى.

— مەنمۇ بۇ سۆزلەرنى ناھايىتى تەستە دەۋاتىمەن، — دېدى ئۇ بوغۇلۇپ، كېيىن سەل تۇرۇۋېلىپ كۆزلىرىنى قادىردىن قاچۇرۇپ، بىر خىل ئۆكۈنۈش يوشۇرۇنغان مەغرۇر ئاۋاز بىلەن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — ئەقىدەم بىر ئۆيلەنگەن يىگىتنىڭ تەلەپىنى رەت قىلمىدۇ. مېنىڭ كەچۈرۈڭ ... مەن ئۆز ئەمەلىيىتىم ئارقىلىق بارلىق قىزلارغا: ئەي قىزلار، قىز تۇرۇپ بىر ئۆيلەنگەنلەرگە ياتلىق بولماڭلار، ئەرلەر بىلەن تەڭلىك تالىشىڭلار، دېمەكچىمەن. بۇ مېنىڭ ئەقىدەم. مەن ئۆز سۆيگۈمنى، بەختىمنى مۇشۇ ئەقىدەمگە تېگىشىۋەتتىم. بىلەمسىز، بۇ ئەقىدەم ئايگۈزەلنىڭ كۆز ياشلىرى بىلەن سۇغۇرۇلغان، بۇ بەكمۇ ئېچىنمىشلىق، — ئۇ قادىرغا قارىدى، — بېرىڭ قادىر، ئايگۈزەل سىزگە قانچىلىك تەشنا، بارسىڭىز بۇنى بىلمىسىز.

— رەشىدە، — ۋارقىرىدى قادىر، ئۇنىڭ ئاۋازى شۇنچە تىترەكگۈ ۋە ئەنسىز ئىدى، ئۇ ئۇزاق سۆكۈتتىن كېيىن چىلىق - چىلىق تەرگە چۆمگەن ھالدا رەشىدەگە قاراپ يەنە ۋارقىرىدى. ئۇنىڭ كۆلۈپ تۇرغان كۆزلىرىدە ياش لىغىرلايتتى، — ئاھ، رەشىدە ... سىز نېمە دېگەن غەلىتە، نېمىدېگەن ئوماق؟! بولمىدۇ ... مەن سىزنىڭ ئەقىدىڭىز، تەلەپىڭىز ئۈچۈنلا ئايگۈزەلنىڭ ئالدىغا بارىمەن. ئۇنى بەختلىك قىلىمەن. بىراق ... بىراق مۇھەببىتىمنى ...

— تولۇقى بىلەن ئايگۈزەلگە بېرىڭ قادىر، — دېدى رەشىدە يىغلاپ تۇرۇپ، — مەنمۇ سىزدىن كۆپ رازى بولىمەن.

— ياش تۆكۈۋاتمىسىزغۇ رەشىدە، — دېدى قادىر بوغۇلۇپ، ئۇنىڭ ياشلىق كۆزلىرى مېھرى بىلەن رەشىدەگە تىكىلگەنىدى، — سىزنى رازى قىلىشىمغا ئىشەنمەمسىز؟

ـــ ئەشىنىمەن ... ـــ رەشىدە قادىر- نىڭ ياش يۈقى كۆزلىرىدىگە تىكىلىپ، ئازاب ھەم سۆيۈنۈش ئىچىدە ئېسىدەپ يىغلىدى، ـــ ئاھ قادىر، سىز نېمىدېگەن ياخشى ... ھېنىڭ ئىشەنچىم ... ئىشەنچىم كۆزۈمنى ياشلاتتى، مەن ... مەن سىز ئۈچۈن يىغلاۋاتىمەن، سىز ئۈچۈن ياش تۆكۈۋاتىمەن ... ـــ ئۇ قادىرنىڭ ئالدىغا كېلىپ، قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ ئىككى مۈرىسىدىن تۇتتى، تاراملاپ ياش قۇيۇلۇۋاتقان كۆزلىرىنى خىجىللىق ئىلكىدە ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىپ لەۋلىرىنى چىشلىدى، ـــ جېنىم قادىر، ھېنى چۈشىنىڭ ... بىلەمسىز، مەن... مەن سىزنى قانداق ياخشى كۆرىمەن. ئاھ ... قادىر، سىزنى سۆيىمەن، بىراق ... بىراق، تەلەيگىزنى ... رەشىدە قادىرنى قويۇۋېتىپ، يېنىدىكى بىر تۇپ تېرەككە ئېسىلدى. ئۇنى قۇچاقلاپ ئۇنلۈك يىغلىدى. تېرەكنىڭ ياشتىن نەملەنگەن قوۋزاقلىرىغا لەۋلىرىنى ياقتى.

قادىر ئۇنسىز ھالدا تىنىمسىز تۆكۈلۈۋاتقان ياشلىرىنى ئېرتىپ كۆكىكە كۆز تىكتى. چەكسىز كائىناتقا چېچىلىغان ساناقسىز يۇلتۇزلارغا تويماي قارىدى. بىر پەستىن كېيىن رەشىدەنىڭ يېنىغا باردى. ئۇنىڭ يېنىگ سىلكىنىپ تۇرغان نازۇك مۈرىلىرىدىن تۇتۇپ ئۆزىگە قاراتتى.

ـــ قايتايلى، ـــ دېدى ئۇ رەشىدەنىڭ كۆز ياشلىرىنى قول ياغلىقى بىلەن سۈرتۈپ.

قادىر ئۇنى قولتۇقلىۋالدى. ئۇلار ئەگىرى ـ بۈگرى غۇۋا چىغىر يولدا ئاستا قەدەم تاشلاپ يۇرۇپ كەتتى.

كۆكتە يۇلتۇزلار جىمىرلايتتى. بىر نۇرلۇق يۇلتۇز بەكمۇ يىراقتا جىلۋىلىنىڭ چاقنىماقتا ئىدى.

مەسئۇل مۇھەررىر روزىمەھەممەت جۈمە

ئادىل تۇنىياز

دەماەر جىلۇسى

1. ۋاقىتنىڭ سىرتىدا

ۋاقىت،
ئوخشامدىكەن قومۇشلۇقتىكى
يۇپيۇمىلاق غاز تۇخۇمىغا؟
تور ئىچىدە نۇر چېچىۋاتقان
ئۆمۈچۈكنىڭ پادىشاھىغا،
ئوخشامدىكەن تام تۈۋىدە ئۇ،
ئۇخلاپ قالغان يېتىم بالىغا.

ۋاقىت،
كېتىۋاتقان ئىپتىپ تامچىلاپ،
ئۆگزىدىكى چوكا مۇزمۇيا؟
تۇخۇمنى ساتقىلى ماڭغان،
چەت يېزىلىق تارتىنچاق قىزدەك،
ئاستا مېڭىپ كەلمەكتە باھار.
ئىپتىمەكتە مۇزدەك خىيالىم،
ئىپتىمەكتە دېرىزەمدە قار.

ماڭا قاراپ كۈلمەكتە گويا
چۈمۈلىلەر يىراق دالىدا.
كۈلەلمەيدۇ ئىچىم، مېنىڭ بەختىم،
ئۇ ئوخشايدۇ يېتىم بالىغا.

تامچىلايمەن،
يۇلتۇزلارنىڭ كۆزىدىن
ئەپسۇ سوراپ زېمىندىن،
ئەپسۇ سوراپ شوخ كەلگۈسىدىن.
ئۈمىد
يانۇاردىكى ئاي شولىسىدەك،
مۇز ئۈستىدە قالار يالتىراپ.

ۋاقىت،
ئوخشامدىكەن قومۇشلۇق كۆلدە
بېلىنجانلار كۆرگەن باھارغا.
ئوخشامدىكەن ياكى بىرىنىڭ
كۆزلىرىگە كۆمۈلگەن ماڭا...

2. چىرايلىق يىغلاش

ۋاقىت، دۇنيا، قاناتلىق بىر قىز
ئۇچۇپ كەتتى قاۋاقخانىغا.

سۇنۇق كاسەم سۇنغان سەنمۇ، مەن؟
شاراب قېنى، مەن ئىچتىممۇ، سەن؟
ئاخشام باھار بولغان ئەمەسمۇ،
كۆتكۈچى قىز چېچەكلىمەمسەن؟!
ناخشا ماراپ تۇرغان ئاغزىمدىن
چۈشۈپ قالدى يانتۇ بىر ھەرپ.
مايماق دەسسەپ كەتتى ئورمانغا،
چىغىر يوللار بوپ قاپتۇ كەيپ.
نېمە بولدى كۆلەڭگەم ساڭا،
تۇرىسەنغۇ ھەجمىيىپ ماڭا؟

خۇمارلىشىپ قاپتۇ يۇلتۇزلار،
كېچە ئۇخلار. مەستخۇش مۇلايىم.
سەن ئېسىمگە كېلىسەن نېچۈن،
ئۇنتۇپ كەتمەك بولسام ھەردائىم،
مەن زادىلا يىغلاپ باقمىغان،
ئېھە، قانداقراق چىقار ئاۋازدىم؟

ئاي شولىسى كەلمەكتە ئاستا...
ساق ۋاقتىمدا بارالمىغاچقا،
مەن ئالدىڭغا كەلدىم مەست بولۇپ.
كەچۈر، مېنى قەدىردان ئەسكى،
تۇرالمىدىم ئالدىڭدا دەسسەپ،
دەرەخلەردەك قالدىم لەپپەڭلەپ.

ئاي شولىسى كەلمەكتە ئاستا ...
ساڭا سۆزغا ئېپ كېلەلمىدىم،
ئېھە، بۇ نامرات كۆڭلۈمدىن باشقا.
بەختىمىزگە يوق ساڭا بەرگۈدەك،
ئېپ كەلگىنىم بىر دەستە سۆكۈت.
تىلسىمەيمەن سەندىن بەختىمنى،
دېيەلمەيمەن بىر مېنىملا كۈت.

تېمىپ چۈشتى يۇلتۇزنىڭ يېشى،
بۇ ئاخىرقى كېلىشىم مېنىڭ،
كەچۈر، مېنى سۆيۈملۈك قىزچاق
ئېپ كەلگۈدەك نەرسەم بولمىغاچ
سۆزغات قىلدىم ساڭا شاپىلاق.

سەن قەيەردە ئەي پۇچۇق كاسەم،
يۇر، كېتەيلى قاۋاقخانىغا.
ئىككىمىزمۇ سىرداشلايمىز،
مەستلىكىدىن يېشىلسە دۇنيا.
يۇر، كېتەيلى قاۋاقخانىغا.

3. سىنىپ

ئاۋازدىم بار تاتارغان تامدا.

ئۆمۈچۈكنىڭ پاچاقلىرىغا
باغلاپ قويغان ئاۋاق يېزىققا،
قاراپ ـ قاراپ كەتتىم خىيالغا.

ئۇ كۈنى،
كالېندار يوق ئىدى دۇنيادا.
خازان كەبى مۇڭلۇق بىر كۈلۈپ،
قار ئۈستىدە ياتقان ئاشۇ ئىز
ئەگەشكەنتى كەينىڭدىن ئەي قىز.
كىيىك كەبى كەتتىڭ يىراقلاپ،
قاراپ قالدىم ئۇنسىز ـ ئۈمىدسىز.
نۇر يىپلىرى تامار رۇجەكتىن،
تېمىم ـ تېمىم كۆز ياشلىرىمدەك.
شائىر بولۇپ قالدىم سەن ئۈچۈن،
تەنها ئۆتمەك بولدۇم سېنى دەپ.

«مەن» سۆيمىگەن ئۆزۈم تۆپەيلى،
ھېچكىم مېنى سۆيمىسە مەيلى،
كەل غېرىبلىق، قويغىن قۇچاقلاپ،
كەل ئېھە ئۈمىد، سۆيۈپ قوي مېنى.
كۈلۈمسىرەر ئۆمۈچۈك تورى ...

4. قۇشلارنىڭ خېتى

چىشلەپ كېلىپ قۇشلار سەھەرنى
تاشلاپ قويدى رۇجەكتىن.
ئۇزۇنغىنە ئارچا شاخلىرى
تۇتۇپ بىر تال تۇمان گۈلىنى،
بەكمۇ ئۇزاق كۈتتى بىر سېنى.

سۈپسۈزۈك ئۈيقۇ،
ئويۇپ قاپتۇ تۆشەك ئۈستىدە.

سەن ئۆيۈمگە كەلگەن ئىكەنسەن،
ئەتىيازدەك تەۋدىسىز دەسسەپ،
تۈيماپتىمەن قاقشال دەرەختەك.

چىغىر يولغا نۇر سېپەر يۈلتۈز،
ۋالىلدايدۇ تاشلار مارجاندەك.
كەپسىگە نامرات يىگىتنىمك،
بىر مەلىكە كېلىپ شۇ كەچتە،
غايىب بولۇپ كەتكەن سەھەردە.

سەن ئۆيۈمگە كەلگەن ئىكەنسەن،
ئولتۇرۇپسەن تۆشەكتە تېخى.
ئۈيىلىپتۇ چۈشلىرىم بەكمۇ،
تۈيماپتىمەن قاردىغىنىڭنى.

تۈمشۇقىدا قۇشلارنىڭ
تۇرار ئىسمىڭ سەھەردەك چاقناپ،
خوشلاشمايلا كەتتىڭ يىراقلاپ.

5. خاتىرەمنىڭ كۈزدىكى بېتى

كۈلۈپ تۇرغان كۆز خازانلىرى
بەك ئوخشايدۇ، ئوخشايدۇ ماڭا.
كۆرسەتمەستىن كۆز ياشلىرىمنى،
يىغلىۋالسام خىلۋەت جايلاردا.

غەمكىنگىنە بىر دېرىزىدىن،
تامچىلايدۇ غەجەك ئاۋازى.

خىيالىمغا پىچىرلىغان كۆز،
بېلىقداندا پورەكلىگەن ئون،
تىترەۋاتقان ئۆمۈچۈك تورى.
ئۆگزىسىدە قىستاڭ ئۆيلەرنىڭ
يالتىرايدۇ جىمجىتلىق نۇرى.

تۆكۈلمەكتە ئالتۇن خازانلار.

قۇش مەلىكە كەتتى توي قىلىپ،
ياقا يۇرتىنىڭ شاھزادىسىگە.
بۇ يەرلەردە خازاندەك ئۆمىد
تەسەللى بوپ قالدۇ بىزگە.
بىر - بىرىدىن پارلاق خازانلار
تۆكۈلىدۇ باش ئۇستىمىزگە.

سېغىنىۋېتىپ ئىچ كىيىمىنى،
گويا خۇش بۇي توي تۆشىكىدە
ئۇماقتىنا ياتار تەبىئەت.
كۆز رەڭگىگە كىردى سارغىيىپ،
خاتىرەدە قالمىدى ئاق بەت.

خىيالىمغا دەسسەپ بىر قىزدەك
كېلىپ قاپتۇ مۇڭلۇق سېغىنىپ.
دەيمەن ھېچكىم قالمىسا كۆرۈپ،
قېنىپ - قېنىپ يىغلىۋالسام بىر!

6. ئۆمىدلىك بىر كۈن

يۇرىكىمنى نۇرلاندۇرماقتا،
سەن قەدىردان بارماقلىرىڭدا
يىراق كەچكى كۆز ئورمىنىغا
كۆمۈپ قويغان چىرايلىق قۇياش.

كىچىككىنە غىرىبلىق بۇگۈن
گويا ئاجىز بىر تال قۇرتتەك،
دەپتىرىمدە يۇرەر ئۆمىلەپ.
سۆزلىمەكتە سەپرا مۇئەللىم،
يىڭناغۇچتەك يەڭگىل خىيالىم،
ئۇچۇپ كەتتى دېرىزىلەردىن.

مالچى بوۋاي قاناتلىرىغا
باغلاپ قويۇپ قومۇش نەيىنى،

تاش ئۇستىدە كېتەر ئۇيقۇغا،
مەن سەھرانىڭ غەمكىن شائىرى،
قەلبىم ئوخشار زىل تارىلارغا.

خازانلارنىڭ گۈللۈكىدە مەن،
تېپتەنج كۆز نەۋالىرىدىن
تىكىلىمەن بىر جىمجىت ئۈمىدنى،
يامغۇر قىزنىڭ تەۋىلىرىدىن،
خىيالىلىرىمنىڭ قۇلاقلىرىدىن
تارقاپ كەتكەن ئاۋازدەك سېنى.

بۇگۈن ئېھتىمال،
بىرەرىدىن خەت كېلىپ قالار،
كۆرگەن چۈشۈم راستقا ئايلىنار،
مەن كوچىدا ئۇچراتقان بىرى،
بىردىن يېقىن دوستۇم بوپ چىقار.

بۇگۈن
سۆيۈۋاتسام ئۆز ـ ئۆزۈمنى مەن،
پىسسىكىدە كۈلدى مارىلاپ،
ئىشىكىمدىن خۇمار كۆز دۇنيا.
كالېندارنىڭ بىر تال ۋاراقى
گۈل بەرگىدەك تۆكۈلدى ئاستا.

7. پەۋا كۆپۈكى

پورەك ـ پورەك جىمجىتلىق
لەيلەپ چىقتى قەدەھ ئۈستىگە.
پىلتىكىلايدۇ خۇش خۇي بارماقلار
يۈرەكسىمان دۇگمەلەك شىرەدە.

چىرايلىقسەن كۆپۈكلۈك پەۋا،
چىرايلىقسەن مەيپۇروش موما.
ئۇچۇپ كەتمەك بولدى نېمىشقا
گۈل قېتىدەك يۇمران ئايالالار؟
دۇنيا نېچۈن مۇنچە يېقىملىق،
كەتمەكچىدەك قىزغا ئايلىنىپ؟

گۈللەر خۇش بۇي پەۋا گۈللىرى،
نەپس كېپىش كىمىگەن پۈت گۈلى،
نەپس قول ھەم كۆزلەرنىڭ گۈلى.
قىسۇالاي چېكەمگە بىردەم،
قىسۇالاي قولۇمدا بىر دەم،
قېنىۋالاي قېنىپ ـ قېنىپ ھەم.

بۇگۈن، پەقەت بۇگۈنلا شۇنداق،
غۇرۇمەك ـ غۇرۇمەك يۈلتۈز گۈلدە
ئايلىنىپتۇ گۈللۈككە كېچە.

قاناتسىمان پۈتلىرى بىلەن
يېنىككىنە دەسسەپ ھاۋاغا،
شولا چېچىپ قەھۋەخانىغا
كىرىپ كەلدى خۇدا ئاستىلا.

شىشەكىنى ياپ جېنىم ئادىشىم،
ئېقىپ چىقىپ پۇددەك كۆزلەر
مەست قىلمىسۇن كۆزلىرىمىزنى.
مەست بوپ قالسا لەۋلەر تۇنجى رەت،
ئاخىرقىغا قۇيايلى ئاتاپ،
مەست بولمىغان سۆزلىرىمىزنى.
شىشىنىڭ ئاغزىدىن
شولا تارتىپ چىقماقتا قۇياش.
تۆپ ـ تۆپ قۇشلار ئۇچماقتا ھەريان.
ناخشا ئېيتار شەھەردە تۇمان.

غېرىبسىنىپ جىمغۇر دەرەخلەر،
تۆكۈلمەدۇ خازانلار ئاستا.
ئات يايلىمەدەك يەلپۇنۇپ گۈگۈم،
كىرىپ كېتەر كۆك شىشىلەرگە.

چەكسىز گۈزەل، يارقىن مەنزىرە
لەيلەپ چىقتى قەدەھ ئۈستىگە.

ئابلىز ھەسەن

تاردم تۈيغۇلىرى

چۆلدە جەۋلان قىلماقتا ھايات

قۇياش قۇمدىن قىزىرىپ چىقىپ،
قۇمغا پاتار، جىمجىت بۇ قوتان،
(يازدا نۇرى چۈشسە كۆز چېقىپ،)
قىشتا دەھشەت بولار قەھرىتان.

قوي پادىسى كەتكەن بەك يىراق،
قوتانىدىن ھېچ ئاكلانماس شەپە.
قۇمنى توسقان قېرى چوك توغراق،
يېنىدا بار بىر مەزمۇت كەپە.

كەچ كىردى، كۈن قۇمغا قويدى باش،
كەلدى باشلاپ قويلارنى سەركە.
كەلدى ئەنە ئات مىنگەن بىر ياش،
ھەمراھ ئاكا بۆرەئىت ئەركە.

توغراق تەكتى قاينام بىر بۇلاق
قۇمدىن چىقىپ قۇمغا سىڭىپتۇ.
قۇم، بورانغا بوي بەرمەس ئوتلاق،
ئادىمىمۇ قۇمنى يېڭىپتۇ.

مۇشكۈللۈككە قىلمىغان پەرياد،
بەكمۇ يىراق بۇ يەر رەستىدىن.
جەۋلان قىلىپ تۇرماقتا ھايات
سۇ چىققاندەك توغراق ئاستىدىن.

يېتەر ئىنسان گۈلدەك مەنزىلگە

قالدى ئارتتا مايلىق تاشيوللار،
تۆت چاق چايقار بىزنى ئېگىز - پەس.
ئوكغۇل - دوكغۇل قۇم باسقان دالا،
شوپۇرغا دەرس—يۈرمەك ئەجەب تەس.

چاك - توزانغا دالىنى كۆمۈپ،
گۈرۈلدەيدۇ ماتور كۈچ ئۇلاپ.
سىلكىنىمىز خىيالغا چۆمۈپ،
ماڭماقتىمىز چۆللۈكنى بويلاپ.

قۇم تونىنى كىيگەن چۆلدە بىز،
جىپتىن چۈشتۇق، يولمۇ تارايدى،
چېلىقتۇردۇق يالغۇز ئاياغ ئىز،
مېڭمۈەردۇق، ئۇپۇق قارايدى.

ئازابىمىز يېتەر يولدىكى،
كۆرۈندى بىر قاشا شمۇاقلىق.
كۈتۈۋالدى بىزنى چۆلدىكى
بىر چىرايلىق كەك ئۆي چىراغلىق.

يۈز ياشلىق بىر قويچى ئارىمدا،
نەۋرىلىرى بىلەن جەم ئىكەن.
ھەشىمەتلىك ئۆيى ئالدىمدا،
كۆردۈم: بۇندا نېمە كەم ئىكەن؟

تېلېۋىزور، ئۇنىڭالغۇ ياڭراپ،
قەلبىمىزنى سالدى زىلزىلگە.
غەيرىتى تاغ بولسا چۆلدىمۇ
يېتەر ئىنسان گۈلدەك مەنزىلگە.

تەكلىماكان نېفىت دېڭىزى

دۆۋە - دۆۋە قۇملار ياقلاپ،
چۆل قوينىغا كىردىم زەن سېلىپ.

تۆكسه كۈن نۇر كۆكته پارقىراپ،
قۇملار ياتار قىزغۇچ رەڭ ئېلىپ.

قۇمنى توسۇپ يۇلغۇن، توغراقلار،
چۆل تەكتىدىن سۈمۈرۈپتۇ نەم،
قويغا ماكان جاڭگال ـ توغراقلار،
چۆلده شۇنداق بىر گۈزەللىك جەم.

سۇ بولمىسا چۆل تەكتىده گەر،
ئۇنمەس گىياھ قۇمنى باغاشلاپ.
سۇ، نۇر بىرله كۆكىرىدۇ يەر
ئىنسان تۇرغاچ ئۆزىن بېغىشلاپ.

بۈگۈن كەلدى خۇش خەۋەر يەنە،
هايات قاينىاق بۇ چۆل قوينىدا.
ۋىشكىلىرى جاي ئېلىپ ئەنە،
قەد كۆتۈرگەن قۇملار ئورنىدا،

سۇ بار دېگەن ئاددىي ساۋاتقا
قوشۇلدى گاز، نېفىت دېگىزى.
تەكلىماكان تەرەققىياتقا
ئېرىشمەكته، ئاڭلا يەر يۈزى!

تارىمدىن سادا

ئاسمان گۈۋاھ جەمجىت بۇ چۆلگە،
ئاڭلانمىغان هېچبىر ئۈن ـ سادا.

تۇرسۇن مۇھەممەتئىمىن

شېئىرلار

تولۇن ئايلىق كېچە

تورغايلار ئۇخلاپ قالدى تىنچلىنىپ،
دەريالار سۈغا قوشۇپ نۇر چايقايدۇ.

تالاي ئەسىر هەمراھ كۈن ـ تۈنگە،
ياتتى ئۇخلاپ قۇم تونلۇق ۋادا.

ئادەم ئاياغ باسمىغان بۇ چۆل
بىر سىر بولۇپ كەلگەن مۆجىزە.
سىرلىرىنى ئېچمىشقا هېچكىم
قالدۇرمىغان بىزگە ئەندىزە.

دېگىزنى تاپتۇق نېفتىنىڭ،
يول يوق بولسا ماگدۇق يول ئېچىپ،
كۆگلىمىزدەك يورۇپ كەتتى چۆل،
گۈل دەۋرىمىز تۇرغاچ نۇر چېچىپ.

يوق دۇنيادا تەكلىماكاندەك
بارسا كەلمەس تىلسىمات تۇپراق.
مانا بۇگۈن لەپىلدىمەكته
قۇم ئۇستىگە تىكلەنگەن بايراق.

ۋۇجۇدىنى تارىمغا بېرىپ،
نېفىتچىلار تۆكتى دەريا تەر.
ئاۋاتلىشىپ ئېچىۋېتىشتىن،
ئۆز بەختىنى تاپتى ئانا يەر.

ئۇستى قۇملۇق، ئاستى نېفىتلىك
كەڭرى زېمىن ئېچمىشقا ئامراق.
گۈللىنىشتىن بەردى بېشارەت
قۇم ئۇستىگە تىكلەنگەن بايراق.

جان يېرىپ نەمخۇش كېچە ھاۋاسىغا
ياپراقلار ئاندا - ساندا شىلدىرلايدۇ،
ئىشىدىن ئارام تاپقان كۆزلەكلەرنىڭ،
ئۇستىدە پايە، سامان يالتىرايدۇ،
سىپاھ بوپ كۆكتە ئۇزەر ئالتۇن ئايمۇ
ئۇپۇقنى بويلاپ يۈلتۈز جىمىرلايدۇ،
سۈت رەڭگى ئېتەك يايغان كەڭرى دالا،
بۇ كېچە دىلغا ھۇزۇر بېغىشلايدۇ.

كۆز تۈيغۇسى

تاللاردىن، نوتىلاردىن شەربەت تامدى،
باغلاردا قونۇپ قالدى كەچكى شەپەق.
ياپراقلار ئوخشاپ گويا يۇلتۇزلارغا،
كوچىنى ياساندۇردى تىللا دەرەخ.
يىمپەكتەك شامالدىن سەگىمدۇ جان،
خاماندا تاۋلىنىدۇ ئالتۇن قۇببە.
دىماغنى غىدىقلايدۇ شۇاق ھىدى،
پەلەكلەر چۈنەكلەردە پۈرمە - پۈرمە،
كۆز پەسلى كەلدى گويا زەر لىباستا،
ئانا يۇرت نۇرغا چۆمۈپ ياساندى ھەم.
نازلىنىپ ئىلھاممىنىڭ مەلىكىسى،
ئالتۇن كۆز تۈيغۇسىغا چۆمدۇم شۇدەم.

تاغ ئويغاندى

قارىسام ئاسمان - پەلەك شۇ چوققىنىڭ،
بېشىدا ئاق لەچمكى زەپ جىلۋىدار.
ھال رەڭگە كىردى‌شەپەق ھۆسن تۈزەپ،
ياشىندى نۇر ئىلكىدە ساي - جىلغىلار.
ئىس-تۈتەكلەر تولغىنىپ لەرزان ئۇچۇپ،
ئارچا، قارىغاي ياپرىغىن ئۆتتى يالاپ،
ياڭرىغان كاككۇك ئۇنىدىن بايقىدىم،
بۇنىدكى تاڭ شادلىقى كەتتى تاراپ.
قىيغىتار يان باغرىدا موزاي-قۇلۇن،
ساي بويىدىن قايتتى قىزچاق سۇئېلىپ،
ئۇيقۇدىن ئويغاتتى تاغنى بالىلار،
يۇگۈرۈشۈپ قاپتال ئارا چوقان سېلىپ،

بۇلاق

ئانا يەرنىڭ مېھرى تېشىپ،
يالتىرايدۇ چەشمە بۇلاق.
مۇھەببەتنىڭ قاينىمى ئۇ،
بۇلدۇقلىشى تۇمەن قوشاق.
گاھى ئۇندا يار كۈلكىسى،
ۋىلىقلىغان ئۇن تارايدۇ،
گاھى ئۇندا ئوتلۇق كۆزلەر،
ھاياتقاجان بېغىشلايدۇ.
بۇلاق بېشى سالقىن ھاۋا،
قىرغاقلىرى گۈلىيەسىمەن،
يېشىل مۇخلار قۇراق - قۇراق،
يەلپۈنىدۇ نازۇك چىمەن،
قۇياش ئوينىاپ سۇ ئىچىدە،
بۇندا نۇرلۇق قەسىر پۈتتى،
تارام - تارام ئاققان سۇنى،
كۆمۈش تارغاق تاراپ ئۆتتى،
شىلدىرلايدۇ سۈزۈك سۇلار،
پىچىرلايدۇ ئانا تۇپراق،
پىچىرلىشى سۆيگۈ سىرى،
مېھرى ئۇنىڭ پۈتمەس بۇلاق.

ئېقىن

زۇمرەت بىلەن كۆمۈش ئويىنىتىپ،
قىرغاق سۆيۈپ كېلىدۇ ئېقىن،
قىياقلارغا تەزىلغان ئۇنچە،
بۇلاقلارنىڭ كۆزىدىكە يېقىن،
ئەركىلىتىپ يالپۇز شېخىنى،
دىماغلارغا ئىپار قويىدۇ،

شىلدىرىدىن ياشىرىدۇ جان،
گويا ئۇندا پەرى كۆلىدۇ،
گويا ئۇندا پەرى كۆلىدۇ،
كۆكۈللەرنى ئەسىر قىلىدۇ،
تامچىلار سىرغىپ، ئۇنسىز قوشۇلۇپ،
بوستانلارغا هايات كېلىدۇ.

بۇلاق بېشىدا

چۈمۈچلەپ سۇ كېلىپ،
چېلىكىنى توشقۇزدى قىزچاق،
تۇردى بىر پەس بۇلاققا قاراپ،
بۇلاقتەك كۆزلىرى شۇنچىلىك ئويناق.
تىنىچلاندى سۇ يۈزى،
قىز ئەكسى كۆرۈندى ئۇندا شۇنچە ئوماق.
بىلمەمدىم،
قاياقتىن كەلدى بىر بەكباش...
تاش ئاتتى بۇلاققا
داۋالغۇدى سۇ يۈزى بەۋاق.
هەي ئېسىت!
بىر گۈزەل سىيمانى يۇتۇۋەتتى بۇلاق!

هەبىبۇللا رەجەپ

كۆز كەيپى

بۆلىدى زەر چۈشەككە مەلىمزنى،
ئالتۇن كۆز چاچقا چېچىپ ئۆتۈپ ئەنە،
ئۇرغۇدى يۇرتداشلىرىم يۇرىكىمدىن،
قوشىقى يېڭى مەزمۇن پۈتۈپ يەنە،
بەرىكەت قۇشى قوندى ئۆيىمۇ ئۆيگە،
ئاققان تەر ئامەت بېرىپ دېھقانلارغا.
يوقلىمدىم ئۇرۇق - تۇغقان دوست- يارەننى،
چۈمۈلۈپ خاسىيەتلىك ئىلهاملارغا.
چاقچاقلار—سۆزنى سۆزگە ئۇلاپ تۇردى،
جۇشقۇن بىر سورۇن تۇزدۇق خامانلاردا.
سۆھبەتلەر قىزىپ كەتتى بارغان يەردە—
پىشايۇان، دوقمۇشلاردا، باراڭلاردا.
هەر ئۆيدە بىر خىل شادلىق تۇيغۇسى بار،
ئۆزگىچە بىر - بىرىدىن پەيزى ئۇنىڭ.
سۆيۈندۇم بۇندا بولغان ئۆزگىرىشتىن،
مەست قىلغاچ ۋۇجۇدۇمنى كەيپى ئۇنىڭ.

ئىككى شېئىر

ئورمانلار

سەن يىلتىز تارتتىڭمىكىن يۇرىكىمگە،
سەن بىلەن سۆيگۈم هامان گىرەلىشەر.
قەدىرى زەر شاخلىرىڭنى يىراليسمەن،
دالىلار سېنىڭ بىلەن گۈزەللىشەر.

ئىزگۈلۈك تۇغۇلمىدۇ سېنىڭ بىلەن،
قۇچىقىڭ ماكانىدۇر مۇھەببەتنىڭ.
يېقىملىق شىلدىرلىشى ياپىرىقىڭنىڭ،
خۇش ناۋا مۇقامىدۇر تەبىئەتنىڭ.

تاپىدۇ ئۆز قەدرىنى باهار سەندىن،
تۇغۇلار سەندىن يەنە ئابى هاۋا.
قۇت تېپىپ قۇچىقىڭدا كۆيچى قۇشلار،
شائىرلار تىلى بىلەن قىلار ناۋا.

يانىدۇ شاخلىرىڭدا يېڭى هايات،
يىلتىزىڭ قەيسەرلىكىنى قىلار بايان.
سەن يېشىل قاناتلىرى تەبىئەتنىڭ،
تاتلىق هېسىن ئېيىر قەلبىم سەندىن هامان.

قۇچاقلىدىم باھارنى قېنىپ

كۆزلەردىمگە نۇر بەرگەن قۇياش،
قۇچمقىڭغا پۇركىگەن مەرمەر.
ياماراپ كەتتى دىلدا ھاياجان،
سۆيگۈ يۇرتى سەندىن ئانا يەر.

تورغايلارنى سايراتقان تاڭلار،
ماڭا ھەر كۈن قىلمدۇ سالام.
يەر بەردىدۇ تەنگە ھارارەت،
سۈت بەرگەندەك گويا جان ئانام.

تاغ تەرەپتىن ئەسكەن شامالىلار
ئېتىز - قىرنىڭ ھالىنى سۆزلەر.

ئېمىپ كۆكلەم نۇرىنى باغلار
يېشىللىقنىڭ ۋەسلىنى كۆزلەر.

كۈمۈش رەڭدە گۈللىگەن ئۆرۈك
چاڭقىتمدۇ ئىپارەك پۇراق.
زۇمرەت ئىگىن كىيگەن بۇ كۆكلەم
چىراي ئاچقان پەرىزات سىياق.

باھار بىلەن ئارمىنىڭ زېمىن
يۇرىكىمگە كېلەر قول سېلىپ.
ئىزگۈ ھېسسىڭ ئوتلۇق قوينۇڭدا
قۇچاقلىدىم باھارنى قېنىپ.

مۇسا ئەھەد

بۇ — سايرام

نېمە ئۇ، ئۇپۇققا تۇرغان قول سوزۇپ،
بەرقۇتتەك چىمەنزار زەڭگەر تۆشەكتە.
كۈتۈپ يا قۇياشتىن يىتكەن بەختىنى،
پەرىمۇ كۆز يېشى تۇرغان قۇيۇلۇپ...
بىر باقساڭ بۇ دالا، بۇ گۈل زېمىنىڭ
باغرىغا قويۇلغان ئالماس رەڭلىك جام،
كۆكۈچ ئۈچقۇنلاردا تۇرغان نۇرلىنىپ،
قۇياشنىڭ زىياسى كۆلگەن ئەكسىدە.
بىر باقساڭ زۇمرەتتەك كۆكنىڭ پارچىسى
ئەڭ نەپىس ئىشلەنگەن كۈمۈش مېدال بوپ
تۇرغاندەك چاراقلاپ زېمىن كۆكسىدە.
بىر باقساڭ ئىلاھىي نۇرلار ئىچرە شاد،
ھىر ئانا قولىدا مېھرى گۈللىرى،

كۆزدە چىرايلىق تاڭنىڭ شولىسى.
ئۇزاق بىر سەپەردىن قايتقان ئوغلىغا
باققاندەك ئىپتىخار، ئۇمىد كۆزدە.
بىر باقساڭ سېزىسەن ئۆزۈڭنى گويا
ئەقىلنى لال ئەتكەن تۇمەن پەرىزات
ئاۋاسى ياڭرىغان ئالىتۇن قەسىردە،
بۇ سايرام، زۇمرەت كۆل، تەرىپى داستان
يۇرتۇمنىڭ توزسىمان چىرايلىق كۆركى.
سەن قاراپ تۇرغاندا قىرغاق لېۋىدە
ئىپتىخار تاشقىنى چاپچىپ تومۇردا،
يۈكسەك بىر مۇھەببەت، شېئىرىي ھاياجان
تەپتىدە سىمابتەك ئېرىپ تەنلىرىڭ،
دۇنياغا كېلىدۇ يېڭى قەسىدە!

مەڭگۈلۈك ياشاق

(ئەدەبىي ئاخبارەت)

«ئادەم ئۇ ئاخىرى بىرئوچۇم تۇپراق، كەتتىمۇ، كەلمەيدۇ ئەبەدىي بىراق.
شۇ ئوچۇم تۇپراقتىن ئۇنەر قىزىلگۈل
ۋە ياكى شۇمبۇيا ۋە ياكى يانتاق.»

سەيپىددىن ئەزىزى

شۇنداق، تەبىئەتتىن يارالغان ئىنسان ئاخىرى تەبىئەت قويىنىغا بىر ئوچۇم تۇپراق بولۇپ قايتىدۇ. بىز دەسسەپ تۇرغان مۇشۇ تۇپراق قانچىلىغان ئادەملەرنى ئۆز قويىنىغا ئالغاندۇر - ھە؟!

ئادەملەر ئۆز ھاياتىدا بۇۋاقلىق، ئۆسمۈرلۈك، ياشلىق، ئوتتۇرا ياشلىق، قېرىلىق قاتارلىق فىزىئولوگىيىلىك جەريانلارنى ھەم شۇنىڭغا ماس پسىخىك جەريانلارنى باشتىن كەچۈرىدۇ. ھايات شۇنداق يولكى، ئادەم مەۋجۇتلا بولىدىكەن، بۇ يولدا شەرتسىز ماڭىدۇ. ئادەمنىڭ مەۋجۇدىيىتى ھاياتلىقنىڭ بۇ قانۇنىيىتىنى يارىتىقان.

ھايات يولىنىڭ ھەر بىر باشلىنىش ۋە ئاخىرلىشىش نۇقتىسى ئادەم ئۈچۈن ھاياتلىق بىكىتى بولىدۇ، ئادەم بۇ بىكەتتىن يولغا چىقىپ، ئۇ بىكەتكە يېتىپ بارغاندا، ئۇنىڭ ئىگە بولىدىغىنى ۋە ئېلىپ بارىدىغىنى ھايات يولىنى قانداق بېسىشقا تۇتقان پوزىتسىيىسى ۋە ئۇنىڭ نەتىجىسى بولىدۇ، خالاس.

ياشلىق ـ ھايات يولىدىكى ئەڭ قايناق، ئەڭ گۈزەل ۋەئۆگىنىش پۇرسىتى ئەڭ كۆپ بولىدىغان بىكەت. مۇشۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، ياشلىقنى قەدىرلەپ، ئۆز ھاياتىنى ئىلىم ـ پەن ئىشلىرىغا بېغىشلىغان ئادەمنىڭ كەلگۈسىدىن ئۈلۈغ ئۇرۇلىقنىڭ سىيماسىنى كۆرگىلى بولىدۇ. قىسقىسى، قەدىرلەنگەن ياشلىق مەڭگۈلۈك ياشلىقتۇر.

1

ئەنگلىيە ئىقتىسادشۇناسى ۋىلىيام پېتتى بۇنىڭدىن تەخمىنەن ئىككى ئەسىر ئىلگىرى ئەمگەكنىڭ قىممەت يارىتىدىغانلىقىنى كۆرسەتكەن. جەمئىيەت كىشىلەرنىڭ ھاياتىغىمۇ مۇئەييەن ئىجتىمائىي ئۆلچەم بويىچە قىممەت بەلگىلەيدۇ، بۇ قىممەت كىشىلەرنىڭ ھايات پائالىيىتىنىڭ نەتىجىسىگە بېرىلىدۇ. ئۆز قىممىتىنى تاپالمىغان ئادەم ئۇچۇن ئىستىقبالنىڭ دەرۋازىسى ئوچۇق، ئەما بۇ خىل تالانت

ۋە ئىقتىدار شەخسىنىڭ جاپالىق ئەمگىكىدىن كېلىدۇ. دەۋرىمىزدىكى بىر ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى ئۆچۈن ئېيتقاندا، ئالىي مەكتەپتە ئوقۇش — جەمئىيەتتە ياشاش ئۈچۈن دەستەككە ئىگە بولۇش ئەمەس، بەلكى زۆرۈرىيەت.

شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى — ئاپتونوم رايونىمىزدىكى نۇقتىلىق ئالىي مەكتەپ. بۇ مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئەدىيىۋى ھالىتى، ئىنتىلىشى ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر قايسى ئالىي مەكتەپلەرنىڭ ئوقۇغۇچىلىرىغا خېلى زور تەسىر كۆرسىتىدۇ. مۇشۇنداق بىر ئالىي بىلىم يۇرتىدا ئوقۇغۇچىلارنى ئەخلاقىي، ئەقلىي، جىسمانىي جەھەتلەردىن يارىملىق قىلىپ تەربىيىلەش ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش ئىشلىرىغا ھەقىقىي ئىختىساسلىق كىشىلەرنى كۆپلەپ يېتىشتۈرۈشىنىڭ بىر خىل يولى.

ئاق دالا.

بىر ياش بايىلا توختىغان قار ئۈستىدە ئىز قالدۇرۇپ خىيال بىلەن كەلمەكتە. بۇ خىيال ياشلىقتىكى ئاللىقانداق تۇيغۇلارنىڭ چوڭ مېڭىنى تەنها يۈرەك ئاخشىمى بىلەن مەست قىلىشىدىن تۇغۇلغان خىيال ئەمەس بەلكى ياشلىقنىڭ بۈگۈنى ۋە ئەتىسى ھەققىدىكى ئۇلۇغۋار تەسەۋۋۇر ئىدى.

قانداق قىلىش كېرەك؟ چوقۇم ئالىمىشىش كېرەك! ئۇنىڭغا بەدىنىدىكى ھەر بىر ھۈجەيرە ئەنە شۇنداق سادا چىقىرىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ئۇ يەنە خىيالغا كەتتى.

مانا ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا «ئۇلۇغ بىرتانىيە ئىمپېرىيىسى»، ئۇنىڭغا مەملىكىتىمىزدىكى 15 مەشھۇر ئۇنىۋېرسىتېت كىرگۈزۈلگەن، لېكىن ئۇلارنىڭ ئىچىدە شىنجاڭ داشۇ يوق...

مانا مەكتەپنىڭ بۇلۇڭ-پۈچقاقلىرىدىن ياڭراۋاتقان بىمەنە كۈلكىلەر، ئورۇنسىز جېدەل-ماجىرالار، ناپاك ھېسىيات ئالدىدا خارلانغان ئەخلاق...

شۇنداق، ئۇ، ئۇنىۋېرسىتېتقا كەلگەن بىر نەچچە ئاي ئىچىدە مەكتەپنى بىر قۇر كۆزدىن چىقتى، تۇرمۇش ئۇنى ئازاپلىدى ھەم ئۇنىڭغا تەپەككۇر قىلىشنى ئۆگەتتى، ئۇ كۆزىتىش جەريانىدا بىر قىسىم ساۋاقداشلارنىڭ تىرىشىپ ئۆگىنىۋاتقانلىقىنى، شېرىن مۇھەببەت دېگىزىغا غەرق بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى، بولۇپمۇ بەزى مىللىي ئوقۇغۇچىلاردا يۆلىنىۋېلىشتەك پاسسىپ روھىي ھالەتنىڭ خېلىلا ئېغىرلىقىنى، ھورۇنلۇق ۋە ئۆزىنى ئۆزى ئاجىز ھالىغا چۈشۈرۈپ قويۇشنىڭ ئېغىرلىقىنى، بۇخىل تۆۋەن تەلەپ ۋە تۆۋەن ئۆلچەمگە ئادەتلىنىشنىڭ مىللەتنىڭ كەلگۈسى ئىستىقبالىغا ئېغىر ئاقىۋەت ئېلىپ كېلىدىغانلىقىنى ھېس قىلدى، ئۇ ئويلاندى، تەپەككۇر قىلدى، ئاخىرى مۇنداق تۇنۇشقا كەلدى: ھازىر بىز ئازسانلىق مىللەت ئوقۇغۇچىلىرىغا ئېتىبار بېرىش زۆرۈر، لېكىن بىز ئېتىبار بېرىشكە يۆلىنىۋالماسلىقىمىز، باشقا مىللەتلەرنىڭ ئىلغار مەدەنىيىتىنى، ئىلغار پەن-تېخنىكىسىنى تىرىشىپ قوبۇل قىلىشىمىز لازىم.

ئۇ ئۆزىنىڭ ياشلىقىنى قەدىرلەش ۋە جەمئىيەتكە يارىملىق ئادەم بولۇپ چىقىش ھەمدە باشقىلارغا تەسىر كۆرسىتىش ئۈچۈن ئىككىنچى ئوقۇش يىلىنىڭ بېشىدىلا پاكولتېت رەھبەرلىكىگە ئەسلىدىكى

يىللىق 2 - سىنىپتىن (مىللىي سىنىپ) 87 - يىللىق 1 - سىنىپقا (خەنزۇ سىنىپ) ئالمىشىشنى تەلەپ قىلدى. ئۇنىڭ بۇ تەلىپىنى ئاڭلىغان بەزى ئوقۇغۇچىلار ھەيران قالدى، چۈنكى — ئۇ باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپ- لەردە ئويغۇرچە ئوقۇغان، خەنزۇچىنى ياخشى بىلمەيتتى. شۇڭا بەزىلەر ئۇنىڭغا گۇمان بىلەن قارىدى، بەزىلەر سىنىپ ئالماشساق خەنزۇ ساۋاقداشلارغا يېتە- شەلمەيسەن، دەپ نەسىھەت قىلىشتى.

لېكىن ئۇ ئۆز پىكىردە چىڭ تۇ- رۇۋالدى. ئۆزىگە بولغان ئىشەنچ ئادەمگە جەسۇرلۇق بېغىشلايدۇ.

پاكۇلتېت رەھبەرلىكى ئۇنىڭ ئۆگە- نىش نەتىجىسى ۋە ئىپادىسىنى كۆزدە تۇتۇپ، ئۇنىڭ تەلىپىنى قوبۇل قىلدى.

گەرچە ئۇ ئوقۇۋاتقان تەبىئى پەن- نىڭ تۇرلىرى كۆپ، دەرسلەر ئېغىر بول- سىمۇ، ئالىي مەكتەپكە يۆكسەك ئارزۇ - ئار- مان بىلەن كەلگەن بۇ تىرىشچان ياش تۇنجى ئوقۇش يىلىدىلا قاتتىق تىرىشىپ ئۆگىنىپ، خەنزۇ تىلى گرامماتىكىسىنى ئاساسى جەھەتتىن ئىگىلىۋالدى. مانا ئەمدى سىنىپ ئۆزگەردى، دېمەك مۇھىت ئۆزگەردى، يېڭى مۇھىتقا ماسلىشالمىسا، چوقۇم شاللىنىپ كېتىدۇ، ئۇ بۇلارنى ئەتراپلىق تەھلىل قىلىپ، ئۆزىدە يۆكسەك ۋاقىت ۋە ئۇ- نۇم كۆز قارىشىنى يېتىشتۇرۇشنىڭ زۆ- رۈرلۈكىنى ھېس قىلدى. ئۇ خەنزۇ تىل- لىنى مۇكەممەل ئىگىلەپ، خەنزۇ تىلىدا كەسپىي دەرسلەرنى ئاڭلاش ۋە ئۆزلەشـ- تۈرۈش ئىقتىدارىنى يېتىلدۇرۇش بىلەن بىللە خەنزۇ ساۋاقداشلار بىلەن تەڭ سەۋىيىدە مېڭىش ئۈچۈن ئېنگلىز تىلى- نىمۇ ياخشى ئىگىلەش لازىملىقىنى ھېس قىلدى. بىر نەرسىنى ھېس قىلىش ياكى بايقاش بىر مەسىلە، ئەمما مەسىلىنى ھەل قىلىشقا قانداق تەدبىر قوللىنىش تېخىمۇ مۇھىم مەسىلە. ئۆزىگە بولغان ئىشەنچ، كۆچلۈك ئىرادە ۋە ئارزۇ - ئار- مان ئۇنىڭغا سىنىپ ئۆزگەرتىشكە جۈر- ئەت قىلىدىغان جەسۇرلۇق بەخش ئەت- كەن ئىدى. مانا ئەمدى بۇ خىل جەسۇر- لۇق ئۇنىڭ چىداملىق، بېرىلىپ ئۆگە- نىش، يۆكسەك ۋاقىت ۋە ئۇنۇم كۆز قارىشى بىرلەشكەن ھەرىكەتنى تاللىشىغا تۈرتكە بولدى.

غايە نۇرغۇنلىغان مەقسەت پەللىلىرە- دىن تەركىپ تاپقان بولىدۇ. ئۇ قەتئى نىيەت بىلەن ئۆگىنىشكە كىرىشىپ كەتتى. باشقىلار ئۇخلىغاندا، ئايدىڭ كېچىدە سۆيگۈ كوچىلىرىدا لەيلەپ يۈرگەندە، ئۇ ئۆگەندى. ھەركۈنى سەھەر بەش يېرىمدا تۇرۇپ، 11 يېرىمدا يېتىشنى ئادەت قىلدى. بۇ جەريانىدا ئۇ ھېچقانداق مۇنا- سىۋەت زەنجىرى بىلەن باغلىنىپ قالمىدى. ئۇزۇنىڭ كۈندىلىك پائالىيىتىگە تەسىر يەتكۈ- زىدىغان ھەر قانداق ئىشتىن ئۆزىنى تارتتى.

ئۇلۇغ غايە ئۇچۇن ئىنتىلگەن ئادەم جەسۇر، ئۆزۈل - كېسىل بولۇشى كېرەك، مانا بۇلار ئۇنىڭ ئەمەلىي ھەرىكىتىدە كۆ- رۈلۈپ تۇردى. 87 - يىللىق 2 - سىنىپتىن 87 - يىللىق 1 - سىنىپقىچە بولغان ئار- لىق گەرچە بىر نەچچە قەدەملا بولسىمۇ، لېكىن مۇساپىنى بېسىپ ئۆتۈشكە قەيسەر ۋە مۇستەھكەم ئىرادە كېرەك ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ خەنزۇ ساۋاقداشلار بىلەن ئوخ- شىمىغان ئوقتىدىكى يۈگۈرۈش پەللىلىرىدىن چىققان بولسىمۇ، ئەمما جاپاغا چىداپ تىرىشىپ

ئۆگەنسلا ئۇلارغا يېتمىسمۇ، ھەتتا ئېشىپ كېتەلەيدىغانلىقىنى تونۇپ يەتتى. بۇ يولدا ئۇ ۋاقتىنى تىزگىنلەش بىلەن بىر ۋاقىتتا ئۆگىنىش ئۇنۇمىگىمۇ ئەھمىيەت بەردى، ھەمدە قانداق ئۆگىنىش كېرەكلىكى ھەققىدە ئىزدەندى. ئۇ زېھنىنى مەركەزلەشتۈرۈپ قاتتىق ئولتۇرۇپ پىكىر يۈرگۈزۈش بىلەن بىرلىكتە تەن ساغلاملىقىنى، بولۇپمۇ روھى ساغلاملىقىنى مۇھۈپپەقىيەتنىڭ ئاساسى دەپ قاراپ، ھەر كۈنى ئەتتىگەندە چېنىقىش بىلەن بىرلىكتە زېھنىنى ئېچىش گۈمپىسىنى مەشىق قىلدى. مەن ئۇنىڭ كۈندۈلۈك خاتىرىسىنى كۆرۈپ، ئۇنى «ئاجايىپ ھايات» ①بىئوگرافىيەسىدىكى رۇسىيىلىك ھاشاراتشۇناس ئالىم لېيۇبىشۇنىڭ ھايات يولىنى قايتا بېسىۋاتقان ئوخشايدۇ، دېگەن ئويغا كېلىپ قالدىم. تۆۋەندە بىز ئۇنىڭ كۈندىلىك خاتىرىسىدىن بىر بەت كۆرۈپ باقايلى.

«1989- يىلى 5 - ئاينىڭ 8- كۈنى دۈشەنبە. ئەتىگەن سائەت بەش يېرىمدا ئورنىمدىن تۇردۇم، بەش يېرىمدىن 6 گىچە بەدەن چېنىقتۇردۇم، 6 دىن 7 دىن يېگىرمىگىچە ئېڭىلمزچە خام سۆز يادلىدىم. 7 دىن يېگىرمىدىن 8 گىچە تاماق يەپ، دەرسكە تەييارلىق قىلدىم. 8 دىن 12 گىچە دەرسكە قاتناشتىم. 12 يېرىمدىن 2 گىچە «سېپىنىڭ يوشۇرۇن ئىقتىدارلىرى» نى ئوقۇدۇم. 2 يېرىمدىن 4 يېرىمغىچە تەجرىبىخانىدا تەجرىبە ئىشلىدىم. 4 يېرىمدىن 5 گىچە كەچلىك تاماق يىدىم. 5 تىن 6 يېرىمغىچە ئىرسىيەت ئىلمى دەرسىنى ئۆگەندىم. 6 دىن قىرىقتىن 7 دىن ئەلىلىكىچە تاپشۇرۇق ئىشلىدىم. 8 دىن 9 يېرىمغىچە ئېڭىلمزچە كىتاب ئوقۇدۇم. 9 دىن قىرىقتىن 10 دىن قىرىققىچە «تەدرىجى تەرەققىيات نەزەريەسىنى ياراتىش» دېگەن كىتابنى ئوقۇدۇم. 10 دىن قىرىق بەشتىن 11 دىن ئوتتۇزبەشكىچە زېھنىنى ئېچىش مەشقى قىلدىم.»

ئۇ ۋاقتىنى مانا مۇشۇنداق ئورۇنلاشتۇرۇپ، شۇ بويىچە مەشغۇلات ئېلىپ باردى. باشقىلار تۆت كۆز بىلەن كۆتىدىغان تەتىل، دەم ئېلىش، بايرام كۈنلىرىدىمۇ ئۇ ئۆز پىلانى بويىچە ئىش قىلدى. 1989- يىلى قىشلىق تەتىلدە باشقىلار ئۆيىگە قايتىپ ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن كۆرۈشۈپ، خۇشاللىقتا چۆمگەندە ئۇ مەكتەپنىڭ چېتىدىكى سىنېمىدا 10 نەچچە ئورۇندۇقنى بىرلەشتۈرۈپ «كارىۋات» قىلىپ، شۇ يەردە يېتىپ قوپۇپ، ئۆگىنىشنى داۋاملاشتۇردى. يازلىق تەتىلىدىمۇ باشقىلاردىن 20 كۈن بالدۇر قايتىپ كېلىپ ئۆگەندى. ئۇ فاكۇلتېت ئىتتىپاق باش ياچېيكىسىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى، تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ باشلىقى بولۇپ ئىشلىگەنلىرىمۇ ئۆز ۋەزىپىسىنى ئۇنتۇپ قالماي 13 سائەتلىك ئۆگىنىش پىلانىنى ئىجرا قىلدى.

ئۇنۇملۇك ئەمگەك قىممەت ياراتمايدۇ. ئۇنىڭ قان- تەرى بىكارغا كەتمىدى. ئۇنىڭ بۇ خىل جاسارىتى ۋە يۈكسەك تىرىشچانلىقى ئاخىرى ئۇنۇم بېرىدى.

① «ئاجايىپ ھايات» سوۋېت ئىتتىپاقى يازغۇچىسى دانىئىل ئالىكساندىروۋىچ گىرانىنىڭ رومانى. ئۇنىڭدا ھاشاراتشۇناس لېيۇبىشۇنىڭ ئىلىم - پەن يولىدا ئۆزىنى بېغىشلىغانلىقى ھېكايە قىلىنىدۇ.

سىنىپ ئالماشقان بىرىنچى يىلدا ئۇ 2- دەرىجىلىك ئوقۇش مۇكاپاتىغا ئېرىشتى.

شۇ يىلى 2- مەۋسۇمدە دۆلەتلىك ئېنگلىز تىلى 4- يىللىقلار ئىمتىھانىغا قاتنىشىپ ۋە ئۇنىڭدىن ياخشى نەتىجە بىلەن ئۆتۈپ، سىنىپىدىكى ساۋاقداشلارنى ھەيران قالدۇردى، ئۇ يۇقىرىقىدەك نەتىجىلىرى بىلەن فاكۇلتېت بويىچە مۇنەۋۋەر ئوقۇغۇچى ۋە مۇنەۋۋەر ئىتتىپاق كادىرى بولۇپ باھالاندى.

ئۇ يەنە ئۆزىنىڭ سەممىي، ئاق كۆڭۈل، دائىم كۈلۈپ تۇرىدىغان مۇلايىم پەزىلىتى بىلەن خەنزۇ ساۋاقداشلىرىنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولدى ۋە ئۆگىنىش جەھەتتە ئۇلارنىڭ ياردىمىگە ئېرىشتى، ئۇمۇ خەنزۇ ساۋاقداشلارنىڭ ئۇيغۇر تىلى ئۆگىنىشىگە ياردەم بەردى. سەممىي ياردەم ۋە ئىشەنچ ئۇلارنىڭ قەلبىنى يېقىنلاشتۇردى. 1988- يىلى 10- دېكابىر ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنتۇلماس كۈن بولدى، 87- يىللىق 2- سىنىپ بىلەن 87- يىللىق 1- سىنىپ بىرلىكتە كەچلىك يىغىلىش قىلىپ، ئۇنىڭ 19 ياشقا تولغانلىقىنى خاتىرىلىدى. ئۇلار بىرلىكتە كېچىكۈل ئېچىپ، ئاخىرىدا خاتىرە بۈيۇم ئالماشتۇرۇشۇپ «دوستلۇق سىنىپى» قۇردى. ئۇ كۈنى ئۇنىڭ كۆزلىرى نەملەشتى، قەلبى يايراپ، بىر خىل يىللىقلىق بىلەن تولدى... مەن ئۇنىڭ بىر ساۋاقدىشى بىلەن سۆھبەتلىشىپ قالدىم. ئۇ ماڭا مۇنداق دېدى: بىز ئۇنىڭ قەيسەر ئىرادىسىگە، ئېگىلمەيسۇنماي تىرىشىپ ئۆگىنىدىغان روھىغا قايىلمىز، ئۇ بۇ جەھەتتە بىز ھازىرغىچە كۆرگەن ھەر قانداق ساۋاقداشلاردىن ئېشىپ چۈشىدۇ.

ماڭا بۇ، ساۋاقداشلىرىنىڭ ئۇنىڭغا بەرگەن باھاسى. قىممەتلىك نەرسىلەر ھامان كىشىلەرنىڭ دىققىتىگە سازاۋەر بولىدۇ. شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى گېزىتىنىڭ خەنزۇچە سانىدا ئۇنىڭ ئىش - ئىزلىرى تونۇشتۇرۇلدى. «شىنجاڭ گېزىتى» نىڭ خەنزۇچە سانىدا ئېلان قىلىنغان «ئاقىلانە تاللاش» ماۋزۇلۇق ماقالە بىلەن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى ئوقۇتۇش باشقارمىسىنىڭ باشلىقى ئايشەم ئىمىن يازغان «دەۋرنىڭ تەلىپىگە ماسلىشىش» دېگەن ماقالىدىمۇ ئۇنىڭ ئىش- ئىزلىرى تەشۋىق قىلىندى، مەدھىيىلەندى.

2

يۇقىرىدا ئۇنىڭ شۆھرەتكە بېرىلمەيدىغان كەمتەر پەزىلىتىنى نەزەردە تۇتۇپ، ئىسمىنى ئاشكارىلىمىغانىدىم. ئەمدى ئۇنىڭ ئىسمىنى كىتابخانىلارغا ئاشكارىلاش زۆرۈر. ئۇ، شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى بىئولوگىيە فاكۇلتېتى 87- يىللىق 1- سىنىپ ئوقۇغۇچىسى ئىجات ئىمىن بولىدۇ.

ئىجات 1969- يىلى 10- دېكابىردا ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ بۆشۈكى بولغان قەدىمىي شەھەر قەشقەردە زىيالىي ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلدى. «كىچىك بالا گۆھەرگە ئوخشاش ئاپئاق، مومىياغا ئوخشاش يۇمشاق، ئۇنى قايسى شەكىلگە كەلتۈرسەڭ دېسە كەلتۈرگىلى بولىدۇ». راست، بىر ئادەمنىڭ قانداق ئادەم بولۇپ چىقىشىدا تەربىيىنىڭ رولى، بولۇپمۇ ئائىلە تەربىيىسىنىڭ رولى ناھايىتى چوڭ، شۇنداقلا بىر ئادەمنىڭ پارامىلىق، ئىختىساسلىق

ئادەم بولۇپ چىقىش - چىقماسلىقى ئۈ ياشىغان مۇھىت ۋە شارائىت بىلەنمۇ زىچ مۇناسىۋەتلىك. ھەر قانداق ئاتا-ئانا ئۆز پەرزەنتىنىڭ بەختلىك، پەزىلەتلىك، يا-راملىق ئادەم بولۇپ يېتىشىپ چىقىشىنى ئارزۇ قىلىدۇ. لېكىن ئارزۇ بىلەنلا سۈبيېكتىپلىققا ئىگە، ئۇنى ئوبيېكتىپ جەھەتتىكى توغرا تەرىبىلەش بىلەن بىر-لەشتۈرمىگەندە، ئۇنىڭ نەتىجىلىك بولۇپ چىقىشى ناتايىن. نىجاتنىڭ بىلىمگە ئىنتىلىشى، تىرىشچانلىقى ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىنىڭ تەربىيىسىدىن باشلانغان.

نىجاتنىڭ داداسى ئىمىنجان ئاكا قەشقەر شەھەرلىك 2 - ئوتتۇرا مەكتەپ-نىڭ مۇدىرى، سابىق شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتې-تى بىئو - خىمىيە فاكۇلتېتىنىڭ ئوقۇغۇ-چىسى. ئاپىسى بۈزۇرا ئاچا قەشقەر شەھەر-لىك 3 - ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇ-چىسى، ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە مۇنەۋ-ۋەر ماتارىيېچىلارنىڭ بىرى. ئۇلارنىڭ چوڭ قىزى قەشقەر پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنى پۈتتۈرۈپ ماتارىيېچىلار سېپىگە قېتىلىدى. ئىككىنچى قىزى شىنجاڭ مېدىتسىنا ئىنس-تىتۇتىنى ئەلا نەتىجە بىلەن پۈتتۈردى.

دېمەك، بۇ ئائىلە ئەنە شۇنداق نۇ-رانە ئائىلە. ئۇلارنىڭ ئىلىم - پەنگە بولغان مۇھەببىتى پەرزەنتلەرنىڭ قەلبىگە نۇر بولۇپ سىڭگەن، بۇ نۇر ئۇلارنى داۋاملىق ئالغا بېسىشىغا رىغبەتلەندۈرۈپ كەلمەكتە.

زىددىيەت جانلىقلاردىن تارتىپ ئىجتىمائىيەتكىچە سىڭگەن. ھەر بىر ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىغا نىسبەتەن ئېيتقاندا مەكتەپكە كىرگەندىن كېيىن ئۇلارنىڭ تالا-ددىغا تىرىشىپ بىلىم ئىگىلەش ئۇچۇن ئوقۇش ۋە ئوقۇشتىن ئىبارەت ئىككى خىل يولنى تالىلاش مە-سىلىسى قويۇلىدۇ. قايسى يولنى تاللاش-ئادەمنىڭ ئۆزىگە باغلىق. مەكتەپ جەم-ئىيەتنىڭ تەركىبىي قىسمى بولغاچقا، ئۇمۇ ئۆزىگە خاس زىددىيەتكە تولغان، ئوخشاش مۇھىتتا كىشىلىك ھاياتقا بولغان كۆز قا-رىشى ھەرخىل ئادەملەر بىللە ياشايدۇ، ھەر خىل ئېھتىياج تۈپەيلى مۇناسىۋەت قىلىشىدۇ.

نىجات بارلىق كۈچى بىلەن ئۆز مەقسىتى ئۈچۈن تىرىشتى. لېكىن ئۇ رو-بىنزون كروزو ئەمەس، بەلكى جەمئىيەت-تىكى ئادەم ئىدى. ئۇپۇتكۈل ئالىي مەك-تەپ ھاياتىنى مەكتەپ ئىچىدىلا ئۆتكۈز-دى. بۇ جەريانىدا ئۇنىڭ باسقان يولى تۈز سىزىق بويىچە بولغىنى يوق، بەلكى ئۇ ئۆگىنىشتە، تۈرمۇشتا ئاز بولمىغان قېيىن چىلمىقىلارغا، زىددىيەتلەرگە دۇچ كەلدى. لېكىن ئۇ قىينىچىلىق ئالدىدا بوشىشىپ قالمىدى. ھەمىشە ئۈمىدۋار بولۇپ، زىدد-ىيەتلىك مەسىلىلەرنى ماھىرلىق بىلەن بىرتەرەپ قىلدى، ھەرگىزمۇ ئۇلارنى پەم-خىنىڭ توسالغۇغا ئايلاندۇرۇپ قويمىدى.

ياشلىق - ئادەمنىڭ ھاياتىدىكى ئەڭ گۈزەل پەسىل. بەزى كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە ئۇ مۇھەببەت پەسلى. شۇنداق، بەزى چاغلاردا ياشلىق ئادەمنى خۇددى مەلۇم بىرى ئۈچۈن ياشايدىغانىدەك تۇيۇ-غۇغا كەلتۈرۈپ قويمىدۇ. لېكىن بۇ قا-داقتۇر فىروئىدچىلار ئېيتقانىدەك «ئىن-سان ماھىيىتىنىڭ ئۆز - ئۆزىنى ئاشكارە-لىشى» ئەمەس! بىر ياش ئۈچۈن ئېيتقان-داق، بۇ مەسىلىگە ئەتراپلىق، چوڭقۇر، توغرا قاراش ۋە توغرا تاللاش بولمايدى-كەن، ئۇ ھالدا بۇ كەلگۈسى تۈرمۇشنىڭ

بەختلىك ياكى بەختسىز بولۇشىغا تەسىر كۆرسىتىدۇ. يەنە بىر جەھەتتىن، ياشلىق ھېسسىيات بىلەن ئەقىل ئوتتۇرىسىدىكى توقۇنۇش ئەڭ يوقىرى چەككە يېتىدىغان دەۋر. ئەقىل بويىچە ئىش قىلىش كېرەك-مۇ ياكى ھېسسىيات بويىچىمۇ؟ بۇ ھەر كىمنىڭ تاللىشىغا باغلىق.

نىجات بۇ مەسىلىدە ئۇزۇل-كېسىل پوزىتسىيە تۇتتى. ئۇ ھەرقانداق نەرسىنىڭ قىزىقتۇرۇشىغا پىسەنت قىلمىدى. چۈنكى ئۇ مۇۋاپىق پەيتتە، مۇۋاپىق ئىشنى قىلىش كېرەك، ھېنىكمۇ ھاياتتا ئۆزۈمگە چۈشلۈق مەقسىتىم بار، مەن ئۆزۈم كۆزلىگەن مەقسەتكە يېتىمگىچە، زۆرۈر بولمىغان مەسىلىلەرنى ئويلاشمايمەن دەپ نىيەت قىلغانىدى. شۇڭا ئۇ پۈتۈن زېھنىنى ئۆگىنىشكە قارىتاتتى.

كىشىلەرنىڭ تۇرمۇش شەكلى ئىقتىسادىي ئەھۋالى بىلەن زىچ باغلىنىشلىق بولىدۇ. ئىقتىسادىي ئەھۋال يار بەرگەن ئەھۋال ئاستىدىلا ئادەتتىن بىرلەمچى ئېھتىياجنى مۇۋاپىق دەرىجىدە قاندۇرۇپ، باشقا پىسخىك ئېھتىياجنىڭ قاندۇرۇلۇشىنى ئويلاشقىلى بولىدۇ. ئەمما بۇ خىل ئېھتىياجنىڭ دەرىجىسى يەنىلا ئادەمنىڭ سۇبېيېكتىغا باغلىق. بۇ جەھەتتە ئاتا-ئانىسى ئۇنى ياخشى ئىمكانىيەتلەر بىلەن تەمىنلىيەلىسىمۇ، ئەمما ئۇ بۇلارنى رەت قىلدى. چۈنكى ئۇ مۇستەقىل ياشاشنى ئۆگەنمەكچى ئىدى ھەم شۇنداق قىلدى.

ئابروي – شۆھرەت قوغلىشىش ئادەمدە ئىددىيەۋى قالايمىقانچىلىق پەيدا قىلىپ، نورمال تۇرمۇش تەرتىپىنى بۇزىدۇ، ھەتتا كىشىنى چۈشكۈنلەشتۈرۈپ، ھاياتتىن بىزار قىلىدۇ. ئەكسىچە، ھېچقانداق ئابروي تەمە قىلمايدىغان كىشىلەر ھاياتىنى نىسبەتەن خۇشال ئۆتكۈزەلەيدۇ. نىجات ئابروي-شۆھرەت قوغلاشمىدى، باشقىلار ئىنتىلىدىغان، ھەۋەس قىلىدىغان، ئۆزىنىڭ ئىرادىسىگە زىت بولغان نەرسىلەرگە ئۇ ئىنتىلمىدى، پىسەنت قىلمىدى.

يۇقىرىدا ئېيتقاندەك، ئۇ ناز بولمىغان نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى، بۇنىڭ بىلەن ئۇ باشقىلارنىڭ نەزىرىدە قالتىس ئادەمگە ئايلاندى، ھۆرمەتكە سازاۋەر بولدى. لېكىن ئۇ بۇنىڭ بىلەن قىلچىمۇ مەغرۇرلىنىپ قالمىدى، بەلكى ئۆزىگە بولغان تەلەپنى تېخىمۇ چىڭىتتى. ئۇ باشقىلاردەك «بۇرادەرچىلىك»سىپىگە قېتىلمىدى، ئويۇن-تاماشاغا قەتئىي بېرىلمىدى، ئۇنىڭ بۇ ھەرىكەتلىرى باشقىلارنىڭ ئۇنى «سىراقتا بوپتۇ»، «ئادىشىپتۇ» دېگەندەك گەپلەر بىلەن ئەيىبلىشىگە سەۋەبچى بولدى. بەزىلەر ئۇنىڭغا «نەسىھەت» قىلىپ: ياشلىقىڭدا ئويناشۇال، قېرىغاندا ئەسلىگۈدەك بىر نەرسە قالسۇن، دېسە، يەنە بەزىلەر كۆيۈنۈپ: ئازراق ئۆگەن، سىراقتا بولۇپ قالسەن، دېيىشتى، لېكىن ئۇ بۇلارنىڭ ھەممىسىگە كۈلۈپ قويۇش بىلەنلا جاۋاب بېرىدى، ھەتتا بەزىلەر قەستەن ئۇنىڭ چىشىغا تەگسىدى، ئۇنى ھاقارەتلىدى. مەن بۇ يەردە كىتابخانلارغا مۇنداق ئىككى تەپسىلاتنى سۆزلەپ بېرەي.

شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى ئوغۇللار 1-ئاشخانىسى، بىر توپ بالا جوزىنى چۆرىدەپ تاماق يەۋاتاتتى، ئاردىدىن بىرەيلەن نىجات-نىڭ موما يەۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ:

— نىجات، چالما غاجىلاۋاتامسەن؟— دېدى ھەجىيىپ.

بالىلار كۈلۈپ كېتىشتى.

ـ هەئە، ـ دېدى ئۇ تەمكىنلىك بىلەن مىيىقدا كۆلۈپ قويۇپ.

مەلۇم ئوغۇللار ياتىقى. بىر قانچە ئوقۇغۇچى نىجاتقا تۇشمۇ تۇشتىن گەپ ياغدۇرۇۋاتتى:

ـ نىجات، ئۇنچىۋالا قىلىپ كەتمە. ئۇرۇنۇشلىرىڭ بەرىبىر بىكار بولۇپ چىقىدۇ، يەنىلا بىزدەك ياشايسەن. ئويىنماسىمۇ شۇ، ئۆگەنسەڭمۇ شۇ...

ـ نىجات، سەندە ھېسسىيات دېگەن نەرسە بارمۇ؟ ئۇنداق قىلما، ئويىنا، كۈل، تانسا ئۆگەن، قىزلار بىلەن تارىلاش.

ـ بىلىپ قوي، ھاياتىمنىڭ قىممىتى لەززەت ئىلىشتا. ئاھ، ياشلىقتىكى لەززەت كە نېمە يەتسۇن!

ـ گەپ قىل دەيمەن، جىم تۇرۇۋ ۋالىمايى...

ئۇ بۇلارغا نە قاپىقىنى تۇرمىدى، نە كۈلمىدى. ئۇنىڭ ۋىجدانى قاتتىق ئازابلاندى، چۈنكى ئۇلار ئۇنىڭ غۇرۇرىغا ئەمەس، بەلكى ئۆزلىرىنىڭمۇ غۇرۇرىغا ھاقارەت كەلتۈرمەكتە ئىدى. ئۇ بۇلارغا گەپ قىلمىشنىڭ ئارتۇقچە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ، گەپ قىلمايلا ياتاقتىن چىقىپ كەتتى. ياتاقتا تېتىقسىز كۈلكە كۆتۈرۈلدى.

خۇشاللىق بىلەن قايغۇ ئادەمنىڭ پىسخىكىسىدىكى قوشكېزەكلەر، دەرەخ لىڭشىمايمەن دېسىمۇ، شامال لىڭشىتىدۇ، ئادەملەر تىنچ، خۇشال- خۇرام ياشاشنى ئارزۇ قىلىدۇ، ئەمما قۇرتلىسمان ئادەملەر ھە دەپ كىشىلەرنىڭ كەيپىنى ئۇچۇرۇپ، باش ئاغرىقى تېپىپ بېرىدۇ. بۇ ئادەملەرنىڭ ئازابلىنىشىنىڭ بىر سەۋەبى. بۇنداق ئازاب كۆپەيگەنسېرى، ئۇ ئادەمدە جەمئىيەتكە سوغ كۆز بىلەن قارايدىغان ھالەتنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. نىجاتنىڭ تۇرمۇشىدا قۇرتلىسمان ئادەملەر ئۇچرىمىدى ئەمەس، ئۇچرىدى، لېكىن ئۇ بۇلارغا پىسخىنت قىلمىدى.

ئادەملەرنى توغرا چۈشىنىش كېرەك، ـ دەيدۇ ئۇ، ـ ئۇلارنىڭ خاراكتېرى، مىجەز خۇلقى، ھەۋىسى ئوخشىمايدۇ، جەمئىيەتنىڭ ئۆزى بىر كۆلگە ئوخشايدۇ، ئۇنىڭدا مۇخلارمۇ، زامبۇرۇغلارمۇ، پاقىمۇ، قۇرۇمۇ- چاقمۇ، بېلىقلارمۇ... ئىشقىلىپ ھەرخىل جانلىقلار ياشايدۇ، ھەرقايسىسى مۇشۇ شارائىتتا ئوخشىمىغان خاراكتېرىنى، ئالاھىدىلىكىنى يېتىلدۈرىدۇ. بەزىلەرنىڭ كىشىلەرگە مۇناسىۋەتلىرى ئۆزىنىڭ مۇئەييەن ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن، شۇڭا ئۇلاردىن ئاغرىنىش ھاجەتسىز.

ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ خىل مەسىلىلەرگە تۇتقان پوزىتسىيەسىنى يەنە مۇنداق يېغىنچاقلىدى:

«ئىومۇمەن، بىلىم ئېلىش يولىدا ئوقۇشتىن باشقا نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى مېنىڭ مەكتەپ ھاياتىمدىكى زىددىيەتلەرنىڭ ئاساس بولمىغان تەرەپى. مەن بۇ زىددىيەتلەرنى ئۆز روھىمغا ئارتۇقچە يۈك قىلىۋېلىشنى خالىمايمەن، بۇنداق ئىشلار ئۈچۈن ددىققەتنى بۆلۈش ھەقىقەتەن ئەپسۇسلىنارلىق. ئۇ ھېچقانداق بىر نەرسىنى ۋۇجۇدقا چىقىرالمايدۇ، بەلكى خاراكتېر جەھەتتىن ئادەمنى گۇمانخور، خودۇكسىرەيدىغان قىلىپ، باشقىلارنىڭ مەنىۋى قۇلىغا ئايلاندۇرۇپ قويىدۇ. نەتىجىدە ئۇ ئادەمگە غايەت زور روھىي بېسىم

ۋە ئازاب ئېلىپ كېلىدۇ. ھۆكۈمدار بۇنداق ئەھۋالنى قەتئىي بولمىغان ئەرسىلەرنى ئۇنىڭ تۆشۈكىدىن كىرگۈزۈپ ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن دالى كارېنگ① ئېيتقاندەك، «تەڭرىنىڭ بۇگۈنكى قەدىرلەشكە كېرەك، ھۆنداق قىلغاندىلا ئاندىن ئەتىگەن ئۈمىدۋارلىق بىلەن قارىغىلى ۋە گۈزەل ئىستىقبال يارىتقىلى بولىدۇ.

نىجات 1991- يىلى 6 - ئايدا شەرەپ بىلەن جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيەسىنىڭ رەسمىي ئەزالىقىغا قوبۇل قىلىنىدى ھەمدە دۆلەت بويىچە بىر تۈتاش ئېلىنىدىغان ئاسپىرانتلىق ئىمتىھانىغا قاتنىشىپ، شىنجاڭ «1- ئاۋغۇست» يېزا ئىگىلىك ئىنستىتۇتىنىڭ بىئو- خىمىيە پەنلىرى بويىچە ئاسپىرانتلىققا قوبۇل قىلىندى. مانا بۇ جاپالىق ئەمگەكنىڭ شېرىن مېۋىسى. مانا بۇ تىرىشچانلىقنىڭ قىممەتلىك روھ ئىگەنلىكىنىڭ دەلىلى. ئۇ بۇلار بىلەن مەغرۇرلىنىپ كەتمىدى. بەلكى بۇلار ئۇنىڭ ئۈچۈن كىشىلىك تۇرمۇشنىڭ باشلىنىشى بولدى.

«جاندىن كەچمىگىچە جانانغا يەتكىلى بولماس» دەيدۇ كونىلار. نىجات كەلگۈسى ئۈچۈن بۇگۈننى بەدەل بېرىش كېرەكلىكىنى چۈشىنىپ يەتتى.

بۇلارنى يېزىۋېتىپ، ئۆزۈمنى خۇددى مەھمۇت قەشقەرىنىڭ قوبۇلدا، يۈسۈپ خاس ھاجىنىڭ ھۇزۇرىدا بولغاندەك ھېس قىلدىم. خۇددى ئامانىنسا خېنىم 12 مۇقامنى ئۆزى ئورۇنداپ بېرىۋاتقاندەك ھاياجانلىق تۇيغۇغا چۆمۈلدۇم. مەن قەلەمنى قويۇپ سىرتقا چىقىپ كۆككە تىكىلدىم:

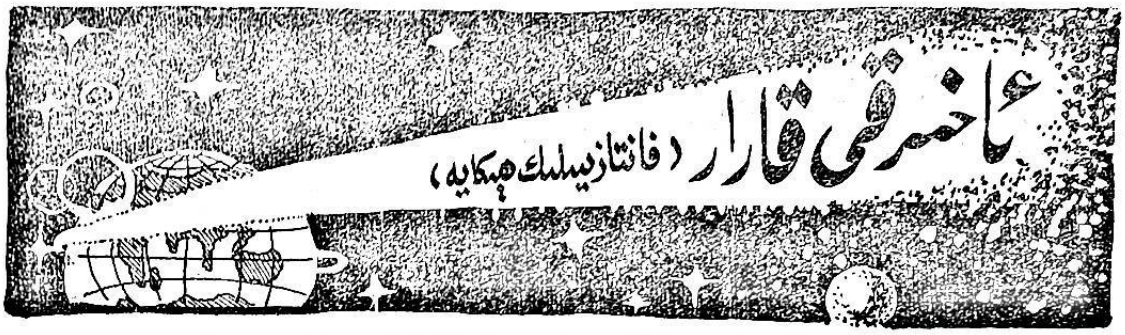
ـــئەي ئۇلۇغ ئاتا! ھەر قانداق دەبدەبىلىك قۇرۇق سۆزلەر ساڭا بولغان ۋاپادارلىقنىڭ، سېنى سۆيگەنلىكنىڭ ئىپادىسى ئەمەس. پەرزەنتلىرىڭگە ئۆزۈڭنىڭ ئۇلۇغلۇقىنى بىلدۇر! ئۇلار ئۆز - ئۆزىنى سۆيۈشنى، قەدىرلەشنى بىلسۇن. ئۇلارنىڭ ئۆز - ئۆزىنى سۆيۈشى سېنى سۆيگەنگەھېسابمۇ، شۇنداق ئەمەسمۇ ئاتا؟! ئۇلارغا كۈچ بەر، مۇھەببەت بەرسۇن، يۈكسەكلىك، بۈيۈكلۈكنى ئىنتىلىدىغان روھ ئاتا قىل! ئىگىلىغان، ئون ئىگىلىغان نىجاتلىرىڭنىڭ مەيدانغا كېلىشى ئۈچۈن دۇئا قىل!

كۆزۈمنى يۇمدۇم، ۋۇجۇدۇمنىڭ يېتەكلىرىدە تىترەۋاتقانلىقىنى، روھىيىتىمدە شېئىرىي تەپەككۇرنىڭ قانات لىنىپ، پەرۋاز قىلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم:

ياشلىق-ياشلىق سەن بىز ئۈچۈن قىممەتلىك،
بار قىممىتىڭ پەقەت ئىجاد - مېھنەتتە.
ياشاش كېرەك، ھارماي-تالماي تىرىشىپ،
تۆھپە قوشۇش ئۈچۈن ۋەتەن، مىللەتكە!

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

① دالى كارېنگ ــ ئامېرىكا چوڭلار ماڭارىپىنىڭ ئاساسچىسى. ۋىسكونسىن تەبىئىتىدىكى ئاز تۇتۇچىلىقلار ۋە ئاجىزلىقلار» ناتارلىق كەسىرلەرنىڭ ئاپتورى.

سۇلتان ھاشىم

يىگىت ئىھكىرىدى، بۇ ئۇنىڭ ئاغرىپ يېتىپ قالغان ئۇچ - تۆت كۈندىن بېرى ئۆزىنىڭ ھايات ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرىپ چىقارغان ئاۋازى ئىدى. كارىۋاتنىڭ باش تەرىپىگە يانداپ قويۇلغان ئورۇندۇقتا مۈگدەپ ئولتۇرغان قىز ئۇيقۇسىزلىقتىن قىزارغان كۆزلىرىنى لاپ-پىدە ئاچتى. ئۇزۇنغا سوزۇلغان روھىي ئازاب ۋە جىسمانىي ھارغىنلىق كۈچىنى كۆرسەتتى. قىز ئۆزىنىڭ قەيەردە، نېمە ئىش بىلەن ئولتۇرغانلىقىنى ئەسلەشكە ئۇرۇنۇپ، ئۇدۇل تامغا تارتىلغان گۈللۈك گىلەمگە ئىككى سېكۇنتچە قادىلىپ قالدى، كېيىن ئاپئاق قوللىرى بىلەن يۈزىنى سىيلاپ، كۆزلىرىنى ئۇۋۇلىدى. ئېڭ-راشنىڭ كارىۋات تەرەپتىن گەلگەنلىكىنى سەزگەن قىزنىڭ قاشتېشىدەك سۈزۈك، ئەمما سارغىيىپ قالغان سولغۇن چىرايىنى شادلىقتىن پەيدا بولغان بىر نۇر يورۇتۇپ ئۆتتى. قىز ئورنىدىن ئىتتىك تۇرۇپ كارىۋاتنىڭ لەۋىگە كېلىپ ئولتۇردى-دە، ھال رەڭ كۆڭلىكى چىپپىدە كەلگەن نازۇك بېلىنى يېرىم تولغاپ، يىگىتكە ئېڭىشتى. يىگىت يەنە بۇرۇنقىغا ئوخشاشلا بىلىنەر-بىلىنمەس نەپەس ئېلىپ ياتاتتى. قىز ئۇنىڭغا يۈزىنى يېقىنلاشتۇر-دى، يۈزىنى سۈسقىنا سىيپاپ ئۆتكەن ئىسسىق نەپەس ئۇنىڭ روھىغا بىرئاز تېتىكلىك بەخش ئەتتى. قىز، ئۇ ياشايدۇ دەپ پىچىرلىدى. شۇئان ئۇنىڭ چولپان كۆزلىرى ياشقا تولدى، كۆز چاناق لىرىدا لىغىرلاپ تۇرغان ياش قويۇق كىر-پىكلەرنىڭ ئارىسىدىن سىرغىپ، يىگىتنىڭ يۈزىگە تامچىلىدى. رېئاللىق رەھىمسىز ئىدى. كۆز ياشلار يىگىتكە تەسىر كۆر-سەتەلمىدى، ئەكسىچە ئۇنىڭ ئاجىز ئېڭى-راشلىرىمۇ توختاپ قالدى. بۇنىڭدىن چۆچۈپ كەتكەن قىز ۋەھىمە ئىچىدە گەۋدىسىنى كۆتۈرۈپ، يىگىتنىڭ چىرايىغا تىكىلىپ قاراپ قالدى.

ئۇ كېلىمشەكەن يىگىت ئىدى. سەۋە-بى ئېنىق بولمىغان كېسەل ئۇنىڭ مىدىرلىغۇدەك ھالىنى قويمىغان بولسىمۇ، لېكىن يىگىتنىڭ چىرايىدا ئېغىر كېسەل تارتقان ئادەملەردە بولىدىغان تاتىراڭغۇلۇق كۆرۈنمەيتتى. ساقال - بۇرۇتىمۇ ھېلىلا قىرىلغاندەك پاكىز بولۇپ، يۈزىدىن كەتمىگەن قىزىللىق ئىچىدە كۆكىرىپ تۇراتتى. قىزنىڭ مۇشۇ بىرنەچچە كۈن ئىچىدە چەككەن قايغۇ - ھەسرەتلىرى تۈپەيلىدىن ئاجىزلىشىپ كەتكەن تۈيغۇسى تۈيۈقسىز ئەسلىگە كەلگەندەك بولدى.

قولىنى ئەختيارسىز سوزۇپ، تىرناقلىرى قىزىل بويالغان بارماقلىرىنى يىگىتنىڭ يۈزىگە تەگكۈزدى، بارماقلىرىغا يىمرىلىپ ساقال ئۇرۇلمىدى، بۇ جەلپكار يۈز ھېلىمۇ سىلىقلىق ۋە پارقىراقلىقىنى يوقاتمىغانىدى. ئەجەبا، تۆت كۈندىن بېرى ئۇستىرا تەگمىگەن ساقال ـ بۇرۇت يېڭىلا قىرىلغاندەك تۇرسا ـ ھە! قىزنىڭ كۆڭلىدىن چۈشەندۇرگىلى بولمايدىغان غۇۋا بىر ئەجەبلىنىش سايە تاشلاپ ئۆتكەندەك بولدى. ئاھ، مەن نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىم، نەدىن كەلدى بۇ خىيال، ئاغرىقىنىڭ تەسىرىدىن ساقلى ئۆسمىسە ئۆسمىگەندۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ بىمەنە خىيالىغا بېرىلىپ كەتكىنىگە خىجالەت بولغاندەك كۆزلىرىنى چىڭكىدە يۇمۇپ يەنە ئاچتى، ئەمدى ئۇنىڭ ھەسرەتلىك چىرايىدا كۆيۈنۈش، ئۇمىد ۋە يالقۇنجىغان مۇھەببەت ئەكسىنى تاپتى. قىز پۈتۈن ئىشتىياقى بىلەن ئۇنىڭ يۈزىنى سىيلايتتى، ياستۇقتا كۆپۈپ قالغان قارا، قويۇق چاچلىرىنى بارماقلىرى بىلەن تارايتتى، ۋۇجۇدىغا ئېھتىياتچانلىق بىلەن بىر سىزىمنىڭ تەسىرىدىن لەززەت ئالاتتى. يالقۇنلۇق مۇھەببەتنىڭ ئەستىن چىقماس ئاجايىپ كۆرۈنۈشلىرى كۆز ئالدىدىن ئۆتەتتى.

* * *

ئۇ، چەت مەملىكەتلەردە ساياھەتتە بولۇپ قايتىپ كەلگەن ھاممىسىنىڭ قىزىق پاراڭلىرىنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ قالدى. سائەت كېچە ئونبىرىدىن ئاشقانىدى. ئۇ ھاممىسىنىڭ گەپ بولۇپ كەتتى، قونۇپ قال، دېگىنىگە قارىماي ئالدىراپ خوشلاشتى. ئۇچ يىلدىن بېرى ئېغىر رېمالىتىزم كېسىلى تۈپەيلىدىن مېڭىشتىن قالغان ئاپىسىغا دورا ئىچۈرۈش، ئەتمگەنلىك ناشتىسىنى تەييارلاش، ئاندىن خىزمەتكە كېچىكمەستىن بېرىش كېرەك ئىدى. ئۇ ئولتۇرغان كىرا ماشىنىسى ئادەم شالاڭلاپ قالغان شەھەر كوچىلىرىدا غۇيۇلداپ كېتىۋاتاتتى، مۇشۇنداق سۈرئەتتە ماڭسا ئۆيىگە يەنە بەش ـ ئالتە مىنۇت تىن كېيىن يېتىپ باراتتى. ماشىنىنىڭ سۈرئىتى بىردىنلا ئاستىلىدى ۋە چوڭ يولغا ئۆتۈشىدىغان تار كوچىنىڭ ئاغزىغا يېقىن قاراڭغۇ جايدا توختىدى.

ـــ كەچۈرىسىز خېنىم، ـــ دېدى شوپۇر، ـــ ماي تۈگەپ قالغانىدەك قىلىدۇ، چۈشۈپ قاراپ باقاي.

قىز باشقا بىر كىرا ماشىنىسى توسۇماقچى بولۇپ ماشىنىدىن چۈشتى، قېرىشقانىدەك يولدىن بىرمۇ كىرا ماشىنىسى ئۆتمەيتتى.

ـــ سىز مېڭىپ تۇرۇڭ، ماشىنا ئۇچراپ قالسا چىقىۋالارسىز، بولمىسا ئۆزۈم بىر ئامالىنى قىلىپ ئارقىڭىزدىن يېتىشىپ ئېلىۋالىمەن، ـــ دېدى شوپۇر ماشىنىنى قاراشتۇرۇۋاتىپ.

قىز ئەنسىزچىلىكتە قالغانىدى، ئاپامغا تېلېفون بېرىۋېتىپ ئەتە سەھەردە قايتسامۇ بولغانىكەن، دەپ ئويلىدى ئۇ. قىز تار كوچىنىڭ ئاغزىدىن ئەمدىلا ئۆتۈشىگە ئالدىدىكى قاراڭغۇلۇقتىن ئىككى قارا گەۋدە سۈغۇرۇلۇپ كېلىشكە باشلىدى. قىزنىڭ يۈرىكى قارتىتىدە قىلىدە، پۇتلىرى ئېغىرلىشىپ يەرگە چاپلىشىپ قالغاندەك توختاپ قالدى. ئۇ ۋاقىراشقىمۇ

ئۇلىغۇرمىدى. يەرىنىڭ بىر قول ئېگىمىكىدىن قايرىپ تۇتۇپ، يۇزىگە چىراغ يورۇقىنى چۈشۈردى، ئاندىن «بۇگۈن بىر كارغا كەپسەن ـ ده، جاپپار، يارايدۇ» دېگەن ئاۋاز بىلەن تەڭ يۇزىگە تەگكەن شاپىلاقتىن كۆزىدىن ئوت چاقناپ كەينىگە سەنتۈرۈلدى. ئۇ ئىككىنچى بىرىنىڭ قۇچىقىغا چۈشۈپ قالدى، ئۇمۇ يۇزىگە چىراغ يېقىپ «مەن تېخى مۇندىقىنى كۆرۈپ باقمىغان ئىكەنمەن» دېدى ـ ده، بىر شاپىلاق سېلىپ ئىتتىرىۋەتتى. ماشىنا دەپ ۋارقىرىدى ئۇلاردىن بىرى. قىز هوشىدىن كېتىۋاتقان ۋە قاتتىق ئىتتىرىشتىن كەينىگە سەنتۈرۈلۈپ يىقىلىپ ۋاتقان پەيتتە بايا ئۆزى چۈشكەن كىرا ماشىنىسىنىڭ يېقىنلىشىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى. قىز كېچىلىرى يول توسۇپ بۇلاڭچىلىق قىلىدىغان، قىزلارنى ئېلىپ قاچىدىغان قورقۇنچلۇق ۋەقەلەرنى ئاڭلىغان بولسىمۇ ئىشەنمەيتتى. ئۇ هازىر ئۆزىنىڭ ئەنە شۇنداق «قاپقان» غا چۈشۈپ قالغانلىقىنى بىلىپ، يىقىلغان يېرىدە تۇرغۇلىنىپ يېتىپ قالدى.

ئەهۋال بىردىنلا ئۆزگىرىپ كەتتى. قىز هېچنېمىنى ئاڭقىرالمىسىمۇ قارىسا قۇرس قىلغان ئاۋاز ۋە ئىنچىقلاشلاردىن ئەتراپىدا قاتتىق ئېلىشىش بولۇۋاتقانلىقىنى پەملىدى. ئۇ سوغۇق يەردىن بېشىنى كۆتۈرۈپ، بىر قولى بىلەن يەرگە تايانغىنىچە ئەتراپىغا ئەلەڭ ـ سەلەڭ قارىدى. بىرى يېنىغىلا گۈپ قىلىپ يىقىلىپ قىمىرلىمىدى. قىز ۋارقىراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئىمسىق بىر قول ئۇنىڭ يالىڭاچ بىلىكىدىن تۇتۇپ «مەن بىلەن مېڭىڭ» ،دېگەندەك تارتتى. قورقۇپ كەتكەن قىز سىلىققىنا تارتىشتىن بىر ياخشىلىقنى سېزىپ ئۆنگىگا بويسۇنۇپ ماڭدى. ماشىنىغا كىرىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن، شوپۇرنىڭ ئورنىدا باشقا بىرئادەمنىڭ ئولتۇرغانلىقىنى كۆردى. قىز ئۇنىڭ ماشىنىنى ئوت ئالدۇرۇۋېتىپ سورىغان سوئالىغا جاۋاب بېرىپ جىم بولدى. ناتونۇش ئادەم قىزنىڭ ئادرېسىنى سورىغان ئىدى. قىز ماشىنىدىن چۈشۈشكە تەمشىلىۋاتقاندا ئۇنىڭدىن ئىككىنچى قېتىم ئاۋاز چىقتى. ئۇ بۇ قېتىم قىزنىڭ ئىسمىنى سورىغانىدى.

ـــ دىلارا، ـــ دېدى قىز.

ـــ دىلارا، ـــ ئۇ بۇ ئىسمىنى ئېسىده ساقلاپ قالماقچى بولغاندەك قىزنىڭ چىرايىغىمۇ قاراپ قويماستىن تەكرارلىدى، ـــ دىلارا، دىل ۋە ئارام، دىلئارام، چىرايلىق، مەنىلىك ئىسىم ئىكەن.

دىلارا ئۇنىڭغا رەهمەت ئېيتتى ۋە يىگىتتىن سۆز كۈتكەنىدەك بىرنەچچە سېكۇنت ئېگىلىپ قاراپ تۇردى. يىگىت ئۇنىڭ چىقاندەك يۈرۈپ كەتتى.

دىلارا بىر كۈنلۈك خىزمەتنى تېخى تارقىلىپ كەتمىگەن هودۇقۇش، چۆچۈش ئىچىده ئۆتكۈزدى. هايات قالغانلىقىغا ئېپىتىنىڭ بۇلغانمىغانلىقىغا ئەچ ـ ئىچىدىن خۇشاللىناتتى، يىگىتنىڭ ئىسمىنى، ئادرېسىنى سورىۋالمىغانلىقىغا ئۆكۈنەتتى.

ئۇ ئۆيىگە كىرىپلا ئاپىسىنىڭ تامىقاق ئېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، تۇرغان جايىدا قوزۇقتەك قېتىپ قالدى. نېمە كارامەت بۇ! يۆلەپ تۇرمىغىچە ماڭسالمايدىغان ئاپىسى پۈتى ئەزەلدىن ئاغرىپ باقمىغاندەك مېڭىپ يۈرسە، بۇنى ئاز دەپ تامىق

ئېتىپ تۇرسا.

ـ جېنىم بالام، مېهماننىڭ كارامىتى بۇ، ـ دېدى ئاپىسى خۇشاللىقتىن كۆزىگە كەلگەن ياشىنى سۈرتـۈۋېتىپ ۋە مېهمانخانىنى شەرەتلىدى، ـ ئۆيدە مېهمان بار، سېنى كۆتۈپ ئولتۇرىدۇ.

ئاپىسىنىڭ بىر كۈن ئىچىدىلا ساقىيىپ قالغانلىقىدىن. تەسۈرلىگۈسىز ھەيران قالغان دىلارا ئۆيدە مېهمان بارلىقىنى ئاڭلاپ، نېمىشقىدۇر قىزىرىپ كەتتى.

دېۋاندا ئالبوم كۆرۈپ ئولتۇرغان يىگىت ئورنىدىن تۇردى.

ـ كەچۈرىسىز، ـ دېدى زىيالىيلارغا خاس رەتلىك كەينىگەن بۇ يىگىت قولىدىكى ئالبومنى ئۈستەلگە قويۇۋېتىپ، ـ سىزنى يوقلىماي ئۆتۈپ كېتىشكە كۆڭلۈم ئۇنىمىدى. چۈنكى ئاخشام ناھايىتىمۇ قورقۇپ كەتكەنىدىڭىز.

ـ سىز ئىكەنسىز ـ دە؟! ـ دىلارانىڭ چوڭ ئېچىلغان كۆزلىرى ئۇنىڭدا پەيدا بولغان ھەيرانلىقنى يوشۇرالمىدى. بوي ـ تۇرقى ئېگىزرەك، زىلۋا كەلگەن بۇ يىگىتنىڭ ئۈچ ئادەم بىلەن ئېلىشىپ ئۇلارنى يەرگە ياتقۇزۇپ قويغانلىقىغا ئۇنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى، ـ ئاخشام، ـ دېدى قىز ئالدىراپ، ـ ئادرېسىڭىزنى سورىۋالماپتىمەن. بولمىسا تېلېفون بەرگەن بولاتتىم. كېچىچە كۆزۈمگە ئۇيقۇ كەلمىدى. ئۇلار...

ـ ئۇلارغا ھېچ ئىش بولغىنى يوق، مەن بارغىچە ھوشىغا كېلىپ ئولتۇرۇشقانىكەن، ماشىنىغا ئولتۇرۇپ كېتىشتى.

تونۇشۇش ئەنە شۇنداق باشلاندى. پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ ئاتوم فىزىكىسى تەتقىقات ئىشخانىسىدا ئىشلەيدىغان بۇ يىگىتنىڭ ئىسمىمى ئېكرام ئىدى.

ئۇچرىشىش قويۇقلاشقانسېرى ئۆزىنىڭ كېلىشكەن قەددى ـ قامىتى ۋە ياسالمىلىقى يوق غۇرۇرى بىلەن كۆپلىگەن يىگىتلەرنىڭ كۆزىدىن ئوت چاقناتقان، ئۇلارنىڭ يۈرەكنى ئېرىتكۈدەك ۋەدىلىرى ھەم خۇشامەتلىرىگە ئۆزىگە ياراشقان تەكەببۇرلۇق بىلەن مېيقىدا كۈلۈپ قويۇپ، تېخى بىرسىگە كۆڭۈل توختاتمىغان دىلارا ئۆزىنىڭ بۇ يىگىتنى ياخشى كۆرۈپ قالغانلىقىنى سەزگەن دەسلەپكى مۇنۇتلاردا خۇددى ئىچىدە چاقماق چېقىلغاندەك، ئۇنىڭدىن تارقالغان زەرەتلەر بەدىنىدىكى ھەربىر ھۈجەيرىنى ئويغىتىپ ۋۇجۇدىنى سارايسىمىگە سالغاندەك، شۇ كېچىنى كىرپىك قاقماي ئۆتكۈزدى. دىلارا قىزلارىدا بولىدىغان ئىنچىكە كۆزىتىش ئارقىلىق ئۇنى ئۆز ئەتراپىدا سايمەندەك ئەگىشىپ يۈرىدىغان يىگىتلەرگە سېلىشتۇراتتى. مەيلى قانداقلا بولسۇن، ئېكرام ئۇنىڭ نەزىرىدە ئۇستۇنلۈككە ئىگە بولاتتى. زېھرەك قىزلار ئادەتتە ياخشى كۆرگەن يىگىتنىڭ بىرەر پېشكەللىك ئالدىدا قولتۇقلاپ كېتىۋاتقان يارىنى قوغداپ قالالايدىغان جاسارىتى بولۇشىنى خالايدۇ. ئېكرام بۇ جەھەتتە ئەڭ دەسلەپتىلا ئۇنىڭ سىناق ئۆتكىلىدىن ئۆتۈپ بولغان، شۇ چاغدا ئۇ دىلارانى سۆيگەن قىزى سۈپىتىدە ئەمەس، بەلكى ناتونۇش بىر قىز سۈپىتىدە خارلىنىشتىن ساقلاپ قالغان ۋە بۇ تەرىپى بىلەن ئۇنىڭغا تېخىمۇ ياققانىدى.

دىلارا بىلىندۇرمەي ئۇنىڭ خىزمىتىنى سۈرۈشتۈرۈپ كۆردى. ئاڭلىغانلىرى ئۇنى ئۆزى ئويلىغاندىنمۇ ئارتۇق ھۆشال

قىلمۇەتتى. ئېكرام ئىككى ئاي ئىسلگىرى يېڭى بىر ئېلېمېنتنى بايقىغانلىقى ھەقـ قىددىكى كۆز قاراشلىرىنى ئوتتۇرىغا قويـ غان. ئۇنىڭ بۇ قارىشى تەتقىقات ئىشخا ـ نىسىدىكى ئالىم، پروفېسسورلارنى تاڭ قالدۇرغان. ئەگەر بۇ يېڭى بايقالغان ئېلېمېنت ئۇستىددىكى سىناق ـ تەجرىبـ لەر ئوڭۇشلۇق بولسىلا، بۇ نەتىجە دۇنيا ـ ۋى خاراكتېرلىك تۆھپە ھېسابلىنىددىكەن. ئۇ چاغدا ئېكرامۇ يىگىرمە سەككىز ياشلىق ياش پروفېسسورلاردىن بولۇپ قالىددىكەن.

دىلارا ئۇچۇن مۇشۇنداق جەسۇرلۇق بىلەن تالانتىنىڭ ئۆزى يېتەرلىك ئىدى. لېكىن ئېكرام ئۆزىنىڭ باشقا ئالاھىددە ئىكلىرى بىلەنمۇ دىلىارانى ئۆزىگە قاتتىق ھەلىپ قىلمۇالغانىدى. ئۇ ھەر دائىم رىشىملىق كىيىنىپ پاكىز يۈرەتتى، ۋاقىتـ قا ئالاھىدە دىققەت قىلاتتى، يالغان گەپ قىلمايتتى، ئولتۇرۇشلاردا ئۆزىنى تېتىك، خۇش چاقچاق تۇتاتتى، ھاراقنى كۆپ ئىچمەيتتى، ئۇنىڭ ئېيتقان ناخشـ لىرى جۇشقۇن، ئاھاڭدارلىقى بىلەن ئاڭـ لىنغۇچىلارنىڭ قەلبىنى تىترىتەتتى. بەزىـ دە ئېسىل نەرسىنىمۇ بىرەر نۇقسانى بولۇپ قالغىنىغا ئوخشاش، ئېكرامنىڭ كىشىنىڭ ئۇچىيى ئۆزۈلۈپ كەتكۈدەك قىـ زىق پاراڭلارغىمۇ كۆلكە ئىپادىسى كۆرۈنـ مەي پارقىراپ تۇرىددىغان قوڭۇر كۆزلىرى دىلارانىڭ ئوتتەك يالقۇنجاپ تۇرىددىغان كۆڭلىنى ئەش قىلىپ قويياتتى. مۇنداق چاغلاردا دىلارا ئۇنىڭ كۆز قۇيرۇقىنىڭ تەتراپىددىكى زوردىغا پۈرۈشۈۋاتقان تېرىـ سىگە، ئۇمچەيگەندەك كۆرۈنىددىغان چىراـ يىغا قارىماسلىققا تىرىشاتتى. كۆڭلىددىن توۋا، كۆلۈشنى بىلمەيددىغاندەكلا ئولتۇرـ غىنىنى، دېگەن بىر ئوي غەل ـ پال ئۆتۈپ كېتەتتى. لېكىن بۇ نۇقسان ئاي يۈزىددـ كى داغلار ئۇنىڭ گۈزەللىكىگە تەسىر كۆرسىتەلمىگىنىگە ئوخشاش، ئۇنىڭ قەلـ بىگە مەھكەم ئورۇنلاشقان ئېكرامنىڭ سىمىياسىنى غۇۋالاشتۇرالمايتتى.

بىر قېتىم ئۇلار كونسېرت كۆرۈپ تىياتىرخانىددىن ئەمدىلا چىقىشقا يىراقـ تىن كېچە قاراڭغۇلۇقىغا بۆسۈپ كىرگەن ئوت شولىسىنى، ئوت يورۇقى ئوسىتىده قارا بۇلۇتتەك تۇتۇلۇپ تۇرغان ئىسـ تۇتەكنى كۆرۈپ، باشقىلارغا ئوخشاش ئەنسىزلىك بىلەن جايىمدا تۇرۇپ قېلىشتى. ئوت كېتىپتۇ، دېدى ئېكرام ۋە ئۇنىڭ قولىددىن مەھكەم تۇتقىنىچە يۈگۈرۈپ ماڭـ دى. ئۇلار يېتىپ كەلگەندە ئوت كەتكەن ئالتە قەۋەتلىك ئائىلىلىكلەر بىناسىنىڭ ئەتراپى ئادەم دېڭىزىغا ئايلانغانىدى. شىددەت بىلەن كۆيۈۋاتقان ئوت بىنانىڭ ھەممە قەۋەتلىرىگە ياماشقان بولۇپ، دېرىـ زىلەردىن كۆرۈنگەن ئوت شولىسى چۆـ چەكلەردىكى يالماۋۇزنىڭ قان تولغان قىزىل كۆزىددەك سۈرلۈك ئىدى. قارىماقـ قا بۇ يالماۋۇز بىنانى كۆلگە ئايلاندۇرۇپ يۇتۇۋەتمىگىچە توختايدىغاندەك ئەمەس ئىدى. ياش بىر ئايال چۈۋۈلغان چاچلىرـ نى قاماللاپ، كىشىلەر توپىنىڭ ئالدىدا ئېلىشىپ قالغاندەك ئۇياق ـ بۇياققا يۈگۈـ رەيتتى، ۋارقىرايتتى، لېكىن ئەتراپنى بىر ئالغان قىيا ـ چىيا ئىچىدە ئۇنىڭ ئاۋازى ئېنىق ئاڭلانمايىتتى. بۇ ئاۋازنى ئېكرام ئاڭلىدى. ئۇ دىلارانىڭ قولىنى قويۇپ بېرىپ، توپنىڭ ئالدىغا ئۆتتى. ئۇ ھېلىقى ئايالنىڭ يېنىدا بەش ـ ئالتە

سېكۈنتلا تۇردى، ئاندىن ئالدىغا قاراپ ئېتىلدى. ئۇنى توسۇش ئۈچۈن، ئۈچ ـ تۆت ناسوستىن ئېتىلىپ چىقىقان يۇقىرى بېسىملىق سۇمۇ ئۇنى كەينىگە چېكىنىدۈرەلمىدى. ئېكرام ئىشكتىن سىرتقا سوزۇلۇپ چىقىۋاتقان ئوت تىللىرى ئىچىگە كىرىپ كەتتى. بارلىق ناسوسلار ئىشك ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىغا سۇ چېچىشقا باشلىدى.

دىلارا ھوشىدىن كەتمەسلىك ئۈچۈن بايىقى ئايالغا ئوخشاش چېچىنى چاڭگاللاپ، كۆزلىرىنى يۇمۇۋالدى. ئۇنىڭغا يەر پىرقىراۋاتقاندەك، بىنا ئۆرۈلۈپ، يەر ـ جاھان تىترەۋاتقاندەك بىلىنەتتى. ئوت ئۆچۈرگۈچىلەرمۇ كىرىشكە جۈرئەت قىلالمايۋاتقان ئوت قاينىمى ئىچىگە كىرىش ـ كۆيۈپ كۈل بولۇشتىن دېرەك بېرەتتى. ئۇ يەردىن تىرىك چىقىقان ھالەتتىمۇ بىرىنچى دەرىجىلىك كۆيۈك بىلەن ئۆمۈرۋايەت ناكا بولۇپ قېلىشى تۇرغان گەپ ئىدى. دىلارا ھوشىدىن كېتمۇاتقانلىقىنى سېزىپ، لەۋلىرىنى قاتتىق چىشلىدى. شۇ چاغدا بىردىنلا كۆتۈرۈلگەن ئادەم شاۋقۇنى ئۇنىڭ سېزىمىنى يوقىتمۇاتقان نېرۋىلىرىنى سەگىتكەندەك بولدى. ئۇ ئېغىرلىشىپ كەتكەن بېشىنى ئاخىرقى كۈچىنى سەرپ قىلىپ زورىغا كۆتۈرۈپ، ۋۇجۇدىغا باشقىدىن جان كىرگەندەك ئالدىغا ئىنتىلدى. ئۇ كۆزلىرىگە ئىشەنمەيتتى. ئېكرام گۈللۈك كۆك ئەدىيالغا ئورالغان بىر بۇۋاقنى كۆتۈرگىنىچە يۈگۈرۈپ كېلىۋاتاتتى، خۇشالىلىقىدىن ئالامان گۈرۈلدەيتتى.

ئېكرام ئۆزىنى ئورىۋالغان مۇخبىرلارنىڭ تۈرلۈك سوئاللىرىغا «مەن پەقەت بىر بۇۋاقنىڭ بىنادا قالغانلىقىنىلا بىلىدىم، باشقىسىنى ئويلاشقا چولام تەگمىدى» دەپلا جاۋاب قايتۇراتتى. ئەتىسى بۇ چوڭ شەھەردە چىقىدىغان بارلىق گېزىتلەرنىڭ بىرىنچى بېتىگە ئوتتا كۆيمەس قارام، قەھرىمان يىگىتنىڭ رەسىمى بېسىلىپ، ئۇنىڭغا مەدھىيىلەر يېغىپ كەتتى.

پەقەت شۇ چاغدىلا بۇ يىگىتنىڭ كۈلۈشىنى بىلمەيدىغان كۆزلىرىدىن بۇرۇنلا سەل ھەيران بولغان دىلارا بۇگۈن ئوت ئىچىدىن ئۇنىڭ بىر تال كىرپىكىمۇ كۆيمەي خۇددى تىياتىرخانىغا كىرىپ چىققان ئادەمدەك ساق ـ سالامەت يېنىپ چىققانلىقىغا ئىككىنچى قېتىم ئەجەبلەندى. خىيال بىلەن ئۇنىڭ كېچىچە ئۈيقۇسى كەلمىدى، ئويلىغانسېرى خىيالى چىگىشلىشىپ كېتەتتى. چۈنكى دوزاخ ئىچىدە قالغان بۇۋاقمۇ زاكىسىغا ئوراقلىق پېتى ئانىسىنىڭ قۇچىقىدا ياتقاندەك تاتلىقىنە ئۇخلاۋاتاتتى. خوش، بۇنىڭغا نېمە دېيىش كېرەك؟ كۆرسەتمىگەن دوختۇر قالمىغان، ھېچقانداق دورا كار قىلماي ئاخىرى مېڭىشتىنمۇ قالغان ئانىسىنىڭ قاچانكى ئېكرام شۇ ئۆيدە پەيدا بولغاندىن باشلاپ ساقلىپ قالغانلىقى، ھازىر ياشرىپ تېتىكلىشىپ قېلىۋاتقانلىقى تېخىمۇ ھەيران قالارلىق ئىش ئىدى. دىلارا ئۇنىڭدىن بۇ ئىشلارنى سورىۋىدى، ئېكرام مۇرىسىنى قىسىپ قويدى. بۇۋاق ۋەقەسىگە چاقچاق ئارىلاش بەلكىم مېنىڭ ئوتتا كۆيمەيدىغان كارامىتىم باردۇر، دېگەن بولسا، ئاپىسىنىڭ ساقلىپ قالغانلىقىغا دوختۇرلارنىڭ ھەممىلا كېسەلنى ساقايتىپ كېتىشى ناتايىن، مېنىڭمۇ دوختۇرلۇقتىن ئانچە ـ

مۇنچه خەۋىردىم بار، دەپ مۇجمەل جاۋاب بەردى. دىلارا كوچىلاپ سوردىمدى. ئۇنىڭ ئۆزىدىمۇ ئاجايىپ خىسلەتلىك بىر يىگىتكە ئۇچراپ قالغانلىقىغا ئىشىنىپ قالغانىدى.

بىرلا نەرسە ئۇنى بىئارام قىلاتتى. ئەنە شۇنداق يىگىت ئالتە ئايدىن بېرى دىلارا زاردىپ كۆتۈۋاتقان سىرنى ياخشى كۆرىمەن دېگەن مۇقەددەس سۆزنى ئاغزىدىن چىقارماي كېلىۋاتتى، دىلارا تاقەتسىزلىنەتتى، ئازابلىناتتى، بەزىدە ئۇيقۇسى قېچىپ كېچىچە يىغلاپ چىقاتتى. تاڭ يورۇشى بىلەنلا ئۇنىڭدا يېڭى بىر ئۈمىد پەيدا بولاتتى - دە، شۇنىڭ كۈچى بىلەن ئېكرامدىن كېلىدىغان تېلېفونىنى كۈتەتتى، ئۇنىڭ ئۇچرىشىش توغرىسىدىكى تەكلىپىگە خۇشاللىق بىلەن رازىلىق بىلدۈرەتتى. ئۇلار ئۇچرىشاتتى، لېكىن دىلارا ئۆزى تەشنا بولغان سۆزىنى ئاڭلىيالمايتتى.

دىلارا بۇ سۆزنىڭ ھامان بىر كۈنى ئېيتىلىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى. ئېكرام ئۆيدە ئۇچراشقان چاغلاردا ئۇنىڭغا ساۋۇقتەپ قاراپ ئولتۇرۇپ كېتەتتى. ئولتۇرۇشلاردا، كوچىدا كېتىۋاتقان چاغلاردىمۇ پۇرسەت تېپىپ ئۇنىڭغا تەكىلىپ قارىۋالاتتى. دىلارا ئۇنىڭ بىرەر قىزغا قادىلىپ قاراپ قالغانلىقىنى بايقىمىدى. دېمەك، ئۇ دىلارانى ياخشى كۆرىدۇ، ئۇ دىلاراغا مەنسۇپ. ئېھتىمال، ئۇنىڭ بۇ سۆزنى تېخىچە دېمەيۋاتقانلىقىدا ئويلىغان بىر يېرى بارىدۇر...

* *

كارىۋاتنىڭ يېنىككىنە تەۋرىنىشى دىلارانىڭ خىيالىنى يېرىپ ئۆزدى. ئۇ ئېكرامنىڭ قىمىرلىغانلىقىنى سەزدى. بۇ ھال ئۇنى خېلىلا خۇشال قىلغان بولسىمۇ، لېكىن بۇ خۇشاللىق چاقماق تېزلىكىدە يەنە غايىب بولدى. ئۇ چارچىغان، ھالسىزلانغانىدى، ئۇنىڭدىكى چىدام، سەۋرىمۇ چېكىگە يەتكەنىدى. دىلارا كۈتۈلمىگەندە كارىۋاتتىن ئاجراپ ئۆرە بولدى، ئاندىن چوڭ بىلىكىدىكى ئوچۇق تۇرغان ئاپئاق قوللىرىنى ئىككى ياقىغا كېرىدىگىنىچە يۇقىرى كۆتۈرۈپ، بېشىنى ئارقىسىغا تاشلاپ تورۇسقا تىكىلدى. ئاھ خۇدا،— دېدى ئۇ تىترەكلىگەن ئاۋازدا ناله قىلىپ،— سەندىن بىر قېتىم، پەقەت بىرلا قېتىم تىلەيمەن، ئاجىز بەندەڭنىڭ زارىغا قۇلاق سال. ئۇنى قۇتقۇز، ئۇنىڭغا ھاياتلىق بەر! ئۇنىڭ ئارتۇق گەپ قىلىشقا مادارى يەتمىدى، ماغدۇرسىزلىنىپ ئۆزىنى يىگىتنىڭ ئۇستىگە تاشلىدى. يىگىتنىڭ سوۋۇشقا باشلىغان، لېكىن قىزىقى تېخى يوقىلىپ كەتمىگەن يۈزىگە يۈزىنى يېقىپ، ئىچ - ئىچىدىن بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى.

— دىلارا...

قىز چۆچۈپ بىردىنلا يىگىتىنى توختاتتى.

— دىلارا.

بۇ ئۇ ئاڭلاشقا ئىنتىزار بولغان ئاۋاز ئىدى. ئاھ، ئۇنىڭ نالىسى شەپقەتلىك تەڭرىگە يەتكەن، تەلىپى قوبۇل قىلىنغان ئوخشىمامدۇ.

دىلارا كۆز يېشىنى كۆرسەتمەسلىك ئۈچۈن بارماق ئۇچى بىلەن يېشىنى سۈرتۈۋەتتى، گەۋدىسىنى كۆتۈرۈپ ئولتۇردى. ئېكرام كۆزلىرىنى بىردىنلا چوڭ ئاچتى، بۇ كۆزلەر يەنىلا ھەرقاچانقىدەك

سوغۇق ھەم ئىپادىسىز ئىدى.

ئېكرام بېشىنى كۆتۈرۈپ ئولتۇرماقچى بولغاندەك ھەرىكەت قىلدى. چەكسىز سۆيۈنۈپ كەتكەن دىلارا دەرھال ئىككى ياستۇقنى قاتلاپ ئۇنىڭ باش تەرىپىگە قويۇپ، يېگىتنىڭ يۆلىنىپ ئولتۇرۇۋېلىشىغا يار دەملەشتى.

— يېغلىغان ئوخشىمامسىز؟— دېدى ئېكرام زەئىپ ئاۋازدا.

— ئاھ خۇدا، سىز ئاخىرى ھوشىگىزغا كەلدىڭىز، خۇشاللىقىمدىن...

— كۆپ ئاۋارە بولدىڭىز، قىينالدىڭىز دىلارا، مەن بۇنىڭ ھەممىسىنى بىلىمەن. سىزگە رەھمىتىم ئېيتىمىشقا تىلىم ئاجىزلىق قىلىدۇ.

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز، مۇشۇنداق چاغدا يېنىڭىزدا بولمىسام قانداق بولىدۇ. دوختۇرلارمۇ سىزگە قارىشىنى ماڭا تاپشۇرغان.

— ئۇلار كەلدىمۇ؟

— كەلدى، ھەر قانچە تەكشۈرۈپمۇ سىزدىن بىرەر كېسەللىك ئالامىتىنى تاپالمىدى. ئاخىرى بۇ ھارغىنلىقتىن پەيدا بولغان، قېنىپ ئۇخلىغالسا تۈزىلىپ قېلىشى مۇمكىن، دەپ قاراشتى. ماڭا ئەگەر سىزدە بىرەر ئۆزگىرىش كۆرۈلسە ياكى ئۈيقۇدىن ئويغانسىڭىز ئۆزلىرىگە دەرھال تېلېفون بېرىشىمنى تاپىلىغانىدى. مەن ئەمدى ئۇلارغا تېلېفون بېرىۋېتەي.

دىلارا تېلېفون قويۇلغان تەرەپكە قاراپ قوزغالدى.

— توختاڭ، — ئېكرام قولىنى سېلىپ كۆتۈرۈپ توختاتىپ ئىشارىتى قىلدى، — ئالدىرىماڭ، يېنىمدا ئولتۇرۇڭ.

دىلارا ئېھتىياتسىزلىنىپ ھالىدا ئولتۇردى.

— ھاجەتسىز، — دېدى ئېكرام، — ئۇلار كەلگىنى بىلەنمۇ مەندىن كېسەللىك تاپالمايدۇ.

— بۇنى سىز نەدىن بىلىسىز؟

— دوختۇرلۇقتىن خەۋىرىم بارلىقىنى ئۇنتۇپ قالدىڭىزمۇ؟

دىلارا نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي لېۋىنى چىشلىدى.

— مەن سىزگە يالغان گەپ قىلىشنى خالىمايمەن، دىلارا، — ئېكرام قىزنىڭ خاپا بولۇپ قالغانلىقىنى سېزىپ، ئۇنىڭ قولىنى سىيلىدى، — شۇنداق، يالغان گەپ قىلماسلىقىم كېرەك.

— مەنمۇ سىزنى يالغان گەپ قىلدۇ، دەپ ئويلىمايمەن.

ئېكرام ئۇنىڭغا ئۇنچىقماستىن خىيالىغىچە قاراپ ئولتۇردى.

— دىلارا، — دېدى ئاخىرى ئۇ ئېغىز ئېچىپ، — ئېھتىمال، مەن يەنە بىرەر سائەتتىن كېيىن سىز بىلەن مۇنداق پاراڭلىشىپ ئولتۇرالماسمەن.

— نېمە، نېمە ئۈچۈن؟!

— سىزدىن يوشۇرمايمەن، مېنىڭ بىر سائەتلىكلا ئۆمرۈم قالدى.

— نېمە!؟ — دىلارا يىلان چېقىۋالغاندەك ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى، — سىز تېخى ھوشىڭىزغا كەلمەپسىز... جۆيلۇۋاتىسىز...

— ياق، دىلارا، مېنىڭ ئەقلىم جايىدا، مەن ئۆزۈمنىڭ ئۆلىدىغانلىقىنى بىلىمەن.

— نېمىلەرنى دەۋاتىسىز؟! — دىلارا چىداپ تۇرالماي ۋارقىرىۋەتتى ۋە ئالقانلىرى بىلەن قۇلىقىنى ئېتىۋالدى.

— بۇنداق پايدىسى يوق، سىز بەرىـ بىمر ئاۋازىمنى ئاڭلايسىز. ياخشىسى، گەپ چىمگە قۇلاق سېلىڭ.

دىلارا ئىنسانلار ئۈچۈن قورقۇنچلۇق ئاڭلىنىدىغان سۆزنى سوغۇق قانلىق بىلەن ئېيتىۋاتقان بۇ يىگىتكە چەكچىيىپ قاراپلا قالدى.

— سىز ئالدى بىلەن ماڭا ئاڭلىغانلىرىڭىزنى ھېچكىمگە ئېيتماسلىق توغرىسىدا ۋەدە بېرىشىڭىز كېرەك، مەن شۇنىدىلا خاتىرجەم بولۇپ، ھەممىنى دەپ بېرىمەن.

بېشى گاراڭ بولۇپ قالغان دىلارا-نىڭ كۆزلىرىدىن لۆمۈلدەپ ياش تۆكۈلۈشكە باشلىدى. ئۇ خۇددىنى يوقىتىپ، نېمە دېسە ھە دەيدىغان ئادەملەرگە ئوخشاش باش لىڭشىتتى.

— بۇ ھېنىڭ سىز بىلەن ئۆتكۈزگەن ئۇنتۇلغۇسىز ياخشى كۈنلەردىن كېيىن كەلگەن خۇلاسەم، — دېدى ئېكرام ئاۋازىنى سەل كۆتۈرۈپ، — سىزدىن ۋەدە ئېلىشىم بولسا، سىزنىڭ ئىناۋىتىڭىزنى ساقلاپ قېلىشىڭ ئۈچۈن.

دىلارا ئۇنچىمىدى، چۈنكى شۇ تاپتا ئۇنىڭدا گەپ قىلغۇدەك مادار قالمىغانىدى.

— ئۇنداقتا ئىككىمىز كېلىشتۇق. ھېنىڭ مەقسىتىمنى كېيىن چۈشىنىپ قالمىسىز. مەن ھازىر سىزگە بىر ھېكايە سۆزلەپ بېرىمەن. ھېكايە سىزگە غەلىتە تۇيۇلۇشى مۇمكىن، شۇنداق بولسىمۇ ئاخىرغىچە سەۋر قىلىپ ئاڭلاڭ.

* *

«ئالەم غوجىسى» شىركىتىنىڭ «چاقماق» ناملىق ئالەم كېمىسى سەييارىلەر ئارا ئېلىپ بارغان پايدىسىز قېدىرىنىشتىن كېيىن، تۇڭگەپ قېلىۋاتقان يېقىلغۇنىڭ چەكلىشى بىلەن نۇر تېزلىكىدىكى سۈرئىتتە ئۆز سەييارىسىگە قاراپ كېتىۋاتاتتى. شىركەت بىزنىڭ ئەگىشىشىمىز دەپ ئېيتىمخارلىنىدىغان بۇ قۇدرەتلىك كېمىنى ئالدىغا ئۆچىرىغان كىچىكرەك مېتېورتلارنى يىراقتىنلا كۆكۈم - تالقان قىلىپ، چوڭراقلىرىدىن ئەگمىچ ئۆتۈپ كېتەتتى.

«ئالەم غوجىسى» شىركىتى ئۆزۈندىن بېرى ئاپەتلىك زەربىدىن قۇتۇلۇش ئۈستىدە ئىزدىنىپ كەلمەكتە ئىدى. بۇ ئېنېرگىيە مەنبەسى مەسىلىسى ئىدى.

پەن - تېخنىكا پۈتۈن سەييارە بويىچە يۈكسەك دەرىجىدە تاكامۇللاشتى، ئادەملەرنىڭ ئۇخلاشتىن تارتىپ ئۆزۈقلىنىشىغىچە بولغان ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئاپتوماتلاشتى. ئېرىشكەن قۇلايلىقلاردىن خالىغىنىچە بەھرىمەن بولۇۋاتقان كىشىلەر راھەت - پاراغەتكە بېرىلىپ، بارلىق ئىشلارغا، ھەتتا كىيىم كېيگۈزۈش - سالدۇرۇشقىمۇ ماشىنا ئادەملەرنى قويىۋىشتى، بۇنىڭ ھەممىسگە ئېنېرگىيە لازىم ئىدى. ئېنېرگىيە تېجەيدىغان يېڭى - يېڭى كەشپىياتلار بارلىققا كەلگەن بولسىمۇ، ئۇ تۈگەپ قېلىۋاتقان خام ئەشيانى ھەرگىز كۆپەيتەلمەيتتى. ھازىرچە بار بولغان خام ئەشيا ئىشلىتىلىپ، يېڭى بىر خام ئەشيا مەنبەسى تېپىلماي قالسا، بۇ سەييارە يېرىم پالەچ ھالغا چۈشۈپ، ئاخىرى ۋەيران بولۇش تەرىپىگە قاراپ ماڭاتتى.

«ئالەم غوجىسى» شىركىتى ئۆزىگە مەلۇم بولغان سەييارىلەرنىڭ ھەممىسگە ئالەم كېمىلىرىنى ئەۋەتىپ خام ئەشيا ئىزدىدى، شۇنىڭ بىلەن بىللە كۆپىيىۋاتقان

ئاھالىنى كۆچۈرۈشكە بولۇش ـ بولماسلىقىنى تەكشۈردى. ئىگىلىگەن ئەھۋاللار ئۇلارنى ئۇمىدسىزلەندۈرمەكتە ئىدى: كۆپلىگەن سەييارىلەردە ئۇلارغا زۆرۈر بولغان جام ئەشيا يوق ئىدى، بولسىمۇ زاپىسى ئاز بولۇپ، قېزىش ۋە توشۇپ كېلىشكە سەرپ قىلىنىدىغان ئېنېرگىيىنىڭ ئورنىنى تولدۇرالمايتتى؛ ئالەم كېسىلى بەزى سەييارىلەرگە قونۇشقىمۇ جۈرئەت قىلالمىدى، ئۇ يەردىكى ئاجايىپ ـ غارايىپ جانلىقلار ئۇلارنىڭ ئەڭ كۈچلۈك قوراللىرىغىمۇ پىسەنت قىلماي يۈپۈرۈلۈپ كېلىپ، دىققەت قىلمىسلا ئالەم كېسىلى پاچاقلىۋېتىشتىن يانمايتتى؛ ئۇلار بەزى سەييارىلەرگە ئەمدىلا يېقىنلىشاي دېگەندە، قارشى تەرەپنىڭ شىددەتلىك ھۇجۇمىغا ئۇچراپ، قېچىشقا ئالدىرىدى. ئاھالە كۆچۈرۈش ئىشىدىن ئېغىز ئېچىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

«چاقماق» نىڭ ئۇچقۇچىسى دوگال ئۇنىڭ يارەمچىسى لېرىخ يىراقنى كۆرسىتىش ئېكرانى ۋە سىگنال ئاپپاراتلىرىنى سەگەكلىك بىلەن كۆزىتىپ ئولتۇراتتى. ئۇلارنىڭ ئالدىغا پۈلتىيىپ چىققان چوڭ، دۇگلەك كۆزلىرىدىن نېمىنى ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمىسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ چىمى ئولتۇرۇشىدىن، قىسقا بارماقلىرى بىلەن خاس ئورۇندۇقنىڭ جەينىكى تايانچىسىغا توختىماي چېكىشىدىن جىلى بولۇۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولاتتى.

خەتەردىن ئالدىن ئاگاھلاندۇرۇدىغان سىگنال ئاۋازى ئاڭلاندى. ئېكران تەڭشىلىپ، بىر ئالەم كېمىسى ناماياں بولدى.

ـ بىزنىڭ كېمىلىرىمىز ئەمەس، تەيياارلان! ـ دېدى دوگال ئالدىغا سەل ئېگىلىپ.

ـ ھاجىتى بولمىسا كېرەك، ـ دېدى لېرىخ ئېكراندىن كۆز ئۈزمەي، ـ ئېغاڭلاپ تۇرغىنىغا قارىغاندا پالاكەتكە ئۇچرىغاندەك قىلىدۇ.

ـ قۇتقۇزۇش سىگنالىمۇ ئاڭلانمايدۇ.

ـ ئېغىر زەخمىلەنگەن...

ئون بەش سېكۇنتتىن كېيىن «چاقماق» نامەلۇم كېمىگە ياندىشىپ توختىدى. مۇنداق چاغلاردا نېمە قىلىشنى بىلمەيدىغان لېرىخ بۇيرۇق كۈتمەيلا «چاقماق» نىڭ قۇيرۇق تەرىپىدىكى مەخسۇس ئىشىكىتىن چىقىپ كەتتى.

لېرىخ كېمە ئىچىگە كىرىپلا ئۇسكۇنىلەرنىڭ بۇزۇلغان، چۈۋۈپ تاشلانغان، ئورۇندۇقلارنىڭ ئۆرۈلگىنىگە قاراپ، بۇ يەردە قاتتىق ئېلىشىش بولغانلىقىنى جەزم قىلدى. ئۇچقۇچىلارنىڭ تۈتۈپ كېتىلگەنلىكىدە گەپ يوق ئىدى. لېرىخ باش باشقۇرۇش ئاپپاراتىنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ، چۆچۈپ توختاپ قالدى. بۇ يەردە پۈت ـ قولىنى ئۇزۇن سۇنۇپ، لېرىخ بۇرۇن كۆرۈپ باقمىغان ـ ئۆزلىرىگە ئوخشىشىپ كېتىدىغان بىر ئادەم ياتاتتى. ئۇ سەگەكلەشتى، ئەتراپىغا يەنە بىر قۇر قارىۋېتىپ ئۇنىڭغا ئاستا يېقىنلاشتى. ئېگىلىپ، ئالقىنىنى ياتقان ئادەمنىڭ ئېغىز بۇرنىغا تۇتتى، كېيىن يۈزىنى تۈتۈپ باقتى، جەسەت سوۋۇپ كەتكەنىدى. لېرىخ جەسەتنىڭ يۈزىگە تەئەججۇپلەنگەن ھالدا تىكىلىپ قاراپ قالدى. بۇ كىم بولۇشى مۇمكىن، بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالغاندۇ؟ لېرىخ كۆپلىگەن سەييارىلەردە بارغانىدى. بەزى سەييارىلەردە ھايات قالغان

ەسەرمۇ يوق ئىدى. بەزى سەييارىلەردە ئۇچرىغان مەخلۇقلار شۇنچىلىك بەتبەشىرە ئىدىكى، ئۇنىڭغا قارىغان كىشىنىڭ بەدىنى تىكەنلىشىپ كېتەتتى. لېكىن شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئالدىدا ياتقان جەسەت ئۇلارغا زادىلا ئوخشىمايتتى. ئۇنىڭ ئۆلگىنىگە ئۇچ سائەتتىن ئاشقان بولسىمۇ، خۇددى تىرىك ئادەمدەك — ئۇخلاۋاتقاندەك ياتاتتى. تەن تۈزۈلۈشى مۇكەممەل بۇ ئادەمنىڭ چىرايىدىكى گۈزەللىككە كىشىنىڭ زوقى كېلەتتى. لېرىخ جەسەتنىڭ يېنىنى ئاقتۇرۇپ، بىر خاتىرە دەپتەر تاپتى. خاتىرىگە ئاتونۇش ئۇششاق خەتلەر يېزىلغانىدى. خاتىرىنىڭ ئاخىرىدىن بىر پارچە قەغەز يەرگە چۈشۈپ كەتتى. لېرىخ قاتتىقسىراق كەلگەن بۇ قەغەزنى يەرىدىن ئېلىپ ئۆرۈپ قارىدى. بۇ ئۆلگەن ئادەمدىنمۇ گۈزەل بىر ئادەمنىڭ رەسىمى ئىدى. لېرىخ ئۇنىڭدىن ئۇزۇنغىچە كۆزىنى ئۇزەلمەي قالدى. رەسىمدىكى ئادەمنىڭ چېچى ئۇزۇن ئىدى. لېرىخ رەسىمدىكىسىنى ئايال، يەردە ياتقىنىنى ئەركەك دەپ جەزم قىلدى. ئۇ رەسىمنى دەپتەر بىلەن بىللە يانچۇقىغا سېلىپ قويدى. ئەمدى بۇ يەردە تۇرۇشنىڭ ھاجىتى قالمىغانىدى. ئۇ چىقىپ كېتىۋېتىپ ئېلېكترون مېڭە سېلىپ قويۇلمىغان ئاپپاراتنى ئىزدەپ تاپتى ـ دە، ئۇنى ئېچىپ، تۈگمىدەك كېلىدىغان ئېلېكترون مېڭىنى سۇغۇرۇپ ئېلىۋالدى.

ـ جەسەتنىمۇ ئېلىۋېلىش كېرەك، ـ دېدى دوگال كەسكىنلىك بىلەن، ـ تەكشۈرىمىز، ئېھتىمال، ئۇنىڭ بىزگە پايدىسى تېگىپ قالار.

«چاقماق» نىڭ مۇۋەپپەقىيەتسىز سەپىرى «ئالەم غوجىسى» شىركىتىنى قاتتىق چۆچۈتتى. لېكىن ئۇلار نامەلۇم ئالەم كېمىسىدىن ئېلىپ كېلىنگەن جەسەتنى كۆرۈپ باشقا بىر سەييارىدە ئۇزلىرىگە ئوخشىشىپ كېتىدىغان جانلىقنىڭ مەۋجۇتلۇقىدىن ھاڭ ـ تاڭ قېلىشتى. جەسەت يېڭى بىر سەييارىنى ئىزدەپ تېپىشنىڭ ئاچقۇچى بولۇپ قېلىشى مۇمكىن ئىدى. جەسەت شۇ سائەتتىن باشلاپ قەتئىي مەخپىي تۇتۇلدى، دوگال بىلەن لېرىخمۇ ئېھتىياتسىزدىن شىركەتنىڭ «ئالاھىدە مېھمانخانا» سىغا ئورۇنلاشتۇرۇلدى. ئۇلارنىڭ سىرت بىلەن بولغان ئالاقىسى ۋاقىتلىق توختىتىپ قويۇلدى.

ئېلېكترون مېڭىدە ساقلىنىپ قالغان ئۇچۇردىن مەلۇم بولدىكى، جەسەت «يەر شارى» دەپ ئاتىلىدىغان سەييارىدە ياشايدىغان ئادەم ئىكەن، بۇنى جەسەتنىڭ يېنىدىن چىققان خاتىرە ـ دەپتەر

مۇقاۋىسىنىڭ ئىككىنچى بېتىدىكە چۈشۈرۈلگەن شار شەكىللىك خەرىتىمۇ ئىسپاتلاپ بەردى. ئۇ چۈشكەن ئالەم كېمىسى نامەلۇم ئالەم كېمىسىنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچرىغان، ئۇچقۇچىلار ۋە باشقا زۆرۈر نەرسىلەر بۇلاپ كېتىلگەن، بۇ ئادەم ئۆزى چۈشكەن ئالەم كېمىسى ھۇجۇمغا ئۇچراشتىن بۇرۇن يۇرەك مۇسكۇلىلىرىنىڭ تىقىلىشىدىن ئۆلۈپ كەتكەن.

«ئالەم غوجىسى» شىركىتى مۇنداق قارارغا كەلدى: «يەر شارى» دەپ ئاتىلىدىغان بۇ سەييارىنى جەزمەن تېپىش كېرەك. باشقا سەييارىدىكىلەر ئىزدەپ تاپقان بۇ سەييارىنى «ئالەم غوجىسى» شىركىتىمۇ چوقۇم تاپالايدۇ؛ بۇ سەييارە باشقا سەييارىدىكىلەرنى قىزىقتۇرغانلىكەن، ئۇ چوقۇم جەلپ قىلارلىق سېھرىي كۈچكە ئىگە، جەسەتتىكى كۆركەملىكنىڭ ئۆزىمۇ ئۇلار ھازىرغىچە ئۇچرىتىپ باقمىغان مۆجىزە ئەمەسمۇ.

«چاقماق» يەنە سەپەرگە تەييارلاندى. لېرىخ ئۇچۇشتىن بىر سائەت ئىلگىرى شەكىل ئۆزگەرتىش ئۈيىگە ئېلىپ كېتىلدى. ئۇ قايتىپ كەلگەندە ئۆزى تېپىپ كەلگەن جەسەتكىلا ئوخشاپ قالغانىدى. بەدىنىگە ئورنىتىلغان مىكرو تېپىلمىق قۇرۇلمىلار ئۇنى بىلىمەن دېگىنىنى بىلەلەيدىغان، قىلىمەن دېگىنىنى قىلالايدىغان قۇدرەتكە ئىگە قىلىپ قويغانىدى. لېرىخ بۇ قېتىمقى سەپەرنىڭ ئادەتتىكى سەپەر ئەمەسلىكىنى، ئۆزىنىڭ بۇرۇن قىلىپ باقمىغان ئىشلارنى ئورۇندىشىغا ئەۋەتىلىدىغانلىقىنى چۈشەندى.

بۇ قۇدرەتلىك كېمە ھالاكەتكە ئۇچرىغان ئالەم كېمىسىنىڭ يېقىلغۇسىدىن قالغان ئىس ـ تۈتەك زەررىچىلىرى قالدۇرغان ئىزنى بويلاپ شىددەت بىلەن كېتىۋاتاتتى. ئۇچ كۈندىن بېرى بىر ئېغىز سۆز قىلماستىن خاتىرجەم ئولتۇرغان دوگال ئەتىگەندىن باشلاپ تىنىچسىزلىنىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ رۇخسەتسىز گەپ قىلىشقا، سوئال سوراشقا بولمايدىغانلىقىنى ياخشى بىلىدىغان لېرىخ جىمغىنا ئولتۇرۇپ، ئۇنى كۆزىتەتتى.

دوگال بىردىنلا «چاقماق» نىڭ تېزلىكىنى ئەڭ تۆۋەن سۈرئەتكە چۈشۈردى.

ـ ناھايىتى يېراقلاپ كەتتۇق، ـ دېدى ئۇ لېرىخقا قارىمايلا، ـ يولنى يەنە داۋاملاشتۇرساق قايتىپ كېتىشىمىزگە يېقىلغۇ يەتمەي قالمدۇ.

ـ قايتىممىزمۇ؟

دوگالنىڭ جاۋابى بۈيرۇق تەلەپپۇزىدا ئىدى:

ـ يولنى سەن داۋاملاشتۇرسەن، بۇنىڭغا سەندىكى قۇۋۋەت تامامەن يېتىدۇ. مەن سېنى مۇشۇ يەردە ساقلايمەن، ساڭا بېرىلىدىغان مۇھلەت بىر ھەپتە، بۇنىڭدىن ئاشۇرۇۋېتىشكە بولمايدۇ. ئەڭ مۇھىمى، ئېنېرگىيە خام ئەشيالىرى ئىكەنلىكىنى ئېسىڭدىن چىقارما.

دوگال ئۇنىڭغا ھېلىقى خاتىرە دەپتەر ۋە خەرىتىنى بېرىپ، پەقەت لېرىخلا چۈشىنىدىغان بىر ئىشارەتنى قىلدى. ئالەم بوشلۇقىدا بىر كۈن ئۇچقان لېرىخ ئىنتايىن يېراقتىن بارغانسېرى يوغىناپ يېقىنلىشىپ كېلىۋاتقان سەييارىگە دىققەت قىلىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ دۈگىلەك شەكلى ھەم يورۇق تەرىپى خاتىرە دەپتەرنىڭ ئىچىدىكى چىققان خەرىتىدىكى كۆرۈنۈشكە ئوخشىشىپ كېتەتتى.

لېردىخ نىشاندىن ئاداشمىغانلىقىنى، مۇشۇ سۇرئەتتە يەنە بىر سائەت ئۇچسا كۆزلىگەن نىشانغا يېتىپ باردىغانلىقىنى بىلدى. ئۇ ئېھتىيات يۈزىسىدىن كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان، ھەرقانداق كۆزىتىش ئاپپاراتلىرىنىڭ نىشانىغا چۈشمەيدىغان ھالەتكە كېلىۋالدى. لېردىخ قالغان ئىشلارنى ئۆز سەيياردىسىدە يۈرگەندەك بىمالال قىلالايدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى.

* *

ـ شۇنداق قىلىپ يەر شارىدا ئۇ يەردىكى ئىنسانلاردىن نەچچە باراۋەر كۈچلۈك ھەم ئىقتىدارلىق غەيرىي بىر ئىنسان پەيدا بولدى، ـ ئېكرام ھېكايىسىنىڭ تەسىرىنى بىلمەكچى بولغاندەك سۆزىدىن توختاپ، دىلارانى تىكىلدى.

مۇنداق فانتازىيىلىك ھېكايە، رومانلارنى كۆپ ئوقۇغان دىلارا دەسلەپ پەقەت ئۇنىڭ كۆڭلى ئۈچۈنلا قول ياغلىقىنى تۇرمەكلەپ، جىمغىنا ئولتۇرۇپ ئاڭلىدى. ھېكايە بارغانسېرى ئۇنى ئۆزىگە جەلىپ قىلدى. ئۇ ياغلىقىنى تۇرمەكلەشتىن توختاپ، گۈمانغا تولغان كۆزلىرىنى ئۇنىڭدىن ئۈزەلمەي قالدى. ھېكايىنىڭ سىرلىق ۋە قىزىق تەپسىلاتىدىن كۆرە ھېكايە سۆزلىگۈچىنىڭ بۇ ۋەقەلەرنى ئۆز بېشىدىن كەچۈرگەندەك تۇتۇلماي، ئەركىن ـ ئازادە سۆزلىشى ئۇنى غەلىتە بىر تۇيۇغا سېلىپ قويىدى. بۇ خىيالمۇ ۋەقە بىلەن ھېنىڭ ئىناۋەتسىزلىك قانداق مۇناسىۋەتتى باردۇر دېگەن بىر سوئال ئۇنىڭ كىرسىز، پاك مۇھەببەت بىلەن تولغان قەلبىدە غەلىيان كۆتۈرگەندەك، ئۇنى ئارامسىزلاندۇراتتى. قىز ئېكرامنىڭ كۆزلىرىنىڭ ئەينەكتىن ياسالغاندەك پارقىراپ تۇرغانلىقىنى، ئۇنىڭدىن بىرەر ئىپادىنىڭ زەررىسىنىمۇ تاپقىلى بولمايدىغانلىقىنى ئېنىق سەزدى. مۇھەببەت لەززىتىدىن مەست بولۇپ يۈرگەن كىشىلەردە بۇ كۆزلەر ئۇنىڭغا قارا چاچلار ئارىسىدىكى بىر تال ئاق چاچتەكمۇ بىلىنمىگەن بولسا، ھازىر ئۇ تۈۋىگە يەتكىلى بولمايدىغان ھاڭدەك بىلىنىپ كەتتى. دىلارا بەدىنىنى چېقىپ ئۆتكەن ئاچچىق بىر سېزىمدىن قورۇلغاندەك بولدى.

ـ يەر شارىدا نامەلۇم سەيياردىنىڭ ئادىمى پەيدا بولۇپتۇ ـ دە، ـ دېدى دىلارا ئۇنىڭغا تىكىلىپ تۇرۇپ، ـ سىز بۇنى قانداق بىلمىسىز، ئېكرام؟

ئېكرام ئۇنىڭدىن كۆزىنى قاچۇردى.

ـ بىلمەن، دىلارا، ياخشى بىلمەن، بۇنىڭغا سىزنىمۇ ئىشەندۈرەلەيمەن، ـ دېدى ئۇ بىرئاز ئويلىنىۋېلىپ.

ـ بەلكىم سىز ئۇنىڭ يەر شارىدا نەچچىلەرنى قىلغانلىقىنىمۇ بىلەرسىز؟

ـ مېنىڭ سىزگە بۇ ھېكايىنى سۆزلەپ بېرىشتىكى ئەسلى مەقسىتىمۇ دەل مۇشۇ يەردە، ـ ئېكرام بېشىنى ئېگىزرەك قىلىپ ئولتۇرۇش ئۈچۈن جەينەكلىرىگە تايىنىپ سۈرۈلدى. بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئىنچىقلاپ خېلىلا كۈچەندى. باشقا ۋاقىتتا بولغان بولسا دىلارا ئورنىدىن ئىتتىرىپ تۇرۇپ، ئۇنىڭغا يارەملەشكەن ۋە مۇشۇ ھەرىكىتى بىلەن ئۆزىنى بەختىيار سەزگەن بولاتتى. لېكىن بۇ قېتىم ئېكرامنىڭ كۆچىنىشتىن پۈرۈشكەن چىرايىغا قاراپ قويۇپ ئورنىدىن قىمىرلاپمۇ قويمىدى. نېمە ئۈچۈن شۇنداق قىلغانلىقىغا

ئۇنىڭ ئۆزىمۇ ھەيران ئىدى.

ـ شۇنداق، ئەسلى مەقسەتكە ئەمدى كېلىمىز، ـ دېدى ئىبكرام جايلىشىپ ئول تۇرۇۋالغانلاردىن كېيىن سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ـ لېرىخ ئۆزىنىڭ پەيدا بولغانلىقىنى سەزمىگەن بۇ تىنچ سەيياردە بىخارامان ھالدا زۆرۈر تەكشۈرۈشنى دەرھال باشلىۋەتتى. بۇنىڭ ئۈچۈن ئىككى كۈن كېرەك ئىدى. ئۇ بىرنەچچە مىنۇت ئىچىدىلا ئانتاراكتىكىغا ياكى شىمالىي قۇتۇپقا بارالايتتى. دېگىز ئوكيانلارنىڭ ئەڭ چوڭقۇر جايلىرىغىچە چۆكەلەيتتى، تاغ ۋە يەر قاتلاملىرىغا خالىغانچە تېشىپ كىرەلەيتتى، ئىنسان قەدىمىي يەتمىگەن ئىپتىدائىي ئورمان، چۆل ـ جەزىرىلەرگە بېرىپ، دەخلسىز ھالدا ئۆز ئىشىنى پۈتتۈرەلەيتتى. ئۇ، يەر شارىدا ئۆز سەيياردىسىنىڭ جېنىغا جان قوشىدىغان ئېنېرگىيە خام ئەشيالىرىنى موللىقىنى كۆرۈپ ئىچ ـ ئىچىدىن خۇشال بولاتتى ۋە بۇ ئاجايىپ خۇش خەۋەرنى ئۆزىنى ساقلاپ تۇرغان دوگالغا يەتكۈزۈشكە ئالدىرايتتى. ئۇنىڭ مۆلچەرىچە، يەر شارىدىكى خام ئەشيا زاپىسى ئۇلارغا بىر ئەسىر ئىشلەتسىمۇ يېتەتتى. لېرىخ خام ئەشيا زاپىسى شۇنچە كۆپ، ئۇنىڭ ئۇستىگە، يات سەيياردىن كەلگەنلەرگە قارشىلىق كۆرسىتىدىغان مۇنداق ياۋاش سەيياركىنى زادىلا ئۇچرىتىپ باقمىغانىدى.

ئۇ قايتىشقا تەييارلىنىپ، ياڭاق چوڭلۇقىدەك خام ئەشيا ئەۋرىشكىلىرىنى ئوراپ قوينىغا سېلىۋاتقانىدا، قولىغا ئۇرۇلغان قەغەزنى ئېلىپ بىرنەچچە سېكۇنت تۇرۇپلا قالدى. بۇ ئاجايىپ گۈزەل رەسىم ئۇنى ئەينى چاغدا ئۆزىگە قاتتىق جەلىپ قىلغانىدى. ئۇ ئاشۇ كۈچلۈك قەزىقىشىنىڭ ئازدۇرۇشى بىلەن سەزىلىپ قالسا جېنىدىن ئايرىلىش ئېھتىمالى بولغان خەتەرگە تەۋەككۈل قىلغان، يەنى شەكىل ئۆزگەرتىش ۋاقتىدىمۇ بۇ رەسىمنى بىر ئامال قىلىپ ساقلاپ قالغانىدى. ئۇ نېمە ئۈچۈن شۇنداق قىلغانىدىكىن؟ لېرىخ بۇ سوئالغا جاۋاب تاپالمىدى، ئۇنىڭدا پەقەت قەزىقىشلا بار ئىدى. لېرىخ ھازىر ئۆز تۇرقىنىڭ ھالاكەتكە ئۇچرىغان ئالەم كېمىسىدىكى جەسەتنىڭ ئىسكەتىگە ئوخشايدىغانلىقىنى، مۇنداق ئادەملەرنى ھازىر ئۆزى دەسسەپ تۇرغان تۇپراقتا كۆپ كۆرگەنلىكىنى ۋە ئۇلارنىڭ ياۋاشلىقىنى ئويلاپ، ئارتۇقچە ئىككىلىنىپ تۇرمىدى، ئۇنىڭ يەنە ئۇچ ـ تۆت كۈنلۈك ۋاقتى بار ئىدى. لېرىخنىڭ كاللىسىدا بۇ يات سەيياردىكى ئادەملەر بىلەن ئارىلىشىپ، ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىنى كۆزىتىپ بېقىشنىڭ ئېچىل پىلانى تۈزۈلدى.

لېرىخ ئۆز پىلانىنى يات سەيياردىكە دەسلەپ قەدىمى تەگكەن جايدىن ئانچە يىراق بولمىغان كاتتا شەھەردىن باشلىدى. ئۇ، كېچىسى شەھەر ئايلىنىپ، ئەڭ چوڭ كۈتۈپخانىنى ئىزدەپ تاپتى. ئۇنىڭ كۆزگە كۆرۈنمەس ھالەتكە كىرىۋالالايدىغان ئىقتىدارى كۈتۈپخانىدا خاتىرجەم ھالدا خاتىرە دەپتەردىكى يېزىقنى ئوقۇپ يالايدىغان بولۇشىغا ئىمكانىيەت بېرەتتى. ئۇ كۈتۈپخانىدىن چىققاندا شەھەردىكى ھەرقانداق بىر ئادەم بىلەن بىمالال سۆزلىشەلەيتتى، مۇنازىرە قىلمىشالايتتى...

مەملىكەت بويىچە قاتتىق مۇھاپىزەت قىلىنىۋاتقان بۇ چاغ مۇھىم بۇرۇنلىق بىرى ـ تەتقىقات بۇرۇنلىقى باشلىقى كاماندىروپكىغا چىقىپ كېتىپ بەش كۈن ئىز ـ دېرەكسىز يوقاپ كەتكەن بۇ مۇلايىم يىگىتنىڭ يېرىم سائەت راسا ئەيىبلىدى. ئەگەر مۇشۇنداق بۇز بېشىمچىلىقنى قايتا سادىر قىلسا، بۇنى ئىشتىن بوشىتىۋېتىپلا قالماي، بەلكى سوتقا تاپشۇرۇپ بېرىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

ـ بۇ قايسى تەتقىقات بۇرنى ئىكەن؟ ـ دەپ سورىدى دىلارا بۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ.

ـ مەن سىزنى مۇنچىۋالا تاقەتسىز دەپ ئويلىمىغان ئىكەنمەن، ـ دېدى ئېبىكرام بىرئاز سۈكۈتتىن كېيىن، ـ سىز قورقماندەك قىلمىۋاتىسىز، شۇنداققۇ دەيمەن.

ـ سىز ھېنىڭ قىز بالا ئىكەنلىكىمنى ئۇنتۇپ قېلىۋاتىسىز.

ـ بۇ تەرىپىنى ئويلىماپتىمەن، كەچۈرۈڭ.

ـ سىز تېخى ھېلىقى ھالاكەتكە ئۇچرىغان نامەلۇم ئالەم كېمىسىدىكى ئۆلگەن ئادەمنىڭ ئىسمىنىمۇ ئېيتمىدىڭىز.

ـ سىزدىن ئۆتۈنۈپ قالاي دىلارا، ئازغىنا قالدى، نېمىلا بولمىسۇن كىچىك كىنە سەۋر قىلىڭ، ھەممىنى دەپ بېرىمەن.

دىلارا ئېغىر نەپەس ئېلىپ ھالسىز ياتقان بۇ يىگىتنىڭ ئۆلۈم ئالدىدا قانداقتۇر مۇھىم بىر نېمىنى ـ ئېھتىمال بۇ يەر شارىدىكى ئىنسانلارنىڭ تەقدىدىرگە مۇناسىۋەتلىك ئىشتۇر ـ ئېيتىشقا قارار قىلغانلىقىنى ھېس قىلىپ، يىگىتكە بولغان چىن ئىخلاسىغا شەك كەلتۈرگەنلىكىگە ئۆكۈندى. ئۇنىڭ چولپان كۆزلىرى بىردىنلا ياشقا تولدى، يىگىتتىن كەچۈرۈم سورىغانىدەك ئاستا ئېڭىشىپ، يۈزىنى ئۇنىڭ ماغدۇرسىز قولىغا ياقتى. ئېبىكرام يانغا ئۆرۈلۈپ، دىلارانىڭ يېيىلىپ تۇرغان يېپەكتەك چاچلىرىنى سىلىدى:

ـ رەھمەت سىزگە دىلارا، سىز ھېنى چۈشەندىڭىز. مەن سىز قورقمىدىغان ئىشنى ھەرگىز قىلمايمەن. سىلەرگە، جۈملىدىن سىزگە كېلىدىغان قورقۇنچلۇق ئىشلارنىڭ مەڭگۈ بولماسلىقىنى خالايمەن.

ـ ھېنى كەچۈرۈڭ ئېبىكرام، ـ دېدى قىز ئۆكسۈپ تۇرۇپ، ـ مەن سېزدىپ تۇرمەن، سىز ئالىيجانابلىق قىلماقچى، ئىنسانىيەتكە كېلىدىغان قانداقتۇر بىر خەۋپتىن ئاگاھلاندۇرماقچى بولۇۋاتىسىز. مەن ھېكايىڭىزدىكى ئىنسانلار تېخى تولۇق مۆلچەرلەپ كېتەلمىگەن جەريانلارنى ئاڭلاپلا سىزدىن ئۆزۈمنى تارتقان دەك قىلدىم...

ـ سىزنىڭ ئورنىڭىزدا باشقا بىرى بولغان بولسا، ئاللىقاچان ئۆيىدىن چىقىپ كەتكەن بولاتتى. مەن سىزنىڭ ماڭا بولغان مۇھەببىتىڭىزگە قايىلمەن. ئۆزۈمنىڭ تېخىمۇ تېخىرا ئىش قىلىۋاتقانلىقىمغا بولغان ئىشەنچىم تېخىمۇ ئاشتى.

ـ ئېبىكرام قولى بىلەن قىزنىڭ بېشىنى يۇقىرى كۆتۈردى. دىلارا ياشقا تولغان كۆزلىرى بىردىنلا ئۇنىڭغا بىردەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن تېخىمۇ ئېسىدەپ يىغلاپ كەتتى ۋە ئورنىدىن قوزغىلىپ، ئېبىكرامنىڭ يۈزىگە يۈزىنى ياقتى.

ـ لېردىخ تەتقىقات ئورنىدا ھېلىقى ئۆلگەن يىگىتنىڭ ئىشىنى قىلغىلى تۇرىدى، ـ دەپ ھېكايىسىنى داۋاملاشتۇردى

ئېكرام قىزنىڭ مۇرىلىرىنى سىيلاپ تۇـ
رۇپ، ـ ئۇنىڭدىن ھېچكىم گۇمانلانمىدى.
ئۇنىڭ مەجەز ـ خۇلقىدىكى بەزى ئوخ
شاشماسلىقلار خىزمەتداشلىرى ۋە ئەل
ئاغىنىلىرىنى ھەيران قالدۇرغان بولسىمۇ،
خىزمەتتىدىكى ئاجايىپ تالانتى، مۇئامىلە
سىدىكى سەمىمىيلىك، ئاق كۆڭۈللۈك
باشقىلارنى بۇنىڭدا يېڭى بىر ئۆزگىرىش،
ئىلگىرىلەش بار دېگەن ئويىنى پەيدا
قىلدى. ھېلىقى يىگىتنىڭ ياتقى ۋە
تەئەللۇقاتى ئۆزىگە ئوخشىمىغان لېرىخ
دەسلەپكى ئاخشىمىلا چاماداندىن مەھكەم
ئورالغان بىر بولاقنى تېپىۋېلىپ، ئاۋايى
لاپ ئاچتى. بولاقتىن ئون نەچچە پارچە
خەت، بىرەر يۈز پارچە رەسىم ۋە بىر
خاتىرە چىقتى. ئۇ ھېلىقى يىگىتنىڭ
رەسىمىدىكى گۈزەل قىز بىلەن مەنزىرە
لىك جايلاردا چۈشكەن رەسىملىرىنى بىر
بىرلەپ كۆرۈپ چىقىپ، ئاندىن بايىقى
خەتلەرنى ۋە خاتىرىنى تاڭ ئاتقىچە ئوقۇپ
چىقتى. ئۇنىڭ خىيال دۇنياسىدا مۇھەب
بەت دېگەن بىر ئۇقۇم ئۇنى لال قىلغان
ھالدا نامايان بولدى. شېرىن سۆزلەر
بىلەن تولغان بۇ خەتلەر چەكسىز سېغىـ
نىش ھېسسىياتى بىلەن سۇغۇرۇلغانىدى.
لېرىخ ھەيران قالدى. مۇھەببەت ئۇنىڭ
تەسەۋۋۇرىدا تەرىپلىگىلى بولمايدىغان
بۈيۈكلۈككە كۆتۈرۈلدى. لېرىخ خاتىرە
دەپتەردىن رەسىمدىكى گۈزەل قىزنىڭ
راك دەيدىغان كېسەل بىلەن تۈيۈقسىزلا
ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى بىلدى. يىگىتنىڭ
قىزنىڭ ئۆلۈمىگە چىدىمايلا چەككەن ئاھۇ
پەريادى ئىنپادىلەنگەن ھەسرەتلىك قۇر
لار ئۇنى خېلىغىچە سۈكۈت بىلەن ئولتۇرۇشقا مەجبۇر قىلدى.

يەر شارىدىكى ھاياتنىڭ ئۆزگىچە
لىكى، ئىنسانلار تۇرمۇشىنىڭ قاينىقى،
جۇشقۇنلۇقى لېرىخقا ئالاھىدە قىزىق
بىلىندى. ۋاقىت توشۇپ كېتىۋاتاتتى.
ئۆز سەييارىسىدىكى قائىدە ـ يوسۇن،
ئەمر ـ پەرمانلارنى مۇقەددەس دەپ بىلىـ
دىغان لېرىخ رايى تارتمىغان ھالدا قايـ
تىشقا ھازىرلاندى، لېكىن ئۇ ئىرادىسىگە
خىلاپ ھالدا كېچە بولسا تاڭ ئاتماسلىقـ
نى، تاڭ ئاتسا كېچە بولماسلىقنى تىلەيـ
تتى. يەر شارىدىن بىر كۈن بۇرۇن قوز
غالسا، ئۆزى ياخشى كۆرۈپ قالغان ئىنـ
سانلارنىڭ ھالاكەتكە بىر كۈن بۇرۇن
يېقىنلىشىدىغانلىقى ئۇنىڭغا بەش قولدەك
ئايان ئىدى. شۇڭا ئۇ بۇنى كېچىكتۈـ
رۈشكە سەۋەب بولغىدەك بىرەر ئىشنىڭ
يۈز بېرىشىنى تىلەپ، كېچىلەپ كوچا
ئايلىناتتى، ئارامسىزلىناتتى.

ئەگەر بۈگۈنمۇ بىرەر سەۋەب تېپىلـ
مىسا يەر شارىدىن ئايرىلىمەن دەپ ئاخىر
قى قېتىم چەك قويغان كۈنى ئاخشىمى
ئۇنىڭغا ئىزدىگەن سەۋەب تېپىلدى. بۇنى
سەۋەب دېگەندىن كۆرە، تەقدىرنىڭ ئۇنىڭـ
غا يولۇقتۇرغان قىسمىتى دېيىش تۇغرا
ئىدى.

ئۇ، كېچىسى ئىچى سىقىلغان ھالدا
كوچا ئايلىنىپ كېتىۋېتىپ، تۇيۇقسىزلا
ئايال كىشىنىڭ چىرقىرىغان ئاۋازىنى ئاڭـ
لاپ قالدى ۋە ئاۋاز كەلگەن تەرەپكە
ئۆزىنى ئاتتى. ئۇ ئىككى بەستىلىك ئەر
كەك بىر ئايالنى ئوتتۇرىغا ئېلىۋېلىپ،
مۇشۇك چاشقاننى قىينىغاندەك ئۇرۇۋاتـ
قاندا ئۇستىدىن چۈشتى...

ـ ئاندىن ئۇ ھېلىقى ئىككى لۈكـ
چەكنى ھەم بىچارە قىزنى ئۇلارغا

يەتكۈزۈپ بەرگەن شوپۇرنى ئۇرۇپ ياتقۇزۇۋېتىپ، قىزنى قۇتۇلدۇرۇپ قالدى، ـ دېدى دىلارا يىگىتنىڭ كۆكسىدىن ئايرىلىپ.

ـ قىزنىڭ ئىسمى دىلارا، ئۇنى بۇ پالاكەتتىن قۇتقۇزۇۋالغان ئېكرانىنىڭ ئەسلى ئىسمى لېرىخ ئىدى...

دىلارا كۆتۈرۈلۈپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ ياش بىلەن ھۆللەنگەن، چىگىلىشتىن قىزىرىپ تېخىمۇ چىرايلىقلىشىپ كەتكەن يۈزىدە نە چۆچۈش، نە قورقۇش، نە ھاياجان ئالامىتى كۆرۈنمەيتتى.

ـ مۇنداق دەڭ، ـ دېدى دىلارا خۇددى ئۆچمەچى بىر شەخسكە گەپ قىلىۋاتقاندەك پەردىسى ئىككى ياقا قىلىپ قويۇلغان دېرىزىدىن سىرتقا قاراپ، ـ كۆڭلۈم تۇيغاندى. سىزدىكى كۆچتۈگۈرلۈك، ئاپامنىڭ ساقىيىپ قېلىشى، ئوت ئېچىگە كىرىشىڭىز، بوۋاقنىڭ شۇنچە كۆچلۈك ئوت ئېچىدىمۇ ئامان قېلىشى ۋە يەنە سىزدىكى ھەممىگە ماسلىشالايدىغان ئالاھىدىلىكلەر مەندە گۇمان پەيدا قىلغانىدى. شۇنىڭغا ئىقرار مەنكى، سىزنى تاشقى پىلانت ئادىمى دېگەن ئوي بىرەر قېتىمىمۇ خىيالىمغا كىرىپ چىققان ئەمەس.

ـ ئەمدى بۇ سىرگە غەلىتە بىلەن نەمدۇ، پۇشايمان قىلمامسىز؟

دىلارا دېرىزىدىن كۆزىنى ئۈزۈپ، لېرىخقا يۈزلەندى. ئەمدى ئۇنىڭ چىرايىغا جىددىيلىك يۈگۈرگەندى. تۇرۇلگەن قوشۇمىسى ۋە يېشىپ تۇرغان كۆزلىرىدىن ئۇنىڭ كەسكىن قارارغا كەلگەنلىكىنى بايقىۋېلىشقا بولاتتى:

ـ يەر شارىدىكى بەزى ئادەملەر تاشقى پىلانت ئادەملىرى بىلەن تاساددىي ئۇچرىشىپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇلارغا يېقىنلىشىشتىن قورقاندى. بىر قىز تاشقى پىلانت ئادىمىنى ياخشى كۆرۈپ قالدى، دېگەن بۇ خەۋەر مۇشۇ ئۆيىنىڭ ئىشىكىدىن چىقىپلا كەتسە، چاقماق تېزلىكىدە تارقىلىپ، يەر شارىنى زىلزىلىگە سالىدۇ. ئىنسان ئەقلىگە سىغمايدىغان مۇنداق ئىشنىڭ ئالدىدا مەندە غەلىتىلىك بولمىدى دېسەم سىز ئىشەنەرسىزمۇ؟ توختاڭ، ئالدىرىماڭ، بۇ سوئالغا ئۆزۈم جاۋاب بېرىمەن. مەن ئۆزۈمنى تۇتۇۋالدىم. سىز ئۇزۇندىن بېرى مېنى مۇشۇنداق بىر غەلىتىلىككە كۆندۈرۈپ كەلدىڭىز، بولمىسا ھوشۇمدىن كەتكەن بولاتتىم. ھازىر شۇنى ھېس قىلىۋاتىمەنكى، سىرگە بولغان مۇھەببىتىم سۇسلىشىپ قالغىنى يوق. ئەمدى سىزدىن سوراي، مېنى چىن كۆڭلىڭىزدىن ياخشى كۆرسىڭىز توغرا جاۋاب بېرىڭ. سىزنى يەر شارىدا تۇتۇپ قالغان نەرسە زادى نېمە؟

لېرىخ كۆزلىرىنى يۇمۇپ ئۇزۇنغىچە جىم بولۇپ كەتتى. ھەتتا ئۇنىڭ نەپەس ئېلىشىمۇ توختاپ قالغاندەك يۈز ـ كۆزدىكى بىرەر مۇسكۇلىمۇ قىمىرلاپ قويمايتتى. ئەنسىزچىلىككە چۈشۈپ قالغان دىلارا ئورنىدىن ئىتتىك تۇرۇپ، تىترەك ئولاشقان بارماقلىرىنى ئۇنىڭ لېۋىگە تەگكۈزدى، قولى ئىسسىق ئۇرۇلغان نەپەسنى سەزگەن قىز لېرىخنىڭ يۈزىنى سىيلىدى.

ـ مۇھەببەت، ـ دېدى لېرىخ بىردىنلا كۆزىنى ئېچىپ، ـ مانا مۇشۇنداق بىر ـ بىرىگە كۆيۈنىدىغان، تەسەللى بېرىدىغان، بىر ـ بىرىنىڭ ھالىغا يېتىدىغان،

خۇشاللىقىغا ئورتاقلىشىدىغان، پەقەت يەر شارىدىلا بولىدىغان مۇھەببەت. مەن نۇرغۇن سەييارىلەرگە باردىم، ھېچقايسى سەييارىدە يەر شارىدىكى ئىنسانلارغا ئوخشاش قۇۋناق ھايات كەچۈرىدىغان مەخلۇقلارنى ئۇچراتمىدىم. مەن ئېكراننىڭ ئۆتمىشى، ئىنسان مۇھەببەت - خاتىرىسىنى ئوقۇپ، ئىنسان مۇھەببەتتىكى ۋاپادارلىقتىن قاتتىق تەسىرلەندىم. ئەگەر يىغلاشنى بىلگەن بولسام ئاۋازىمنى قويۇۋېتىپ ھۆركىرەپ يىغلىۋەتكەن بولاتتىم. مانا قاراڭ، مەن ياشىغان سەييارىدىكى ئادەملەر يىغلاشنىمۇ، كۈلۈشنىمۇ بىلمەيدۇ. ئۇلاردا مۇھەببەت دېگەن ئۇقۇم يوق، بولسىمۇ نەچچە مىڭ يىللاردىن بېرىقى ئۆزگىرىش ۋە تەرەققىيات جەريانىدا يوقىلىپ كەتكەن. ھازىر ساقلىنىپ قالغىنى جىنسىي ئىستەك. ئۇلار جىنسىي ھەۋىسى قانسىلا شۇنىڭدىن قانائەتلىنىدۇ، بىر - بىرىنىڭ ئۆلۈپ - تىرىلىشى بىلەن كارى بولمايدۇ. سىلەر بۇنى ھايۋانلارچە تۇرمۇش دەيدىكەنسىلەر. ئۇنداق ئادەملەردىن بىزار ئىكەنسىلەر.

لېرىدىنىڭ نەپسىي تەبىزلەشتىسى، ئۇ ھاياجانلانغانىدى.

- مەن بۇ يەردە ئاتا - ئانىلار بىلەن بالىلار ئوتتۇرىسىدىكى مېھرى - مۇھەببەتتىن نەقەدەر چوڭقۇر بولىدىغانلىقىنىمۇ كۆردۈم. مەن تەتقىقات ئورنىدا ئىشلەۋاتقىنىمدا، ماڭا ئائىلىمدىن، يەنى ھەقىقىي ئېكراننىڭ ئاتا - ئانىسى، سىڭىللىرىدىن خەت كېلەتتى. سېغىنىش، مېھرىبانلىق، كۆيۈمچانلىق بىلەن تولغان بۇ خەتلەرنى ئوقۇپ - ئوقۇپ قانمايتتىم. ئائىلە مېھرىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلىپ بېقىش ئۈچۈن، دەم ئالغان كۈنلىرىمدە بىر مىڭ يەتتە يۈز كىلومېتر يىراقلىقتىكى ئېكراننىڭ ئائىلىسىگە ئۇچ - تۆت قېتىم بېرىپ كەلدىم. ھەر قېتىم بارغىنىمدا ئېكراننىڭ ئاتا - ئانىسى قۇچاقلىرىنى كەڭ ئېچىپ، مېنى قارشى ئالاتتى، باش - كۆزۈمنى سىيلايتتى، قاراپ - قاراپ تويمايتتى. بىر دەمدىلا ئۇرۇق - تۇغقانلار يىغىلىپ ھال - ئەھۋالىمنى سوراپ كېتەتتى. ھەممىسى مەن ئۈچۈن پەرۋانە ئىدى. مەن ياشىغان سەييارىدىچۇ؟ ئۇلاردا ئائىلە دېگەن سۆزنىڭ ئۆزىمۇ يوق. بالىلار تۇغۇلۇشى بىلەنلا مەخسۇس بالا باقىدىغان ئۆيلەرگە ئېپكېتىلىپ، ئاتا - ئانىسىنى، ئائىلە مېھرىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلمەي چوڭ بولۇشىدۇ. ئېھتىمال ئۇلارمۇ ئۆزى ياشاۋاتقان مۇھىتتىن لەززەتلىنەر. ئەمما مەن ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەن يەر شارىدىكى تۇرمۇش لەززىتى ئۇنىڭغا سېلىشتۇرۇپ بولمايدىغان دەرىجىدە يۇقىرى. شۇنداق، مەن بۇ يەردە نۇرغۇن نەرسىلەرنى كۆردۇم، بۇلارنىڭ ھەممىسى ماڭا ئالاھىدە يېڭىلىق ۋە قىزىقارلىق بىلىندى. مانا مۇشۇلار مېنى يەر شارىدا تۇتۇپ قالدى. ئەلۋەتتە، بۇنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ مۇھىم سەۋەب سىز. مەن سىزنىڭ ۋۇجۇدىڭىزدىن ئىنسانلاردىكى بۈيۈك خىسلەتلەرنى كۆردۈم. سىزگە باغلاندىم، سىزدىن ئايرىلغۇم كەلمىدى...

لېرىدىخ سۆزلەيتتى، ئاۋازىمۇ بۇرۇنقى ھالىتىگە كەلگەندەك جارانلىق ئىدى، كۆزلىرىنى دىلارادىن ئۆزمەيتتى. دىلارا غا ئۇنىڭ سوغۇق كۆزلىرى ھازىر نۇرلىنىپ كۈلۈۋاتقاندەك بىلىنمەكتە ئىدى. ئىككى سەييارىدىكى تۇرمۇشنى كۆزىتىپ، يەر

شارغا مىنىپ، بەرگەن بۇيۇملىرىنى دىلا-راغا بارغانسېرى يېقىملىق تۇيۇلماقتا ئىدى. ئۇ بۇگۈن ئۆزىدىن بېرى زارى-قىپ كۈتۈۋاتقان جاۋابقا ئېرىشكەنىدى. لېرىخنىڭ ئۇنى چەكسىز ياخشى كۆرىدىغانلىقى، ئۇنى دەپ ئۆز سەيياردىسىگىمۇ قايتىمغانلىقى ھەلۋەم بولغانىدى.

دىلارانىڭ خۇشاللىقى بەرنەچچە مىنۇتلا داۋاملاشتى. ئۇ لېرىخنىڭ ئۆلۈم توغرىسىدا ئېيتقانلىرىنى ئەسلەپ، بىر-دىنلا جىددىيلىشىپ كەتتى ۋە لېرىخنىڭ قوللىرىغا ئېسىلىپ:

— ماڭا راستىنى ئېيتىڭ ئېكرام، ياق، لېرىخ، — دېدى ئۇ يىغلامسىراپ، — سىز ئۆزىڭىزنىڭ قاچان ئۆلىدىغاتلىقى-ڭىزنى بىلەمسىز؟ ھېنىڭ بۇنىڭغا زادىلا ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ. سىز ياشىشىڭىز كېرەك، بۇ سىزنىڭ قولىڭىزدىن كېلىدۇ. لېرىخنىڭ بېشى چۈشۈپ كەتتى.

— قولۇمدىن كەلمەيدۇ، دىلارا، — دېدى ئۇ ئازانلا ئاڭلىغۇدەك قىلىپ، — كەلمەيدۇ، ماڭا باشقا يول يوق.

— ئىشەنمەيمەن، ئاپامنى ساقايتىش، ئوت ئېچىدە قالغان بۇۋاقلا ھاياتلىق ئاتا قىلىش قولىڭىزدىن كەلگەن يەردە نېمە ئۈچۈن ئۆزىڭىزنى قۇتۇلدۇرۇش قولىڭىزدىن كەلمەيدۇ. ياق، مەن قاراپ تۇرۇپ سىزنى ئۆلۈم گىردابىغا ئىتتىرىۋەتمەيمەن. ھازىرلا ئۆيدىن چىقىپ، ئاتاقلىق دوختۇرلارغا مۇراجىئەت قىلىمىمەن...

لېرىخ قوزغىلىشقا تەمشەلگەن دىلا-رانىڭ قولىدىن تۇتۇۋېلىپ، ھاجەتى يوق دېگەندەك بېشىنى چايقىدى.

— ئۆزىڭىزنى تۇتۇۋېلىڭ، — دېدى ئۇ خىرىلداغان ئاۋازدا، ھېنىڭ يەنە چارەڭ سائەتلىك ئۆمرۈم قالدى. ھېنى كەچۈرۈڭ دىلارا، مەن سىزنى ئالدىماسلىقىم كېرەك. سىز ھېنى تاشقى پىلانت ئادىمى دەپ تونىمىدىڭىز. مەن تاشقى پىلانت ئادىمى ئەمەس، بەلكى تاشقى پىلانت ئادەملىرى تەرىپىدىن ياسالغان، شۇلار تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئورۇندىشقا ئەۋەتىلگەن ماشىنا ئادەمەن.

دىلارانىڭ بېشى ئۇستىدە چاقماق چېقىلغاندەك بولدى. ئۇ ئورنىدىن تۇرماقچى بولدى، ماغدۇرى يەتمىدى. كۆزلىرى چۆچەكتەك چەكچەيگەن، چىرايى تاتىرىپ كەتكەن دىلارا ئېلىشىپ قالغان ئادەمدەك ماشىنا ئادەم، ماشىنا ئادەم دېگەن ئىككى ئېغىز سۆزنىلا تەكرارلايتتى

— شۇنداق، مەن ماشىنا ئادەم، — لېرىخ بۇ گەپنى دىلارانىڭ چىرايىغا قارىماي ئېيتتى. ئۇنىڭ تۇرقىدىن ھېنىڭ نېمە ئامالىم بار، دېگەنگە ئوخشاش ئۇمىدسىزلىك چىقىپ تۇراتتى، — مەن سىزگە بۇنى بۇرۇنلا ئېيتىشىم كېرەك ئىدى. لېكىن سىلەر ياشاۋاتقان ھاياتتىن،

سەزدىن كۆپرەك زوق ئىپلىشنى ئويلىدىم. سىز ئېھتىمال، ماشىنا ئادەملەر زوقلىنىشنى بىلمەدۇ، دەپ ئويلىشىڭىز مۇمكىن. ھازىر سىلەردە ياسىلىپ ئىشلىتىلمۇاتقان ماشىنا ئادەملەرنى بىزنىڭ سەييارىدىكى ئەڭ ئىپتىدائىي ماشىنا ئادەملەر دېيىشكە بولىدۇ. ئادەملەر ماشىنا ئادەمنى كەشىپ قىلىپ، ئۇنىڭدىن پايدىلىنىشنىڭ يولىنى تاپتى. شۇڭا ماشىنا ئادەملەرنىڭ تەرەققىياتى ئۇنى كەشىپ قىلغۇچىلارنىڭ ئويلىغىنىدىنمۇ تېز بولدى. ئۇلار ھازىر ئادەملەر قىلىشنى ئويلىغان، لېكىن جۇرئىتى يەتمىگەن ئىشلارنى قىلماقتا. ئەگەر مۇنداق كېيىن ئۇلارنى باشقۇرۇش قاتتىق مەخپىي تۈتۈلمىسا، ماشىنا ئادەملەر ئۆز ئىگىلىرىگە بويسۇنماي، ئۇلارغا ھۆكۈمرانلىق قىلىدىغان ئورۇنغا چىقىپ قېلىشى مۇمكىن. بىزدىكى ماشىنا ئادەملەر ئادەتتىكى ئىشلارنى قىلىدىغانلار ۋە مۇرەككەپ، خەتەرلىك ئىشلارنى قىلىدىغانلار دەپ ئايرىلىدۇ. كېيىنكىلىرى بۈيرۇلغان ئىشنى قىلىپلا قالماي، قېيىن مەسىلىلەرگە دۇچ كەلگەندە ئۆزى قانداق بىر تەرەپ قىلىشنى، ئۆزىنى قوغداشنى، زۆرۈر تاپسا ھۇجۇم قىلىشنىمۇ بىلمەدۇ. دېمەك، ئۇلار پەكىر قىلالايدۇ. مانا مەن شۇنداق ماشىنا ئادەمەن. مەن بۇ قېتىمقى ئالاھىدە ۋەزىپىنى ئورۇندىشىغا ماڭغاندا، ئۇلار ماڭا يەنە ئالاھىدە قورۇلمىلارنى قوشۇمچە ئورناتتى. مېنىڭ ھازىرقى ئىقتىدارىم ئادەملەردىن قېلىشمايدۇ. مەن ياخشى بىلەن ياماننى پەرق قىلىشنى، سىلەردەك تەبىئىي تەتىن، گۈزەل لىكتىن زوقلىنىشنى بىلمەن.

ماشىنا ئادەمنى ياخشى كۆرۈپ قالغانلىقى دىلارا غا قاتتىق ئېغىر كەلگەندى. ئۇنىڭ قۇلاقلىرى غوكۇلداپ، بېشى قېيىپ، ئۆي پىرقىراۋاتقاندەك بىلىنەتتى. ئۇ يىقىلىپ چۈشمەسلىك ئۈچۈن كارىۋات پۆلەنچۇكىنى تۇتۇۋالدى. قانداق قىلسۇن؟ ئۆيدىن يۈگۈرۈپ چىقىپ تېگىشلىك ئورۇنلارغا مەلۇم قىلسۇنمۇ، مەلۇم قىلسا ئۇلار دىلارا غا ئىشىنەرمۇ. ئىشەنمىدىمۇ دەيلى، ھۆكۈمەت، قانۇن ئورۇنلىرىنىڭ سۈرۈشتۈرۈشلىرى، مۇخبىرلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەس زىيارەتلىرى، تونۇش - بىلىشلىرىنىڭ كۆلكىلىك سۆز - چۆچەكلىرىگە چىدىغىلى بولارمۇ؟ ئۇنىڭ كېيىنكى تۇرمۇشى قانداق بولىدۇ، ئۇنىڭ ئالدىدا سوزۇلۇپ ياتقان ماشىنا ئادەم لېرىخنىڭ ئىناۋەت دېگەندە كۆزدە تۇتقىنى مۇشۇ بولسا كېرەك.

— سىز مەن تۇغرىلىق ھەرگىز باشقىچە خىيالىلاردا بولماڭ. مەيلى قانداقلا مەقسەت بىلەن ئۆيدىن چىقىپ كەتسىڭىز مۇ ھېچنېمىگە ئۇلگۈرەلمەيسىز. ئىنسانلارغا چىن كۆڭلىدىن ئېتىقاد قىلغان بىر ماشىنا ئادەمنى ئاخىرقى مىنۇتلاردا ئۆمىدسىزلەندۈرىدىغان بىرەر ھەرىكەت قىلمىشىڭىزغا قەتئىي ئىشەنمەيمەن.

دىلارا قىزىرىپ كەتتى. ماشىنا ئادەم لېرىخ ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى پاراكەندىچىلىكنى سېزىپ قالغانىدى. ئىنسانلارغا سىرلىق تۇيۇلمىدىغان ئاجايىپ - غارايىپ ۋەقەلەرگە كۆنۈشكە باشلىغان دىلارا بۇ قېتىممۇ ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

— سىزدىكى ئالىيجانابلىق قارا ئىغۇلاشقان قەلبىمنى يورۇتتى، — دېدى ئۇ، — مەن يەنىلا سىزگە سادىقمەن، سىز ياخشى كۆرگەن دىلارا بولۇپ قالىمەن.

لېرىخ چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ چوڭقۇر بىر ئۇھ تارتتى، بۇ ناھايىتى ھەسرەتلىك، ئاچچىق ئۇھ تارتىش ئىدى. ئارقىدىنلا ئۇ سەكراتقا چۈشۈپ قالغاندەك تۇڭۇلۇنۇپ، ئاندىن تولغاندى:

— ئاھ خۇدا، سەن ئادەملەرنى ھەممىگە قادىر قىلىپ ياراتتىڭ. ئادەم ئاتا

بىلەن ھاۋا ئانا ئۆزلىرىدە كەم بولۇپ قالغان نەرسىنى جەننەتتىن تېپىۋالغاندا، بۇنىڭ ئۈچۈن بەرىلمەيدىغان جەننەتتىن قوغلىنىشتەك قاتتىق جازامۇ ئۇلارنىڭ كۆزىگە كۆرۈنمەيدى. ئادەملەر ماشىنا ئادەمنى يارىتىپ، ئۇنىڭغا ئۆزلىرىدىنمۇ ئارتۇق كۈچ ـ قۇدرەت بەردى، لېكىن، ئەڭ مۇھىم نەرسە ـ ھېسسىياتنى بەرمىگەن ئۇلارنىڭ قولىدىن كەلمەيدى. شۇڭا ئۇ يەنىلا بىر تال سىمنى ئۈزۈۋېتىپ، كىرەكسىز تۆمۈر ـ تەسەك دۆۋىسى بولۇپ قېلىۋېرىدى.

بۇ ئاچچىق پەرىيادتىن دىلارانىڭ قەلبى ئېزىلدى، كۆزلىرىدىن تارامسلاپ ياش قۇيۇلدى.

ـ لېرىخ، كۆڭلىڭىزنى بۇزماڭ، ـ دېدى ئۇ ئېسىدەپ تۇرۇپ، ـ ئىككىمىز ياخشى دوستلاردىن بولۇپ قالىمىز. سىز ئىنسانلارنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولمىدىغان نۇرغۇن ياخشى ئىشلارنى قىلالايسىز. مەن سىزنىڭ سىرىڭىزنى ئادەم بالىسىغا ئىنماسلىقىغا قەسەم بېرىمەن.

ـ كېچىكتىم، دىلارا، ـ لېرىخ بېشىنى چايقىدى، ـ كېچىكتىم، لېكىن قولۇمدىن كېلىدىغان ئىشنى قىلدىم. ئۇلار ھېنى ئېنېرگىيە مەنبەسى ئىزدەشكە ئەۋەتكەن. مەن يەر شارىنى ئايلىنىپ، بۇ يەردە ئۇلارغا زۆرۈر بولغان خام ئەشيانى ھېسابسىز ئۇچراتتىم. ئەگەر ئىنسانلارغا بولغان مۇھەببەت ھېنى ئۆزىگە باغلىمىغان بولسا، بۇگۈنكى كۈندە يەر شارىدا قىيامەت يۈز بەرگەن بولاتتى. مەن ئالەم كېزىپ نۇرغۇن سەيياردىلەردە بولدۇم. مەن كۆرگەن سەيياردىلەر ئىچىدە كۆچمەنلەردىن ئاجىزلىرى، رەھىمسىزلەردىن رەھىمدىللىكلىرى كۆپ. مەن ئۇچۇپ چىققان سەيياردىكىلەر بولسا (سىز بۇنى مۆلچەرلىيەلمەيسىز)، چەكسىز قۇدرەتلىك، لېكىن تەبىئىتى ۋەھشىي. شۇڭا ئۇلار ئۆزلىرىنى «ئالەم غوجىسى» دەپ ئاتىشىدۇ. ئۆزلىرىگە بويسۇنمىغان ھەرقانداق سەيياردىنى بىتچەت قىلىۋېتىش ئۈچۈن ھېچ گەپ ئەمەس. ئەگەر مەن ئۇلارغا يەر شارىدىكى كىرەكلىك خام ئەشيا ياكى زاپاسىنى مەلۇم قىلسام، ئۇلار ئۆزلىرىدە بار بولغان ئاخىرقى ئېنېرگىيە زاپاسىنى سەرپ قىلىپ، بۇ يەرگە بىر تۈركۈم ئالەم كېمىلىرىنى ئەۋەتىدۇ. ئەمدى كۆز ئالدىڭىزغا كەلتۈرۈڭ: ئۇ ئادەملەر يەر شارىغا تەلۈلەرچە يۇپۇرۇلىدۇ، يەر شارىنىڭ ئېكولوگىيىلىك تەڭپۇڭلۇقى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ بولمايدىغان دەرىجىدە بۇزۇلىدۇ. ئەگەر يەر شارىدىكىلەر قارشىلىق كۆرسەتسە، ئۇلارنىڭ قارشىلىقى يەر بىلەن يەكسان قىلىنىدۇ. نەتىجىدە بۇ مۇنبەت زېمىن ئوت ياكى سۇ دېڭىزىغا ئايلىنىپ كېتىدۇ. ئەنە شۇنداق دەھشەتلىك ئاقىۋەت مېنى ئويلاندۇرۇپ قويىدى. مەن كىم، مەن بىر ماشىنا ئادەم، مەن بىر مېتال دۆۋىسى. سىزگە دېگەنىمەن، مەندە ياخشى ـ يامانىنى پەرق قىلىش ئىقتىدارى بار. نېمە ئۈچۈن تىنچ، خاتىرجەم ياشاپ كېلىۋاتقان بىر سەيياره باشقىلار تەرىپىدىن ۋەيران قىلىنىشى كېرەك ئىكەن؟ ئىنسانلار ۋە ئىنسان پەزىلىتى مېنىڭ ئاخىرقى قارارغا كېلىشىمگە تۈرتكە بولدى. مەن قايتىپ كەتمەسلىك، ئىنسانلارنى قوغداپ قېلىش نىيىتىگە كەلدىم. مانا، كۆرۈپ تۇرۇپسىز، مەن قايتىپ كەتمىدىم.

ئىنسانلارنىڭ ھاياتى، بەخت ـ سائادىتى ئۈچۈن ئىنسانلارنىڭ قولىدىن كەلمەيدىغان قۇدرەت ۋە پىداكارلىق بىلەن كۆكرەك كېرىپ چىققان بۇ ماشىنا ئادەمنىڭ يالقۇنلۇق سۆزلىرى دىلارانىڭ قەلبىنى دولقۇنلاتتى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئىنسان بالىسىغا بولغان مۇھەببەت يالقۇنىدىنمۇ

كۆچلۈك بىر ئوت گۈلخان بولۇپ يانماقتا ئىدى.

ـ لېرىخ، ـ دەپ پەريياد قىلدى قىز ئۇنىڭ هايات ـ ماماتلىقى ئۈستىدە خۇداغا ناله قىلغان چاغدىكىدىنمۇ كۈچلۈك بىر پىغان بىلەن، ـ سىز يەر شارىدا قالدىڭىز، هاياتىڭىزغا يېتىدىغان خەۋپ ناهايىتى يېراقتا قالدى. ئۆزىڭىزنى قۇتۇلدۇرۇش ئىمكانىيىتى قولىڭىزدا تۇرغان يەردە يەنە نېمە ئۈچۈن ئۆزىڭىزنى ئۆزىڭىز هالاك قىلمىسىز. سىز ئىنسانلارنىڭ دوستى، سىز ئىنسانلار ئۈچۈن يەنە كۆپ لىگەن ئۇلۇغ ئىشلارنى قىلىپ بېرەلەيسىز.

ـ مەنمۇ شۇنداق ئويلىغانىدىم. مەن ئۇلارنىڭ يەر شارىغا كېلەلمەسلىكى ئۈچۈن، ئۆزۈم ئۈچۈپ كەلگەن ئىزنى بىر ئاخشامدا يوق قىلىۋېتىپ كەلدىم. لېكىن شۇ ئاخشىمى مەن هېنىڭ شەكلىنى ئۆزگەرتىش ۋاقتىدا بەدىنىمگە يەر شارىنىڭ هېسابى بويىچە ئالتە ئايدىن ئارتۇق هەرىكەت قىلالمايدىغان بىر مىكرو تېپ لىق قۇرۇلمىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغانلىقىنى بىلىپ قالدىم. بۇنى بەكمۇ كېچىكىپ بىلدىم، بالدۇرراق بىلگىنىمدە يەنە بەزى ئىشلارنى قىلىشقا ئۈلگۈرەتتىم.

ـ ئۇنى ئېلىۋەتكىلى بولامدۇ؟

ـ هېنىڭ ئېلېكترون مېڭىدە بۇنداق نەرسە ئەسكەرتىلمىگەن. ئۇنىڭ قەيەردىلىكىنى بىلىش ۋە ئېلىۋېتىش قولۇمدىن كەلمەيدۇ. مەن بۇ قۇرۇلمىنى ئۆزۈمنىڭ ئاجىزلاپ كېتىۋاتقانلىقى هەم هەرىكەتلىنىش كۈرسەتكۈچىمدىن سېزىپ قالدىم...

لېرىخنىڭ نەپەس ئېلىشى ئاجىزلاپ، ئاۋازىمۇ بوشىشىپ كېتىۋاتاتتى. ئالدىراپ راپ قالغان دىلارا ئۇنىڭغا نېمە دېيىشىنى، قانداق تەسەللى بېرىشنى بىلمەيتتى. ئۇ پەقەت ئۇنىڭ سوۋۇپ قالغان قوللىرىنى، يۈز ـ كۆزىنى سىيلايتتى، قىزنىڭ كۆزىدىن تارامىلاپ تۆكۈلگەن ياش لېرىخنىڭ كىيىمىنى، ئوچۇق بوينى ۋە يۈزىنى هۆللەيتتى.

ـ ئىنسانلارنى ياقتۇرۇپ قالدىم، شۇلارنىڭ ئارىسىدا، سىزنىڭ قولىڭىزدا هەربىر كەتتىن توختايدىغانلىقىغا رازىمەن، ـ لېرىخ ئەمدى پىچىرلايتتى، ئاۋاز چىقىرىپ سۆزلەشكە مادارى يەتمەيتتى، ـ هېنى ئىنسان سۈپىتىدە دەپنە قىلىڭلار، مۇنداق قىلىش سىزگىمۇ پايدىلىق. ئىككىڭلار ئاتا ـ ئانىسى، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى بار ئىكەن، ئۇلارغا ئوغلىنىڭ ئىز ـ دېرەكسىز يوقىلىپ كەتكىنىنى ئاڭلىغانغا قارىغاندا، ئاغرىپ قازا بولغانلىقىنى ئاڭلاش هەر هالدا يېنىكرەك بىلىنمىدۇ. شۇنداق، هېنى ئىنسانغا ئوخشاش ئۈزىتىپ قويۇڭلار... ئا... ئاخىرقى ئىلتىماسىم... مەن... هېنى بىر سۆيۈپ قويۇڭ...

دىلارا لەۋلىرىنى ئۇنىڭ سوغۇق لەۋلىرىگە ياقتى. لېرىخ يۇمۇلغان كۆزلىرىنى زورلاپ ئېچىپ ئۇنىڭغا قارىدى ۋە بىر نېمە دېمەكچى بولۇپ لەۋلىرىنى مىدىرلاتتى. «ئىنسان بولۇپ قالغان بولسام» دېگەن سۆزلەرنى دىلارا قۇلىقى بىلەن ئەمەس، يۈرىكى بىلەن ئاڭلىدى. بۇ ئۇنىڭ ئاخىرقى سۆزى ئىدى. ئۇنىڭ بەدىنىنىڭ قەيەردىندۇر بىر يېرىدىن تىرىق قىلغان ئاۋاز كەلدى. لېرىخنىڭ تېنى لاسسىدە بوشىشىپ كەتتى، ئۇ هەربىر كەتتىن توختىغانىدى.

غالىب قۇربان

ئىككى شېئىر

تۇرنا

ئۇچ تۇرنا، قۇچ بۇلۇت، بۇزما سېپىكىنى،
بۇلۇتلار يولۇڭغا بولسۇن پايانداز.
پېيىڭگە قوندۇرۇپ كۆكلەمنى ئەپكەل،
كۆكلەمنىڭ ئەلچىسى بولغىن چەۋەندەز.

ئېچىلغان كۆللەرنى قوچۇپ ئال بىراق،
ياپراقلار كۆيمىگە قوشۇپ بەر ناخشا.
قانىتىڭ چاقنىسۇن نۇرلاردەك ھامان،
مەلەمگە كەلگەندە ئۇچارسەن ئاستا.

ئۇچ تۇرنا، ياپيېشىل كۆكلەمنى ئەپكەل،
چۆللەرنىڭ چۈشىگە تاشلا چىمەنىنى.
تىنىمسىز ئويناقلاپ ئاققان بۇ دەريا
ئەۋەتسۇن ئۇنىڭغا گۈلىيەسىمەنىنى.

جەڭچى ناخشىسى

كەتسەم يىراق ـ يىراقلارغا سۆيۈملۈك دىلدار،
يۇلتۇزلارنىڭ كۆزلىرىدىن سورىغىن مېنى.
شامالىلارنىڭ ناخشىسىغا قۇلاق سال بىمدار،
ئۇنىڭدا بار يۈرىكىمنىڭ تونۇش رىتمى.

قارىغايلارغا ھەمراھ بولۇپ يۇرىمەن ھەردەم،
ئاق باش چوققا، قىيالارغا ئېيتىپ سىرىمنى.
ھەر زەررىنى، ھەر گىياھنى جېنىم دەپ بىلسەم،
ياپيراپ كېتەر ئىپتىخارىڭ يۇرتۇمنىڭ جېنى.

سۆيۈن سەنمۇ چېكەمدىكى دۆلەت گىرىبىدىن،
ھەۋەس قىلغىن مۇرەمدىكى كۈمۈش يۇلتۇزغا.
كىندىك قېنىم تۆكۈلگەن شۇ تۇپراق قەرزىدىن،
مۇئەككەلمەن ۋەتىنىمنىڭ دەرۋازىسىغا.

ئاپەت كېلىپ، يۈرت بېشىغا كۈن چۈشسە ئەگەر،
ئۇنىڭ ئۈچۈن پولات قالقان مەڭگۈ بۇ تېنىم.
جەڭگە كىرسەم ۋەتەن ئىشقى يېنىپ قەلبىمدە،
تۈپراق ئۈزرە سىڭىپ كېتەر قىپقىزىل قېنىم.

نۈركۈل يۈنۈس

مەن سەھەرنىڭ ئامراق كۈيچىسى

گۈل

تەڭرىنىڭ سۈيگىسى بولمىسۇن يەنە
پەنجىرەم ئالدىدا تۇرغان بۇ رەيھان؟
قونماپتۇ ئۇنىڭغا تاڭ كېپىنىكى،
ياپيېشىل ياپراقلار شۇنچىلىك يۇمران.

قۇزغىتىپ ئاجايىپ تۈيغۇلىرىمنى،
يىلتىزلار لېيىدىن چاڭقىيدۇ ئىپار.
ئاياغنىڭ يېپىدا باغلانغان تېخى،
ئەكەلگەن كىم ئۇنى، قايسى ئاي دىدار.

ياپراقلار قېتىغا مۆككەن بىر ھېكمەت،
تەڭداشسىز پاكلىققا چۆمۈلگەن ھەتتا.
گۈلمۇ بۇ ۋە ياكى پىنھان بىر سۆيگۈ،
گۈل دەستە ئاھ، ئەجەپ سىرلىق نېمىشقا؟

بۇ خۇشتار يۇرەكنىڭ تارىنى چېكىپ،
كۆڭلۈمگە يېقىملىق تەشۋىشلەر كېلەر.
شۇ كۈندىن باشلاپلا قالدىم ئەندىكىپ،
دەپ قاچان گۈلچىنى پەنجىرە چېكەر؟

سەھەرلەردىن ئىزدىگەن مېنى

مەن سەھەرنىڭ ئامراق كۈيچىسى،
كۈي قاتمەن سەھەرگە پەقەت.

بالقىغاندا ئوتقاشتەك قۇياش،
تىنىقمىدىن ئالار ھارارەت.
كۆزلىرىمدىن تۆكۈلمەيدۇ ياش،
ئايرىلسامۇ سەندىن قانچە رەت.

ئۇچۇپ كېتىپ قالمەن بەزەن،
بارلىقىمنى تاشلاپلا تەنها.
ئانام دۇنيا قىلار پەرىشان،
دادام خوش دەپ ياش تۆكەر ھەتتا.
چىغىر يوللار خىيالغا چۆكۈپ،
ئۇزاق - ئۇزاق سوزۇلار ئاستا.

سەن شۇ يولدىن ئۆتسەڭ ناۋادا،
تونۇش شامال سۆيسە يۈزۈڭگە.
يۇمشاققىنە ئۇھ دېگىن، بىراق،
ياش كەلمەسۇن ئوتلۇق كۆزۈڭگە.
تېپىلارمەن پەقەت شۇندىلا،
سەن تىۋىنساڭ جىمجىت سەھەرگە.

ساھىللارنى بويلىسام تەنها،
سۇرىتىمنى سىزار كۆڭ دېڭىز.
ھىدلاپ قاچار سەھەر شامىلى،
ۋۇجۇدۇمنى تاتلىق سۆيۈپ تېز.
سەھەرلەردىن ئىزدىگەن مېنى،
كۆمۈلمەيدۇ مەن قالدۇرغان ئىز.

ئۇستاز

سېنىڭ نۇرانە يۈزۈڭدە ماناندەك بور توزانى بار،
دىلىمدا زەررە توزانغا مۇھەببەتنىڭ قىيانى بار.
قىيانىمنىڭ پەلەكنى قۇچىقدەك ياڭراق چۇقانى بار،
گويا ھەر زەررىنىڭ كۆڭلۈم دالاسىدا بورانى بار.
نەزمەم ئارا ساڭا تارتۇق بۇ ئىشقىمنىڭ بايانى بار.

قارا قۇندۇز چېچىڭغا قوندى ئاقلىق قار كەبى لەپ - لەپ،
چېچىڭنىڭ ئاقلىقى كۆچتى يۈرىكىمگە بولۇپ سەپ - سەپ،
قۇيالمايدۇ يامانلار ئاق دىلىمغا قاراداغ سەپلەپ.
كۆڭۈلدە ئىزگۈ ھېس مەۋجى دەقىقە قالمىغاي پەسلەپ،
بۇ ئاقلىقىنىڭ ساڭا قايتار تۆمەنلەپ ئارمىغانى بار.

ئىدىم كۆچەت نەۋ نىھال - يۇمران، بولدۇم بىر دەرەخ - ئورمان،
چېچەك ئاچتى كۈلەلمەي ھېچ بۇقۇلداپ يىغىلمغان ئارمان.
تومۇردا ئاقتى ئۇيناقلاپ خۇشاللىق بىرلە ئۇرغۇپ قان،
گويا يەلكەن بولۇپ ئۇزدۇم كۆرۈپ مېھرىڭدە بىر ئوكيان،
ئەقىدەمنىڭمۇ ئوكيانىدەك ئەجەب كەڭرى پايانى بار.

ئېرىتكەي سۆزلىرىڭ ئۇستاز، يۈرەكلەر پۈتسمۇ تاشتىن،
سۆزۈڭنى ئاڭلىسام ھەر رەت تۇغۇلغايمەن يېڭىباشتىن،
ماڭا ئۆزگە مەنە يوقتۇر سېنىڭ سۆزۈڭنى ئاڭلاشتىن،
ئۆگەتتى غەيرىتىڭ ئۇستاز چېچەك ئۈزمەكنى كۆز ياشتىن،
جاراھەت ئورنىدا كۈلكەن گۈلۈمنىڭ باغ - ۋارانى بار.

ماڭا ئاپئاق چېچىڭ بەرگەي ۋاقىتتىن ھەر نەپەس ئاگاھ،
ياشا دەيدۇ كۈلۈپ ئاپئاق چېچىڭ ھەسرەتتە چەكسەم ئاھ،
سېنىڭ ھەر خىسلىتىڭ ئىچرە خۇشال كۈلگەي جىمى دۇنيا،
يەنە كۆرسەت ئەقىل كۆپلەپ، سېنىڭدىن بولساممۇ بىر دانا
ھايات يولۇمدا مۇشكۈلنىڭ يەنە نۇرغۇن داۋانى بار.

تالاي سىرلارنى يەشتىڭ ھەم ماڭا مەڭلاپ سوئال بەردىڭ،
سوئاللارغا جاۋاب ئىزدەش ئۈچۈن قوشلاپ ئامال بەردىڭ،
ئىدىم مەن بىغەم، بەڭباش چېكى يوق ئوي - خىيال بەردىڭ،

ئەجمر ـ مېهنەت تەرىك بىرلە كۆڭۈل بېغىغا گۈل تەردىك،
ماڭا بەرگەن ئەجرلەرنىك ھەمىشە ئىمتىھانى بار.

ئارزۇگۈل ئالىم

گۈزەللىك ـ يەردە

مەڭگۈلۈك ماۋزۇ

قولۇمغا ئالساملا قەلەمنى شۇئان،
تەپەككۇر قۇشلىرىم قىلمدۇ پەرۋاز.
تىزىلىپ مىسرالار پۈتىدۇ داستان.
پۈتكەندەك يىللارنى كۆز، قىش،
باھار، ياز.

ھېسسىمغا ھاكىمدۇر چەكسىز تەشنالىق،
سۆيگۈنىك ئەۋجى بار تومۇرلىرىمدا،
شۇ سۆيگۈ ۋەتىنىم، خەلقىمگە تالىق،
مەڭگۈلۈك ماۋزۇ ئۇ شېئىرلىرىمدا.

قەلبىمنىك ئىزھارى ھەربىر شېئىرىمدىن
زوقلىنىپ كۆلسە ئەل، قانسا يۈرەكلەر،
ئاشۇ چاغ مەمنۇن بوپ مېهنەت ـ
ئەجرىمدىن
كۆلەتتى قەلبىمدە ئوتلۇق تىلەكلەر.

يېزام گۈزەل، كۆرۈڭلار

چارچىغان قۇياشنىك كۆزى قىزىرىپ،
سۈلەتلىك تاغلارغا باش قويىدى يەنە،
ئۇپۇقنىك جىمىكى گۈلگۈن بېزىلىپ،
جانانىنىك لېۋىدەك رەڭ ئالدى ئەنە.

گۈگۈمنىك تونىغا ئورىنىپ ئاخشام،
بوۋاقتەك بەخۇدۇك ئۇخلايدۇ يېزام
ۋەلېكىن ئۇخلىماس ئوغۇل ـ قىزلىرى،
مۇجەسسەم ئۇلارغا غەيرەت ۋە چىدام.

يېزامنىك ئۇستىدىن ئەگمەپ كېتەلمەي
خۇش چىراي باقىدۇ نۇرلۇق تولۇن ئاي.
يۇلتۇزلار چاراقلاپ كۆزنى ئۇزەلمەي،
يېزامغا سۆز تاشلار دېيىشىپ ئاي ـ ھاي.

دوستلىرىم، كۆرۈڭلار گۈزەل يېزامنى،
ماختىسام سۆزلىرىم مەڭگۈ تۈگىمەس،
ئۇزلۇقى جەننەتكە ئۆرنەك بوستاننى
تەرىپلەپ يازسامۇ ئەبەدىي پۈتمەس.

گۈزەللىك ـ يەردە

خىيالىرىم كۆك قەرىگە ئېتىلىپ،
چاراقلىغان يۇلتۇزلارنى يوقلايدۇ.
ھىلال ئاينىك گىرۋىكىگە ئېسىلىپ،
پىرقىرايدۇ، بىر جايدا ھېچ تۇرمايدۇ.

خىيالىرىم سامان يولى بويىدا
تەئەججۇپتە قىلار ھامان سايا ھەت.
سەييارىلەر ئۇنىنىك ئوكى ـ سولىدا،
يەتكۈزەلمەس ئاڭا ھېچبىر مالامەت.

خيالللرىم يۇلتۇزلارغا يولۇقۇپ،
سورار ھەربىر چىققان نۇردىن گۈزەللىك،
بەختىياش نۇرلار قاچار تېزلا ھولۇقۇپ،
تېپىش ئۈچۈن يەر شارىدىن ئەۋزەللىك.

خيالللىرىم سوراپ ئايدىن ھارمايدۇ،
ـ ئېيتقىنا بىر چىن گۈزەللىك نەدە؟ ـ
دەپ.
تولۇن ئايمۇ جاۋاب بىلەن قارايدۇ،
«ئەسلى بىلسەڭ گۈزەللىك ـ ئۇ يەردە!»
دەپ.

شۇمبىكىنە مۇھەببەت دېگەن

ئۆزگىلەر تىلىدىن ئاڭلانسا ئىسمىڭ،
نېمىشقا ياپراقتەك تىترەر ۋۇجۇدۇم.
بېرەلمەي بىر يىللىق سېزىمگە بەرداش،
نېمىشقا ئاسقار سەبىي يۈرىكىم.

نېمىشقا رەتسىدىن ئازىدۇ يۈرەك؟
نېمىشقا سېنىلا تارتىدۇ كۆڭلۈم؟
نېمىشقا خيالىم سەندىلا پەقەت؟
نېمىشقا سېنىلا ئەزدەر كۆزلىرىم؟

خيالللار ئىچىگە پېتىپ قالىمەن،
ۋىسالىچۇن دەرد چېكىپ ئۇھسىنىپ بەزەن.
چېچىلدى ھېسلىرىم ئالالماي تىنىم،
بىلمىدىم شۇمىكىن مۇھەببەت دېگەن؟!

سېنىڭلا بەختىڭگە كۈلۈپ ئۆتەي مەن

سۆيگۈمگە خەۋىدار قىلاي دەپ سېنى،
ئاھ ئۇرۇپ تالاي رەت يېلىنىدىم ساڭا،
ۋە لېكىن سۆيگۈنى تۇتتۇڭ سەن پىنھان،
كۆزۈڭنى قىيا بىر سالمىدىڭ ماڭا.

چۈشەندىم ئاخىرى سۆيگۈ سىرىڭنى،
ئىمكەنغۇ سۆيگۈڭگە باشقىلار ئۇلپەت.
ئاخىرقى ئۇمىدىم ـ تىلەيدىغىنىم
سادىق بول سۆيگۈڭگە ئەبەدىلئەبەت.

سۆيگۈدە پۈچۈلۈپ پىغان يۇتسامۇ،
رازىمەن ھەم ساڭا بەخت تىلەيمەن،
بىر ئۆمۈر دەردىڭدە ئازاب چەكسەممۇ،
سېنىڭلا بەختىڭگە كۈلۈپ ئۆتەي مەن.

ئابلىز ھوشۇر

غەزەللەر

1

ۋىسال يولىدا تەرك ئەتمەك مېنى زىنھار ئىلاجىمدىن،
تاپاي مەن دەردكە دەرمانىنى ھالال ئەجرۇ ـ خىراجىمدىن.

قاچانكى ئۇ پەرى ـ پەيكەر مېنى ھىجرەتتە قالدۇردى،
بۇ ھىجرەت دەردى ئايانىدۇر كۆزۈم ياشى رىۋاجىمدىن.

كۆڭۈل ۋادىسىدا سۆيۈمنى ئۇ دىلبەر شەرتى دەپ ئىشتىكەچ،
ئالۇرمەن كۈندۈزى ئاپتاپ، كېچە نۇر شام ـ سىراجىمدىن.

يۈرەكنىڭ ئويىنىشى تەپتىن، دېسە ھەرگىز ئىشەنمەيتتىم،
كۆرۈڭ بۇ تەپنى ـ ئاتەشنى بۇگۈن ھالۇ ـ مىزاجمدىن.

جۇنۇنلۇق دەشتىدە چۈشسە ھوشۇرى باشىغا گەر تاغ،
كېچەر دەپ ئويلىماڭ زىنھار ۋىسالغا ئېھتىياجمدىن.

2

نىگارا، تەسۋىرىڭ بىر ـ بىر خالايىق قالسا سوراقلاپ،
دېگەيمەن: جەننەتۇ ھۇرمۇ تۇرار ئالدىمدا قول باغلاپ.

نە ھۇركى، لەۋلىرىڭدىن گۈل، قېشىڭدىن تاغ قىياقى لال،
رەشىك ئوتىدا داغ قېپتۇ يۈزىنى ئايمۇ تىرناقلاپ.

ۋۇجۇدۇڭ پاكلىقىدىن با تېنىم تاپقاچقا پاكلىقنى،
ئۆزۈمنى بەختىيار سەزدىم ئۆمۈر قىسسەمنى ۋاراقلاپ.

كۆزۈمنىڭ گۆھىرى سەن ـ سەن، سېنىڭسىز تاڭمۇ تۈن گويا،
ياشايمەن چىن ساداقەتتە ئۈمىد ـ ئىستېكلىرىڭ ئاقلاپ.

3

بىلەمسەن دىلرەبا، ھەر تاڭ ساڭا مىڭ كۈي ئاتاي دەيمەن،
ئاياغىڭغا قويۇپ باش ھەم قولۇڭغا سۇ تۇتاي دەيمەن.

دىلىم ئەمالىقىدىن بۇ جاھاندا نۇر گادايىمەن،
جامالىڭ ۋەسلىدە قەلبىم ئۆيمنى يورۇتاي، دەيمەن.

سېنىڭ خۇش ـ شادلىقىڭ ھەردەم ماڭا جەننەتتىن ئەۋزەلدۇر،
بېھىش پەيزىنى چېھرىڭدە تەبەسسۇمدىن ئالاي، دەيمەن.

جاپانىڭ تاغلىرى باسسا ئەگەر يەلكەڭنى بىر مەرتە،
دەقىق بەختىڭگە مىڭ مەرتە جېنىمنى ئۇپرىتاي، دەيمەن.

كېچەلەر كىرپىكىڭ يۇمساڭ، بېشىڭدا مەن بولۇپ ماموق،
سەھەر ئويقۇغا يۈزلەنسەڭ، سۆيۈپ بىر ئويغىتاي دەيمەن.

ساڭا بولغان ئەقىدەمدىن جېنىمغا جان قوشۇپ ھەردەم،
ھاياتىڭ شامىنى پارلاق قۇياشتەك چاقنىتاي دەيمەن.

ھوشۇرى قەلبىدە چوغسەن، گويا يەلپۇللىگەن تۇغسەن،
ئۇنىڭچۇن بىز ئۆمۈر، بىلسەڭ بېشىمدا ئويىنىتاي دەيمەن.

ئالىم تۇرسۇن

ئىككى شېئىر

سەن گويا قەلبىمدە ئېچىلغان بىر گۈل

سەن گويا قەلبىمدە ئېچىلغان بىر گۈل،
كۆمۈش رەڭ شەبنەملەر بەرگىگە جىمەك.
ئىلاھ سەن ئۇزلۇقتا بىر ماڭا تۇگۈل،
بار ساڭا ئېتىقاد، ئۆچمەس بىر تىلەك.

پۇرقۇيدۇ ۋەسلىگىدىن خۇش پۇراق ئىپار
جېنىمغا تۇگمەس ھۇزۇر بېغىشلاپ.
ئۆتكۈزدۇم تۇنلەرنى ئۇيقۇسىز — بىدار،
نامىڭنى يادلىدىم يېنىمشلاپ.

يارقىن ۋە قۇدرەتلىك سۆيگۈنى كۆيلەپ،
نۇر بولۇپ پارلايدۇ مەندىكى ئىستەك.
بەرگىگە چاڭ قونۇپ قالارمىكىن دەپ،
ئۇششۇگەن يۈرەكتە باردۇر بىر تىترەك.

سەن گويا قەلبىمدە ئېچىلغان بىر گۈل
ۋە لېكىن ۋەسلىگىدىن تۇرمەن يىراق.

ئۇيۇقتا ئوخشايدۇ سۆيگۈ بار كۆڭۈل،
شارابقا ئوخشايدۇ سەۋدا ۋە پىراق.

بەربەر

سەن مېنى سۆيگىن ۋە سۆيىمە بەربەر،
سەن قەلبىم بېغىدا توزىغان بىر گۈل.
توزىغان نەرسىلەر نەقەدەر پەقىر،
قۇت قونماس، نۇر قونماس ئۇنىڭغا
پۇتكۈل.

كۆمۈلگەن ئۆتمۈشنى كەلتۈرمە مىسال،
سەن ئۇچۇن ئۇ شېرىن، مەن ئۇچۇن
ئازاپ،
قۇدرەتلىك بولسىمۇ قانچىلىك خىيال،
بېرەلمەس بىر زەررە رېئاللىق تاشلاپ.

مەخمۇتجان مېھمان

بىر نۇر كېلەر

بۆسۈپ كېلىپ بىر پارچە بۇلۇت،
يەر بويىنىغا سالدى چىڭ گىرە،
چاقناپ كەتتى بىپايان ئاسمان،
بىر نۇر كېلەر (تىلسىم مەنزىرە).

قارىچۇقۇمدا قالغان شۇ سىياق،
ئاھلىرىمدىن ياسايدۇ تىزدىق.

يامغۇر بىلەن قوشۇلار يېشىم،
بىر نۇر كېلەر، بىر ئالتۇن سىزدىق.

بىر بوۋاقنى كۆتۈرۈپ غەمكىن
ئۆتۈپ كەتتى شۇ تونۇش ۋۇجۇد.
كۆزلىرىدىن ئاجايىپ تەمكىن
بىر نۇر كېلەر، كېلەر بىر ئۈمىد.

ئايشەمگۈل قارى

ئۇستاز مېھرى

ئۇستازنىڭ قەلبىدە پارلايدۇ قۇياش،
تارايدۇ دىللارغا بەھىساب نۇرى.
ئېرىيدۇ تەپتىدىن مۇدھىش زېمىستان،
ئۇ بىلەن ئاشىدۇ دىلنىڭ غۇرۇرى.

ئۇ بىلەن رەڭلىنەر ھەر يۇمران غۇنچە،
ئۇ بىلەن ھەمىشە چېچەكلەيدۇ جان.

ھەر سۆزى جاۋاھىر، ھەر سۆزى ئۇنچە،
ئۇ بىلەن ئاپتاپتەك چاقنايدۇ ۋىجدان.

سەڭمەكتە جانىجان ئۇستازنىڭ مېھرى
بىز ئۆسمۈر بالىلار قېنىغا ھەردەم.
ئۇ بەرگەن ھېكمەتتەك ياندى كۆزىمىز
گۈل رەڭلىك كېلىمچەك ئورنىغان مەھكەم.

ئايسىمە ئىدرىس

ئېزىقتىن سەييياھ

خەير خوش، خەير خوش، تەنتەك ئۆتمۈشلەر...

كۆز نۇرۇڭ گويا كى قىزغان بازغان،
قىسىلغان يۈرەكنى قىينايدۇ ئەنسىز.
قەلبىڭدە ئۆتمۈشۈم بولۇپ بىر ۋولقان،
بىلىمەن، سۆيگۈڭنى ئۆرتەر تىنىمسىز.
سۆزۈڭدىن ھېسلىرىڭ ئايانداۋۇر ماڭا،
كار قىلماس تەسەللىي ئەسەبىي تەنگە.
تىمتاسلىق ھەسرەتنى كەلدى ھاپاشلاپ،
تۇرىمەن ئىزادىن تىكىلىپ يەرگە.
خىيالىي ناملارنى ئاتمىدىڭ ماڭا،
تەۋرەنگەن چۈشىمان سايىلەر ئىچرە
مەجبۇرمەن ئۇلارنى قىلمىشقا قوبۇل

قايتسامىلا تۇمانلىق ئاشۇ ئۆتمۈشكە.
ئۇنتۇشقا مۇمكىنتى سالمىساڭ ئەسكە
يۈرىكىم ئورنىغا چۈشەتتى بىر پەس،
ئاھ، ئاشۇ تەنتەكلىك، بەڭباش خىيالدىن
باسارمۇ مېنىملا ئۆمۈر بويى نەس؟
تاللارنىڭ ياپرىقى توسۇپ ئاي نۇرىن،
تاتارغان يۈزۈڭگە چۈشكەندە سايە،
بىلمىدىم نېمىلەر ئويلىدىڭ جانان؟
تۇتتۇڭ سەن قولۇمنى سىلىق - سىپايە...

ئاھ، كۆچتى قەلبىمگە دەريا شاۋقۇنى

ئاقمۇ تىنىمسىز قەدىمى دەريا،
ھەسرەتلىك كۆيلەرنى باغرىغا يېقىپ.
تۇرىمەن ياپيېشىل قىرغاقتا يالغۇز
قىرغاقتىن ئايرىلغان كېمىگە بېقىپ.

كۆرۈنەر يىراقتىن ئاق رەڭلىك سىيما،
خوشلىشىپ ماڭدى ئۇ ناتونۇش يەرگە.

گىرىمسەن شوللىلار غەمكىن داۋالغۇپ،
كېمىنىكى ھىجرانىنى سالماقتا ئەسكە.

تۇمانلار ئاتلىنىپ قوندى تاغلارغا،
ئۇپۇققا تاقاشتى يەلكەننىڭ چېتى.
دوقمۇشتىن قايرىلىپ يۇتكەندە كېمە،
ئاھ، كۆچتى قەلبىمگە دەريا شاۋقۇنى...

بۇ ساندىكى شېئىرلارنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى ئوسمانجان ساۋۇت

ئەدەبىي ئىجادىيەتنى تېخىمۇ گۈللەندۈرۈپ، «نۇتۇق» ئېلان قىلىنغانلىقىنىڭ 50 يىللىقىنى كۈتۈۋالايلى

تەھرىر بۆلۈم ئوبزورچىسى

بۇ يىل 5 ـ ئايدا يولداش ماۋ زېدۇڭنىڭ «يەنئەن ئەدەبىيات ـ سەنئەت سۆھبەت يىغىنىدا سۆزلەنگەن نۇتۇق» ناملىق مەشھۇر ئەسىرى ئېلان قىلىنغانلىقىغا 50 يىل توشىدۇ.

يولداش ماۋ زېدۇڭ ئۆزىنىڭ بۇ مەشھۇر ئەسىرىدە جۇڭگو ئىنقىلابىي ئەدەبىيات ـ سەنئىتى ھەرىكىتىنىڭ تارىخىي تەجرىبىلىرىنى ئىلمىي يوسۇندا ئەتراپلىق يەكۈنلەپ، ماركسىزم ھەقىقىتىنى جۇڭگو ئىنقىلابىي ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنىڭ ئەمەلىيىتى بىلەن ئىجادىي بىرلەشتۈرۈپ، ئىنقىلابىي ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ تۈپ مەقسىتى، نىشانى، يۆنىلىشى، ۋەزىپىسى، جۈملىدىن ئىنقىلابىي ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەرنىڭ تارىخىي بۇرچىنى ئېنىق كۆرسىتىپ بەرگەنىدى. شۇڭلاشقا بۇ ئەسەر يېرىم ئەسىردىن بۇيان ئىنقىلابىي ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ راۋاجلاندۇرۇشنىڭ تۈپ يېتەكچى ئىدىيىسى، ئىنقىلابىي ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ غەلىبىگە يېتەكلەيدىغان قىلمىنا بولۇپ كەلدى. بۇنىڭغا ئېلىمىز ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنىڭ يېرىم ئەسىرلىك ئەمەلىيىتى يولداش ماۋ زېدۇڭنىڭ «نۇتۇق» تا ئوتتۇرىغا قويۇلغان ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ خەلق ئاممىسى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇرۇش توغرىسىدىكى ئىدىيىسى؛ مىللەتنىڭ ئىلمىي، ئاممىۋى، يېڭى مەدەنىيىتىنى بەرپا قىلىش توغرىسىدىكى ئىدىيىسى؛ بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش توغرىسىدىكى ئىدىيىسى؛ ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنى ئىشچى، دېھقان، ئەسكەرلەر ئاممىسى بىلەن بىرلەشتۈرۈش توغرىسىدىكى ئىدىيىسى؛ ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى ماركسىزمنى، جەمئىيەتنى ئۆگىنىش كېرەكلىكى توغرىسىدىكى ئىدىيىسى؛ تۇرمۇشنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ بىردىنبىر مەنبەسى ئىكەنلىكى ۋە ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىدە تۇرمۇشنى تىپىكلەشتۈرۈش كېرەكلىكى توغرىسىدىكى ئىدىيىسى؛ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىدە «يېڭى ئادەم، يېڭى دۇنيا» نى تىرىشىپ ئىپادىلەش توغرىسىدىكى ئىدىيىسى؛ جۇڭگو ۋە چەت ئەللەرنىڭ مەدەنىيەت مىراسلىرىغا تەنقىدىي ۋارىسلىق قىلىش ۋە ئۇنى ئەينەك قىلىش توغرىسىدىكى ئىدىيىسى ھەمدە ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمىتىدە ئومۇملاشتۇرۇش بىلەن ئۆستۈرۈشنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىش توغرىسىدىكى ئىدىيىسىنىڭ يىمىرىلمەس ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى قايتا ـ قايتا ئىسپاتلىغانلىقى ئۈچۈن جانلىق مىسال بولالايدۇ.

يېرىم ئەسىردىن بۇيان ئېلىمىزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىدە قولغا كەلتۈرۈلگەن غايەت زور نەتىجىلەر ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ، جۈملىدىن «نۇتۇق» نىڭ يېتەكچىلىكىدىن ئايرىلمايدۇ. بىزنىڭ ئەدىب ۋە سەنئەتكارلىرىمىز «نۇتۇق» نىڭ يېتەكچىلىكىدىن ئايرىلمايدۇ. بىزنىڭ ئەدىب ۋە سەنئەتكارلىرىمىز يولداش ماۋزېدۇڭنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن، ئالدى بىلەن كەڭ ئىشچى، دېھقان، ئەسكەرلەر ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش توغرىسىدىكى تەلىمىگە ئەمەل قىلىپ، ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ ئوبيېكتىپ قانۇنىيەتلىرى بويىچە جاپالىق ئىجادىيەت ئەمەلىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ، سان - ساناقسىز ئېسىل ئەسەرلەرنى يارىتىپ، ئېلىمىزنىڭ مىللىي مەدەنىيەت خەزىنىسىنى زور دەرىجىدە بېيىتتى ۋە يېڭى ھاياتىي كۈچكە ئىگە قىلدى. بۇ پاكىتلارغا كۆز يۇمۇش مۇمكىن ئەمەس.

بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش پىكىر ئېقىمى يامراپ كەتكەن مەزگىللەردە ئىنتايىن ئاز ساندىكى كىشىلەر كۆپ مەنبەلەشتۈرۈش بايرىقىنى كۆتۈرۈۋېلىپ، «نۇتۇق» تا ئىلگىرى سۈرۈلگەن تۈپ يېتەكچى ئىدىيىنى ئىنكار قىلىپ، ئەدەبىيات - سەنئىتىمىزنى تۈيۇق يولغا باشلاشقا ئۇرۇندى. نەتىجىدە پارتىيىنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەتكە بولغان رەھبەرلىكىنى ئاجىزلاشتۇرۇشقا ئۇرۇنىدىغان، ئەدەبىيات سەنئەتنى رېئال تۇرمۇشتىن، دەۋردىن، خەلقتىن يىراقلاشتۇرىدىغان، بەدىئىي ئەسەرلەرنىڭ ئىجتىمائىي ئۈنۈمى بىلەن ھېسابلاشمايدىغان، ھەتتا ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ تەربىيەۋى رولى بىلەن بىلمىش روھىنى چەتكە قاقىدىغان خاتا خاھىشلار باش كۆتۈردى. مۇقامى تۆۋەن، چاكىنا، ئىدىيە مەزمۇنى ساغلام بولمىغان، ھەتتا چىرىك، زىيانلىق نەرسىلەر تەرغىپ قىلىنغان يامان ئەسەرلەر مەيدانغا كەلدى. بۇ، ئەمەلىيەتتە، بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش پىكىر ئېقىمىنىڭ غالجىرانە ھۇجۇمى بولۇپ، ئۇنىڭ تىغ ئۇچى تۆت ئاساسىي پرىنسىپقا، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىگە، ئاساسلىقى «نوتۇق» قا قارىتىلغانىدى. يولداش دېڭ شياۋېپىڭ مانا مۇشۇنداق ھالقىلىق تارىخىي شارائىتتا پارتىيە ۋە خەلقىمىڭ بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش پىكىر ئېقىمىغا قارشى تۇرۇش كۈرىشىگە ماھىرلىق بىلەن يېتەكچىلىك قىلدى.

ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىدە، جۈملىدىن «نۇتۇق» نىڭ ئىلمىي پرىنسىپلىرىدا چىڭ تۇرۇش بىلەن ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىنى راۋاجلاندۇرۇش بىردەكلىككە ئىگە. يولداش دېڭ شياۋېپىڭنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسى، بولۇپمۇ ئۇنىڭ «جۇڭگو ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرىنىڭ 4- قۇرۇلتىيىدا سۆزلەنگەن تەبرىك سۆزى» ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىدە چىڭ تۇرۇش ھەم ئۇنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ نەمۇنىسى. يولداش دېڭ شياۋېپىڭ يېڭى تارىخىي شارائىتتا مارکسىزملىق ئەدەبىيات - سەنئەت نەزەرىيىسىدە، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىدە چىڭ تۇردى ۋە ئۇنى ئىجادىي راۋاجلاندۇردى. ئۇنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت نەزەرىيىسىگە دائىر ئەسەرلىرى ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ يېڭى تەرەققىياتىغا قىممەتلىك ھېسابلىنىدۇ. يولداش دېڭ شياۋېپىڭ جۇڭگونىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىنى نەزەردە تۇتۇپ، مارکسىزملىق ئاساسىي پرىنسىپ، مەيدان، نوقتىئىنەزەر ۋە ئۇسۇلغا ئاساسەن

يېڭى تارىخىي شارائىتتىكى يېڭى ئەھۋاللارغا، يېڭى مەسىلىلەرگە، يېڭى تەلەپلەرگە، ئەدەبىيات - سەنئەت سېپىنىڭ كونكرېت ئەمەلىيىتىگە بىرلەشتۈرۈپ، بىر قاتار يېڭى ئىلمىي يەكۈن ۋە ھۆكۈملەرنى ئوتتۇرىغا قويىدى. ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا، يولداش دېڭ شياۋپىڭ ئالدى بىلەن ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ تارىخىي ئورنىنى يېڭىباشتىن مۇئەييەنلەشتۈردى، ئىككىنچىدىن، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى ئومۇميۈزلۈك، توغرا چۈشىنىش لازىملىقىنى كۆرسىتىپ بەردى. بۇ، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ مېتودولوگىيىسىنى تەتقىق قىلىشتا زور يېتەكچى ئەھمىيەتكە ئىگە. ئۈچىنچىدىن، ئەدەبىيات - سەنئىتىمىزنىڭ يېڭى دەۋردىكى پروگراممىسىنى ئوتتۇرىغا قويىدى. بۇ پروگراما «دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت توغرىسىدىكى بايانلىرى» دېگەن كىتابتا، بولۇپمۇ «جۇڭگو ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرىنىڭ 4- قۇرۇلتىيىدا سۆزلەنگەن تەبرىك سۆزى» دە ئىنتايىن سىستېمىلىق شەرھىلەندى.

يولداش جياڭ زېمىن «جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 70 يىللىقىنى تەبرىكلەش يىغىنىدا سۆزلەنگەن سۆز» دە ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىگە يەنمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا ئىجادىي ۋاراسلىق قىلىپ، ئىلمىزنىڭ سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ، جۈملىدىن ئەدەبىيات - سەنئىتىنىڭ تارىخىي تەجرىبە - ساۋاقلىرىنى ئەتراپلىق يەكۈنلەپ، دەۋرنىڭ بۈگۈنكى ئەدەبىيات - سەنئىتىگە قويۇۋاتقان يېڭى تەلىپىنى تېخىمۇ روشەن گەۋدىلەندۇرۇپ، ھەرمىللەت ئەدەبىيات - سەنئىتىچىلىرىگە توغرا نىشان كۆرسىتىپ بەردى ھەم كۈچلۈك ئىلھام بەردى.

ئۇ ئۆز سۆزىدە مۇنۇلارنى تەكىتلىدى: «بىزنىڭ مەدەنىيىتىمىز خەلق ئۈچۈن، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىشتا چىڭ تۇرۇپ، خەلقنىڭ مەنپەئىتىنى ۋە ئارزۇسىنى تولۇق گەۋدىلەندۇرۇشى، خەلقنىڭ ئوخشاش بولمىغان قاتلاملىقى، كۆپ تەرەپلىمە، مول، ساغلام مەنىۋى ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشى، خەلقنىڭ سوتسىيالىزم قۇرۇش ئاكتىپلىقىنى قوزغىشى كېرەك. (بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش، ھەممە ئەدەبىيات - سەنئەتچىلىرىگە توغرا نىشان كۆرسىتىپ بەردى ھەم كۈچلۈك ئىلھام بەردى.

ئۇ ئۆز سۆزىدە مۇنۇلارنى تەكىتلىدى: «بىزنىڭ مەدەنىيىتىمىز خەلق ئۈچۈن، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىشتا چىڭ تۇرۇپ، خەلقنىڭ مەنپەئىتىنى ۋە ئارزۇسىنى تولۇق گەۋدىلەندۇرۇشى، خەلقنىڭ ئوخشاش بولمىغان قاتلاملىقى، كۆپ تەرەپلىمە، مول، ساغلام مەنىۋى ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشى، خەلقنىڭ سوتسىيالىزم قۇرۇش ئاكتىپلىقىنى قوزغىشى كېرەك. (بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش، ھەممە ئەدەبىيات - سەنئەتچىلىرىگە توغرا نىشان كۆرسىتىپ بەردى ھەم كۈچلۈك ئىلھام بەردى.

يولداش جياك زېمننمك بۇ نۇقتىنىنەزەرلىردە پارتىيمزنىك سوتسيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئەتنى ئۆز قانۇنىيىتى بويىچە ساغلام راۋاجلاندۇرۇش ئىرادىسى نامايان قىلىنغان. بۇ نۇقتىنىنەزەرلەر نۆۋەتتە ئەدەبىيات - سەنئىتىمزنىك تەرەققىياتىغا چوڭ قۇر تەسىر كۆرسەتمەكتە.

ماركسىزملىق ئەدەبىيات - سەنئەت نەزەرىيسى ۋە ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئىتى ئەدەبىيسى ئېلىمىز مەدەنىيەت خىزمىتىنىڭ يېتەكچى ئىدىيىسى. پارتىيە 11- نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتىنىڭ 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيانقى لۇشىيەن، فاڭجېن، سىياسەتلەر ماركسىزم - لېنىنىزمنىڭ جۈملىسىدىن ئەمەلىيەتنى بىلىەن يۈكسەك دەرىجىدە بىرلەشتۈرۈلگەنلىكىنىڭ مەھسۇلى، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنىڭ داۋامى ھەم يېڭى تەرەققىياتى.

ئەدەب ۋە سەنئەتكارلار خەلق ئاممىسىنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىسى ۋە ئىدىيە - ئەخلاق سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈشتىن ئىبارەت مۇقەددەس ۋەزىپىنى زىممىسىگە ئالغان. ئۇلارنىڭ جەمئىيەتنى ساغلام، پايدىلىق مەنىۋى مەھسۇلاتلار بىلەن تەمىنلەش مەسئۇلىيىتى بار. خەلقىمىز ئىجادىيەتچىلەردىن روشەن سوتسيالىستىك دەۋر روھىغا ئىگە، رېئال ھەم قايناق تۇرمۇشنى چوڭقۇر ئەكس ئەتتۈرىدىغان، سوتسيالىستىك يېڭى كىشىلەرنى قىزغىن مەدھىيىلەيدىغان، قويۇق مىللىي ئالاھىدىلىككە ھەم يۇقىرى ئېستېتىك قىممەتكە ئىگە ئەسەرلەرنى كۆپلەپ يارىتىشنى ئۈمىد قىلىدۇ.

بۈگۈنكى تارىخىي دەۋردە خەلقىمىزنىڭ ھاياتىدىكى ئەڭ ماھىيەتلىك ئىش جۈڭگوچە سوتسيالىزم قۇرۇش ئەمەلىيىتىدىن ئىبارەت. ئىجادكارلىرىمىز دۆلىتىمىز ۋە خەلقىمىزنىڭ تۈپ مەنپەئىتى ۋە تەقدىرى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك بولغان بۇ ئەمەلىيەتكە، بۇ جىددىي رېئاللىققا ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلۈشى، ئۇنىڭغا ئاساسىي زېھنىنى قارىتىپ يېقىندىن يانداششى، ئۇنى ئالدى بىلەن گەۋدىلىك ئەكس ئەتتۈرۈشى، قىزغىن كۈيلىشى لازىم. بۇ ئەمەلىيەت داۋامىدا بارلىققا كەلگەن دەۋرىمىز قەھرىمانلىرىنىڭ ئوبرازىنى يارىتىش، ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش داۋامىدا ھەرقايسى سەپلەردە مەيدانغا كەلگەن يېڭى ئادەملەر، يېڭى روھ، يېڭى كەيپىيات قاتارلىقلارنى ئەكس ئەتتۈرۈش ئارقىلىق ۋەتەنپەرۋەرلىك، كوللېكتىۋىزم، سوتسيالىزم ئىدىيىسىنى سىڭدۈرۈپ، ھەرمىللەت ئاممىسىنىڭ ئىدىيىۋى ھېسسىياتىغا ئاكتىپ تەسىر كۆرسىتىپ، ئۇلارغا يېڭىچە روھ، غەيرەت - جاسارەت، يۈكسەك ئىرادە بېغىشلاپ، ئۇلازنىڭ سوتسيالىزمغا بولغان مۇھەببىتىنى ئاشۇرۇپ، سوتسيالىزم قۇرۇش ۋە ئۇنى قوغداش ئىرادىسى ۋە ئاكتىپلىقىغا كۈچ-لۈك ئىلھام بېرىشى، شۇنداق قىلىپ خەلقىمىزنىڭ جۈڭگوچە سوتسيالىزم قۇرۇشتىن ئىبارەت تارىخىي خاراكتېرلىك ئىجادىي پائالىيەت بىلەن دادىل شۇغۇللىنىشىغا كۈچلۈك تۈرتكە بولۇشى كېرەك. مانا بۇ دەۋرنىڭ تەلىپى، ئىجادكارلىرىمىزنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان شەرەپلىك ۋەزىپىسى ۋە مۇقەددەس بۇرچى.

خەلق ئەدەبىياتقا موھتاج. ئەدەبىيات خەلققە تېخىمۇ موھتاج. شۇڭا يۈكسەك ئاڭلىقلىق ھەم تولۇپ تاشقان قىزغىنلىق بىلەن خەلق تۇرمۇشىغا چوڭقۇر چۆكۈپ،

مۇھەممەت شاۋۇدۇن

بالىلار ئەدەبىياتىنى تېخىمۇ گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن تىرىشايلى

ــ ئاپتونوم رايون بويىچە 3 ـ نۆۋەتلىك مۇنەۋۋەر بالىلار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى باھالاپ مۇكاپاتلاش يىغىنىدا قىلىنغان سۆز

يولداشلار، رەھبەرلەر:

بىز بۈگۈن بۇ يەردە خۇشال ـ خورام جەم بولۇپ، ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە مۇنەۋۋەر بالىلار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى مۇكاپاتلاش پائالىيىتى ئېلىپ بېرىۋاتىمىز، بۇ ئاپتونوم رايون بويىچە ئېلىپ بېرىلغان بىرىنچى ۋە ئىككىنچى نۆۋەتلىك مۇنەۋۋەر بالىلار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى باھالاپ مۇكاپاتلاش پائالىيىتىدىن كېيىن ئاپتونوم رايونلۇق ئۆسمۈرلەر، بالىلار مەدەنىيەت ـ سەنئەت كومىتېتىنىڭ تەشەببۇسى بىلەن ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى، ئايالار بىرلەشمىسى، ئىتتىپاق كومىتېتى ۋە يازغۇچىلار جەمئىيىتى بىرلىكتە ئېلىپ بېرىۋاتقان 3 ـ نۆۋەتلىك باھالاپ مۇكاپاتلاش پائالىيىتى. بۇ پائالىيەتلەر ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت ئۆسمۈر ـ بالىلىرىنىڭ مەدەنىي تۇرمۇشىنى بېيىتىش ۋە جانلاندۇرۇش، ئۆسمۈر ـ بالىلارغا بولغان سوتسىيالىستىك تەربىيە ۋە ۋەتەنپەرۋەرلىك تەربىيىسىنى كۈچەيتىش، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتىنى يەنمۇ ئىلگىرى سۈرۈشنى مەقسەت قىلغان.

بۇ قېتىمقى باھالاش ـ مۇكاپاتلاش ۋە ئەسەر قوبۇل قىلىش خىزمىتىگە باشتىن ـ ئاياغ باھالاپ مۇكاپاتلاش ھەيئىتى يېتەكچىلىك قىلدى. باھالاپ مۇكاپاتلاش ھەيئىتى بۇ پائالىيەتنى يولغا قويۇشقا مەسئۇل بولغان بەش ئورۇننىڭ مەسئۇللىرى ۋە يازغۇچى، ئوبزورچىلاردىن بولۇپ توققۇز كىشىدىن تەركىب تاپقان. يولداش لى كاڭنىڭ ھەيئەت مۇدىرى، قەيۇم تۇردى، چېن بەيجۇڭ يولداشلار مۇئاۋىن مۇدىر بولدى، ئۇيغۇر، خەنزۇ، قازاق، موڭغۇل تىللىرى بويىچە تۆت باھالاش گۇرۇپپىسى ۋە باھالاپ مۇكاپاتلاش خىزمىتى ئىشخانىسى قۇرۇلۇپ، ئەسەر قوبۇل قىلىش ۋە باھالاش ـ مۇكاپاتلاش خىزمىتىگە كونكرېت مەسئۇل بولدى.

بۇ قېتىمقى پائالىيەتنى ئېلىپ بېرىش توغرىسىدا 1990 ـ يىلى 4 ـ ئايدا ئۇقتۇرۇش تارقىتىلغانىدى. ئۇقتۇرۇشتا باھالاش ـ مۇكاپاتلاشقا قاتناشتۇرۇلىدىغان ئەسەرلەر 1987 ـ يىلىدىن 1991 ـ يىلى 8 ـ ئايغىچە بولغان تارىلىقتا ئېلان قىلىنغان ئەسەرلەر بولۇشى كېرەك، دەپ بەلگىلەنگەن ھەمدە مۇناسىۋەتلىك مەتبۇئاتلارنىڭ بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتى بويىچە بىر قېتىم كەڭ دائىرىدە ئەسەر قوبۇل قىلىش پائالىيىتى

ئۆتكۈزۈشى تەلەپ قىلىنغان. شۇنداقلا قوبۇل قىلىنغان ئەسەرلەرنىڭ بۇ قېتىمقى باھالاپ مۇكاپاتلاشنىڭ مۇھىم نۇقتىسى قىلىنىدىغانلىقى تەلەپ قىلىنغان.

باھالاش ـ مۇكاپاتلاش بىلەن ئەسەر قوبۇل قىلىشنى بىرلەشتۈرۈش بۇ قېتىمقى باھالاش ـ مۇكاپاتلاش پائالىيىتىنىڭ چوڭ بىر ئالاھىدىلىكى دېيىشكە بولىدۇ. ئۇقتۇرۇش تارقىتىلغانىدىن كېيىن، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ۋىلايەت، ئوبلاست، شەھەرلىرىدىكى ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىلىرى، ئەدەبىياتچىلار جەمئىيەتلىرى، نەشرىياتلار، ئەدەبىي ژۇرناللار ۋە گېزىتلەرنىڭ ئەدەبىيات بەتلىرى بۇ پائالىيەتكە قىزغىن كۆڭۈل بۆلدى ۋە ئاكتىپ ماسلاشتى. ھەرمىللەت بالىلار ئەدەبىياتى يازغۇچىلىرى ئۇيۇشمىلىرىنىڭ مۇنەۋۋەر ئەسەرلىرىنى تەۋسىيە قىلىپ كۆرسەتمە، ئەسەر قوبۇل قىلىش پائالىيىتىگە قىزغىن قاتناشتى. 1991 ـ يىلى 8 ـ ئايغا قەدەر باھالاش ـ مۇكاپاتلاش ئىشخانىسى 20 دىن ئارتۇق مەتبۇئات، كوللېكتىپ ئورۇنلار ۋە نۇرغۇنلىغان ئاپتورلار تەۋسىيە قىلىپ كۆرسەتكەن 716 پارچە ئەسەر تاپشۇرۇۋالدى. بۇ ئەسەرلەر پوۋېست، ھېكايە، شېئىر، ئەدەبىي ئاخبارات، نەسىر، مەسەل، چۆچەك، تېپىشماق قاتارلىق خىلمۇ ـ خىل بالىلار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. تۆت باھالاش گۇرۇپپىسى تەۋسىيە قىلىنغان ئەسەرلەرنى تولۇق، ئەستايىدىل كۆرۈپ چىقتى. باھالاش ـ مۇكاپاتلاش ھەيئىتىنىڭ باھالاشقا قاتناشتۇرۇلمىدىغان ئەسەرلەرگە قويغان ئىدىيىۋى مەزمۇنى ساغلام، مۇقامى يۇقىرى بولۇش، تەربىيىۋى ئەھمىيىتى چوڭقۇر، بالىلارنىڭ تۇرمۇشى ۋە قىزىقىشى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن، شەكلى يېڭى ھەم جانلىق، ئۆسمۈر ـ بالىلار ياقتۇرىدىغان بولۇش تەلىپىگە ئاساسەن، ئەستايىدىل سىلىشتۇرۇپ باھالاش ئارقىلىق بىرقەدەر مۇنەۋۋەر دەپ قارالغان 50 پارچە ئەسەرنى دەسلەپكى قەدەمدە تاللاپ، باھالاش ـ مۇكاپاتلاش ھەيئىتىنىڭ بېكىتمىشىگە سۇندى. 10 ـ ئاينىڭ 12 ـ كۈنى باھالاش ـ مۇكاپاتلاش ھەيئىتى يىغىن ئېچىپ، بۇ 50 ئەسەرنى بېكىتتى. بۇنىڭدىن 16 ئەسەر بىرىنچى، 34 ئەسەر 2 ـ دەرىجىلىك ئەسەرگە ئايرىلدى، بالىلار ئەدەبىياتىنى گۈللەندۈرۈشتە كۆرۈنەرلىك نەتىجە يارىتىقان تەشكىلاتچىلارنى تەقدىرلەش ئۈچۈن، باھالاش ـ مۇكاپاتلاش ھەيئىتى يەنە ئىككى تۈرلۈك ئالاھىدە مۇكاپات تەسىس قىلدى. بۇنىڭغا ئاساسەن بالىلار ئەدەبىياتى خىزمىتىدە كۆرۈنەرلىك نەتىجە يارىتقان ئىككى يولداشقا مۇنەۋۋەر بالىلار ئەدەبىياتى خىزمەتچىسى دېگەن شەرەپلىك نام بېرىلدى، شۇنىڭ بىلەن بىللە بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتىگە قىزغىن كۆڭۈل بۆلۈپ كەلگەن ھەمدە تەھرىرلىگەن ئەسەرلىرىدىن بۇ قېتىم ئىككىدىن ئارتۇقى مۇكاپاتلانغان 10 نەپەر مۇھەررىر مۇنەۋۋەر مۇھەررىر بولۇپ باھالاندى.

بۇ قېتىمقى باھالاش ـ مۇكاپاتلاشتا گېزىت ـ ژۇرنال، نەشرىياتلار ۋە ئاپتورلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ تەۋسىيە قىلىشى بىلەن مۇتەخەسسىسلەرنىڭ باھالىشى بىرلەشتۈرۈلدى، باھالاش ـ مۇكاپاتلاش دائىرىسى، كۆرسىتىلگەن ئەسەرلەر بىرقەدەر كەڭ بولدى، باھالاش خىزمىتى بىرقەدەر ئەستايىدىل، ئىنچىكە ئىشلەندى، تەسىر دائىرىسىمۇ بىر قەدەر چوڭ بولدى، بۇ ئارقىلىق ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ يېقىنقى يىللاردىن بۇيانقى بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتىنىڭ نەتىجىلىرى يەنە بىر قېتىم كۆرەك قىلىنىدى ۋە يەكۈنلەندى. ئىشىنىمىزكى، بۇ قېتىمقى پائالىيەت ھەر مىللەت ئەدەبىلىرىنىڭ «بالىلارنى

ئاسراش، بالىلارنى تەربىيىلەش، بالىلارغا ئۇلگە بولۇش، بالىلار ئۈچۈن ئەھمىيىتى ئىش قىلىپ بېرىش» مەسئۇلىيىتى ۋە ئېگىنى كۆچەيتىپلا قالماستىن، ھەر مىللەت بالىلار ئەدەبىياتى خادىملىرىنىڭ ئىجادىيەت ئاكتىپلىقى، ئىجادىيەت سەۋىيىسىنى يەنىمۇ ئۆستۈرۈش، شۇنداقلا بالىلار ئەدەبىياتى ئىشلىرىنى ئۈيۇشتۇرۇش، بالىلار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى تەھرىرلەش، نەشىر قىلىش قاتارلىق جەھەتلەرنى ياخشى ئەشلەپ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ بالىلار ئەدەبىياتىنى ئۈزلۈكسىز راۋاجلاندۇرۇشتا كۆچ-لۈك ئىلگىرى سۈرۈش رولىنى ئويىنىغۇسى.

بۇ قېتىمقى باھالاپ مۇكاپاتلاشتا يەنە ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ يېقىنقى يىللاردىن بۇيانقى بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتى تەرەققىياتىنىڭ ئالاھىدىلىكلىرىنى ئەكس ئەتتۈرۈلدى. بىز مەمنۇنىيەت بىلەن شۇنى كۆرىمىزكى، بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتىنىڭ سەۋىيىسى خېلى دەرىجىدە ئۆسكەن، كۆپ ساندىكى ئەسەرلەردە بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتىدە «ئىجا-بىي ئوبراز يارىتىش، تەربىيىۋى رولىدا چىڭ تۇرۇش، دەۋر ئالاھىدىلىكىنى ئىگىلەش» تىن ئىبارەت تەلەپ گەۋدىلەندۈرۈلۈپلا قالماستىن، ئىددىيىۋى ۋە بەدىئىي سەۋىيىسىدە مەلۇم دەرىجىدە بۆسۈش بولدى، تېما، شەكىل، ئىپادىلەش ئۇسۇلى جەھەتتە يېڭىلىق يارىتىلدى. مەسىلەن: ئۇيغۇر ئاپتورلارنىڭ ئەسەرلىرىدىن «چۆل ئوغلى» ناملىق پوۋېست، «بالىلار مېنى ئېپۇ قىلمىگىلار»، «چاشقانلارنىڭ قايغۇسى»، «بوۋام قۇشلار تىلىنى بىلمەيدۇ»، «مەن دۆت ئەمەس»، «چۈجە خورازنىڭ دوست تېپىشى»، «توغراق» ناملىق ھېكايە، نەسىرلەر، «ئۇ نېمە»، «باغچا قوينىدا» ناملىق تېپىشماق ۋە شېئىرلار، خەنزۇ ئاپتۇر-لارنىڭ ئەسەرلىرىدىن «بىر جۈپ بۇغىنىڭ سەرگۈزەشتىسى» ناملىق پوۋېست، «يايلاقتا بەخت ئىلىپ كەلگەن قارلىغاچ» دېگەن ئەدەبىي ئاخبارات، «خىيالچان بالا» ناملىق چاتما شېئىر، قازاق ئاپتورلارنىڭ ئەسەرلىرىدىن «نۇرادىل ھەققىدە ھېكايە» ناملىق ئىلمىي فانتازىيىلىك پوۋېست قاتارلىقلاردا ھەر مىللەت ئۆسمۈر-بالىلىرىنىڭ شوخ، جۇشقۇن، ئوماق ئوبرازى تىرىشىپ يارىتىلىپ، بالىلارنىڭ پىسخىك ئالا-ھىدىلىكلىرى ئىپادىلىنىپ، ئەدەبىياتنىڭ تەربىيىۋى رولى بىلەن بالىلارنىڭ تۇرمۇشى ۋە قىزىقىشى بىرقەدەر ياخشى بىرلەشتۈرۈلۈپ، كىشىنى خۇشال قىلغۇدەك ياخشى نە-تىجىلەر قولغا كەلتۈرۈلگەن.

ئىككىنچى ئالاھىدىلىكى شۇكى، بۇرۇنقى ئىككى قېتىملىق بالىلار ئەدەبىياتىنى باھالاش-مۇكاپاتلاش پائالىيىتىنىڭ تۈرتكىسىدە، بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان يېڭى كىشىلەر ئۆزلۈكسىز مەيدانغا كېلىپ ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ بالىلار ئەدەبىياتى قوشۇنى بارغانسېرى زورىيىۋاتقانلىقىنى كۆرگىلى بولىدۇ، ئەسلىدىكى كونا ئاپتورلىرىمىز يېقىنقى يىللار مابەينىدە ھارماي-تالماي ئىجاد قىلغان بولسا، يېڭىدىن مەيدانغا چىققان ئاپتورلىرىمىز ئۆزلىرىنىڭ يېڭى-يېڭى ئەسەرلىرى بىلەن بالىلار يېڭىدىن مەيدانغا چىققان ئاپتورلىرىمىز ئۆزلىرىنىڭ يېڭى-يېڭى ئەسەرلىرى بىلەن بالىلار ئەدەبىياتى گۈلزارىمىزغا يېڭىچە رەڭ، يېڭىچە پۇراقلارنى بەخش ئەتتى. بۇ قېتىمقى باھالاش-مۇكاپاتلاشتا بىز ئالدىنقى ئىككى قېتىملىق باھالاشتا مۇكاپاتلانغان ئاپتورلارغا تەلەپنى قاتتىق قويۇپ، سۈپەتلى تەڭ باراۋەر بولغان ياكى يېقىنلىشىدىغان ئەھۋالدا

يېڭى ئاپتورلارغا ئېتىبار بېرىپ ئۇلارنى باھالاپ، بالىلار ئەدەبىياتى قوشۇنىنىڭ زورىيىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشنى تەكىتلىدۇق. بۇ قېتىم مۇكاپاتلانغان ئاپتورلار ئىچىدە يېڭى ئاپتورلار تەخمىنەن بەشتىن ئىككى قىسمىنى تەشكىل قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ تولىسى ئاساسىي قاتلاملاردا تۇرۇۋاتقان ياكى بالىلار ماتاردىپى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان يولداشلار. 12 سى ئايال ئاپتور. بىزنى تېخىمۇ خۇشال قىلىدىغىنى شۇكى، مۇكاپاتقا ئېرىشكەن ئۇيغۇر ئاپتورلارنىڭ تۆتى ئۆسمۇر ۋە ئوقۇغۇچى ئاپتور. بىز شۇنداق دېيىشكە ھەقلىمىزكى، ئاپتونوم رايونىمىزدا بىرقەدەر مۇقىم، كۆتۈرەڭگۈ روھلۇق بىر بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتى قوشۇنى شەكىللەندى.

ئۇچىنچى ئالاھىدىلىكى شۇكى، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ بالىلار ئەدەبىياتى ئىشلىرى بەلگىلىك كاپالەتكە ئىگە قىلىندى ۋە يېنىمۇ راۋاجلاندۇرۇلدى. ھازىر ئاپتونوم رايونىمىزدا بالىلار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى مەخسۇس ياكى دائىم باسىدىغان گېزىت - ژۇرنال، نەشرىياتلاردىن يىغىرمىگە يېقىنى بار. بالىلار ئەدەبىياتىدىن ئىبارەت بۇ شەكىل بارغانسېرى گېزىت - ژۇرنال ۋە نەشرىياتلارنىڭ ئېتىبار بېرىشىگە ۋە كۆڭۈل بۆلۈشىگە ئېرىشىشكە باشلىدى. مەسئۇلىيەتچانلىقى بىرقەدەر كۈچلۈك بولغان بىر تۈركۈم بالىلار ئەدەبىياتى مۇھەررىرلىرى، تەشكىلاتچىلىرى ئاپتورلارنى ئىخلاس بىلەن تەربىيىلەپ، ئەسەر ۋە كىتابلارنى چىقىرىپ، بالىلار ئەدەبىياتىنى راۋاجلاندۇرۇش يولىدا نۇرغۇن ئەجىر قىلدى، زور تىرىشچانلىق كۆرسەتتى. ئۇلارنىڭ نامسىز، خالىسانە ئەمگىكى بىزنىڭ ئالاھىدە قەدىرلىشىمىز ۋە ئۆگىنىشىمىزگە ئەرزىيدۇ.

بىز ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ بالىلار ئەدەبىياتى ئىشلىرىدا خېلى چوڭ ئىلگىرىلەش بولغانلىقىنى تولۇق مۆلچەرلەش بىلەن بىر ۋاقىتتا، شۇنىمۇ سەگەكلىك بىلەن كۆرۈشىمىز كېرەككى، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتىدە يەنىلا روشەن پەرق ۋە يېتەرسىزلىكلەر ساقلانماقتا، يېزىلغان ئەسەرلەرنىڭ سانى، بولۇپمۇ سۈپىتى ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەرمىللەت ئۆسمۈر - بالىلىرىنىڭ مەنىۋى ئېھتىياجىنى دېگەندەك قاندۇرۇپ كېتەلمەيۋاتىدۇ، ئۆسمۈر - بالىلار ياقتۇرىدىغان، تەسىرى چوڭقۇراق يازغۇچى ۋە ئەسەرلەر يەنىلا ئاز، بالىلار ئەدەبىياتى نەزەرىيىسىنى تەتقىق قىلىش خىزمىتى ئىجادىيەتنىڭ تەرەققىياتىغا يېتىشەلمەيۋاتىدۇ، بالىلار ئەدەبىياتى گۈلزارىنى بەرپا قىلىش، بالىلار ئەدەبىياتى ئىشلىرىنى ئۈيۈشتۇرۇش، بالىلار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى تەھرىرلەش، نەشىر قىلىش خىزمەتلىرىدىمۇ جىددىي ھەل قىلىشقا تېگىشلىك نۇرغۇن ئەھمىيەتلىك مەسىلىلەر بار. پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ «پۈتۈن پارتىيە، پۈتۈن جەمئىيەت ئۆسمۈر - بالىلارنىڭ ساغلام ئۆسۈپ - يېتىلىشىگە كۆڭۈل بۆلۈشى لازىم» دېگەن چاقىرىقىنى يەنىمۇ ئىزچىل ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، ياش - ئۆسمۈرلەرنى سوتسىيالىزملىق، ۋەتەنپەرۋەرلىك، كوللېكتىۋىزملىق روھ بىلەن تېخىمۇ ياخشى تەربىيىلەش ئۈچۈن، بىز ھەرقايسى ساھەلەرنىڭ ئۆزئارا تېخىمۇ ياخشى ماسلىشىپ، تېخىمۇ ياخشى، تېخىمۇ كۈچلۈك تەدبىر قوللىنىپ، بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتىنى ھارماي - تالماي چىڭ تۇتۇپ، بالىلار ئەدەبىياتى ئىشلىرىنىڭ تېخىمۇ زور دەرىجىدە گۈللىنىشى ۋە تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈشنى تەلەپ قىلىمىز. ھەممەيلەن بىرلىكتە تىرىشىپ، ۋەتىنىمىزنىڭ كەلگۈسى بالىلارنىڭ ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشى يولىدا تېخىمۇ كۆپ ئەجىرىمىز ۋە ئەقىل - پاراسىتىمىزنى تەقدىم قىلايلى!

ل.مۇتەللىپ شېئىرلىرىدىكى بەدىئىي ئۇسلۇب توغرىسىدا

ئىنقىلابىي قۇربان ل. مۇتەللىپنىڭ ئۇيغۇر هازىرقى زامان ئەدەبىياتىغا قوشقان تۆھپىسى شېئىر، فېلىيەتون، نەسىر، سەھنە ئەسەرلىرى، ئەدەبىيات نەزەريىسى، ئەدەبىي ئوبزورچىلىق قاتارلىق كۆپ تەرەپلەردە ئىپادىلىنىدۇ، پەقەت شېئىر ئىجادىيىتى جەھەتتىن ئېيتقاندىمۇ، ل. مۇتەللىپ ئۇيغۇر هازىرقى زامان شېئىرىيىتىنىڭ ئاساسچى لىرىدىن بىرى هېسابلىنىدۇ. ل. مۇتەللىپ شېئىرلىرى سان جەھەتتىن ئانچە كۆپ بولمىسىمۇ، قويۇق دەۋر روهىغا، روشەن مىللىي ئالاهىدىلىكە، زور ئىدىيىۋى ۋە بەدىئىي قىممەتكە ئىگە ئىكەنلىكى بىلەن خەلق ئارىسىدا چوڭقۇر تەسىر قوزغىغانىدى. شائىر كىچىكىدىنلا رېئال هاياتنىڭ قايناملىرىدا ئۆسكەن ۋە ئىجادىيەتتە رېئال كۆرەشنى مەقسەت قىلىغانىدى. ئۇ رېئالىزمنى ئاساس قىلىپ، قويۇق رومانتىزم ئارقىلىق ئەينى دەۋرنى ۋە خەلق قەلبىنىڭ سادالىرىنى چىنلىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈشنى ئۆزىنىڭ ئىجادىيەت ئالاهىدىلىكى قىلغانىدى. ئۇ مەيلى تۇرمۇش كۆرۈنۈشلىرىنى بىۋاسىتە سۈرەتلەشتە بولسۇن ياكى مەنزىرە تەسۋىرىگە تايانىپ هېسسىيات ئىزهارلاپ ئوخشىتىش، مەجاز، تەمسىل قىلىش، بېشارەت بېرىش، جانلاندۇرۇش قاتارلىق ئىستىلىستىكا ۋاسىتىلەر ئارقىلىق شېئىرىي پىكىرنى ئىلگىرى سۈرۈشتە بولسۇن، هەمىشە ئىجادىيەت تېمىلىرىنى رېئال تۇرمۇش ئىچىدىن تاللىغان ۋە ئۇنى ئۆز قەلبىدە پىششىق تاۋلىغان. ئۇنىڭ شېئىرلىرىغا ئۇيغۇر خەلقىگە خاس ئەقىل نۇرى ۋە پىداكارلىق روھ سىڭگەن. ئۇنىڭ ئىجادىيەت ئۇسلۇبى جەھەتتىكى جاپالىق ئىزدىنىشلىرىمۇ شائىر شېئىرلىرىدا ئىپادىلەنگەن يۇقىرىي بەدىئىي ماهارەتتە كۆزگە روشەن چېلىقىدۇ.

مەن تۆۋەندە ل. مۇتەللىپنىڭ شېئىر ئىجادىيىتىدىكى ئۆزىگە خاس ئۇسلۇبىنىڭ شەكىللىنىشىگە ئاساس بولغان بىرنەچچە جەھەتتىكى بەدىئىي ئالاهىدىلىكلەر ئۈستىدە توختىلىپ ئۆتىمەن:

بىرىنچى، شېئىرىي پىكىر

شېئىرىي ئەسەرلەردە شېئىرىي پىكىر، يەنى هېس-تۇيغۇلۇق پىكىر ئوبرازلىق تەپەككۇر ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ. بۇنداق پىكىر كۆپ هاللاردا شائىرنىڭ تۇرمۇشنى كۆزىتىشى، تەپەككۇر يۈرگۈزۈشى ۋە هەقىقەتنى ئىزدەشى نەتىجىسىدە بارلىققا كېلىدۇ. رېئال تۇرمۇشتا غايە مەۋجۇت ۋە بۇ غايە شائىرنى ئىجاد قىلىشقا رىغبەتلەندۈرىدۇ.

شائىر ل. مۇتەللىپنىڭ شېئىرلىرىدا شائىرنىڭ ئۆزى قاتناشقان رېئال تۇرمۇشنىڭ ھەر-قايسى تەرەپلىرىنىڭ روشەن تەسۋىرى ئىنقىلابىي غايە بىلەن يۇغۇرۇلغان، شائىر ئۆز شېئىرلىرى ئارقىلىق تارىخنىڭ يۆنىلىشىنى، خەلق ئىنقىلابىنىڭ كەلگۈسىنى يورۇتۇپ بەرگەنىدى. ئۇنىڭ شېئىرلىرىدىكى ئىددىيە ۋەتەننى مۇنەۋەرزلىكتىن، مىللەت ۋە خەلقنى فاشىزم جاھالىتىدىن قۇتقۇزۇشنىڭ بىردىنبىر يولى قوراللىق ئىنقىلاب، ئىكەنلىكىنى، بۇنداق ھەقىقىي كۆرەشنىڭ ئاخىرى جەزمەن غەلىبە قىلىدىغانلىقىنى «كەڭ غالىب يولغا» پەقەت «يېڭىش بىلەنلا چېقىلى» بولىدىغانلىقىنى قەيت قىلىش-تىن ئىبارەت ئىدى. ئۇنىڭ شېئىرلىرى ياشلارنى، خەلقنى، پۈتۈن دۇنيانى «قارا داغ-لارغا قارشى»، «قايناق لاۋا» چېچىشقا ئۇندەيدىغان جەڭگىۋار، يالقۇنلۇق چاقىرىقنامىلەر ئىدى. شائىر «مۇھەببەت ھەم نەپرەت» دېگەن داستانىدا ۋەتەن مۇھەببىتىنىڭ باشقا ھەرقانداق مۇھەببەتتىن ئۈستۈن تۇرىدىغانلىقىنى ئوبرازلىق كۆرسىتىپ بەرگەن. «بۇ مېنىڭ ياش غۇنچە گۈلۈم ئېچىلاتتى»، «جانان ئەيلەر»، «بىز شىنجاڭ ئوغۇل-قىزلىرى»، «جۇڭگو پارتىزانلىرى»، «كۆرەش»، «جۇڭگو» قاتارلىق شېئىرلىرىمۇ شۇ دەۋر ئۇچۇن ئەھمىيەتلىك تېمىلاردا يېزىلغان زور ئىجتىمائىي قىممەتكە ئىگە ئەسەر-لەر بولغاچقا، خەلق ئارىسىدا چوڭقۇر تەسىر قوزغىغان، شۇنداقلا «ماي — كۆرەشچان ئاي»، «ماي ناخشىسى»، «قىزىلگۈلگە پۇركەنگىچە يەر-جاھان» دېگەن شېئىرلىرىدا «يەر - جاھان قىزىلگۈلگە پۇركەنگىچە» جاھانگىرلار ۋە ئەكسىيەتچىلەرگە قارشى كۆرەش قىلىشتەك ئىرادە ۋە ئىنتىزناتسىئوناللىق روھ ئەكس ئەتتۈرۈلگەن. ل.مۇتەللىپ شېئىرلىرىدىكى پىكىر چوڭقۇر ئىجتىمائىي قىممەتكە ئىگە بولۇش بىلەن بىرگە ئۆزىنىڭ شېئىرى بولۇش، يەنى شائىرنىڭ ئۆز سېزىملىرى بىلەن سۇغۇرۇلغان گۈزەل، تەسىرلىك، ھېسسىياتلىق بولۇشى، شۇنداقلا قويۇق پەلسەپىۋى پۇراقنىڭ شېئىرىي ئەھمىيەتكە ئىگە تىلدا ئىپادىلىنىشى بىلەن خاراكتېرلىنىدۇ. «پارچىلار»، «يىللارغا جاۋاب»، «ياشلىق ئۆگەن» قاتارلىق شېئىرلاردا شائىر ئەينى دەۋردىكى ئىنتايىن مۇرەككەپ ۋە چوڭقۇر ئىجتىمائىي، ئىددىيىۋى مەز-مۇننىي ئېچىپ بەرگەن.

«غورۇرلىنىپ كەلمىسەك بويتۇ، كۆز بولۇپ خازانلار قويۇلۇپتۇ،
پولىشىپ بىر كۈن كېلەرسەن. سولىشىپ بىر كۈن ئېگىلەرسەن.»

ل. مۇتەللىپ كىشىنى ئويغا سالىدىغان چوڭقۇر مەزمۇنلۇق بۇ پارچىسىدا ياپراق-لار سارغايغان كۆز ئالاھىدىلىكىدىن پايدىلىنىپ، قارا كۆچلەرنىڭ زاۋاللىقىغا يۆز تۇتقانلىقىنى ۋە قارا كۆچلەرگە ئۈمىد باغلىغانلارنىڭ ئاخىرى ھەقىقەتكە قايتىشقا مەجبۇر بولىدىغانلىقىنى جانلىق شېئىرىي ئوبراز ئارقىلىق يورۇتۇپ بەرگەن.

«مەردىپەت ئىزدە، ئېردىنمە، «ئەسىرلەر توم، يىللار ۋاراق،
سەرپ ئەتكىن كۆچمىنى. ئايلىرى قۇر، كۈنلەر چېكمەت.
بويىاق بىلەن بويىغىچە تېشىمىنى، ئاي، كۈنلەرگە ماغدۇر بېرىپ،
ئىلىم بىلەن زىننەتلىگىن ئېچىمىنى.» يىللار ياسار جەڭچى يىگىت.»

بۇ پارچىلار تۇرمۇش مەنتىقىسىنى، ھايات ۋە تارىخنىڭ قارشىلىق قىلغىلى بولمايدىغان ئوبيېكتىپ قانۇنىيىتىنى ئىچىگە ئېچىپ بېرىش بىلەن بىرگە بىزنى قانۇنىيەتلىك نەرسىلەر بىلەن قارشىلاشماي، بەلكى ئۇنىڭغا رىئايە قىلىپ، ئۇنىڭ يۆنىلىشى بويىچە ئىلگىرىلەپ، تارىخنى ئىلگىرى سۈرگۈچىلەردىن بولۇشقا ئۈندەيدۇ.

ل.مۇتەللىپنىڭ شېئىرلىرى ئىنقىلاب بىلەن تەقدىرداش ئىدى. مۇھەببەت - نەپرەتنىڭ ئېنىق بولۇشى ئۇنىڭ جەڭگىۋار ئىدىيىسىنىڭ مۇھىم بەلگىسى ھېسابلىنىدۇ. شېئىرىدىكى ئىدىيىۋى خىسلەت ئەمەلىيەتتە شائىرنىڭ مۇئەييەن دۇنيا قارىشى ۋە روھىي كەيپىياتىنىڭ نامايان بولۇشىدۇر. ل. مۇتەللىپ مۇھەببەت - نەپرىتى ئېنىق بولغان ھالدا قارا كۈچلەرگە قارشى كۈرەشنى داۋاملاشتۇرغانىدى. ئۇنىڭ قەلىمى قارا ئىگىلىك جەمئىيەتنىڭ ماھىيەتلىك تەرىپىگە تەگكەن، ھەرخىل ئەكسىيەتچى كۈچلەرنىڭ ئەپتى-بەشىرىسىنى ئېچىپ بەرگەن، «خائىنلارنىڭ يوللىرىنى كېسىپ»، ساتقىنلارنى رەھىمسىز قامچىلىغان، ئەمەلىي ئىجتىمائىي مەسىلىلەرنى تۇتۇپ، زور ئىختىمائىي مەزمۇنلارنى ئىپادىلىگەنىدى.

«چېلىش، پۈكلە دۈشمەننى، ئۆرتە، ئوتقا ياق،
يېيىش غالىبىيەتكە، سائادەتكە كۆكرەك ياق.
كەسكىن مىنۇت يېتىپ، جېنىڭغا كەلسە ئىمتىھان،
دېمە ھەرگىز قۇربان بېرەيمۇ يا ياق.»

تۈيۇق شەكىلدىكى بۇ شېئىردا شائىر ئىنقىلاب ئۈچۈن، ۋەتەن - خەلق ئۈچۈن پىداكارانە جەڭ قىلىش ۋە شۇ يولدا ئىككىلەنمەي ئۆزىنى قۇربان قىلىش كېرەكلىكىنى بايرىقى روشەن ھالدا ئىپادىلەپ، ئىنقىلابىي دۇنيا قاراشتىن ئىبارەت تۈپ مەسىلىگە تېگىپ ئۆتىدۇ. ئادەم چوقۇم يۈكسەك ئىنقىلابىي روھقا ئىگە بولۇشى، ۋەتەن ۋە خەلق ئىشلىرى يولىدا قىيىنچىلىقتىن، ئوڭۇشسىزلىقتىن، ھەتتا ئۆلۈمدىنمۇ قورقماسلىقى كېرەكلىكىنى تەشۋىق قىلىدۇ. ئۇنىڭ «ياشلىق ئۆگەن» ناملىق شېئىرىدىكى:

«ھەربىر ھادىسە يوشۇرۇن سىر ساقلايدۇ،
توقۇلمىلىرى ئۇنىڭ ئاجايىپ.
ئىلىم تۈگىمەس، مەرد ئادەمنى ياقلايدۇ،
نادانلىقنى كۆزىدىن ئۇ ھەر قاچان غايىب.
.....
ئويلىساڭ ياشلىق قىسقا سېنىڭ ئۆمرۈڭ،

تاڭدا چېچەكلەپ، گويا كەچتە قويۇلمىدۇ.
.....
پولاشمايدۇ دەرەخلەر ياپياش تۇرۇپلا،
يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن يەيدۇ قۇرتلار.
ياشلىق چاقماقسەن، چېقىپ ئۆچمىسەن،
ئەۋرىشىم چېغىڭ مۇشۇ، ئۆگەنگىن ئۆگەن!»

دېگەن مول پەلسەپىۋى پىكىرلەردە ھاياتنىڭ قانۇنىيىتى روشەن يورۇتۇپ بېرىلگەن.

شائىرنىڭ ۋەكىللىك خاراكتېرىدىكى ئىگە مەشھۇر شېئىرى — «يىللارغا جاۋاب» تا بولسا، پەلسەپىۋى پىكىر شېئىرىي ھېسسىيات ۋە ئوبراز بىلەن شۇنچىلىك يېپىشىپ يۇغۇرۇلۇپ كەتكەنكى، كىشىنى ھەيران قالدۇرىدۇ. شېئىردا شائىر يىللار يولى بىلەن ئادەملەر يولىنىڭ سېلىشتۇرمىسى ئارقىلىق ۋاقىت، دەۋر، تارىخ بىلەن ئىنسانلارنىڭ،

ئىنقىلاب بىلەن شەخسنىڭ دىنىلىكتىك مۇناسىۋىتىنى توغرا، دەل، چوڭقۇر ئېچىپ بەرگەن. تارىخنى ئىنسانلار يارىتىدىغانلىقى ۋە ئۇنىڭغا ئىنسانلار خوجايىن ئىكەنلىكى، قۇتۇرغان ئەكسىيەتچىلەرنىڭ تارىخ چاقىنى كەينىگە قايتۇرالمايدىغانلىقىدىن ئىبارەت دىنىلىكتىك ماتېرىيالىزملىق تارىخىي نۇقتىسىنەزەرنى ئىلگىرى سۈرگەن. شائىر:

«ئېسىلارمەن مىللىق ئېتىپ تاۋلانغان قولغا،
يېپىشارمەن بايراق بىلەن ئالغا ئاتلىغان يولغا.
.....
يىللار مەيدەڭنى تۆتۈپ قاقاقلاپ كۈلمە.
ئالدىڭدا قىزىرىشتىن ئارتۇق كۆرسەمەن ئۆلۈمنى،
قېرىتسەمەن دەپ ئارتۇق كۆڭۈل بۆلمە،
ئاخىرقى جەڭگە ئاتاپ قويارمەن ئوغلۇمنى»

دېگەن ئوبرازلىق مىسرالاردا كىشىلەرنى ئىنسانلار بەختى ئۈچۈن بولۇۋاتقان ئەگرى ـ توقاي، لېكىن غەلىبىگە ئېلىپ بارىدىغان ئۇلۇغ جەڭگە قاتنىشىشقا ئۈندەيدۇ ۋە بۇ جەڭنى ئادالەتچە، ئېلىپ بېرىش يولىدىكى تەۋرەنمەس ئىرادىسىنى ئىپادىلەيدۇ. ئەينى چاغلاردىكى تارىخىي ئارقا كۆرۈنۈش ۋە ئومۇمىي تارىخىي قانۇنىيەتكە بولغان بۇنداق ئىخچام يىغىنچاقلاشتا پەلسەپىۋى پىكىرنىڭ رولى روشەن بىلىنىپ تۇرىدۇ. يىللار ئۆتۈپ تۇرىدۇ، دېگەن بۇ ھەممىگە ئايان ئاددىي پاكىتنىڭ چوڭقۇر، ماھىيەتلىك تەرەپلىرىنى شائىر مانا شۇنداق ئۆتكۈرلۈك بىلەن بايقاپ، ئۇنى ئۆز تالانتىنىڭ كۈچى ئارقىلىق ئېچىپ كۆرسىتىپ بەرگەن. ئۇ گويا بۇ ماھىيەتلىك پاكىتلارنى شېئىرىيەتتە يېڭىدىن ئىجاد ئەتكەن.

شائىر شېئىرلىرىدىكى ئاشۇنداق ئۆتكۈر پىكىر، تەبىئىي ھېسسىيات ۋە مۇناسىپ سۆزلەر كىتابخانلارنى .تەسىرلەندۈرىدۇ ۋە قايىل قىلىدۇ. چۈنكى بۇ سۆزلەر رېئال قانۇنىيەتلەر بىلەن شائىر قەلبىنىڭ بىرلىشىشىدىن كېلىپ چىققان. شائىر يىللارغا قانداق جاۋاب بېرىشنىڭ ئاستىدا ياتقان چوڭقۇر ئىجتىمائىي مەنىنى بىردىنچى بولۇپ ئېچىپ بېرىشكە مۇۋەپپەق بولغان.

ل. مۇتەللىپنىڭ ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە بىر ئەسىرى ـــ «خىيالچان تىلەك» تىن ئىبارەت. بۇ شېئىردا چوڭقۇر پەلسەپىۋى ئامىل قاينىاق ھېسسىيات بىلەن تەبىئىي بىرلىشىپ، شۇنچىلىك كۈچلۈك ئىچكى مەنە، ئوبرازلىق شېئىرىي پىكىرنى شەكىللەندۈرگەن. كىشىلەر بۇ ئاجايىپ شېئىرىي ئەقلىيە سۆزلەرنى ئوقۇغاندا ئاپىرىن دەپلا قالماستىن، بەلكى ئىختىيارسىز يوسۇندا ئۇنى يادقا ئېلىۋالىدۇ. بۇ نۇقتا شائىرنىڭ ئومۇمىي بىلىم سەۋىيىسىنىڭ يۇقىرىلىقى ۋە ئىچكى دۇنياسىنىڭ نەقەدەر بايلىقى ئىكەنلىكىنى مۇنازىرىسىز تۇردە ئىسپاتلاپ بېرىدۇ. بۇ شېئىرلاردا كىشى قەلبىنى لەرزىگە سالغىدەك كۈچ بار. ئۇلار ياڭراق سۆز، ھاياجانلىق ئاھاڭ (ئىنتۇناتسىيە) ۋە كۆپ خىل ئىپادىلەش ۋاستىلىرى ئارقىلىق ئۇلۇغۋار ئىنقىلابىي قەھرىمانلىق ۋە خەلق ئاممىسىنىڭ كوللېكتىپ قەھرىمانلىق ئوبرازىنى يارىتىپ، يۇقىرى كۆرەش قىلىمىش، غەلىبە قىلىشقا جۇرئەتلىك بولۇشتەك

روهىنى تولۇق ئىپادىلىگەن. بۇ شېئىرلارنىڭ ئۆز ئالدىغا قويغان ئىجادىي پىكرى، يۈكسەك ئىدىيىۋىلىكى كىشىگە چوڭقۇر تەسىر قىلىپ، ئۇسسىغان يېرىگە تېگىدۇ. بۇ شېئىرلاردىكى پىكىر توغرىدىن - توغرا ئېيتىلماستىن، بەلكى مۇناسىۋەتلىك ھادىسىلەرنى تەسۋىرلەش ئارقىلىق تەبىئىي مەنتىقىي يوسۇندا بارلىققا كەلگەن ۋە شېئىرنى كۆرسىتىلگەن ھادىسىلەر ئارقىلىق تېخىمۇ ئاساسلىق، تېخىمۇ مۇستەھكەم بولۇپ چىقىقان، شۇنداقلا بىز يەنە بۇ شېئىرلاردىن بەدىئىي ئۇسلۇبنى تەشكىل قىلغۇچى — شائىرنىڭ خاراكتېرى، شەخسەن ئۆزى ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىپ بولغان ئادەمگەرچىلىك خۇسۇسىيەتلىرى ھەمدە شائىرلىق ماھارىتى قاتارلىق مۇقىم ئامىللارنى كۆرۈۋالالايمىز.

شائىرنىڭ ئومۇمىي شېئىرلىرىغا قارىغاندا، بىز ئۇنىڭ ئۇسلۇبىنىڭمۇ تەدرىجىي شەكىللەنگەنلىكىنى بايقايمىز. شائىرنىڭ كېيىنكى چاغلاردا يېزىلغان شېئىرلىرىدا ئۇنىڭ ئۇسلۇبىنىڭ روشەنلەشكەنلىكى، بارغانسېرى چوڭقۇر، يوشۇرۇن، مۇكەممەللىشىپ بولۇپ ئۆزگەرگەنلىكى كۆزگە چېلىقىدۇ. بۇ شائىرنىڭ دەسلەپكى چاغلىرىدىكىدەك ساددا، قىزغىن ھەدىمىيە، ئوچۇق سۆزلەشكە قانائەت قىلماي، بارغانسېرى بەدىئىي تەرىبىيلىنىشنى كۆچەيتىپ؛ سەنئەت قانۇنىيەتلىرىنى ئىگىلەپ، ئۆز ئىجادىيىتىدە يېڭى پەللىلەرنى يارىتىپ، يېڭى يۈكسەكلىكنى ئىزدىگەنلىكىنى چۈشەندۇرۇپ بېرىدۇ. يەنە بىر تەرەپتىن، بۇ شائىرنىڭ ئەينى ۋاقىتتىكى كۆرەش قاينىمىدا چېنىقىش ئارقىلىق ئىدىيە جەھەتتىنمۇ زور دەرىجىدە ئىلگىرىلەپ، بىرقەدەر پىشىپ يېتىلگەنلىكىنىڭ نەتىجىسىدۇر. كېيىنچە ئۇ بىرەر شېئىرنى تەسۋىرلەشكە تايىنىپ، ئۆزىنىڭ رېئال تۇرمۇش ھەققىدىكى تەپەككۇرىنى بىرقەدەر ئەگرى - توقاي قىلىپ ئىزھارلايدىغان ئۇسۇلنى قوللاندى. بىرەر مۇۋاپىق ئوبيېكتنى تاللاپ، ئۇنىڭ تارىخىي يوشۇرۇن تەرىپىنى سىمۋوللاشتۇرۇش ياكى مول تەپەككۇر ئارقىلىق جىددىي پەلسەپىنى ئېچىپ بېرىشكە ماھىر بولدى. ئۇنىڭ «غەزەل»، «پەرياد»، «يىللارغا جاۋاب»، «كەل باھار»، «تەسىراتىم»، «كۆردۈم»، «شائىر توغرىسىدا مۇۋەششەھ»، «باھار ھەققىدە مۇۋەششەھ» قاتارلىق لىرىك شېئىرلىرى بۇنىڭغا مىسال بولالايدۇ. بۇ شېئىرلاردىكى پىكىر، پەلسەپە رەڭدار تۇرمۇشنىڭ ئۆزىدىن كەلگەن، شائىر ئۇلارنى ئۆتكۈر نەزەرىدە بايقاپ ۋە قېزىپ چىقىرىپ، ئاندىن ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ تۇرمۇش توغرىسىدىكى ئۆزىگە خاس تونۇش ۋە چۈشەنچىسىنى قوشۇپ، بەدىئىي ۋاستىلەز ئارقىلىق ئۇلارنى مەركەزلەشتۈرۈپ، كىتابخانلارغا تەقدىم قىلغان. شائىرنىڭ تېپىكلىككە ئىگە بولغان شېئىرىي پىكرى ئەمەلىي تۇرمۇشنى چىقىش قىلغان ۋە تارىخىي ماتېرىيالزم، دىئالېكتىك ماتېرىيالزم ئاساسىغا قۇرۇلغان بولغاچقا، ئۇنىڭدا ئوبيېكتىپ ھەقىقەت ياتىدۇ. بۇنداق ئىخچام، كەشىلەرنى ئويغا سالىدىغان ھېسسىياتلىق شېئىرلارنىڭ كىتابخانلارغا بېرىدىغان تەسىرى چوڭ بولىدۇ.

ئىككىنچى، شېئىرىي ھېسسىيات

ل. مۇتەللىپ بەدىئىي ئۇسلۇبىنىڭ يەنە بىر روشەن تەرىپى پىكىرنى دولقۇنلۇق شېئىرىي ھېسسىيات ئارقىلىق بېرىشتە ئىپادىلىنىدۇ. شېئىرىي ھېسسىيات دېگىنىمىز روھىي

ۋە ئىچكى دۇنيا هادىسىلىرىنى مەزمۇن قىلغان گۈزەل، تەسىرلىك، يۈكسەك هېسسىياتقا قارىتىلمىدۇ. شېئىرىي هېسسىياتسىز هەقىقىي شېئىرنى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدۇ.

«باهار كۈلمەكتە، يولداش تەبىئەت غەمگۈزار سېنىڭدەك.
قىش يىغلىدى، كۈلدى قۇياش، خوش زەركار سېنىڭدەك.
ئىخ...باهار قەدرىنى يەنە مەندەك كىملەر بىلەر؟!
چۈنكى مەنمۇ چىن باهارغا تەشنائىي زار سېنىڭدەك.
زۇلۇم يوق بىچارىلەرگە قىش بوۋاينىك شوربىدەك،
شۇلارغىمۇ مەڭگۈ شەپقەت بولسىدى يار سېنىڭدەك».

(«باهار هەققىدە مۇڭدىشىش»)

هەقىقىي هېسسىياتتىن بارلىققا كەلگەن بۇ شېئىرداكى ئىدىيىۋى يۈكسەكلىك ئەينى چاغلاردىكى ئۇچ ۋىلايەتتىكى ئازادلىق باهارى ۋە ئىنقىلاب مەنزىرىسىنىڭ ئىخچام سۈرەتلىنىشى ئىدى، شۇنداقلا ۋەتەن ئىستىقبالىنىڭ سىمۋولى بولغان بۇ باهار كەك خەلق ئاممىسى، جۈملىدىن شائىر تەلپۈنگەن پارلاق كەلگۈسى ئىدى. ئۇنىڭغا شائىرنىڭ چەكسىز چىن هېسسىياتى ۋە خەلق ئاممىسىنىڭ ئارزۇ ـ ئارمانلىرى تەبىئىي تۇردە سىڭىپ كەتكەن بولۇپ، ئۇ ئازادلىققا بولغان تەشنالىقتىن ئىبارەت ئۇلۇغ تېمىنى چوڭقۇر ئىپادىلەپ بېرەتتى. ئۇنىڭدا غايە بىلەن رېئاللىق جىپسلاشقان، سۈرەتلەش بىلەن ئىزهارلاش بىر گەۋدە بولۇپ كەتكەن. شائىرنىڭ قاينام ـ تاشقىنلىق ئىنقىلابىي هېسسىياتى تولۇق ئىزهارلىنىپ، كىتابخانلارنىڭ كۈچلۈك هېسسىداشلىقى قوزغىتىلغان.

ل. مۇتەللىپ قاراڭغۇ يىللاردا ئازادلىققا، ئانا ۋەتەننىڭ تەقدىرىگە ئىنتايىن كۆڭۈل بولۇپ، ئۆزىنىڭ پاك مۇهەببىتىنى ئازادلىق ۋە ئازادلىق يولىدا ئېلىپ بېرىلىۋاتقان كۈرەشكە بېغىشلىغانىدى.

«تۇندىن قۇتۇلۇپ، چوغدەك يار تېخى ئاتقاندەك،
هەر بۇلۇڭدا تاڭ شولىسى، بىز سىگنال بەرگەچكە؛
بوزەكلەر دۇنياسى داۋالغۇپ خۇددى دېڭىزدەك.
جور بولدى، قوزغالدى كۈتكەن مىنۇتلار يەتكەندەك.»

(«ئازادلىق تويى»)

«قاقاس چۆللەردە ئاتىدۇ شۇچاغ كۈرەش چېچىكى،
ئۇلار ئارىسىدا خۇددى كۈن نۇردەك پارقىرايمىز.»

(«كۈرەش دولقۇنلىرى»)

«يەرگە سىڭمەس قانلىق ياشلار،
يەرگە سىڭمەس، يالىلدار.
قانلىق ياشلار، قىزىل قانلار
خۇددى كۈندەك پالىلدار.»

(«تۇن يېرىپ ئىزلار باسقاندا»)

شائىر پارلاق غايه ۋه گۈزەل كەلگۈسىگە تەلپۈنەتتى. ئۇ ئەينى زاماندىكى جاپالىق جەڭگىۋار تۇرمۇشنى تەسۋىرلىگەن ھەمدە يېراق ئىستىقبالنى نامايان قىلغان. قوراللىق ئىنقىلابنىڭ ئۇلۇق ئەھمىيىتىنى يازغان، شۇنداقلا ئۇلۇغۋار كومپارتىزم غايىسىنىڭ ئىشقا ئېشىشىنى مەدھىيىلىگەنىدى.

شائىرنىڭ ھېسسىياتى ئەھمىيەتتىن كېلىدۇ. ل. مۇتەللىپنىڭ ۋەتەنگە، خەلققە، كۆرەشچان ھاياتقا بولغان مۇھەببىتى جاھانگىرلىككە، ئەكسىيەتچىلەرگە بولغان نەپرەتتىن كەلگەنىدى. ئۇنىڭ ئاجايىپ مىسرالىرى ئوبېيېكتىپ شەيئىلەرگە بولغان ھەقىقىي، ئەمەلىي ھېسسىياتنىڭ ئىزھارلىنىشى، دەۋر روھىغا بولغان تېپىك تەسىراتنىڭ بايان قىلىنىشى ئىدى.

ل. مۇتەللىپ 1922 - يىلى ئىلى ۋىلايىتىنىڭ نىلقا ناھىيىسىدە دۇنياغا كەلگەن. تاتار مەكتىپىدە باشلانغۇچ مەلۇماتلىق بولغاندىن كېيىن، رۇس ئوتتۇرا مەكتىپىگە كىرىپ ئوقۇپ، رۇس ئەدەبىياتىدىن چۇشەنچە ھاسىل قىلغان. كېچىكمىدىلا كونا جەمئىيەتتىكى سىنىپىي زۇلۇم ۋە مىللىي زۇلۇمنىڭ ئازابىنى تارتقاچقا، زۇلۇمغا قارشى كەيپىيات ئىچىدە ئۆسكەن. شۇڭا سوۋېت ئەدەبىياتى ئارقىلىق كىرگەن سوتسىيالىستىك ئىدىيە ئۇنىڭغا ناھايىتى چاپسانلا تەسىر كۆرسەتتى. ئۇ بىر تۈركۈم ئىلغار ئۇيغۇر شائىرلىرىنىڭ يارىتىمىدە ئىدىيە جەھەتتە بىر قەدەر ئاڭلىق باسقۇچقا كۆتۈرۈلدى. دەۋر تەلپىنى بىر قەدەر چۈشىنىدىغان بولدى. چوڭقۇر ۋەتەنپەرۋەرلىك ھېسسىيات ۋە مىللەتكە، خەلققە بولغان قايناق مۇھەببەت ئۇنىڭ شۇ چاغلاردا يازغان «بۇ مېنىڭ ياش غۇنچە گۈلۈم ئېچىلاتتى»، «جۇڭگو پارتىزانلىرى»، «كۆرەش»، «چوڭ كۆرەش قوينىدا»، «جۇڭگو» قاتارلىق شېئىرلىرىدا روشەن ئەكس ئەتتى. ئۇرۇمچىدە ئوقۇش ۋە تەھرىرلىك خىزمىتىنى ئىشلەش جەريانىدا ئۇنىڭ ئىدىيە ۋە سىياسىي جەھەتتىكى تونۇشىنىڭ كۆزگە كۆرۈنەرلىك دەرىجىدە تېز ئۆسكەنلىكىنى بىز ئۇنىڭ شۇ چاغلاردا يېزىلغان «ئازادلىق تويى»، «باتۇر يىگىتلار»، «لېنىن شۇنداق ئۆگەتكەن»، «يانار تاغلار» قاتارلىق يالقۇنلۇق شېئىرلىرىدىن كۆرۈپ ئالالايمىز. مۇتەللىپ ئۆز شېئىرلىرىنى ھېسسىيات بىلەن سۇغۇرۇپلا قالماستىن، بەلكى بۇنداق ھېسسىياتنى بەدىئىي ئوبرازغا ئايلاندۇرۇشقا ماھىر ئىدى. بۇنىڭ بىلەن ئۇ ھېسسىياتنى پەلسەپىۋى پىكىر بىلەن تېخىمۇ ياخشى بىرلەشتۈرەتتى. ئۇنىڭ شېئىرلىرى ھېسسىيات ئارقىلىق ئادەمنى تەسىرلەندۈرۈپلا قالماستىن، بەلكى پىكرى بىلەن كىشىنى قايىل قىلىدۇ ۋە كىشىلەر قەلبىدە ئۇزاققىچە ئەكس سادا قوزغىمايالايدۇ. ئۇنىڭ «يىگىتلارغا جاۋاب» ناملىق شېئىرى شائىر ئىجادىيىتىنىڭ يۇكسەك چوققىلىرىنىڭ بىرى. ئاق تېررورلۇق شىنجاڭنى قاپلىغان دەۋردە يېزىلغان بۇ شېئىر شائىرنىڭ گومىنداڭنىڭ ئىستىبدات ھۆكۈمرانلىقىنى ئاغدۇرۇپ تاشلاشقا بولغان ئىشەنچ ۋە ئىرادىسىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. شائىر بۇ شېئىردا ئىلغار ئىنقىلابىي نۇقتىئىنەزەرنى، بۈيۈك غايىنى ئۆزىگە خاس تالانتى بىلەن ئىپادىلىگەنىدى. شائىر خەلقنىڭ يىگىتلارنى تىزگىنلەپ، جەڭ غەلىبىلىرىنى قولغا كەلتۈرىدىغانلىقىنى سۆزلەپ كېلىپ، ئىنقىلابىي ئىشلارنىڭ ئارقىغا چېكىنمەيدىغانلىقىنى ۋە ھالاك بولمايدىغانلىقىنى «ئاققان سۇلار، ئاتقان تاشلار قايتىلانمايدۇ» دېگەن مىسرالاردا قەيت قىلىدۇ. شائىر:

«كۆرەشچان بالىلار قوغلىشىپ يىللار،
كۆرەش نەۋرىلىرىنى چوقۇم تاپىدۇ.
ئاخشام بەخت ئۈچۈن قۇربان بولغانلار
قەبرىلىرىنى يادلاپ گۈللەر ياپىدۇ.»

دېگەن قايناق مىسرالار ئارقىلىق خەلقنىڭ ئىنقىلابىي قۇربانلارغا بولغان تەزىمىسىنى، قۇربان بولغان پەرزەنتلىرىنى مەڭگۈ يادلايدىغانلىقىنى ئىزھارلىغان.

«ئىسلارمەن مىلتىق ئېتىپ تاۋلانغان قولغا،
يېپىشارمەن بايراق بىلەن ئالغا ئاتلانغان يولغا.
كۆرەش بايراقىندا ھارماسمەن ئەسلا،
يېڭىش بىلەن كېلىپ چىقمىز كەڭ غالىب يولغا.»

دېگەن مىسرالار ئارقىلىق خەلقنىڭ ئىنقىلابىي قۇربانلار ئىزىدىن مېڭىپ، ئىنقىلابىي كۆرەشنى ئادالەتچە ئېلىپ بارىدىغان ئىرادىسىنى ۋە غەلىبىگە بولغان چەكسىز ئىشەنچىسىنى ئىزھارلىغان. روشەنكى ئۇنىڭ غايىسى ئۆزى ياشاۋاتقان دەۋر ۋە كۈنكرېت شارائىتقا چوڭقۇر يىلتىز تارتقان، خەلقنىڭ تەلىپى ۋە مەنپەئىتىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان غايە ئىدى. شائىر قوراللىق ئىنقىلابنىڭ مۇھىم رولىنى سەزگەن ھەمدە بارلىق ۋىجدانلىق كىشىلەرنى ھەققانىي جەڭگە كىرىپ خەلقنى، ۋەتەننى قۇتقۇزۇشقا چاقىرغان ئىدى. ئاخىردا شائىر يىللارغا:

«يىللار دېگىزى دولقۇنلۇق بولسا ئەمدى،
ئۇچقۇنلىرىڭنى ياردۇ بىزنىڭ كاراپ.
يىلنىڭ ئۆتۈشى بىلەن قورقۇتۇپ باقسا ئەمدى،
ئىجاد يىللىرىنى قېرىتمىدۇ دەپ بېرىمىز جاۋاب.»

دەپ خىتاب قىلىپ، چوڭقۇر ئىچكى مەنە ئارقىلىق سۇنماس ئىرادىسىنى ئىپادىلىگەن. ئىددىيەۋى مەزمۇن، ھېسسىيات ۋە بەدىئىي ماھارەت جەھەتلەردىن بىرقەدەر يۇقىرى سەۋىيىگە يەتكەن بۇ شېئىرنى كىشىلەر ھازىرغىچە سۆيۈپ ئوقۇپ كېلىۋاتىدۇ. شېئىر باشتىن ـ ئاخىر جەڭگىۋار ھېس ـ كەيپىياتقا تولغان. ئۇ ھەرگىزمۇ شائىرنىڭ ئۆتۈپ كەتكەن يىللارغا بولغان ئاغرىنىشى، ھەسرىتى بولماستىن، بەلكى چىرىك ھۆكۈمرانلىققا بولغان شەپقەتسىز تەنقىدى، ئالغا ئىلگىرىلەشنىڭ جەڭگىۋار مارشى ئىدى. شېئىردا شائىر مەيدانىنىڭ مۇستەھكەملىكى، كەيپىياتىنىڭ جىددىيلىكى، ھېسسىياتىنىڭ چوڭقۇرلۇقى، ھېچكىمدىن قورقمايدىغان روھى، ئوچۇق ـ يورۇق قەلبى ۋە ھەقىقەتكە بولغان تەلىپۇنۇشى نامايان بولغان. بۇ ھال شېئىر شائىرنىڭ يۈرەك سۆزى، خەلقنىڭ ئىرادىسى، تارىخنىڭ تەقەززاسى ئىكەنلىكىنى ھەمدە شائىرنىڭ خەلق بىلەن قەلبداش ئىكەنلىكىنى يەنە بىر قېتىم ئىسپاتلاپ بېرىدۇ.

ئۇچىنچى، ئوبراز ۋە تەسەۋۋۇر

تېماتىك ئىددىيە ئوبرازدىن ئىبارەت بەدىئىي ۋاسىتە ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ. شېئىرىدىكى ئوبراز گۈزەل، يۈكسەك، ھېسسىياتلىق ئوبرازدۇر. ئوبراز ياراتمىشتا شېئىرىدىكى تەسەۋۋۇرغا تايىنىشقا توغرا كېلىدۇ. تەسەۋۋۇر شائىرنىڭ ئوبيېكتىپ شەيئىلەرنى مۇئەييەن بەدىئىي ئەسەرگە ئايلاندۇرۇشتىكى مۇھىم قەدىمى، شۇنداقلا تۇرمۇشنىڭ خام ماتېرىيالىنى شائىرنىڭ سۇبيېكتىپ ئىددىيەۋى ھېسسىياتى بىلەن بىرلەشتۈرۈپ، بەدىئىي ئوبراز يارىتىشتىكى مۇھىم ۋاسىتە. شائىرنىڭ بەدىئىي تەسەۋۋۇرىنىڭ يېڭى، ئەپچىل، ساز ياكى ئادەتتىكىچە، زېرىكەرلىك، قاتمال بولۇشى كۆپ ھاللاردا تۇرمۇشلارغا شۇ شېئىرنىڭ ئىددىيەۋى سەۋىيىسىنىڭ يۇقىرى - تۆۋەنلىكى، بەدىئىي سۈپىتىنىڭ ياخشى - يامانلىقىنى بەلگىلەشنىڭ ئاچقۇچى بولىدۇ. ل. مۇتەللىپ ئەسەرلىرىنىڭ ھەممىسىدىن دېگۈدەك ئىرادىنىڭ يۇقىرىلىقى، قېزىشمىنىڭ چوڭقۇرلۇقى، تەسەۋۋۇرنىڭ يېڭىلىقى، پىكىرنىڭ كەڭلىكى قاتارلىق ئالاھىدىلىكلىرىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ ۋە بۇ ئالاھىدىلىكلەر كونكرېت شېئىرلاردا ئەگرى - توقاي، تەبىئىي بېشارەتلىك تۇردە ئىپادىلىنىدۇ. «يىللارغا جاۋاب» شېئىرىنى بەدىئىي تەسەۋۋۇر جەھەتتىن مۇنەۋۋەر ئەسەر دېيىشكە بولىدۇ.

شائىر بۇ شېئىرىدا مەۋھۇم گەپلەر دۆۋىسىنى شەكىللەندۈرمىگەن ياكى ئەكسىيەتچىلەرنىڭ جىنايەتلىرىنى قاتار تىزىپ چىقمىغان. مودا بولۇپ كەتكەن شوئارلار ئارقىلىق ئىنقىلابنى، خەلقنى ئادەتتىكىچە مەدھىيىلىمىگەن. ئەكسىچە يىللار جەلەن سۆزلىشىدىغان ئالاھىدە ئۇسۇلنى قوللىنىپ، ئۆزىگە خاس يېڭى نۇقتىدىن يىللارنىڭ قانۇنىيەتلىك ئالاھىدىلىكلىرىنى ئوبرازلىق تەپەككۇر بىلەن ئىچىپ بېرىپ، سېلىشتۇرما ھالدا خەلقنىڭ ئۇنى بويىسۇندۇرىدىغان خىسلەتلىرىنى ۋە ئىرادىسىنى تەبىئىي تۇردە ئىزھارلاپ، بەختىيارلىقنىڭ زۇلۇمنىڭ، ئۆلۈم — پەستەقەلبلىك بىلەن كۈرەش - ئىجادنىڭ كۆچلۈك تۇقۇنۇشىنى شەكىللەندۈرۈپ، خەلق ئىنقىلابىنىڭ يېڭىلمەسلىكىنى، ئەكسىيەتچىلەرنىڭ مەغلۇپ بولۇشىنىڭ تارىخىي قانۇنىيەت ئىكەنلىكىنى، خەلق ئوغۇللىرىنىڭ جىددىي سېناقلار ئالدىدا قانداق قىلىشى، قانداق قىلماسلىقى كېرەكلىكىنى ئىجابىي، سەلبىي سېلىشتۇرما ئىچىدە ئىپادىلىگەن. ئۆز قەلبىدىكى مۇھەببەت - نەپرەتنى، ھاياجان، غەزەپنى، ئۇمىد - ئىشەنچنى ئەگرى - توقاي، روشەن، جانلىق، چوڭقۇر بايان قىلغان. بۇ شېئىر ئاجايىپ بەدىئىي تەسىرلەندۈرۈش كۈچى ۋە ئىچكى مەنتىقىي كۈچكە تولۇپ تاشقان بولۇپ، شائىرنىڭ شېئىرىي تەسەۋۋۇر جەھەتتىكى تىرىشچانلىقىنى ناماياں قىلىپ تۇرىدۇ.

مەلۇمكى، شېئىرىدا ئىپادىلىنىدىغىنى تەبىئەت ھالىتى ئەمەس، بەلكى ھېسسىيات ھالىتى. شائىر ھېسسىياتىنىڭ جانلىق، كونكرېت بولۇشى، خىيال ياكى تۇيغۇ شەكلىنىڭ گۈزەل بولۇشى چوقۇم ئىجادىي تەسەۋۋۇر ئارقىلىقلا ئىشقا ئاشىدۇ. ل. مۇتەللىپنىڭ تەسەۋۋۇرى كەڭ ۋە ئاجايىپ. ئۇ كىشىلەر ئويلىمىغان جايدىن تۇرمۇشنىڭ مەلۇم

خۇسۇسىيەتلىرىنى تۇتۇۋېلىپ، ئۇنى ئۆزىنىڭ سۈبيېكتىپ خىيالىنىڭ مەلۇم تەرىپى بىلەن باغلايدۇ. ئۇنىڭ تەسەۋۋۇرى كاتتا ۋە ئەقىلگە مۇۋاپىق، ئوخشىتىشلىرى يېڭى، ئەپچىل ۋە پىكىرگە باي، تەسەۋۋۇرنىڭ مۇندا ئالاھىدىلىككە ئىگە بولۇشىدىكى مۇھىم سەۋەبلەرنىڭ بىرى شائىرنىڭ ياخشى بايقاش قابىلىيىتىگە ئىگە ئىكەنلىكىدىندۇر. ئۇ ھاياتتىكى ھەر بىر ھادىسىدىن، ھەر بىر پاكىتتىن شۇ ھادىسە ھەم پاكىتلارغا خاس بولغان نەرسىلەرنى بايقاشقا، بىلىشكە ماھىر ئىدى.

ل. مۇتەللىپ شېئىرلىرىدىكى بەدىئىي ئىپادىلەش ۋاستىلىرى كۆپ خىل، ئۇنىڭ پەلسەپىۋى شېئىرلىرىدا مۇھاكىمە بىلەن شەيئىنى بىرلەشتۈرىدىغان، ماددا ئارقىلىق روھنى سۆزلەيدىغان ئۇسۇل كۆپ قوللىنىلغان. بۇ نۇقتا شائىرنىڭ ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنىڭ ئەنئەنىلىرىگە ئىجادىي ۋارىسلىق قىلغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. شائىر ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ۋە كلاسسىك ئەدەبىياتىنىڭ ئەنئەنە ۋە شەكىللىرىگە، بولۇپمۇ بارماق ۋەزىن شەكلىگە ئىجادىي ۋارىسلىق قىلىپلا قالماستىن، ئۆزىنىڭ شېئىرلىرىدىكى بەدىئىي ئىپادىلەش ۋاستىلىرىنى بېيىتىپ ئۇچۇن، سوۋېت ئەدەبىياتى، بولۇپمۇ ئوتتۇرا ئاسىيا مىللەتلىرىنىڭ جىسىم ۋە ئوبيېكت تاللاش ئارقىلىق تەپەككۇر قاتلىمى ھاسىل قىلىش ئۇسۇلى قاتارلىق ئەدەبىيات-سەنئەت ئەنئەنىلىرىنى ئۆگىنىپ، كەڭ، مۇرەككەپ ئىجتىمائىي تۇرمۇش دائىرىسىنى ئەكس ئەتتۈرۈشتە ئايرىم، تەپسىلىي، كۆپ قاتلاملىق، كۆپ تەرەپلىك ئىدىيەۋىي ھېسسىياتنى، بەدىئىي ئوبرازنى «يىللارغا جاۋاب»، «خىيالچان تىلەك» شېئىرلىرىدەك ئەپچىل، ئىخچام ئىپادىلىگەن. نەتىجىدە شەيئىنىڭ سىمۋوللۇق ئەھمىيىتى كۆچەيگەن.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

****

(بېشى 121 - بەتتە)

خەلق تۇرمۇشىدىن تېما، ۋەقەلىك، ھېسسىيات ۋە زوق ئېلىشىمىزغا، ئۆزىمىزنى خەلقنىڭ تارىخىنى يارىتىشتىكى كۆتۈرەڭگۈ روھى بىلەن تەربىيىلىشىمىزگە توغرا كېلىدۇ.

بىز ئىجادكارلىرىمىزنىڭ «نۇتۇق» نىڭ روھىغا ھەقىقى ۋارىسلىق قىلىپ، ياخشى ئەنئەنىنى تىرىشىپ جارى قىلدۇرۇپ، يېڭى يىلدا يېڭىچە روھ، يېڭىچە سەۋىيە بىلەن ئىجادىيەتنى تېخىمۇ گۈللەندۈرۈپ، دەۋر ۋە خەلق ئالدىدىكى شەرەپلىك بۇرچىنى ۋە مەسئۇلىيىتىنى ياخشى ئادا قىلىپ، سوتسىيالىستىك دەۋر روھىغا باي، ئاساسىي مۇقام گەۋدىلەندۈرۈلگەن يۇقىرى سەۋىيىلىك ئەسەرلەرنى كۆپلەپ ئىجاد قىلىپ، خەلقنىڭ كۆپ قاتلاملىق، ھەر تەرەپلىمە مول، ساغلام مەنىۋى ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش يولىدا يېڭى تۆھپە يارىتىپ، «نۇتۇق» ئېلان قىلىنغانلىقىنىڭ 50 يىللىقىنى مول ئىجادىيەت نەتىجىلىرى بىلەن كۈتۈۋېلىشىنى ئۈمىد قىلىمىز!

ئىجادىيەتچىلىرىمىزنىڭ يېڭى يىلىغا مۇبارەك بولسۇن!

ژۇنۇن تاھىر

«رەڭدار قۇيۇن» نىڭ رەڭدارلىقى نەدە

نۇيابىرنىڭ ئاخىرقى بىر كۈنى. يېرىم كېچە. تۇيۇقسىز چاقنىغان ئاجايىپ بىر رەڭدار نۇرنىڭ تەسىرى بىلەن چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتىم، ئۇدۇلۇمدىكى دېرىزىدىن چۈشۈۋاتقان 14 كۈنلۈك ئاينىڭ نۇرى مەشتە كۆيۈۋاتقان كۆمۈرنىڭ يالقۇنى بىلەن قوشۇلۇپ، ئۆي ئىچىنى ھەسەن - ھۈسەن نۇرىدەك بېزىۋېتىپتۇ.

مەن مۇشۇنىڭغا ئوخشايدىغان نۇرنى تېخى ھازىرلا چۈشۈمدە كۆرگەندىم. ئۇخلاشتىن ئىلگىرى «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1990 - يىللىق 11 - سانىغا بېسىلغان يازغۇچى خالىدە ئىسرايىلنىڭ «رەڭدار قۇيۇن» ناملىق پوۋېستىدىنمۇ كۆرۈۋېدىم. قىسقىسىنا ئۇچ باسقۇچتا ئوخشاش بىر خىل رەڭدار نۇرنى كۆرۈش ھەققەتەنمۇ قىزىق بىر ئىش ...

ئۇيقۇم قاچتى. ئىلىكتر چىرىغىنى ياقتىم. قارىسام، بېشىمدا ئىككى نۆۋەت ئوقۇپ تۈگەتكەن «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1990 - يىللىق 11 - سانى تۇرۇپتۇ، مەن ئۇنى قولۇمغا ئېلىپ، 3 - نۆۋەت يەنە ئوقۇدۇم.

ياق! مەن خالىدە ئىسرايىلنىڭ پوۋېستىدىن «رەڭدار قۇيۇن» نى ئەمەس، بەلكى خالىدەنىڭ قەلىمىدىن چاقناپ تۇرغان «رەڭدار نۇر» كۆردۇم، تەبىئىيكى، ئوخشاش بىر ئەسەرگە نىسبەتەن كىتابخانلارنىڭ زوقلىنىش دەرىجىسى ۋە ئۇنىڭغا بولغان مەنىۋى تەقەززالىقى ئوخشاش بولمايدۇ. مۇشۇ مەندىن ئالغاندا، بىر ئەسەر ئوخشىمىغان كىتابخانلارغا ئوخشىمىغان تەسىر بېرىدۇ. ئەسەر تەسىرىنىڭ ئوخشىماسلىقى كىتابخانلارنى ئوخشىمىغان يەكۈن، خۇلاسىلەرگە ئېلىپ بارىدۇ. شۇڭا باشقىلار ئالدىدا، بولۇپمۇ كۆزگە كۆرۈنۈۋاتقان ياش يازغۇچى خالىدە ئىسرايىلنىڭ ئالدىدا تەپمۇ تارتماستىن ھۆرمەتسىزلىك بولسىمۇ «رەڭدار قۇيۇن» نى رەڭدار نۇر دەپ ئاتىدىم.

خوش، ئۇنداقتا خالىدە ئىسرايىلنىڭ «رەڭدار قويۇن» پوۋېستىنىڭ رەڭدارلىقى زادى نەدە؟ مەن پوۋېستنى 3 - نۆۋەت ئوقۇپ چىققاندىن كېيىن، بۇ سوئالغا قىسمەن جاۋاب تاپتىم. ئويلاپ باقسام، ھېچنېمىدىن غەم - غۇسسەم يوق ئادەم ئىدىم. ھىزمەتتىن باشقا ۋاقىتلاردا كاللام خۇددى دۇم كۆمتۇرۇپ قويغان چىنىدەك قۇرۇق تۇراتتى. ئاخشىمى قانداق ياتسام، ئەتىگىنى شۇ پېتىم تۇراتتىم، بىراق قاچان «رەڭدار قۇيۇن» نى ئوقۇدۇم، ئەنە شۇنىڭدىن باشلاپ كاللامدا ئەتىدىن - كەچكىچە ئەسەردىكى پېرسوناژلارنىڭ چىرايىنى، ئۇلار ياشىغان مۇھىتنى، ۋەقەلەرنىڭ تەرەققىياتىنى، دراماتىك توقۇنۇشلارنى توختىماي ئويلايدىغان بولدۇم. بۇنى ئاز دېگەندەك ئۇلارنى ھەتتا چۈشۈمدىمۇ كۆرۈدىغان بولدۇم.

بۇنىڭدىكى سېھرىي كۈچ زادى نەدە؟ تازا ئويلاپ باقسام، «رەڭدار قۇيۇن» نى

ماڭا رەڭدار نۇر قىلىپ كۆرسەتكەن ئامىل خالىغان ئىسرايىللىقنىڭ «بەخىل» قەلبىنى ئىكەن. مەن جۇڭگو ۋە چەت ئەللەرنىڭ خەلق داڭلىق ئەسەرلىرىنى ئوقۇغان. ئۇ ئەسەرلەرنىڭ ئاپتورلىرى «مەرد» چېغى، ھەممە نەرسىنى قالىدۇرماي شۇنداق ئېنىق، چۈشىنىشلىك قىلىپ يازاتتى، كىچىككىنە بىرەر تەپسىلاتلارنىمۇ ئايرىپ قالمايتتى، بىراق خالىغان ئىسرايىل «رەڭدار قۇيۇن» پوۋېستىدا تولىمۇ «بەخىل» لىق قەپتۇ، نۇرغۇن تەپسىلات، تەسۋىر، توقۇنۇش، ھەتتا دېمەكچى بولغان پىكىرلىرىنىمۇ ئەسىرنىڭ ھەربىر قۇرلىرىغا يوشۇرۇۋېتىپتۇ. كىتابخانىلىرى ئەڭ قىزغىنلىغان ئاشۇنداق يەرلەرگە كەلگەندە ئاپتورنىڭ قەلبىنىڭ سىياسى تۈگەپ قالدىمۇ ياكى «قۇيۇن» ئۇچۇرتۇپ كەتتىمۇ، بىلمىدىم. ئىشقىلىپ نېمە بولسا بولغاندۇ، ئەسەرنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ئۆزۈمچە، تالانتلىق بىر يازغۇچىنىڭ پىشقان ئاشۇ «بەخىل» قەلبىنى ئاستىدىكى نادىر ئەسىرىگە باش قاتۇرۇپ، نۇرغۇن ئىشلەپ كېتىپتىمەن. تېپتىنمۇ ياتقان بىر كىتابخانىنىڭ ئىچكى دۇنياسىنى مالىماتاق قىلىپ، كاللىسىنى قوچۇۋەتكەن كۈچ زادى نېمە؟ بۇ ئېنىقكى، ئاپتور ئەسىرىدە ئۆز كىتابخانىلىرىغا قالدۇرغان قايتا ئىجاد قىلىش بىلەن قايتا ئىجاد قىلىش ئىمكانىيىتىدىن ئىبارەت. قايتا ئىجاد قىلىش ـ بەدىئىي ئەدەبىياتنىڭ كىتابخانىلارغا ئاتا قىلىدىغان بىر خىل ئېستېتىك زوقلىنىش جەريانى، مۇنداق جەريانىنى ھەرقانداق بىر يازغۇچى ئۆز ئەسىرىدە قالدۇرمىسا ياكى قالدۇرغاندىمۇ داتىرىسىنى تولىمۇ تار، مەزمۇنىنى تولىمۇ يۈزە، شەكلىنى تولىمۇ ئاددىيلاشتۇرۇۋەتسە ياكى بەكمۇ ئىنىدۋىدۇئاللاشتۇرۇۋەتسە ئەسىرى قانچە ياخشى بولغان تەقدىردىمۇ كىتابخانىلارنى زوقلاندۇرالمايدۇ، شۇنداقلا ھاياجانغىمۇ سالالمايدۇ. يازغۇچى خالىغان ئىسرايىل بۇنۇقتىغا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىپ، «رەڭدار قۇيۇن» پوۋېستىدا نۇرغۇنلىغان ئوي-پىكىر، تەسۋىر، دېتالوگ، زىددىيەتلەرنى كىتابخانىلارغا بۇاسىتە تاپشۇرماي، ئۇلارغا قايتا ئىجاد قىلىش ۋە زوقلىنىش ئىمكانىيىتى يارىتىپ بەرگەن.

پروزىنىڭ خاراكتېرى كىتابخانىلار قەلبىنى لەرزىگە سېلىپ، ئۇلارغا پېرسونا‌ژلار ياشاۋاتقان مۇھىتنى قايتا ئىجاد قىلىش ئىمكانىيىتى يارىتىپ بېرىش بىلەن بىرگە، پېرسونا‌ژنىڭ ئىچكى دۇنياسىنى بۇاسىتە ئېچىپ بېرىش، مۇشۇ مەنىدىن ئالغاندا، ھەرقانداق ماھىر يازغۇچىنىڭ قەلبىنى ئاستىدىكى پېرسونا‌ژنىڭ چىرايى بىلەن تەبىئەت مەنزىرىسىنى كىتابخانىلار ئۆزى ئۇچراشقان ئادەم ۋە جايلار ئاساسىدا كۆز ئالدىغا كەلتۈرىدۇ، ھەرگىزمۇ يازغۇچىنىڭ كاللىسىدىكى ئادەم ۋە جايلار بىلەن ئوخشىتالمايدۇ. ئەكسىچە، يېڭى ئۆگەنچى بىر رەسسام ـ ھەيكەلتىراش ياكى فوتو سۈرەتچىنىڭ بويىمقى، ئاپاراتى ئاستىدىن چىققان پېرسونا‌ژ ياكى مەنزىرىنى كۆرۈش ئىقتىدارىغا ئىگە ئادەم-لەرنىڭ ھەممىسى ئەينى پېتى كۆز ئالدىغا كەلتۈرىدۇ. بۇ خىل ژانىرلاردىكى ئەسەرلەرگە قايتا ئىجاد قىلىش جەريانى توغرا كېلىدىغان بولسا، پەقەت خاراكتېر، ئىچكى ھېسسىيات قاتارلىق جەھەتلەرلا قايتا ئىجاد قىلىنىدۇ.

يازغۇچى خالىغان ئىسرايىل پوۋېستىدا مۇشۇ نۇقتىنى چۆرىدىگەن ھالدا كىتابخانىلار قايتا ئىجاد قىلىشقا تېگىشلىك قىياپەت، پىزاڭ تەسۋىرلىزىدە، ئىپادىلەش ئۇسۇلىدا مەلۇم بوشلۇق تاشلاپ، كىتابخانىلارنىڭ قايتا ئىجاد قىلىش جەريانىدىكى تەپەككۇر

قانىتىنى بوغۇپ قويۇشتىن ساقلانغان. بۇ جەھەتكە كەتكەن زېھنىي كۈچىنى پېرسوناژلارنىڭ ئىچكى ھېسسىياتىنى ئېچىپ بېرىشكە قاراتقان. بولۇپمۇ ئۇنىڭ پورترېت تەسۋىرى بىلەن پىزاڭ تەسۋىرى ئىنتايىن ئىنچام ۋە يېگىمل بولۇپ، ھەرقانداق كىتابخانىڭ قايتا ئىجادىيىتى ئارقىلىق ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا دەرھال نامايان بولىدۇ. پوۋېستتىن بەزى ئەسەرلەردەك نەچچە، بەتلەپ، ئابزاسلاپ ئۇزۇن، تولىمۇ كونكرېتلاشقان تەسۋىرلەرنى ئۇچراتقىلى بولمايدۇ. يازغۇچى ئەسىرىدە ھامىدجاننىڭ قىياپەت تەسۋىرىنى «ئوتتۇرا بوي، چوقا چاچلىرى چۈشۈپ كەتكەن» دەپ، ئايشەمنىڭكىنى بولسا «ئاق سېرىق چىرايىدا قاش - كۆزنىڭ تايىنى بولمىغان بىلەن ئاشۇ ياساپ قويغاندەك قىرلىق بۇرنى... يۇمىلاق ئېڭىكىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى چوڭقۇر بىر تال زىننىقى» دەپ ئىخچاملا بېرىدۇ، ئۇلارنىڭ مۇكەممەل قىياپىتىنى كىتابخانىنىڭ قايتا ئىجاد قىلىشىغا تاپشۇرىدۇ، كىتابخانلار ئاپتور بېشارەت بەرگەن يۇقىرىدىكى بىرقانچە ئالاھىدىلىك بويىچە، ئۆزىنىڭ نەزەرىدىكى، يەنى ئۆزى كۆرگەن ئادەملەرگە تەقلىدىي بولغان ئەسەرلىكى پېرسوناژلارنى ئىجاد قىلىپ چىقىدۇ. ئۇلار بۇ جەريانىنى ئۆزىنىڭ ئىجادىيىتىدىكى پېرسوناژنىڭ قىياپىتى تاكى ئەسەرلىكى پېرسوناژنىڭ قىياپىتىگە يېقىنلاشقانغا قەدەر داۋام قىلىدۇ. ناۋادا ئاپتور يۇقىرىدىكى تەسۋىرلىرىنىڭ ئارىسىدىكى ھامىدجاننىڭ تەسۋىرىنى ئاخىرىغا «قوغۇن باش، سېرىق يۈزلىك تاقىلىۋەتكەن قوناقتەك قىزغۇچ ساقاللىرى بار، كۆك كۆزلىرىنى ھېلىدىن - ھەلىغا يوشۇرۇپ تۇرىدىغان كىرپىكلىرى كىشىگە ئېشەك قۇرتىنىڭ پۈتلىرىنى ئەسلىتىدۇ. يوغان بۇرۇنلىرى قېيسىيىپ قالغان غوجا تامدەك ئارانلا ساڭگىلاپ تۇرىدۇ» دېگەنلەرنى قوشۇۋەتكەن بولسىچۇ؟ ئۇچاغدا كىتابلارنىڭ قايتا ئىجاد قىلىش ئاكتىپلىقى بوغۇلۇپ قېلىشى، ئىجاد قىلغانلىقىمۇ ئۆزى كۆرگەن شۇنىڭغا ئوخشاش بىر ئادەمنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈش بىلەنلا چەكلىنىشى مۇمكىن ئىدى. ھېنىكچە، يازغۇچىنىڭ قەلىمى ئاستىدىكى بىر پېرسوناژنىڭ كىتابخان بىلەن شۇ پېتى كۆرۈشكىنىدىن كىتابخانىنىڭ كاللىسىدا تېخىمۇ كۆپىپىپ، بېرسىنىڭ ئىك، ئون ئىك بولغىنى تۈزۈك بولسا كېرەك. مۇشۇنداق بولغاندىلا ھەرقانداق بىر ئەسەرنىڭ بەدىئىي قىممىتى ئېشىپلا قالماستىن، ئىستېمال قىممىتىمۇ ئاشىدۇ.

خالىغان ئىسرايىلنىڭ پوۋېستىنى ئاختۇرۇپ كۆرسەك بىر قىسىم ئەسەرلەردەك كىشىنى زېرىكتۈرىدىغان ئۇزۇندىن ئۇزۇن پىزاڭ تەسۋىرىنى ئۇچرىتالمايسىز. تەسۋىرلەرنىڭ ئەڭ ئۇزۇنلىرى بىر - ئىككى جۈملىدىن ئاشمايدۇ. بۇنىڭسىزمۇ كىتابخانىنىڭ كۆز ئالدىغا ئەسەر پېرسوناژلىرى ھەربىرىكەت قىلىۋاتقان بەدىئىي مۇھىت يارقىن گەۋدىلىنىدۇ. «رەڭدار قۇيۇن» نىڭ رەڭدارلىقىنىڭ بىرىنچى تەرىپى يۇقىرىدا دېگىنىمىزدەك، تەسۋىرلەرنىڭ ئىنچاملىقىدا كۆرۈلىدۇ. خاتالاشمىسام، بۇ قاراشنى ماڭا ئوخشاش ئاددىي كىتابخانلارنىڭ تولىسى قوللىسا كېرەك. چۈنكى مەن داۋاملىق ئەسەرلەردىكى ئۇزۇن، قۇرۇق تەسۋىرلەرنى ۋاراقلاپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقان كىتابخانلارنىڭ ئاشۇنداق تەسۋىرلەردىن بىزار بولۇپ كەتكەنلىكى ھەققىدىكى غەيۋەتلىرىنى ئاڭلاپ قالىمەن.

«رەڭدار قۇيۇن» نىڭ يەنە بىر رەڭدارلىقى نەدە؟ مېنىڭ شەخسىكە - پۇرچاق سانىدىغان بىر ئاغىنەم مەن يېشەلمەي كېلىۋاتقان بۇ تۇگۈنكە ئىنتايىن تۇغرا جاۋاب بېرىپ، كاللامدىكى تۇمانىنى قوغلىۋەتتى. ئۇ غەزەپلىك تەلەپپۇزدا: «ھازىرقى (شىمشەكا) ئەدەبىياتى (ئەخلاق تېمىسى يوروتۇلغان ئاشتى - مەشۇقلار مۇھەببىتى) دا يازغۇچى

دېگەن نېمىلەر كاللىسىغا كەلگەننى يېزىۋېرىپ، ئىككى ئادەمنى بىرگە كىنو ـ تىياتىر كۆرەلمەس، بىرگە كىتاپ ئوقۇغىلى قويماس قىلىۋەتتى. ئاشۇمۇ ئەسەر بولتىما؟ ھېچ- كىم مۇھەببەت ـ نەپرەتنى، ئۇنىڭ قانداق تەرەققىي قىلىدىغانلىقىنى، نەتىجىسىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلمەيدىغان دۆتلەردىن ئەمەس، بىراق بەزى يازغۇچى دې- گەن نېمىلەر ئەسەر يازغاندا تولىمۇ بىلەرمەنلىك قىلىشىپ، ھەممىنى دەۋېتىشكە ئال- دىرايدۇ. كىتابخانلىرىنىڭ مۇلاھىزە يۈرگۈزۈپ، خۇلاسىنى ئۆزلىرى چىقىرىۋېلىشىغا ئىم- كان قالدۇرمايدۇ. بۇنداق ئەسەرلەر كىشىلەرگە ئەخلاق ئۆگىتىش ئورنىغا كىشىلەرنىڭ ئەخلاقىنى بۇزىدۇ، راست گەپنىمۇ قىلسام، مۇشۇنداق ئەسەرلەردىن بىزار بولۇپ تېلې- ۋىزورنىمۇ يوقاتتىم، ژۇرناللارغىمۇ يېزىلمايدىغان بولدۇم، دېدى. بىز بۇنىڭ بۇ ئاد- دىي سۆزلىرىدىن قانداقلا بولمىسۇن، ھازىرقى بىر قىسىم ئەسەرلەردە يەنىلا ئىپادىلەش جەھەتتە قايتا ئىجاد قىلىش ئىمكانىيىتى قالدۇرۇلمايۋاتقانلىقىنى، بۇنىڭدىن كىتاب- خانلارنىڭ بىزارلىقىنى كۆرەلەيمىز. كىتابخانلارنىڭ مەنىۋى تەقەززالىقىدىن بىخەۋەر، ئەقەللىيسى ئۆز ئەتراپىدىكى كىشىلەرنىڭ نېمىگە نەپرەتلىنىپ، نېمىگە قارشى تۇرىدى- غانلىقىدىن خەۋىرى يوق ھالدا ۋەقە قۇراشتۇرۇپ، ئەسەر يازىدىغان ئاپتورلارنىڭ مەيلى قانداق ئەسىرى بولسۇن، كىتابخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشە ـ كۆرۈشمەيلا ئۆزىنىڭ ئىستېمال قىممىتىنى يوقىتىدۇ، كىتابخانلار تەرىپىدىن قارشى ئېلىنمايدۇ، قىسقىسى ئۇ- لارنى قىلچىمۇ زوقلاندۇرالمايدۇ.

يازغۇچى خالىدە ئىسرايىلنىڭ «رەڭدار قۇيۇن» پوۋېستىنى ئىپادىلەش جەھەتتە يۈكسەك ئەخلاقىي مۇنبەر يارىتىپ، جەمئىيەتنىڭ ئەخلاق قارىشىنى ئۆزىنىڭ ئەخلاقىي چۈشەنچىسى بىلەن بىرلەشتۈرۈپ، ئۆز كىتابخانلىرىغا يېقىملىق تېللىرى بىلەن جاكار- لىغان ئەسەر دېيىشكە ھەقلىقمىز. بۇ ئەسەردە ھوقۇق، ئىمتىياز دېگەن نەرسىلەر ئۈچۈن ئەخلاقىي رامكىلاردىن سەكرەپ چۈشۈپ، دىيانەت تونلىرىنى سېلىۋېتىپ، ئۆزىنى ۋە پۈتۈن ئائىلىسىنى دەپسەندە قىلىۋاتقان بىر ئۇچۇم كىشىلەرنىڭ ئىنسان قېلىپىدىن چىققان ھايۋانلارچە ئەپتى ـ بەشىرىسى ئېچىپ تاشلانغان بولسىمۇ، لېكىن بىز ئەسەردە توغرىدىن توغرا، ئوچۇق ـ ئاشكارا ھالدا قويۇلغان مۇنداق دېتاللارنى قىلچىمۇ ئۇچرى- تالمايمىز، ئەمما ۋەقەنىڭ تەرەققىياتىدىكى بارلىق رەزىللىك، ئىپلاسلىقلارنى ئاپتورنىڭ بىزگە «بېخىل» لىقى بىلەن ئېيتمىغان ئاشۇ قۇرلىرىنىڭ ئارىسىدىن يارقىن كۆرۈۋالا- لايمىز. يازغۇچىنىڭ بۇ «بېخىل» لىقى بىزنى تەبىئىي ھالدا قايتا ئىجاد قىلىشتىن ئىبارەت گۈزەل بىر زېمىنغا باشلاپ كىرىپ، ئەسەرنىڭ بەدىئىي قىممىتىنى تونۇتىدۇ، رەڭدارلىقىنى يەنىمۇ كۈچەيتىدۇ. بىز يەنە ئاشۇ قايتا ئىجاد قىلىشتىن ئىبارەت ئىمكا- نىيەتلىك زېمىندا تۇرۇپ، ئۆزىمىز كۆرۈۋاتقان ئاشۇنداق ۋىجدانسىز ئەرلەر ۋە خەلق بەرگەن ھوقۇق بىلەن خەلقنى دەپسەندە قىلىۋاتقان «ممجەزى خۇش خۇي، مۇلايىم» باش- لىقلار بىلەن كەڭ ـ كۇشادە ئۇچرىشالايمىز. ئۇلارغا لەنەت ئوقلىرىنى ياغدۇرالايمىز. بىز بۇ قارىشىمىزنىڭ دەلىلى سۈپىتىدە ئاپتورنىڭ ئاشۇنداق قۇرلىرىدىن بىرقانچىسىگە كۆز يۈگۈرتۈپ باقساق ئارتۇق كەتمەس:

«ـ ئاۋۇ كۆل رەڭ پەلتولۇقى ـ ئايالى، ئۇنىڭ يېنىدىكىسى... ـ ئىشىك تەرەپتىكى ئورۇنلارنىڭ بىرىدە ئولتۇرغان... ئايال بۇ سالاپەتلىك مېھمانلارنى ئەتراپتىكىلەرگە شۇ- داق دەپ تونۇشتۇرۇۋۈبتىپ، سۆزىنىڭ ئاخىرىنى مەنىلىك سوزۇپ توختىتىۋالدى».

ئەسەردە يۇقىرىقىدەك سەلىق، مەنىلىك ئىپادىلەش ۋاسىتىسىنى قوللانغان ئاپتور ئەسلىدە كەينىدىكى گەپنى پەرسونا ژىنك تىلى بىلەن بەرىشكە تامامەن ھەقىلىق ئىدى. ناۋادا شۇنداق ئىپادىلىگەن بولسا ئاشۇ سۆزنى قىلغان ئايالنىڭ خاراكتېرى تامامەن ئۆزگىرەتتى، خالاس. باشقىچە ئۆزگىرىش بولمايتتى. بىراق ئاپتور ئۆزى يارىتىۋاتقان پەرسونا ژىلىرىنى ئەخلاقىي نۇقتىدىن كۆزىتىپلا قالماستىن (چوڭ سوروڭلاردا بىر ئايال كىشىگە نىسبەتەن ئاخىرقى سۆزنى دېگۈزۈش توغرا بولمىسا كېرەك)، مۇھىمى، كىتابخانلىرىنىڭ مەنىۋى تەقەززالىقىغا ھۆرمەت قىلىپ، ئۇلارغا قايتا ئىجاد قىلىش ئىمكانىيىتى يارىتىپ بەرگەن. ھەرقانداق كىتابخان «ئۇنىڭ يېنىدىكىسى» نىڭ قانداق ئايالىلىقىنى ئىزاھاتسىزلا بىلىۋالالايدۇ.

ۋەقەنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ «ھامىدجان باشلىقنىڭ ئەڭ يېقىن ئادىمىگە ئايلاندى...ئايشەمنىڭ خىزمەت مەسىلىسىمۇ ھەل بولدى.» مانا بۇ قىسقا جۈملىدىن كىتابخان ھامىدجان ئائىلىسىنىڭ مۇرەككەپ قەدەملىرىنى دەرھال كۆز ئالدىغا ئەكىلەلەيدۇ.

ئەسەردىكى زىددىيەت تەرەققىي قىلىپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، ھامىدجانىنىڭ ئىدىيىسىدىمۇ ئىنسان قېلىپىدىن چىققان يۇقىرىغا ئىنتىلىش، يامىشىش ئويى پەيدا بولىدۇ. ئاپتور بۇ يەرگە كەلگەندە ھامىدجاننىڭ رەزىل، پەسكەش ئىدىيىسىنى ئىنتايىن ماھىرلىق بىلەن ئىپادىلەپ مۇنداق بايان قىلىدۇ: «باشلىق يەنە ئاغرىپ قالدى، بۇ خەۋەرنى ھامىدجان ئايشەمنىڭ ئىشلەۋاتقان يېرىگە ئالدىراش - تېنەشىش كىرىپ يەتكۈزدى ۋە باشلىقنىڭ ئوكۇلىنى سېلىپ قويۇشتا تېخىمۇ ئەستايىدىل، مۇلايىم بولۇشنى تاپىلىدى، ھامىدجاننىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ئايشەمنىڭ ۋۇجۇدىدا قورقۇنچىتەك بىر نەرسە پەيدا بولدى، يۈرىكى دۈپۈلدەپ سوقۇپ كەتتى، ئۇ، ھامىدجانغا يالۋۇرغاندەك قاراپ، نېمىلەرنىدۇر دېمەكچى بولدى. ئەمما ئۇنىڭ ئەلپازىدىن قورقۇپ گەپ قىلمىدى.» ئەسەرنىڭ ئاخىرىدا ھامىدجان توغرىسىدا بىر پەرسونا ژىنىڭ تىلى بىلەن «تەشكىلات باشقارمىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى. ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، يېقىندا باشلىقسىمۇ پېنسىيىگە چىقسا، ئۇنىڭ ئورنىغا چىققىدەك» دەپ شەپە بېرىدۇ.

يۇقىرىدىكى بىر قانچە دىئالوگ ۋە ئىپادىلەش شەكىللىرىدىن بىز ھامىدجاننىڭ ھوقۇقىنى قانداق ئۇسۇل بىلەن قولغا كىرگۈزگەنلىكىنى ئېنىق كۆرۈۋالالايمىز. ئاپتور ئۇ بۆلەكلەردە ئايشەمنىڭ ۋاسىتىلىك پائالىيىتىنى قىلچىمۇ كۆرسەتمەستىن، ئۆز كىتابخانلىرىنىڭ ئالدىغا ئەينەن گەۋدىلەندۈرۈپ بەرگەن، بۇنىڭدىكى سىر نەدە؟ بۇ ئېنىقكى، خالىدە ئىسرايىل ھەقىقىي بىر يازغۇچىغا خاس سەگەكلىك بىلەن ئۆز كىتابخانلىرىنىڭ بەدىئىي ئەسەرلەردىكى روھ، مۇھىت، خاھىشلارنى چوڭقۇر چۈشىنىپ، ئۇنىڭدىن بەدىئىي زوق ئالالايدىغان ئىقتىدارىنى تولۇق مۆلچەرلىيەلىگەن. بۇنىڭدىن بىز يازغۇچى خالىدە ئىسرايىلنىڭ ئۆز كىتابخانلىرىغا ھۆرمەت قىلىدىغان پەزىلىتىنى، مول ئەخلاقىي چۈشەنچىلەرگە، بىلىمگە، نۇقتىئىنەزەر، غايە ۋە ھېس - تۇيغۇلارغا ئىگە ئىكەنلىكىنى ئېنىق كۆرۈۋالالايمىز.

ماقالىنىڭ مەقسىتى قايتا ئىجاد قىلىش ۋە زوقلىنىش بولغانلىقتىن، ئەسەرنىڭ بەدىئىيلىكى بىلەن ئىدىيىۋىلىكى ئۈستىدە توختالمىدىم. ئەمما كىشىلەرنى قايتا ئىجاد قىلىش ئىمكانىيىتىگە باشلاپ، زوقلاندۇرغان ئەسەرنىڭ بەدىئىلىكى خېلى يۇقىرى بولىدىغانلىقىدا ئەڭ بولمىسا كېرەك.

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

ھېزىم قاسىم

ئەدەبىياتنىڭ تەرەققىياتىغا ھەل قىلغۇچ تەسىر كۆرسىتىدىغان ئەڭ مۇھىم بىر قانچە مۇناسىۋەت

ئەدەبىياتنىڭ تەرەققىياتىغا ھەل قىلغۇچ تەسىر كۆرسىتىدىغان ئەڭ ئاساسىي ئېستېتىكىلىق بەدىئىي قانۇنىيەتلەر ئۇستىدە چوڭقۇر ئىزدەنگەن ۋە بۇ بەدىئىي قانۇنىيەتلەر بويىچە ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغاندا، قانداق ئىجادىيەت قانۇنىيىتىگە ئەمەل قىلىش ۋە قانداق مېتودولوگىيىنى ئاساس قىلىش ھازىرقى زامان ئەدەبىيات نەزەرىيىسى تەتقىقاتىدىكى ئەڭ مۇھىم، پرىنسىپال مەسىلىلەرنىڭ بىرى، بىراق بۇ مەسىلىدە بەزى كىشىلەر «بىرلىككە كەلگەن ئىدېئولوگىيىنى بۇزۇپ تاشلاش»، «مېتودولوگىيە ۋە قانۇنىيەتنى كېرەك قىلماسلىق»، «رېئالىستىك ئېستېتىكىنىڭ پرىنسىپلىرىنى چېقىلغىلى بولمايدىغان پرىنسىپ دەپ قارىماسلىق» دېگەندەك بىر تەرەپلىمە ھەم خاتا قاراشلارنى ئوتتۇرىغا قويىدى.

چىنلىق، ئوبرازلاشتۇرۇش، تىپىكلىكتىن ئىبارەت بۇ ئەڭ مۇھىم ئۇچ ئاساسىي قانۇنىيەت ھەربىر يازغۇچى ئۆز ئىجادىيەت ئەمەلىيىتىدە چوقۇم ئەمەل قىلىشى زۆرۈر بولغان ۋە جامائەت تەرىپىدىن بىردەك ئېتىراپ قىلىنغان، ئەدەبىياتنىڭ تەرەققىياتىدا ھەل قىلغۇچ رول ئويناۋاتقان ئەڭ ئومۇمىي ئېستېتىكىلىق بەدىئىي قانۇنىيەتلەر ئىدى. ھالبۇكى، ماركسزملىق دۇنيا قاراش ۋە بىلىش نەزەرىيىسىنى قبىلىنامە قىلغان بۇ ئەڭ مۇھىم ئۇچ قانۇنىيەت ۋە ئۇنىڭ بىرلىككە كەلتۈرۈلگەن تەدبىرلىرىنى «ھەر بىر ئادەم قايتىدىن بېكىتىپ چىقىش»، «باشقىدىن يېزىپ چىقىش»، «كونا خۇلاسىلەرنى تەكرارلىماسلىق» دېگەنلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇۋېلىرنىڭ نەزەرىيىسى بىرلىككە كەلتۈرۈلگەن بۇ مېتود ۋە قانۇنىيەتلەرنىڭ ھەممىسى يامىسى پىشىپ بولغان»، «كېرەكسە كەلمەيدىغان»، «كونا ئەنئەنە» بولۇپ، «تارىخىي ئوبيېكتقا ئايلىنىپ قالغان» نەرسىلەر ئىدى، بۇ «كونىچە تەپەككۇر شەكىللىرى بۇزۇپ تاشلانمىسا»، «ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەدىيىسى كۆپ مەنبەلەشتۈرۈلمىسە»، ئۇ «ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىدىكى ئىجادىي خاراكتېرلىك تەتقىقات بولماي قالار» ئىدى. «ئەدەبىيات چېكىنىش، مەغلۇپ بولۇش تارىخىغا دۇچ كېلەر» ئىدى، شۇڭا بۇ ئوبيېكتىپ قانۇنىيەت ۋە مېتودلارنى ئاغدۇرۇپ تاشلاپ، ئۇنىڭ ئورنىغا ئاتالمىش «يازغۇچىنىڭ ئەمەلىي سۇبيېكتىلىقى» دېپ ئاتىلىدىغان «ئىپادىلەش ئۇسۇلى» بىلەن ئىجادىيەت ماھارىتى» نى، «مەنەۋى سۇبيېكتىلىقى

دەپ ئاتىلىدىغان «يازغۇچىنىڭ ئىجادىيەت مۇددىئاسى بىلەن ھېسسىي پائالىيەتلىرى» نى دەسسىتىش كېرەك ئىكەن. مۇشۇنداق قىلىنسا «يازغۇچى ئۆزىنىڭ يوشۇرۇن «تۆۋەن» ئېڭىنىڭ يۈزلىنىشىنى بويلاپ ھەرىكەت قىلىپ، ھېس قىلغىلى بولمايدىغان دائىرىدە تاسادىپ ئۇنۇمگە» ئېرىشەرمىش، «ئۇنىڭ بەدىئىي ئۇنۇمىمۇ ئالاھىدە بولار» مىش.

يېڭى دەۋر ئەدەبىيات نەزەرىيىسى تەتقىقاتىدا بۇ خىل غەلىتە نەزەرىيىلەر ئىجادىيەت ئەمەلىيىتىگە يېتەكچىلىك قىلدۇرۇلسا، سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئىتىمىز يېتەكچى فاكتور جەھەتتە، شەكىل مەزمۇنىدىن ئايرىۋېتىلگەن شەكىل بىرلەشچىلىكى، مادداا تەپەكۇردىن ئايرىۋېتىلگەن روھ بىرلەشچىلىكى پاتقاقلىغا پېتىپ قېلىپ، بىر قېتىملىق تارىخىي خاراكتېرلىك چېكىنىش ۋە مەغلۇبىيەتكە دۇچ كېلىدۇ، ئۇ ھالدا ئوبيېكتىپ بەدىئىي قانۇنىيەتلەرنىڭ ئورنىغا «يازغۇچىنىڭ ئىجادىيەت مۇددىئاسى»، «ھېسسىي پائالىيىتى» دېگەنگە ئوخشاش بىر نېمىلەر دەسستىلىدۇ، ئەمەلىيەتتە، تەبىئەت ۋە ئىنسانىيەت دۇنياسىدىن، ماركسىزملىق بىلىش ۋە ماركسىزملىق ئىنكاس نەزەرىيىسىدىن ئايرىلغان يازغۇچىنىڭ «ئۆزىنى ئىجادىيەت رېئاللىقىغا ئايلاندۇرۇش»، يەنى يازغۇچى ئىنسانىيەت مەدەنىيىتى ۋە ئىدېئولوگىيىنىڭ ئاساسىي بولغان ئىقتىسادىي تۈزۈم، سىياسىي چەكلىمە، ئىجتىمائىي قائىدە ـ قانۇن، ئەخلاقىي پرىنسىپلارنىڭ ھېچقانداق چەكلىمىسىگە ئۇچرىمىغان ھالدا ئۆزىنىڭ سۇبيېكتىپ ئىرادىسى، تۇيغۇ ۋە قىياسى بويىچە «ئەركىن ئىجاد قىلىش»، ئۆزىنىلا ئىپادىلەش، ئۆزىنى تاشقى دۇنيا، مەۋجۇدىيەت رېئاللىقىنىڭ ئورنىغا قويۇش، ئۆزىنى ھەممە نەرسە قىلىپ كۆرسىتىشتىن ئىبارەت ماھىيەت ۋە مەزمۇن بىلەن تولغان، ھادىسە ماھىيەتتىن، شەكىل مەزمۇندىن ئۈستۈن قويۇلغان ئەھۋال كېلىپ چىقىدۇ.

ماركسىزملىق ماتېرىيالىستىك تارىخىي نۇقتىنەزەر بويىچە ئېيتقاندا، يۇقىرىقىدەك خاتا تەشەببۇسلاردا يازغۇچىنىڭ روھى، سەنئەتتىكى بەدىئىي شەكىل ۋە ئۇسۇل سەنئەتنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرىدىغان ئەڭ ئاساسى ۋە ئەڭ ئاخىرقى ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ قىلىپ كۆرسىتىلگەن بولۇپ، روھنىڭ ئاساسى بولغان مەۋجۇدىيەت، بەدىئىي شەكىل ۋە ئۇسۇلنىڭ مەنبەسى بولغان ماھىيەت، مەزمۇن پۈتۈنلەي يوقاپ چىقىرىلغان.

ماركسىزملىق ماتېرىيالىستىك بىلىش نەزەرىيىسى ئىنسان روھىي پائالىيىتىنىڭ ئوبيېكتىپ رېئاللىقنىڭ ئىنكاسى ئىكەنلىكىنى، لېكىن ئۇنىڭ قۇرۇقتىن ـ قۇرۇق ئىنكاسلا بولماي، بەلكى رېئاللىقنى ئۆزگەرتىش جەھەتتە ئۈنۈمىدىغان رولى، تەسىرىنىڭ غايەت زور لۇقىنى ئېتىراپ قىلىدۇ. ئوبيېكتىپ قانۇنىيەتنىڭ سۇبيېكتىنىڭ ھەرقانداق پائالىيىتىگە نىسبەتەن چەكلەش، بويسۇندۇرۇش رولىغا ئىگە ئىكەنلىكىنى تەشەببۇس قىلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىللە سۇبيېكتىنىڭ ئۆزگىلا تەۋەللۇق بولغان، ئۆزىدىلا يۈز بېرىدىغان ماھىيەتلىك كۈچلەرنى قېزىپ چىقىشقا ئولىمۇ ئەھمىيەت بېرىدۇ. ئەمما ئىنساننىڭ روھىي پائالىيىتىنىڭ ئاساسىنى تەشكىل قىلىدىغان تۇيغۇ، تەسەۋۋۇر، خىيال ۋە قىياسنى دۇنيانىڭ ھەقىقىي ئاملى دەپ قارايدىغان ياكى رېئاللىقنىڭ يازغۇچى

مېڭسىددىكى ئىنكاسى بولغان بەدىئىي ئەسەرنى يازغۇچى سۈبيېكتى، روھى، تۈيغۇسى ۋە تەسەۋۋۇرىنىڭ مەھسۇلى، ددپ قارايدىغان ئەدەبىئالىستلىك سەپسەتىلەرگە ئۇزۇل-كېسىل قارشى تۇرىدۇ، چۈنكى ماتېرىيالىستلىك بىلىمىش نۇقتىسىنەزەرىدىن ئالغاندا، دۇنيانىڭ ھەقىقىي ئامىللىرى قانداقتۇر روھ ياكى كىشىلەر ئادەتتە تۈيغۇ دەپ ئاتايدىغان «رەڭ، ئاۋاز، پېرىم، ماكان، زامان» ئەمەس بەلكى مەۋجۇدىيەت، جىسىم ياكى نەرسىدۇر. شۇنداق ئىكەن، ئۇ ھالدا سەنئەتنىڭ ھەقىقى ئاساسىمۇ قىلچە مۇستەسنا-سىز ھالدا ئوبيېكتىپ رېئاللىقتۇر.

شۇڭا ئاتالمىش «يازغۇچىنىڭ سۈبيېكتى»، «روھى» دېگەنلەر ھەرگىزمۇ سۈبيېكت ۋە روھنى قانداق چۈشەندۈرۈش مەسىلىسى ئەمەس، بەلكى رېئاللىق بىرلەمچىمۇ ياكى روھ، تۈيغۇ، تەپەككۇر بىرلەمچىمۇ؟ روھ تۈيغۇ، تەپەككۇر رېئاللىقنىڭ يازغۇچى مېڭىسىددىكى ئوبرازى، سۈرىتى، كۆپەيمەسمۇ ياكى رېئاللىق، مەۋجۇدىيەت يازغۇچىنىڭ روھىي تۈيغۇسى، تەپەككۇرىنىڭ قوشۇلمىسىنىڭ «ئەدەبىيەتى بەلگىسى» ەۋ؟ رېئاللىقتىن يازغۇ-چىنىڭ ئەدەبىيسى، روھى، تۈيغۇسى ھاسىل بولامدۇ ياكى رېئاللىق يازغۇچى مېڭىسىدىن، ئەدەبىيسىدىن، روھىدىن تۇزۇلەمدۇ؟ دېگەنىگە ئوخشاش ئەڭ ئاساسىي ۋە ئەڭ مۇھىم پەلسەپەۋى مەسىلىدۇر.

بەزى كىشىلەر «قايتىدىن بېكىتىپ چىقىش» باھانىسى بىلەن ئاغدۇرۇپ تاشلى-ماقچى بولغان رېئالىستىك ئېستېتىكىنىڭ چىنلىق، ئوبرازلاشتۇرۇش، تەپەكلەشتۇرۇشتىن ئىبارەت ئۇچ ئاساسىي قانۇنىيىتى ئوبيېكتىنىڭ سۈبيېكتتا بولغان چەكلىمىلىكى ۋە سۈبيېكتىنىڭ ئوبيېكتىپ ئارقىلىق رول ئوينايدىغانلىقى، سۈبيېكتىنىڭ ئوبيېكتىنىڭ ئاكتىپ ئىنكاسى ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت ماتېرىيالىستىك نۇقتىسىنەزەرلەر ئاساسىدا ئىلمىي ئابستراكسىيە ئېلىپ بېرىش ئارقىلىق چىقىرىلغان ئوبيېكتىپ خۇلاسە بو-لۇپ، ئۇ، ماركسىزملىق سەنئەت قارىشى ۋە ئەدەبىيسىنىڭ مەركەزلەشكەن ئىپادىسى، ئۇ ئەدەبىياتنىڭ تەرەققىياتىغا ھەل قىلغۇچ تەسىر كۆرسىتىدىغان قانۇنىيەتلىك مەسىلىدۇر.

نەزەرىيە تەتقىقاتىدا دەل مۇشۇ جەھەتتە بارلىققا كەلگەن قېيىش ۋە چېكىنىش ئەدەبىياتنىڭ تەرەققىياتىدا ئىنتايىن زىيانلىق، يامان تەسىرلەرنى پەيدا قىلدى. بىر قىسىم سەنئەتكارلار ئاردىدا خەلقنىڭ تۇرمۇش رېئاللىقىدىن چەتنەپ، تۇرمۇش-نى ئۆز ئەدەبىيسى، تۈيغۇسى ۋە كاللىسىدىن تۇزۇدىغان، رېئاللىقنى مەنسىتمەيدىغان، «مەن» نى چىقىش قىلغان، «مەن دېمەك رېئاللىق دېمەكتۇر، رېئاللىق دېمەك مەن دېمەكتۇر» دەيدىغان غەلىتە «ئىجادىيەت» مېتودى پەيدا بولدى ھەمدە ئۇلار غەلە-تىلىك بىلەن داڭق چىقارماقچى بولدى. ئۇلارنىڭ يازغانلىرىدىن رېئاللىق ۋە مەۋجۇ-دىيەتنىڭ سايىسىنىمۇ تاپقىلى بولمىدى، ئۇلارنىڭ يازغانلىرىدا خەلق كۆڭۈل بۆلۈ-ۋاتقان، دېمەكچى بولغان، ئەمما دېيەلمەيۋاتقان جىددىي، ئۆتكۈر ئىجتىمائىي مەسىلىلەر تېخىمۇ دېيىلمىدى. مىللىيىلىك ۋە خەلقچىلىق بويىچە كۆرسىتىلدى، مىللەت ۋە خەلقنە ھاقارەت قىلىندى. «مەھەممەت ھەققىدە پاراڭ»، «مەن ئۆلگەن ئادەمنىڭ كۆز قارىچۇ-قىدا قېتىپ قالغان سۈرەت»، «تۆت قۇلاق»، «ئاپئاق ئېچىلىغان سۆگەت گۈلى»، «سۇبھى»، «ئىزدىنىش»، «قىيانلىق دەريا»، «مۇزلىغان يۈرەك»، «ئۇچقۇر ئايا-غى» «بوۋاي ۋە تاختا مۇشۇك»، «مەڭگۈلۈك ئەقىدىنىڭ ئىزدىنىگۈچىسى» قاتارلىق «ئەسەرلەر»

ۋە «يېڭى شېئىر»، «گۈڭگا شېئىر» دەپ ئېلان قىلىنىۋاتقان «شېئىر» لارنىڭ مۇتلەق زور قىسمى شۇ خىلدىكى «ئەسەر» لەرگە ۋەكىللىك قىلىدۇ.

يېڭى دەۋر ئەدەبىياتىدا نېمە ئۈچۈن مۇنداق غەلىتە ھادىسىلەر كېلىپ چىقىدۇ ۋە بۇنداق غەلىتە بىرنېمىلەر كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە قەدىرلىك بولۇپ كېتىدۇ؟ بۇنىڭ سەۋەبى بەزى نەزەرىيىچىلەرنىڭ ئورگانىك دۇنيانىڭ تارىخىي تەرەققىياتىنىڭ ئوبېكتىپ قانۇنىيىتىنى بۇرمىلاپ، ئىنسانىيەتنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىكى تەرەققىياتىنى ئۆزلىرىنىڭ تەسەۋۋۇرى، تۈيغۇسى، خام خىيالىغا باغلاپ قويغانلىقى ياكى ئىنسان مېڭىسى تەسەۋۋۇرۇمدۇر، دەيدىغان ئىدىيالىستىك سەپسەتىنى «يېڭى ھەققەت» قىلىپ كۆرسىتىشكە ئۇرۇنغانلىقىدىن ئىبارەت.

ھالبۇكى، دېئالېكتىك ماتېرىيالىزم ئىنسانىيىتىنىڭ ماددىي مۇناسىۋەتلىرىنىڭ ئۆلارنىڭ بارلىق ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلىرى ئىچىدىكى ئەڭ ئاساسىي مۇناسىۋەت ئىكەنلىكىنى ھەمدە بۇخىل مۇناسىۋەتنىڭ تارىخىي تەرەققىياتىنىڭ ئوبېيېكتىپ قانۇنىيىتى ئىكەنلىكىنى قەيت قىلىدۇ، ماددىي مۇناسىۋەت، ئەمەلىيەتتە، ئىقتىسادىي مۇناسىۋەت بولۇپ، ئۇ ئىنسانىيەت تارىخىنىڭ تەرەققىياتىغا تەسىر كۆرسىتىدىغان ھەم ئۇنى چەكلەپ تۇرىدىغان ئەڭ ئاخىرقى كۈچتۇر. بەدىئىي ئەدەبىياتتا مۇشۇ ئەڭ ئاخىرقى كۈچنىڭ تۈگەللەنگەن ئىپادىسى سۈپىتىدە ئەڭ مۇھىم ئىستېتىكىلىق بەدىئىي قانۇنىيەت ھېسابلىنىدىغان چىنلىق، ئوبرازلاشتۇرۇش، تىپىكلەشتۇرۇشتىن ئىبارەت بۇ ئۇچ ئاساسىي قانۇنىيەت ئۆز مەنىسى ئېتىبارى بىلەن ئىنسانىيەتنىڭ تارىخىي تەرەققىياتىنىڭ ئەسلىدىكى تەبىئىي قانۇنىيەتلىرىگىمۇ تامامەن ئۇيغۇن. نۆۋەتتە بۇ ئۇچ قانۇنىيەتنى تېخىمۇ ئىزچىللاشتۇرۇش ئىنتايىن مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. بۇنىڭ ئۈچۈن ئىنسانىيەتنىڭ تارىخىي تەرەققىياتىنىڭ ئاساسىي قانۇنىيەتلىرى توغرىسىدا، بولۇپمۇ ئىنسانىيەت تارىخىي تەرەققىياتىنىڭ قانداق ئاساسىي شەرتلەر ئاستىدا تەرەققىي قىلىدىغانلىقىدىن ئىبارەت بۇ مۇھىم مەسىلە توغرىسىدا چوڭقۇر ئىزدىنىشىمىزگە ۋە مۇكەممەل چۈشەنچىگە ئىگە بولۇشىمىزغا توغرا كېلىدۇ، بۇ مەسىلە توغرىسىدا ماركس ئاللىقاچان ئىنسانىيەت ئۆزىنى ۋە ئۆز تارىخىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن ئۇلارنىڭ قورسىقى توق، كىيىمى پۈتۈن بولۇشى، يەنى ئىنسانىيەت ئالدى بىلەن مول يېمەك ـ ئىچمەك، كىيىم ـ كېچەك، ئولتۇراق جاي ۋە ئىسسىقلىق ئېنېرگىيىسى مەنبەسىگە ئىگە بولۇشى كېرەكلىكىنى، ئاندىن ئۇلارنىڭ سىياسىي، ئىلىم ـ پەن، سەنئەت، دىن ۋەھاكازالار بىلەن شۇغۇللىنالايدىغانلىقىنى؛ ماددىي تۇرمۇش ۋاستىلىرىنىڭ جۇغلىنىشى، بىر مىللەت ياكى بىر دەۋردە ئەمەلگە ئاشۇرۇلغان ئىقتىسادىي تەرەققىياتنىڭ بەلگىلىك دەرىجىسى بەلگىلىك بىر ئاساسنى شەكىللەندۈرىدىغانلىقىنى؛ ھەلقنىڭ دۆلەت، قانۇن، سەنئەت، دىن ۋە ئەخلاقىي قاراشلىرىنىڭ مانا شۇ ئاساس بويىچە راۋاجلىنىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ ئۆتكەنىدى.

ئىنسانىيەت ئەمەلىيىتىدىن ئېلىنغان ۋە ئىنسانىيەت تارىخىنىڭ تەرەققىياتىغا پۈتۈنلەي ئۇيغۇن بولغان بۇ ئالدىنقى شەرتلەر رېئاللىقنىڭ يازغۇچىنىڭ ھېكمىسىدىكى ئوبرازى بولغان بەدىئىي ئوبرازلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش تارىخىغىمۇ تامامەن ئۇيغۇن. خېلى زور بىر قىسىم «ئەسەر» لەردىكى ئاتالمىش «پېرسوناژ» ۋە «لېرىك قەھرىمان» لارنىڭ تۇرمۇش شارائىتىمۇ ماركس كۆرسەتكەن بۇ ئالدىنقى شەرت ئىزنالىرىنى

كۆرگەزلى بولمايدىغانلىقىنىڭ، ئۇنىڭ ئۇستىگە، بۇ «پىرسوناژ» لارنىڭ ئەتە-
دىن - كەچكىچە قۇرۇق خىيال سۈرىدىغان، ئەسلىمە ئىچىدىكى ئەسلىمە «جاڭگالى»
غا غەرق بولۇپ يۈرىدىغان «خىيالكەشلەر»، سىزىپ قويغان سىزىقتىن نېرى ئاتلى-
يالمايدىغانلارغا ئايلاندۇرۇپ قويۇلغانلىقى؛ ئۆزلىرى «رېئالىستىك ئەسەر» دەپ ئاتا-
ۋالغان، ئەمگەك، ئۆزگەرتىش، خالىسلىق، مەردانىلىق، نوچىلىق، توي - نىكاھ، مۇھەب-
بەت - ئائىلە، قىزىلكۆزلۈك، ئەسلىنى ئۇنتۇش، ئەمەلپەرەسلىك، ئاسىيلىق، تۆز-
كورلۈق، تەرەققىيات، بىرلىك، ئۆگىنىش، بېيىش، نەزىمە، يېڭىچە ئىش قاتارلىقلار-
نى يېزىش مەقسەت قىلىنغان بىر قىسىم «ئەسەرلەر» دىكى ھەرقايسى سىنىپ، قاتا-
لام، ساھەگە مەنسۇپ بولغان پىرسوناژلار ماركس كۆرسەتكەن بۇ ئەك ئاددىي، لېكىن
ئەك مۇھىم بولغان بۇ تىپىك شارائىتلارنى قىلچىمۇ مەنسىتمەيدىغان، نەزەردىگە ئالا-
ماىدىغان ۋە ئۇنىڭ بىلەن ئەسلا كارى بولمىغان ھالدا تاغنى تالقان، چۆلنى بوسا-
تان قىلمۇۋېتمەدىغان، قورسىقى ئاچ، دۈمبىسى يالىڭاچ، كۆڭلىنىڭ ئارامى يوق تۇرسا-
مۇ گويا كى ئۇ ھېچقانچە ئىش ئەمەستەك مۇشەققەتلىك ئەمگەك، ئىلىم - پەن، سەنئەت،
ئىسلاھات، ئۆزگەرتىش، تەرىبىيەلەش بىلەن ھارماي شۇغۇللىنىدىغان كارامەتچىلەر؛
ئۇخلىمايدىغان، يېمەي - ئىچمەيدىغان ھۆرۈ - غىلمانلار، يات جىنسقا ھەۋەس قىلما-
يدىغان پاك پەرىشتىلەر، قىلچىمۇ خۇسۇسىيلىقى يوق ئەۋلىيا - ۋەلىيلەر، باتۇر، ئەزا-
مەت، كۆچتۇڭگۇر شاھمي مەردانلار، ئەخلاق، ئادەمگەرچىلىك، ئار - نومۇس، غۇرۇر-
ئىپتىخار، قانۇن - تۈزۈم، دىكتاتۇرىنى بىلمەيدىغان ۋە ئۇنىڭدىن قورقمايدىغان دۈد-
لەر قىلىپ قويۇلغانلىقى ۋە داۋاملىق شۇنداق «مەردۇ - مەردان»، «پىرسوناژ» لارنىڭ
ئۆزۈلمەي ئوتتۇرىغا چىقىۋاتقانلىقى كىشىنى تولىمۇ ئەپسۇسلاندۇرىدۇ ۋە بىزار قىلىدۇ.

«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»نىڭ مۇستەبىتلىكى ئۈچىغا چىققان 70 - يىللاردا قور-
سىقىنى تويغۇزالمايۋاتقان، ئەر جىنستىن ئايال جىنىس كۆپ بولغان، قوشچەينەك
دەپ ئاتىلىدىغان بىر خىلۋەت جايدا، بىر تۇنىكىسازنىڭ «تېخنىك» لىقىدا «ئون
غۇلاچ يەرنىڭ تەكتىدە گۈلدۈرلەپ ئاقىدىغان» دەريانى توسۇپ تېرىقچىلىق قىلماقچى
بولغان توختى چولاق رەھبەرلىكىدىكى بىر يېزا دېھقانلىرىنىڭ ناھىيە ھاكىمى باسىتىنىڭ
قارشىلىقى ۋە ئۇنىڭ بەش قېتىملىق بۇيرۇقىنى «قەھرىمانلارچە» رەت قىلىپ، دەريانى
توسۇش «جېڭى»دا غەلىبەقازانغانلىقىغا بېغىشلانغان «قىيانلىق دەريا»؛ مەلۇم بىر دوخ-
تۇرخانىدا پىراكتىكا قىلىۋاتقان بىر قىز ئوقۇغۇچىنىڭ سالامەتلىكىنى تەكشۈرتۈشكە
ئىلىپ كېلىنگەن بىر جىنايەتچىگە كۆيۈپ قېلىپ، رېنتگېن قەغىزىنى ئالماشتۇرۇۋې-
تىش ھېيلىسى بىلەن بۇ جىنايەتچىنى تۇرمىدىن قويدۇرۇۋېتىپ، ئۇنىڭ بىلەن نىجات
تاپقانلىقىدىن ئىبارەت ساختا ۋەقەلىكىلەرگە بېغىشلانغان «مۇزلىغان يۈرەك» قاتارلىق
«ئەسەر» لەر ئىنسانىنىڭ قانۇنىيەتلىك ھايات شارائىتلىرى نەزەرگە ئېلىنمىغان «ئەسەر»
لەردۇر. 50 - يىللاردىكى ئۈيغۇر زىيالىيلىرىنىڭ تۇرمۇشىنى يازماقچى بولغان مەلۇم بىر
ئاپتورنىڭ «ئىزدىنىش» ناملىق «ئەسىرى» بىزنى بۇ جەھەتتە تېخىمۇ تىپىك سەلبىي
پاكىتلار بىلەن تەمىنلەيدۇ. بۇ «ئەسەر» دە ئوقۇغۇچىلىق ۋاقتىدىلا «ئاق مۇتەخەسسىس
لىشىش يولىغا ماڭغان» دېگەن بەتنام بىلەن يىراق بىر جايغا پالانغان مەلۇم بىر ئوقۇغۇ-
چىنىڭ يېڭىدىن نىكاھلىق بولۇپ، 20 كۈن ئۆتمەيلا كۆيۈپ ئېلىشقان مەھبۇبىدىن ئاي-
رىلىپ كەتكەنلىكىگە، بارغان جايدا ئارپا ئۇنىدىن قىلىنغان سايۇزاڭبا (بىر خىل غىزا)غا

قورسىقىنىڭ ئىللا - بىللا تويمايدىغانلىقىغا، بۇتخانىدىكى ياتقىنىڭ قىستا - قىستاڭ، ئىس تۈتەپ، بوران ئۇچۇپ تۇرىدىغانلىقىغا، مەسىلە تاپشۇرۇش ۋەسۋەسىسىدە كۆز يۇمۇپ ئۇخلىمايدىغانلىقىغا، گۈزەل مەھبۇبىنى فاكۇلتېت رەھبىرىدىن كۈنلەپ تىت - تىت بولۇپ، بىئارام‌لىقتا ئىچى ئېچىشىپ، زەھەر يۇتۇۋالغاندەك جېنى ئىچىگە پاتماي قىلمۇاتقانلىقىغا، شۇنچە كەڭ ئالەمنىڭ تارلىشىپ، ئازادە نەپەس ئېلىشىنىڭمۇ قىيىن بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىغا قارىماي، چىرىغى يوق ھېلىقى كونا بۇتخانىنىڭ بىر قارىڭغۇ بۇلۇڭىدا باش كۆتۈرمەي كىتاب ئوقۇپ، تىل ئۆگىنىپ، خاتىرە يېزىپ ئىلىم تەھسىل قىلغانلىقى، يېزىقچىلىق بىلەن شۇغۇللانغانلىقى، ئىلمىي مۇنازىرە ئېلىپ بارغانلىقى قاتارلىق «ئۇلۇغ» ئىشلار يېزىلغان، بۇ پېرسوناژ تۇرمۇشتا زادىلا خاتىرجەم بولالمايۋاتسا، قورسىقى‌ئاچ‌تۇرسا، تۇرالغۇجايىنىڭ تايىنى‌بولمىسا، كاللىسى‌ۋەسۋەسە بىلەن توشۇپ كەتكەن تۇرسا، ئۇ قانداقمۇ كىتاب ئوقۇيالمسۇن، خاتىرە يازالمسۇن، تىل ئۆگىنەلمسۇن، دائىم قىيىن مەسىلىلەر، مۇرەككەپ ۋەزىيەت ئۈستىدە توختىماي مۇنازىرىلىشىپ، كونا تاڭغۇت بۇتخانىسىنى قېنى قاينىاپ تۇرىدىغان «ياش مۇنازىرىچىلەر» نىڭ «ئىلىم مۇنبىرى» گە ئايلاندۇرۇۋېتەلمسۇن؟

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تارىخىي تۇرمۇش رېئاللىقى بۇزۇپ، ساختىلاشتۇرۇلۇپ، بىمەنىلىشتۇرۇلۇپ كۆرسىتىلگەن، تۆۋەن ئاڭنىڭ بىردىنبىر ئىپادىسى بولغان «مۇھەببەت» دېگەن بىر نېمە سوزۇپ تارتىلغان، ساختا تەپسىلاتلار كۆرۈشى بىلەن تولغان، پېرسوناژنىڭ ھەر بىر ئىبغىز سۆزى، ھەرىكىتى، ناخشىسى، ئۇسسۇلى پۈتۈنلەي سۈنئىي قۇراشتۇرۇلمىلاردىن تەركىب تاپقان، ھەتتا ھېچقانداق ھەربىي تەلىم - تەربىيە كۆرمىگەن، قورسىقىنى تويغۇزالماي ئېچىرقاپ يۈرگەن، تۆمۈرچى سوققان تۆنۈكە، قىلىچ، ئورغاق، قىڭراق، ئۆزلىرى سۇندۇرۇپ ياسىۋالغان تاياق، توقماق بىلەن قورالىنىغان «تاغلىق باتۇرلار» دەپ ئاتالغان بىر قانچە كىشىلىك سالپا - سايياق «قوشۇن» نىڭ مۇنتىزىم دۆلەت ئاپپاراتى، مۇنتىزىم ئارمىيىسى، مۇنتىزىم قوغدىنىش ۋە ھۇجۇم قىلىش ئەسلىھەلىرى بولغان پادىشاھ ئوردىسىغا خۇددى رامىزانچىلاردەك «رامزان» ئېيىتىپ بېسىپ كىرىپ، سۆلەتلىك پادىشاھنى «غايىللىقتا ئۆتكەن گۈناھلىرىمنى كەچۈرگەيسەن» دېگۈزۈپ، تىز پۈكتۈرۈپ، قوغلاندى يېتىمەكنىڭ پادىشاھنىڭ قىزى بىلەن تويلاشقانلىقىغا بېخىشلانغان ساختا سەھنە ئەسىرى (كىنو سىناردىيسى) — «غېرىب - سەنەم»؛ پارتىيىنىڭ 20 يىللىق خىزمەتلىرى پۈتۈنلەي ئىنكار قىلىنغان، ئىزچىل ئىجرا قىلمۇاتقان ئاساسىي قانۇن ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك پارتىيىنىڭ ھەرخىل ئالاقىدار فاكتىچىن، سىياسەت، قارار، بەلگىلىمىلىرى دەپسەندە قىلىنغان، پرولېتارىيات دىكتاتۇرىلىقىدىكى دۆلەت شارائىتىندا، شىنجاڭنىڭ قايسىبىر قارىڭغۇ بۇلۇڭ - پۇچقىدا پرولېتارىيات دىكتاتۇرىلىقىدىكى دۆلەت تۈزۈمى، دۆلەت سىياسىتىدىن پۈتۈنلەي مۇستەسنا بولغان، ئۆز ئالدىغا «پەيغەمبەر پادىشاھ» بولۇۋالغان بىر گۇرۇھنىڭ سادىر ئىسمىملىك كىچىككىنە بىر پىستىكىنىڭ قانۇن - تۈزۈمىنى قايىرىۋېتىپ، ئايالى نۇرنىسانىڭ سەمىگىمۇ سالماي، تامغا بېسىپ تەييارلاپ قويغان ئاجرىشىش خېتىنى قولىغا چاڭگاللىتىپ قويۇپ، ھامىلدارلىقىغا قارىماي ئۇنى ئۆيدىن قوغلاپ چىقارغانلىقى ۋە قوغلاپ چىقىرىلىشتىن كېيىن ئايالىنىڭ بېشىغا چۈشۈشى ناتايىن بولغان، قىلچىمۇ ئەقىلگە سىغمايدىغان ساختا دېشۇارچىلىق ۋە

رەنجى ـ ئەلەملەرنى يېزىشقا بېغىشلانغان «نۇرنسا»؛ نىكاھ ئەركىنلىكىدىن ئىبارەت ئەڭ قەدىمىي دېموكراتىك ئىدىيىلەر قىلچىمۇ بەدىئىي تۈسى بولمىغان ئەڭ بىۋاسىتە سىياسىي ئارقىلىقتا تەپتارتماي تەرغىپ قىلىنغان، ئەمما مۇشۇنداق بىۋاسىتە سىياسىي ئارقىلىقىمۇ «ئەركىن نىكاھ» تەشۋىقاتىنى كېلىشتۇرۇپ تەشۋىق قىلالماي، تويدا چالا ـ پۇچۇق كۆرۈپ قالغان بىر قىزنى دەپ نەچچە يىلدىن بۇيان سۆرەپ يۈرگەن لايىقىنى ئۆلتۈرۈۋەتمەكچى بولغانلىقتىن ئىبارەت كېلىشمىگەن ساختا ھادىسە خۇددى ئۆزىدەك ساختا تۇرمۇش سەھنىسىدە سوزۇپ تارتىلغان، مىللەت پىسخىكىسى ۋە مەدەنىيىتى، مىللەت روھى ۋە ئۆرپ ـ ئادىتى سۈپىتىدە قوبۇل قىلغىلى بولمايدىغان، ھاقارەتلىك «مىللىي تۇرمۇش» ۋەقەلىكلىرى يېزىلغان «رەنانىڭ تويى»؛ سۈيى ئەلۋەك، يېرى مۇنبەت شىنجاڭنىڭ تەبىئىي جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى ۋە شەرت ـ شارائىتىدا ئۈچرىشى ئەسلا مۇمكىن بولمايدىغان، ئەمما «قۇدۇقتىن سۇ چىقىرىپ باغۋەنچىلىك قىلىش» تىن ئىبارەت توقۇپ چىقىرىلغان ساختا ھادىسىلەر ئەتراپىدا ئايلىنىدىغان، بۇزۇلۇپ قالغان سۇ پومپىسىنى شۇ پومپىنى ياسىغان زاۋۇتنىڭ شۇ پومپىنى قۇراشتۇرغان ئىشچىسى كېلىپ رېمونت قىلىپ بېرىشتەك ئىشلەپچىقىرىش، ئالماشتۇرۇش مۇناسىۋىتىدىكى تۇزۇم، قائىدە ۋە بەلگىلىمە سىرتىدىكى ساختا توقۇلمىلار ئىچىدە ياساپ چىقىرىلغان «بەڭباش، شوخ، يالقاۋ» ئىشچىنىڭ ئىنسان تۆۋەن ئېڭىنىڭ ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچى بىلەن ئەمگەكچان، ئەدەبلىك، ئېغىر ـ بېسىق، ئىلغار ئىشچى بولۇپ يېتىشىپ چىققانلىقىغا دائىر ھېچبىر تېمىاتىك ئىدىيە ئۆتكۈرلۈكى ۋە يېڭىلىقى بولمىغان بەزى ھادىسىلەرنى يېزىشقا بېغىشلانغان «بەخت ناخشىسى»؛ «ئارتىست بولمايدىغان قىز» دەپ ئاتالغان، ئەمەلىيەتتە «ئارتىست» بولىدىغان، ئەمما «ئارتىست بولۇش» جەريانىدىكى سوزۇپ ـ تارتىلغان ھەربىر ھادىسە مىللىي تۇرمۇشنىڭ ئەسلىدىكى ماھىيەتلىك چىنلىقىغا قىلچىمۇ ئۇيغۇن كەلمەيدىغان، ئىشەنچىسىز، يالغانچىلىقلاردىن قۇراشتۇرۇلغان «ئارتىست بولمايدىغان قىز» قاتارلىق «ئەسەر» لەرمۇ «رېئالىزم» نى تەرغىپ قىلىپ تۇرۇپ، رېئالىزم پرىنسىپلىرىغا خىلاپلىق قىلغان، «ئادەم» دەپ تۇرۇپ، تۇرمۇشتىكى ھەقىقىي ئادەم يېزىلمىغان، «پېرسونا» خاراكتېرىنىڭ تارىخى» دەپ تۇرۇپ «پېرسونا» خاراكتېرى تارىخى» نىڭ ئىزنالىرىنىمۇ چىقىرالمىغان، پسىخىكىسى، تۇيغۇ، تەسەۋۋۇرى، ئوي ـ خىيالى، سۆزى، ھەرىكىتى، مېڭىش ـ تۇرۇشى ئىنسانغا ئوخشىمايدىغان، سەۋەبىيەتسىز ساختا باغلىنىشلار، زۆرۈرىيەتسىز تاسادىپىيلىقلار يېزىلغان بارلىق سەھنە ئەسەرلىرىگە ۋەكىللىك قىلمىدىغان «ئەسەرلەر» دۇر.

ماقۇل، «ئادەم تەشەببۇسكارلىق، پائالىيەتچانلىق بىلەن ئۆزىنىڭ مۇھىتىنى ئۆزگەرتەلەيدۇ، ئۆزىگە مۇھىت يارىتالايدۇ، شارائىتنى ئۆز ئېھتىياجىغا ماسلاشتۇرالايدۇ، پاسسىپ ھالدا مۇھىتنىڭ تەسىرىنى قوبۇل قىلمايدۇ، سەۋەب ـ نەتىجە زەنجىرىنىڭ ھالقىسىغا ئايلىنىپ قالمايدۇ» مۇ دەيلى، ئۇنداقتا ئادەم قورسىقى ئاچ، ياتقان جايىمى كونا تام، تونۇر تۆۋى بولسىمۇ شۇنداق قىلالامدۇ؟ خەجلەيدىغان بىر تىيىن پۇلى يوق تۇرۇپ، ھەشىمەتلىك ئۆي سېلىپ، «ئۆيى يوق» لۇقتىن ئىبارەت «مۇھىتى» ۋە «شارائىتى» نى ئۆزگەرتەلەمدۇ؟ مەسىلە تاپشۇر دەپ دەررە ـــ قامچا، كالتەك بېشىدا ئويناپ تۇرسا «ئاھ گۈزىلىم» دەپ قوشاق توقۇيالامدۇ؟ كىشىلەر خىزمەتتە كۆتكەن نەتىجىگە ئېرىشمەكچى، ئىسلاھات ئېلىپ بارماقچى ۋە ئىسلاھاتتا غەلىبىگە ئېرىشمەكچى بولسا، يەنە «تەشەببۇسكارلىق، پائالىيەتچانلىق» بىلەن «ئۆزىگە مۇھىت يارىتماقچى»، «شارائىتنى

ئۆز ئىھتىياجىغا ماسلاشتۇرماقچى» بولسا، ئۆز ئىددىيىسىنى، تەشەببۇسكارلىقى ۋە پائالىيەتچانلىقىنى تاشقى دۇنيانىڭ ئوبيېكتىپ قانۇنىيەتلىرىگە ئۇيغۇنلاشتۇرمىسۇ، خىزمەت ۋە ئىسلاھاتتا كۆڭلىدە پۈككەن ئۇنۇم، پىلاندىكى نەتىجىگە ئېرىشەلەمدۇ؟ ياق، ئېرىشەلمەيلا قالماستىن، بەلكى ئەمەلىيەت داۋامىدا پۈتۈنلەي مەغلۇپ بولىدۇ.

ئادەمنىڭ «تەشەببۇسكار»، «پائالىيەتچان» بولىدىغانلىقى راست، ئەمما ئادەمنىڭ بۇ خىل «تەشەببۇسكار» ۋە «پائالىيەتچان» لىقى ئۇنىڭ ئۆز شارائىتى يار بەرگەن ئەھۋال ئاستىدىكى «تەشەببۇسكارلىق» ۋە «پائالىيەتچان» لىقتۇر. شارائىتقا قارشى ھالدا مەقسەتسىزگە يەتمەكچى بولغان ھەرقانداق كۈچ شارائىتسىزلىق جازاسىغا ئۇچرىماي قالمايدۇ. مانا بۇ ئىنسانىيەت تارىخىنىڭ تەرەققىيات رېئاللىقى.

بىز تۇرمۇشتا «بىر ھارغان، بىر ئاچ قالغاندىن گەپ سوردىما»، «يوتقانسىغا قاراپ پۇت سۇن»، «ئۆزۈمنى چاغلىماي شىلتاق ئېتىپتىمەن، ئەسكى پالازغا ئورۇلوپ ھەپتە يېتىپتىمەن» دېگەنگە ئوخشاش ئەقلىيە سۆزلەرنى ئاڭلاپ تۇرىمىز، بۇ سۆزلەرنىڭ ھەممىسىدە ئەھۋالغا قاراپ ئىش قىلىشتىن ئىبارەت ھىكمەت بار، «بۇغداي نېنى ياخشى، ئېيتقۇزىدۇ ناخشى» دېگەن سۆزدىمۇ قورساق توق بولغاندىلا ناخشىنى ئېيتقىلى، يەنى سەنئەت، ئىلىم-پەن بىلەن شۇغۇللانغىلى بولىدىغانلىقىدىن ئىبارەت ھەقىقەت ئىسپاتلانغان، ھالبۇكى ئەدەبىيات-سەنئەت ئىجادىيىتىدە توختاۋسىز ھالدا بىرلا قېلىپتا داۋاملىق پەيدا بولۇۋاتقان «ئىپىك» ۋە «لىرىك قەھرىمانلار» نىڭ بۇ قانۇنىيەتلەرگە زادىلا بېقىنمايدىغان، قانۇنىيەتنىڭ چەكلىمىسىگە ئۇچرىمايدىغان پەۋقۇلئاددە «مالائىكىلەر» بولۇپ قېلىۋاتقانلىقى كىشىنى ئېچىندۇرماي قالمايدۇ.

بېيۇروكراتلىق، شەخسىيەتچىلىك، چېرىكلىك، ھوقۇقتىن قالايمىقان پايدىلىنىش ۋۇجۇدقا پارتىيە ئىستىلىدا پەيدا بولغان ئىنتايىن يامان ئەھۋال، ئەلۋەتتە. بىراق ھەرقانداق چېرىك مۇستەبىت ئەمەلدارمۇ ھەرقانداق ئەھۋال ئاستىدا پارتىيە ئىنتىزامى، قانۇن-تۈزۈمىنى ئاشكارا دەپسەندە قىلغان ھالدا ئۆز زومىگەرلىكىنى ئەمەلگە ئاشۇرالمايدۇ، دۆلەت، خەلقنىڭ مال-مۈلكىنى ئوچۇقتىن-ئوچۇق بۇلاپ، ئۆلۈشۈۋالالمايدۇ. بىراق پارتىيە ئىستىلىدا پەيدا بولغان بۇخىل ناچار ئىللەتلەرنى تەنقىد قىلمىشقا بېغىشلانغان «ئەسەر» لەردىكى توقۇپ چىقىرىلغان «ھېكايە» لەر تولىمۇ ئېپسانەۋى تۈس ئالغان بولۇپ، كىشىنى قىلچىمۇ ئىشەندۈرەلمەيدۇ. «ئىسلاھات روھىغا ئىگە ھېكايە» دەپ ھېسابلانغان «خەيىر-خوش، توققۇز كۈنلۈك ماكان»، «قىزىق ئىشلار»، «ئېھە، توپىلىق يول»، «بوش كەلمە، تۇرپانلىق» قاتارلىق ئەسەرلەر ئەنە شۇنداق «ئەسەر» لەرگە ۋەكىللىك قىلىدۇ.

ماركس كەشپ قىلغان ئىنسانىيەت تارىخىنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتى بولغان ھەۋجۇدىيەتنىڭ بىرلەمچىلىكى ۋە ئۇنىڭ ئىنسان ئېڭىنى بەلگىلەيدىغانلىقىدىن ئىبارەت بۇ قانۇنىيەتنى ھەقمۇقى ئۆزلەشتۈرۈپ، ئەدەبىي ئىجادىيەت ئەمەلىيىتىگە توغرا تەتبىقلاش ئۆۋەتتىكى ئىجادىيەتتە لىرىك ۋە ئىپىك قەھرىمانلار ئوبرازىنى يارىتىشتا سەل قارىلمۇاتقان سۇبيېكتىپ ئىرادىچىلىكنى سۈپۈرۈپ تاشلاپ، ئىنسانىيەت تارىخىنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتى بىلەن ئەدەبىياتنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتىنىڭ قەدىمىنى بىرلىككە كەلتۈرۈشتە ئىنتايىن مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

چەتئەل ئەدەبىياتىدىن

موپاسسان (فرانسىيە)

مۇھەببەت: بىر ئۇۋچىنىڭ خاتىرىسىدىن ئۈچ بەت

مەن تېخى يېڭىلا بىر گېزىتنىڭ قىزىقارلىق ئۇششاق ئىشلار سەھىپىسىدىن بىر مۇھەببەت تراگېدىيىسىنى ئوقۇدۇم. بىر ئەركەك بىر ئايالنى ئۆلتۈرۈۋېتىپ، ئارقىدىن ئۆزى ئۆلۈۋاپتۇ. شۇنىڭغا قارىغاندا، ئۇ ئەركەكنىڭ ھېلىقى ئايالىنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىدىغانلىقى ئېنىق. ئۇ ئەركەكنىڭ ياكى ھېلىقى ئايالنىڭ مەن بىلەن نېمە ئالاقىسى؟ مەن پەقەت ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مۇھەببەتكىلا دىققەت قىلمۇدىدىم، لېكىن بۇ مۇھەببەت مېنى قىزىقتۇرالمىدى: چۈنكى ئۇ روھىمنى چۈشۈرۈۋەتتى، مېنى قاتتىق ھەيران قالدۇردى، پىكرىمنى چېچىۋەتتى ياكى مېنى قۇرۇق خىيالغا پاتۇرۇپ قويدى. لېكىن ئۇلارنىڭ مۇھەببىتى ياش ۋاقتىمدىكى بىر ئىشنى، يەنى ئۇۋچىلىققا ئالاقىدار ئاجايىپ بىر ئىشنى ئېسىمگە سالدى. شۇ قېتىم ئوۋ ئوۋلاپ يۈرگىنىمدە، مۇھەببەت ئىلاھى خۇددى ئاسمان بوشلۇقىدىكى كىرىست خرىستىئان دىنىنىڭ دەسلەپكى مۇرىتلىرىغا نامايان بولغىنىدەك ماڭا بىر مەرتىۋە نامايان بولغانىدى.

ئىپتىدائىي ئادەملەرگە خاس جىمىكى ئىقتىدار ۋە سەزگۈ مەندە تۇغۇلغانىدىن تارتىپلا بار ئىدى. لېكىن مەن يەنە مەدەنىيەتلىك ئادەملەردە بولىدىغان پەرىشانلىقنىڭ تەسىرىگىمۇ ئۇچرىغانىدىم. مەن ئوۋ ئوۋلاشقا تولىمۇ ھېرىسمەن ئىدىم، لېكىن يارىلانغان ياۋا ھايۋانلارنى، قۇشلارنىڭ پەيلىرىگە ياكى قولۇمغا يۇققان قانىنى كۆرسەم، بىردىنلا يۈرىكىم تارتىشىپ، نەپسىم قىسىلىپ كېتەتتى.

بىر يىلى ھاۋا خېلىلا سوۋۇپ قالغان كەچكۈز پەيتىدە بىر نەۋرە ئاكام كارل دې ئېۋىل مېنى تاغ سەھەردە سازلىققا بىللە بېرىپ، ياۋا ئۆردەك ئوۋلاپ كېلىشكە تەكلىپ قىلدى.

بىر نەۋرە ئاكام قىرىق ياشلارنىڭ قارىسىنى ئالغان، خۇش‌خۇي، قوڭۇر چاچلىق، تولىمۇ ساغلام، پۇتۇن يۈزىنى ساقال بېسىپ كەتكەن ئادەم ئىدى. بۇ يېزا مۆتىۋەرى چىقىشقاق، شۇنداقلا ئازراق ئۆز بېشىمچىراق ئىدى. گورولىقلاردەك تولىمۇ پاراسەتلىك بۇ ئادەم ئادەتتىكى نەرسىلەرنى كىشىنى ھەيران قالدۇرغۇدەك بىر نەرسىگە ئايلاندۇرۇۋېتەلەيتتى. ئۇنىڭ باغلىق ھويلىغىمۇ، قەلئەلەرگىمۇ ئوخشىمايدىغان ئۆيى قىيپاش ئويمانلىققا جايلاشقانىدى. كىچىككىنە بىر دەريا ئاشۇ قىيپاش ئويمانلىقنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئېقىپ ئۆتەتتى. دەريانىڭ ئۇياق - بۇيىقىدىكى

دۆڭلۈك قويۇق ئورمان بىلەن قاپلىنىپ تۇراتتى، ئاتا-بوۋىلىرىدىن مىراس قالغان بۇ قەدىمىي ئورماندا خىلى نۇرغۇن قىممەتلىك دەرەخلەر ساقلىنىپ قالغانىدى. ئاندىن فرانسىيىنىڭ شۇ رايونىدا ئىنتايىن ئاز ئۇچرايدىغان تولىمۇ قىممەتلىك قۇشلارنىمۇ شۇ يەردىن تاپقىلى بولاتتى. بەزىدە سارلارنىمۇ ئېتىۋالغىلى بولاتتى. ئۆتكۈنچى قۇشلارغا كەلسەك، ئېلىمىزنىڭ ئادەم زىچ ئولتۇراقلاشقان رايونلىرىغا كىرىشكە پېتىنالمايدىغان قۇشلار گويا ئىپتىدائىي ئورمان ساقلىنىپ قالغان مۇشۇ كىچىككىنە بۇلۇڭدا كىچىسى ۋاقتىنچە بولسىمۇ قونالغۇ قىلغۇدەك پاناھ جايىنىڭ بارلىقىنى بۇرۇندىنلا بىلىدىغاندەك ياكى ئۇنى بۇرۇندىنلا تونۇيدىغاندەك، دائىم ئاشۇ ئېگىز-ئېگىز كاۋچۇك دەرەخلىرىگە قونۇپ ئارام ئېلىشاتتى.

قىيىپاش ئويمانلىقتا چوڭ-چوڭ ئوتلاقلار بار ئىدى. ئۇلارنىڭ ئارىلىقلىرىدىكى نۇرغۇن ئېرىق-ئۆستەڭلەر بۇ ئوتلاقلارنى سۇغىرىپ تۇراتتى، ئاندىن ئۇلار قاشالار ئارقىلىق بىر-بىرىدىن ئايرىلىپتىلگەنىدى. يەنە ئازراق ئىلگىرىلىسەك، ئىككى قىرغاقنىڭ ئارىلىقىدا قەسىلىپ ئاقىدىغان ھېلىقى كىچىك دەريا بۇ يەرگە كەلگەندە يېيىلىپ، كەڭ كەتكەن سازلىقنى ھاسىل قىلاتتى. بۇ سازلىق ھەن ھېچقاچان كۆرۈپ باقمىغان ئەڭ ياخشى ئوۋ ئوۋلاش سورۇنى، بىر نەۋرە ئاكامنىڭ بەكمۇ ئەتىۋارلايدىغان زېمىنى ئىدى، ئۇ بۇ يەرنى ئوۋ ئوۋلاش چەكلەنگەن رايون سۈپىتىدە قوغداپ كېلىۋاتاتتى. سازلىقتىكى قويۇق يېكەن بەتەي دېگىزدەك دولقۇنلىنىپ، بەزىدە شامال ۋۇلداپ شاۋقۇن سېلىپ تۇراتتى. ئەنە شۇ يېكەنلەرنىڭ ئارىسىدا تارىغىنا سۇ يولى بار ئىدى. قولۇاقىنى ئۇزۇن خادا بىلەن ئىتتىرىپ، ئەينەكتەك پارقىراپ تۇرىدىغان ئاشۇ سۇ يۈزىدە ئاستا-ئاستا ئۆزۈپ ماڭسىڭىز، سۇنىڭ چېتىدىكى يېكەنلەرنىڭ قىمىرلىغىنىنى سېزىپ قالغان سەزگۈر بېلىقلار شۇئانلا سۇ بىلەن ئوتنىڭ ئارىلىقىغا كىرىۋالىدۇ. پوكىنى ئاق، بېشى قارا سۇ قۇشلىرىمۇ ئۇچلۇق باشلىرىنى سۇنىڭ ئىچىگە تىقىۋالىدۇ.

ھەن كىچىكىمىدىنلا سۇنى ياخشى كۆرىمەن: شۇ قەدەر بىپايان، دولقۇنلۇق بولغاچقا، بىردەم يېرىمەدەم توختاپ تۇرمىسىمۇ، دېڭىزنى ياخشى كۆرىمەن؛ شۇ قەدەر دىلرابا ھەم كېچەيۇ-كۈندۈز توختىماستىن ئىقىپ تۇرىدىغان بولغاچقا، دەريا سۈيىنى ياخشى كۆرىمەن؛ ھەن سازلىقلاردا شىلدىرلاپ ئېقىپ تۇرىدىغان سۇلارنى ھەممىدىن بەكرەك ياخشى كۆرىمەن، ئۇ يەرلەردە سۇدا ياشايدىغان نۇرغۇنلىغان ئۇششاق ھايۋانلار پۈتۈن ئۆمرىنى تىنچ ئۆتكۈزۈپ، ئەۋلادلىرىنى قالدۇرۇپ كېتىدۇ. سازلىق — مۇشۇ پلانىتىمىزدىكى ئۆزلۈكسىدىن بىر گەۋدە بولۇپ كەتكەن ئون سەككىز مىڭ ئالەم — ئۆز ئالدىغا بىر دۇنيا، ئۇنىڭ مۇقىم ئۆز ئاھالىسى، ئۇياق-بۇياقتا ئۆتكۈچە چۈشۈپ ئۆتىدىغان ئۆتكۈنچى مېھمانلىرى، ئۆز تىلى، ئۆزىنىڭ شاۋقۇن-سۈرەنلىرى بار، بولۇپمۇ ئۇنىڭ ئۆزىگە لايىق سىرلىرى بار. ھېچقانداق بىر يەر ئادەمنى كەڭ كەتكەن ئويمانلىقتىكى سازلىقتەك ئۆزىگە جەلپ قىلالمايدۇ، خاتىرجەمسىزلەندۈرەلمەيدۇ، چۆچۈتەلمەيدۇ. سۇ بىلەن پۈركىنىپ تۇرىدىغان

ئاشۇ ئويمانلىقنى نېمە ئۈچۈن خەرە ۋەھىمە قاپلاپ تۇرىدۇ؟ يېكەنلەر شاۋقۇن سېلىپ تۇرغاچقىمۇ، ئېزىتقۇ ئوت بىر يېنىپ، بىر ئۆچۈپ تۇرغاچقىمۇ، كېچىمدەك جىمجىتلىققا چۆككەچكىمۇ، قويۇق تۇمان خۇددى پەردىدەك سۇنۇك يۈزىنى يېپىپ تۇرغاچقىمۇ ياكى پەرق ئەتكۈسىز بىر ئاۋاز چىقىپ تۇرغاچقىمۇ؟ بۇ ئاۋاز شۇ قەدەر بوش، شۇ قەدەر مۇلايىم بولسىمۇ، ئاڭلىنىپلا قالسا، ئادەمنى زەمبىرەكنىڭ ئاۋازىدىن، ھەتتا گۈلدۈرماسىنىڭ ئاۋازىدىن بەكرەك قورقىتىدۇ. ئەجەبا، مانا شۇلار سازلىقنى خۇددى چۈشتە كۆرگەندەكلا بىر مەملىكەتكە ــ ئادەمنىڭ تېنىنى جۈغۇلداتقۇدەك مەملىكەتكە ئايلانىدۇرۇپ، شۇ قەدەر سىرلىق، شۇ قەدەر خەتەرلىك قىلىۋەتكەنمىدۇ؟

ياق، پەقەت مۇشۇلا ئەمەس، سازلىقنىڭ يەنە ئۆزىگە خاس ئاجايىپ تەرەپلىرى بار. ئۇ بەلكىم ياراتقۇچىنىڭ ئۆزىنىڭ ئاجايىپ تەرەپلىرىدۇر! ھاياتلىق ئەنە شۇ پاتقاق ئارىلىشىپ كەتكەن سۇدا كۆن نۇرغا تويۇنغان نەم تۇپراقنىڭ نەمدىشى ئارقىلىق بىخ ئۇرغان، شۇنىڭ بىلەن تا بۈگۈنگىچە داۋاملىشىپ كەلگەن ئەمەسمۇ؟

مەن بىر نەۋرە ئاكامنىڭكىگە قاش قارايغان چاغدا يېتىپ باردىم. ھاۋا تاش يېرىلغۇدەك دەرىجىدە سوغۇق ئىدى.

كەچلىك تاماقنى كەڭتاشا بىر خانىدا يېدۇق. ئۆيدىكى ئىشكاپلارغا، تاملارغا، ھەتتا تورۇسقا لاچىن، قارچىغا، مۈشۈك ياپىلاق، ياۋروپا بۈلبۈلى، كاككۇك، قۇرغۇي، تاز قارا، شۇڭقار دېگەندەك قۇشلارنىڭ ئەۋرىشكىلىرى ئېسىپ قويۇلغانىدى، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى قاناتلىرىنى كېرىپ ئۇچۇشقا تەمشىلىۋاتقان، بەزىلىرى دەرەخ شاخلىرىدا ئارام ئېلىۋاتقان ھالەتتە قاتۇرۇلغانىدى. بىر نەۋرە ئاكامنىڭ ئۆزىمۇ دېگىز قاپلىنىنىڭ تېرىسىدىن تىكىلگەن خۇرۇم چاپان كىيىۋالغاچقا، شىمالدىكى كەمدىن كەم ئۇچرايدىغان ھايۋانلارغا ئوخشاپ قالغانىدى. تاماق ئارىلىقىدا ئۇ ماڭا ئەتە ئەتىگەندە ئووۇ ئوۋلىغاندا لازىم بولىدىغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى تەق قىلىپ قويغانلىقىنى ئېيتتى.

بىز ئۇ تاللاپ قويغان يوشۇرۇن كۆزىتىشكە باپ جايغا سائەت تۆت يېرىمدا يېتىپ بېرىش ئۈچۈن، سائەت ئۈچ يېرىمدا يولغا چىقماقچى بولىدۇق. تاڭ ئالدىدىكى چىدىغۇسىز سوغۇق شامالدىن دالدىلىنىش ئۈچۈن، ئۇ شۇ يەردە مۈزدىن كىچىككىنە بىر ئېغىز ئۆي راسلاپ قويۇپتۇ. تاڭ ئالدىدىكى مۇنداق سوغۇق شارائادەمنىڭ تېرىسىنى خۇددى پولات ھەربىدەك تىلمۈېتىدۇ، پىچاقتەك يېرىۋېتىدۇ، زەھەرلىك تىكەندەك چاقىدۇ، قىسقاچتەك قىسىدۇ، يالقۇندەك چىمىلدۇرىدۇ.

بىر نەۋرە ئاكام قوللىرىنى ئۇۋۇلاپ:

ــ شۇ چاغقىچە مۇشۇنداق سوغۇقنى كۆرۈپ باقمايتىكەنمەن، ــ دېدى ماڭا، ــ كەچ سائەت ئالتە بولا ــ بولماي، تېمپېراتۇرا نۆلدىن تۆۋەن ئون ئىككى گرادۇسقا چۈشۈپ كەتتى.

مەن تاماقنى يەپ بولۇپ، تام مەشتە گۈرۈلدەپ كۆيۈۋاتقان ئوتنىڭ يورۇقىدا يوتقانغا كىرىپ، ئۇيقۇغا كەتتىم.

سائەت ئۈچتە بىر نەۋرە ئاكام مېنى ئويغاتتى. بۇ قېتىم مەن قوي تېرىسىدىن تىكىلگەن جۇۋىنى كىيىۋالدىم، بىر

نەۋرە ئاكام كارل ئېيىق تېرىسىدىن تىكىلىگەن جۇۋىنى كىيىدى، بىز ئىككى ئىستاكاندىن قىزىق قەھۋە، بىرنەچچە روملىدىن كۆچلۈك براندى ئىچىۋېلىپ يولغا چىقتۇق. ئۇۋ ئوۋلىنىدىغان سورۇننىڭ كۆزەتچىسى بىلەن ئىككى ئىت — بۇرانكەن، پىئېرو بىز بىلەن بىللە يولغا چىقتى.

ئىشكتىن چىقىشىمغا سوغۇق بىردىنلا جان - جېنىمدىن ئۆتۈپ كەتتى. بۇگۈن ئاخشام سوغۇق ھەققەتەن قاتتىق ئىدى. گويا ھاۋامۇ تۇڭلاپ قالغاندەك، ئۇنى تۇتقىلى، سىلىغىلى بولمىدىغاندەك، ھېكىمپ كېتىۋاتقىنىمىزدا خۇددى تامغا سۇركىلىپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ، ئادەمنى بەكلا قىينايتتى. سوغۇقنىڭ قاتتىقلىقىدىن گويا شامالمۇ توڭلاپ قالغاندەك قىلاتتى. سوغۇق ئادەمنىڭ جان - جېنىمدىن ئۆتۈپ، يۈرەكلەرنى مۇزلىتىپ، پۇتۇن بەدىنىگە تىترەك ئولاشتۇرسا، ئوت - چۆپ، قۇرت - قوڭغۇز، ئۇچار قۇشلارنى نابۇت قىلاتتى، بەزى ئۇششاق قۇشلار دەرەخ شاخلىرىدىن قاتتىق يەرگە يىقىلىپ چۈشەتتى - دە، قەھرىتان سوغۇقتا بوغۇلۇپ جىم بولۇپ قالاتتى.

تولۇق تولۇشقاپەقەت بىرنەچچە كۈنلۈكلا قالغان ئاي بىپايان ئاسماندا گويا جېنى ھەلقۇمىغا كېلىپ، ماغدۇرىدىن كېتىپ، ئولتۇرۇشقىمۇ ھالى قالمىغاندەك؛ خازان بولغان ھاۋا ئۇنى تۇتۇۋېلىپ، مىدىرلىغىلى قويماي، زورمۇ زور شۇ يەردىلا توختىتىپ قويغاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇ ھەر ئايدا غايىب بولۇشقا ئاز قالغان چېغىدا، پانىي دۇنياغا ئاخىرقى غەمكىن كۈڭگا نۇرلىرىنى چاچقىنىدەك، بىپايان زېمىنگە ھەسرەتلىك نۇرلىرىنى چېچىپ تۇراتتى.

كارل ئىككىمىز سەل ئېگىلىپ، قولىمىزنى يانچۇقىمىزغا سېلىپ، مىلتىقلىرىمىزنى قولتۇقىمىزغا قىستۇرۇپ يانمۇ يان كېتىۋاتاتتۇق. مۇز تۇتۇپ كەتكەن دەريا يۈزىدە تېيىلىپ كەتمەسلىك ئۈچۈن، ئۆتۈكلىرىمىزنى تېشىدىن كىگىز بىلەن يۆگەۋالغانىدۇق، شۇڭلاشقا ماڭساق ئاۋاز چىقمايتتى. مەن ھاسىراپ كەتكەن ئىتلىرىمىزنىڭ ئاغزىدىن ھور چىقىپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ كېلىۋاتاتتىم.

بىز ئانچە ئۇزۇنغا قالمايلا سازلىقنىڭ چېتىگە يېتىپ بېرىپ، قۇرۇق ئوت بېسىپ كەتكەن چىغىر يولغا بۇرۇلدۇق. بۇ يول ئورمانلىقنىڭ ئايلىنا تەرىپىگە ئېلىپ باراتتى. جەينەكلىرىمىز ئۈزۈن - ئۈزۈن قۇرۇق يوپۇرماقلارغا تېگىشى بىلەن بوشقىنا شىلدىرلىغان ئاۋاز ئاڭلىنىدى، مانا شۇ چاغدا مەنده بىردىنلا كۆچلۈك، لېكىن غەيرىي بىر تۈيغۇ پەيدا بولدى. مۇنداق تۈيغۇ ئىلگىرى سازلىقلارغا كىرگەن چېغىمدا زادىلا پەيدا بولۇپ باقمىغانىدى. قۇرۇپ سارغىيىپ كەتكەن ئوت - چۆپلەرنى دەسسەپ كېتىۋاتقان بولساقمۇ، بۇ جاي ئۆلگەن، توڭلاپ ئۆلگەنىدى.

بىر چىغىر يول ئەگىلىدىغان جايدا، مەن بىردىن مۇزدىن قوپۇرۇپ چىقىرىلغان ھېلقۇمىغا كېلىپ، ماغدۇرىدىن كېتىپ، ئولتۇرۇشقىمۇ ھالى قالمىغاندەك؛ خازان بولغان ھاۋا ئۇنى تۇتۇۋېلىپ، مىدىرلىغىلى قويماي، زورمۇ زور شۇ يەردىلا توختىتىپ قويغاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇ ھەر ئايدا غايىب بولۇشقا ئاز قالغان چېغىدا، پانىي دۇنياغا ئاخىرقى غەمكىن كۈڭگا نۇرلىرىنى چاچقىنىدەك، بىپايان زېمىنگە ھەسرەتلىك نۇرلىرىنى چېچىپ تۇراتتى.

يەتتىپ، شەكلى ئۆزگىرىپ كەتكەن ئايغا تىكىلدىم؛ مۇزدىن قوپۇرۇلغان ئۆيـ
نىڭ سۇزۇك تاملىرىدىن قارىسىڭىز، ئاي خۇددى تۆت پۇت چىقارغاندەكلا كۆرۈنەتتى.
لېكىن كۆك مۇزنىڭ ئاستىدا قالغان سازـ
لىقتىن چىقىۋاتقان سوغۇق، مۇز تامىدىن چىقىۋاتقان سوغۇق، يۇقىرىدىن بەسپ كېلىۋاتقان سوغۇق سەۋەبىدىن ئۇچ ـ ئىـ چىمگە تىترەك ئولىشپ، يۆتىلىشكە باشـ لىدىم. بۇنىڭدىن بىر نەۋرە ئاكام كارل ئەندىشە قىلىپ قالدى.

ـ بۇگۈن ھەچقانچە ئولجا ئالالمـ ساقمۇ مەيلى، ـ دېدى ئۇ، ـ لېكىن ساقا زۇكام تېگىپ قالسا بولمايدۇ. ئوت ياقايلى.

ئۇ ئۇۋچىلىق سورۇنىنىڭ كۆزەتچىـ سىگە ئوت ـ چۆپ يىغىپ كېلىشىنى تاپشۇردى.

بىز مۇز ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئوت ياقتۇق. ئۆيىنىڭ ئۆگزىسىنىڭ قاپ ئوتتۇرـ ىسىدا ئىس چىقىپ كەتكۈدەك تۆشۈك بار ئىكەن. قىپقىزىل ئوت يالقۇنى كۆتۈـ رۈلۈپ، كرىستالدەك سۇزۇك مۇز پارچىـ لىرىنى قىزدىتىشقا باشلىغان چاغدا، مۇز پارچىلىرى خۇددى تەرلەۋاتقاندەك ئاستا ـ ئاستا، سەزگىلى بولمىغۇدەك دەرىجىدە ئېرىشكە باشلىدى. كارل تېخىچە تالادا ئىدى. شۇ ئارىلىقتا ئۇنىڭ «بۇياقتا چىقىپ قاراپ باققىنە!» دېگەن ئاۋازى ئاڭلاندى.

مەن قاتتىق چۆچۈپ، شۇئان مۇز ئۆيىدىن چىقتىم. مانا ئەمدى ئۇقتۇمكى، بىزنىڭ كونۇس شەكلىدە قوپۇرۇلغان مۇز ئۆيىمىز بەئەينى غايەت زور بىرلىيانتقا ئوخشايدىكەن، يەنە كېلىپ ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىدا چوغدەك قىپـ قىزىل يۇرىكى بار ئىكەن، بۇيۇرەك سازلىقتىكى ئاشۇ مۇز دۆۋىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا لاۋۇلـ داپ يېنىۋېتىپتۇ. بىز يەنە ئۇنىڭ ئىچـ دىكى ئاجايىپ ـ غارايىپ ئىككى سايىنى كۆردۇق، ئۇ ئوتنىڭ يېنىدا ئوت سۇنۇپ تۇرغان ئىتلىرىمىزنىڭ سايىسى ئىدى.

لېكىن غەلىتە بىر ئاۋاز، ئاسماندا لەيلەپ كېلىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ، كىشىنى گاڭگىرىتىپ قويىدىغان بىر ئاۋاز باش ئۇستىمىزدىلا ياڭرىدى، بىز مۇز ئوچاقـ تىن چۈشۈپ تۇرغان يورۇقتا ياۋا قۇشـ لارنى كۆردۇق. مۇشۇنداق بىر قىشنىڭ تاك پەيتىدە، سۇبھى تاك نۇرى ئۈپۈقنى تېخى يورۇتمىغان بىر چاغدا، ھاياتلىقـ نىڭ چاقىرىقىنى ئاڭلاش، بولۇپمۇ ئۆزىنى كۆرمەي تۇرۇپ ئاۋازىنىلا ئاڭلاش، ئەنە شۇ ھاياتلىق چاقىرىقىنىڭ قارا ئاغۇلۇققا چۆمگەن سوغۇق ھاۋانى تېزلا كېسىپ ئۆتۈپ، زېمىنىنىڭ ئۈستىدە غايىپ بولغانلىقىنى ئاڭلاپ تۇرۇش نەقەدەر گۈزەل، نەقەدەر تەسىرلىك ـ ھە! تاك ئالـ دىدىكى مۇشۇنداق سوغۇق بىر پەيتتە قۇشلارنىڭ قانات قېقىشى بىلەن تەڭ ئاستا ـ ئاستا يىراقلاپ كېتىۋاتقان ئاشۇ چاقىرىق ئاۋازى ماڭا گويا كۆڭۈلنىڭ مۇشۇ ئالەمدىن كېتىۋاتقان خورسىنىشـ دەك تۇيۇلدى.

ـ ئوتنى ئۆچۈرۈۋېتىڭلار، ـ دېدى كارل، ـ تاك ئاتتى.

ھەقمقەتەن ئاسمان ئاقىرىشقا باشلاپ، توپ ـ توپ ياۋا ئۆردەكلەر تىزىلىپ سەپ بولۇپ، باش ئۇستىمىزدىن ئۇچۇپ ئۆتۈپ، بىپايان ئاسماندا ئاستا ـ ئاستا غايىب بولـ ماقتا ئىدى.

بىر يورۇپ، بىر قاراڭغۇلىشىپ تۇرـ غان سەھەر ئاسمىنىنى بىر يورۇقلۇق يېرىپ تۇراتتى؛ كارل بىر پاي ئوق ئۇزـ دى، ئىككى ئىت ئۇچقاندەك چېپىپ ئالـ دى تەرەپكە كېتىشتى.

ئەنە شۇنىڭدىن كېيىن، ھەر بىر مىنۇتتا دېگۈدەك بەزىدە ئۇ، بەزىدە مەن ئوتلاقنىڭ ئۈستىدە بىرەر توپ قۇشـ نىڭ سايىسى كۆرۈنۈپ قالسىلا، دەرھال

قارىغا ئېلىپ تۇردۇق. پىئېرو بىلەن بورانكىن ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ خۇشال چېپىشىپ، قىپقىزىل قانغا بويالغان ياۋا قۇشلارنى ئېلىپ كېلەتتى. ئۇ قۇشلارنىڭ بەزىلىرىنىڭ كۆزلىرى بىزگە چەكچىيىپ قاراپ تۇراتتى.

قۇياش كۆتۈرۈلدى، ھاۋا شۇ قەدەر ئوچۇق ئىدى. بىز بۇ يەردىن كەتمەكچى بولۇپ تۇراتتۇق، دەل شۇ چاغدا ئىككى قۇش قاناتلىرىنى كېرىپ باش ئۈستىمىزدىن ئۆتۈپ قالدى. مەن ئوق ئۇزۇپ ئىككىسىنىڭ بىرىنى ئېتىپ چۈشۈردۇم، ئۇ پۈتۈمنىڭ يېنىغىلا چۈشتى. ئۇ پوكىنى كۆمۈش رەڭ ئۆردەك ئىدى. مانا شۇ چاغدا بىز باش ئۈستىمىزدىكى كۆپكۆك ئاسماندىن كېلىۋاتقان بىر ئاۋازنى، ھېلىقى قۇشنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىدۇق، تومۇ لىمۇ قىسقا، ئاجايىپ ھەسرەتلىك بۇ ئاۋاز توختىماي ئاڭلىنىۋەردى؛ ھېلىقى قۇش — ملتىق ئوقىدىن ئامان قالغان ھېلىقى كىچىككىنە جانىۋار ھېنىڭ قولۇمدىكى ھەمراھىنىڭ جەسىتىگە تىكىلگىنىچە باش ئۈستىمىزدىكى كۆپكۆك ئاسماندا ئايلىنىپ ئۇچماقتا ئىدى.

كارل زوك ئولتۇرۇپ، ملتىقىنى مۈرىسىگە ئېلىپ، ھېلىقى قۇشقا تىكىلگىنىچە، ئۇنىڭ ئوق يەتكۈدەك يېقىن يەرگە كېلىشىنى كۈتۈپ تۇردى.

— سېنىڭ ئېتىپ چۈشۈرگىنىڭ چىشسى، — دېدى ئۇ، — بۇ ئەركىكى ئۇنى تاشلاپ كەتمەيدۇ.

ئەركەك ئۆردەك دېگەندەكلا چىشسىنى تاشلاپ كېتەلمىدى؛ ئۇ باش ئۇسىتىمىزدىن قايتا - قايتا ئايلىنىپ، تىنماي مۇڭلۇق سايرايتتى. ئەزەلدىن ھېچقانداق ناله - پەرياد ئاشۇ نالىچىلىك — ھەمراھىدىن جۇدا بولغان ئاسماندىكى بىچارە قۇشنىڭ ھەسرەتلىك نالىسىچىلىك يۈرىكىمنى ئېچىشتۇرالمىغانىدى.

بەزىدە ئۇ ئۆزىگە قاراپ تۇرغان ملتىق ئاغزىنىڭ خەۋپىدىن ئۆزىنى ئېلىپ قېچىپ، ئۇزۇن سەپىرىنى ئۆزى يالغۇز داۋاملاشتۇرماقچى بولۇۋاتقاندەكمۇ قىلاتتى، لېكىن ئۇ يەنىلا بىر قارارغا كېلەلمەي، ئۆزىنىڭ جۇدا بولغان ھەمراھىنى ئىزدەپ قايتىپ كېلەتتى.

— قولۇڭدىكى چىشىنى يەرگە تاشلاپ قوي، — دېدى كارل ماڭا، — ئەركىكى بىردەمگىچە ئوق يەتكۈدەك ئارىلىقتا كېلىدۇ.

ئەركەك ئۆردەك دېگەندەك خەۋپ - خەتەرگە قارىماي، بىزگە قاراپ ئۇچۇپ كېلىشكە باشلىدى. ھايۋانات مۇھەببىتى ۋەجىدىن، ئۆزىنىڭ ھېلىلا مەن ئېتىپ چۈشۈرگەن جورىسىغا بولغان مەجبۇرلۇقى ۋەجىدىن، ئەمدى ئۇنىڭ خەۋپ - خەتەرگە باققۇچىلىكى قالمىغانىدى.

كارل ئوق ئۇزدى. كىمدۇر يىمپىنى ئۇزۇۋەتكەن لەگلەكتەك قاپقارا بىر نەرسە ئاسمان پولاڭلاپ چۈشۈپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم. ئارقىدىن ئۇنىڭ قۇرۇق ئوت - چۆپ ئارىسىغا چۈشكەن ئاۋازى ئاڭلاندى. پىئېرو ئۇنى ئېلىپ كېلىپ ماڭا بەردى.

مەن ئۇ ئىككىسىنى — ئۇلار ئاللىبۇرۇن سوۋۇپ كەتكەنىدى — بىللە خالتىغا سالدىم... مەن شۇ كۈنى كەچتىلا پارىژغا قايتىپ كەتتىم.

ناملىق كىتابنىڭ بىرىنچى تومىدىن

مۇساجان ئەزىزى تەرجىمىسى

مەسئۇل مۇھەررىر ئابدۇرېھىم

«ھېكايىلەردىن زوق ئېلىش»

ئىرقىي كەمسىتىشكە قارشى باھادىر ئەدىب

1991 - يىللىق نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن نادىنە گوردىمېر توغرىسىدا

1991 - يىلى 3 - ئۆكتەبر كۈنى شۋېتسىيە ئەدەبىيات ئاكادېمىيىسى جەنۇبىي ئافرىقىلىق 68 ياشلىق ئاق تەنلىك ئايال يازغۇچى نادىنە گوردىمېر (GORDIMER NADINE) نىڭ نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەنلىكىنى جاكارلىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن 6 - ئايال يازغۇچى بولۇپ قالدى.

بۇ خەۋەر ئۇزۇنىڭ يېڭى ھېكايىلەر توپلىمىنى ئامېرىكىدا ئايلىنىپ يۈرۈپ تەشۋىق قىلمۇاتقان گوردىمېرنى قاتتىق ھاياجانغا سالدى. گوردىمېر نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىنىڭ نامزاتلىقىغا كۆپ قېتىم كۆرسىتىلگەنىدى. ئۇ «مەن ئۇزۇنداىن بېرى نامزات بولۇپ تۇرۇۋەردىم، شۇڭا مۇكاپاتقا ئېرىشمىشتىمەن ئۇمىدىنى ئۈزگەنىدىم» دېدى. بۇ قېتىم ئۇ ئاخىرى مۇرادىغا يەتتى. ئۇ «بۇ قېتىمقى شان - شەرەپ يالغۇز ماڭىلا ئەمەس، بەلكى جەنۇبىي ئافرىقىدىكى قارا تەنلىك ۋە ئاق تەنلىك يازغۇچىلارغا تەئەللۇق. مەن كۆپچىلىكنىڭ ۋەكىلى»، دېدى.

گوردىمېرنىڭ مۇكاپاتقا ئېرىشكەنلىكى ھەققىدىكى خەۋەر تارقالغاندىن كېيىن، كىشىلەر دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدا خىلمۇ خىل شەكىللەر بىلەن ئۇنى تەبرىكلەشتى. گوردىمېرنىڭ ئامېرىكىدىكى تۇرالغۇ جايىنىڭ تېلېفونى ئۇزۇلمەي جىرىڭلاپ تۇردى. جەنۇبىي ئافرىقىنىڭ نوبېل تىنچلىق مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن نېگر ئېپىسكوپى تۇتۇ ئالدى بىلەن ئۇنىڭغا تېلېفون بېرىپ، ئۇنى قىزغىن تەبرىكلىدى.

گوردىمېر 1923 - يىلى 11 - ئاينىڭ 20 - كۈنى جەنۇبىي ئافرىقىنىڭ يوھانىسبۇرگ ئەتراپىدىكى كىچىك بازار سىپولىنىستا دۇنياغا كەلگەن. ئۇنىڭ دادىسى لىتۋانىيەلىك يەھۇدى، ئانىسى ئەنگلىيەلىك بولۇپ، دادىسى ئۇنچە - مەرۋايىت سودىسى بىلەن شۇغۇللىناتتى. گوردىمېر ئۆسمۈرلۈك چاغلىرىدا بالىت ئارتىسى بولۇشنى ئارزۇ قىلغان، لېكىن تېنى ئاجىز، كېسەلچان بولغاچقا، بۇ خىيالى ئەمەلگە ئاشمىغان. كىچىك گوردىمېر كىتابخۇمار ئىدى. ئۇ توققۇز يېشىدا بەزى شېئىرلارنى ۋە كىچىك چۆچەكلەرنى

يېزىشقا باشلاپ، شۇ يەردىكى گېزىتلەرنىڭ بالىلار ئەدەبىيات ئىستونىدا ئېلان قىلىپ تۇرغان. گوردىمېر 15 يېشىدا يوھانىسبورگتىكى ھەپتىلىك گېزىتتە ئۆزىنىڭ «ئەتە كېلىك» ناملىق تۇنجى ھېكايىسىنى ئېلان قىلدى. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ئۇنىڭ ئەسەرلىرى داۋاملىق ئېلان قىلىنىپ كەلدى. 1948 - يىلى ئۇ 25 ياشقا كىرگەندە تۇنجى ھېكايىلار توپلىمى — «يۇزمۇ يۇز» نەشر قىلىندى.

گوردىمېر ئىستېداتلىق يازغۇچى. ئۇ تۇنجى ئەسىرى ئېلان قىلىنغانلاردىن كېيىنكى 40 نەچچە يىلدىن بۇيان 10 رومان، 200 دىن ئارتۇق ھېكايە يېزىپ، يىلىغا ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر كىتاب نەشر قىلدۇردى. 1961 - يىلى «جۇمە كۈنىدىكى ئايال» ناملىق ھېكايىسى ئەنگلىيىنىڭ شىمىس مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ ئەسەرلىرى ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ، ئەنگلىيە، فرانسىيە، ئىتالىيە، گېرمانىيە، جەنۇبىي ئافرىقا قاتارلىق ئەللەردە كۆپ قېتىم مۇكاپاتلانغان. گوردىمېر پىسخىك پائالىيەتلەرنى تەسۋىرلەشكە ماھىر بولۇپ، تۇرمۇش دېتالىلىرىنى بالزاكچە پىنھان ھەمدە رېئال تۇرمۇشتىكى ئاددىي ئادەملەرنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇش كۆرۈنۈشلىرىنى ئىنچىكە تەسۋىرلىگەنلىكى ئۈچۈن، ئۇنىڭ ئەسەرلىرى جەنۇبىي ئافرىقىدىكى قارا تەنلىكلەرنىڭ ماختىشىغا ئېرىشىپلا قالماستىن، نۇرغۇنلىغان ئاق تەنلىكلەرنىڭمۇ سۆيۈپ ئوقۇشىغا ئېرىشكەن ھەمدە دۇنياۋى تەسىرگە ئىگە بولغان.

گوردىمېر دىققەت ئېتىبارىنى باشتىن - ئاخىر رېئال تۇرمۇشقا قاراتقان، شۇڭا ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدە كۆپىنچە جەنۇبىي ئافرىقىنىڭ ئىرقىي كەمسىتىش ۋە ئىرقىي ئايرىمچىلىق سىياسىتى كەلتۈرگەن يامان ئاقىۋەتلەر تېما قىلىنىدۇ. ئۇنىڭ بۇرۇنقى ئەسەرلىرىگە ئىجتىمائىي ئىنسانپەرۋەرلىك ئىدىيىسى سىڭدۈرۈلگەن. ئۇنىڭ 1958 - يىلى ئېلان قىلىنغان «ناتونۇش ئادەمنىڭ دۇنياسى» ناملىق رومانىدا[1] جەنۇبىي ئافرىقىدىكى قارا تەنلىكلەرنىڭ ئېچىنىشلىق ئەھۋالى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن. ئاق تەنلىكلەر بىلەن قارا تەنلىكلەر ئوتتۇرىسىدىكى دوستلۇق غايىسىگە مەدھىيە ئوقۇلغان. شۇنىڭ ئۈچۈن جەنۇبىي ئافرىقا دائىرىلىرى بۇ كىتابنى ئون يىلدىن ئۇزاق ۋاقىت چەكلەپ قويغان. گوردىمېرنىڭ 1966 - يىلى نەشر قىلىنغان «زاۋاللىقسىز تۇتقان كاپىتالىزم دۇنياسى» 1979 - يىلى نەشر قىلىنغان «بوگۇنىڭ قەزىلىرى» قاتارلىق ئەسەرلىرىمۇ جەنۇبىي ئافرىقا دائىرىلىرى تەرىپىدىن تەقىپ قىلىنغان.

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان گوردىمېر ئىجادىيەتتە رېئاللىقنى چىنلىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈپلا قالماي، بەلكى بېشارەت رېئالىزمى دەپ ئاتالغان ئىجادىيەت ئۇسۇلىنىمۇ قوللاندى. ئۇ 1984 - يىلى يازغان «ژۇلىنىڭ قەۋمى» ناملىق ئەسىرىدە جەنۇبىي ئافرىقىدا كەلگۈسىدە ئومۇمىيۈزلۈك پارتلايدىغان ئىرقىي ئايرىمچىلىق ئۇرۇشىنى ئارقا كۆرۈنۈش قىلغان. 1987 - يىلى يازغان «سۈت بىلەن كىرگەن خۇي» ناملىق ئەسىرىدە كەلگۈسىدە جەنۇبىي ئافرىقىدا قاراتەنلىكلەر ھوقۇق يۈرگۈزىدىغان يېڭى جۇمھۇرىيەتنىڭ قۇرۇلىدىغانلىقىغا ئائىت كۆرۈنۈشلەرنى تەسۋىرلىگەن. تەنقىدچىلەر

بۇ ئەسەرنى ئۇنىك مۇۋەپپەقىيەتلىك چىققان ئەسىرى دەپ قارىغان. ئامېرىكىنىك «دەۋر ھېپتىلىك گېزىتى» بۇ رومانىنى 1987 - يىلى ئامېرىكىدا نەشر قىلىنغان بەش مۇنەۋۋەر كەسكىن رومانىنىك بىرى دەپ ھېسابلىدى.

گوردىمېر جەنۇبىي ئافرىقىنىك ئىرقىي كەمسىتىش ۋە ئىرقىي ئايرىمچىلىق سىياسىتىگە قىلچە بوشاشماي قارشى تۇرۇپ، قارا تەنلىكلەرنىك ئورنىنى قولغا كەلتۈرۈشكە پۈتۈن كۈچى بىلەن تىرىشقان. ئۇ ئەسەر يېزىپلا قالماي، ناھايىتى نۇرغۇن قېتىم ئاشكارا نۇتۇق سۆزلەپ، جەنۇبىي ئافرىقىنىك ئىرقىي ئايرىمچىلىق سىياسىتىنى بىكار قىلىشنى مۇراجىئەت قىلغان ھەمدە غايىلىك، ئۈمىدلىك قارا تەنلىك يازغۇچىلارغا ئىقتىسادىي جەھەتتىن ياردەم قىلغان. 1989 - يىلىنىك ئاخىرىدا جەنۇبىي ئافرىقا ئافرىقىلىقلار مىللىي مەجلىسى يەنىلا تەقىپ ئاستىدا تۇرۇۋاتاتتى. ئۇ جەنۇبىي ئافرىقا ئاق تەنلىكلەر ھۆكۈمىتىنىك تەھدىتىگە قارىماي سوتقا چىقىپ، ۋەتەن خائىنى، تېررورچى ئۇنسۇر دەپ ئەيىبلەنگەن 11 نەپەر قارا تەنلىك پائالىيەتچى ۋە جەنۇبىي ئافرىقا ئافرىقىلىقلار مىللىي مەجلىسىنىك ئەزاسىغا گۈۋاھچى بولۇپ، ئۇلارنى ئاقلىدى. گوردىمېرنىك ئۆزىمۇ جەنۇبىي ئافرىقا ئافرىقىلىقلار مىللىي مەجلىسىنىك ئەزاسى.

باھالاش كومىتېتى گوردىمېرنىك ئىجادىيىتىنى باھالىغاندا، گوردىمېر ئۆتكۈر قەلىمى بىلەن ئۆزى ياشاۋاتقان جەمئىيەتتىكى ئادەملەر ئوتتۇرىسىدىكى ئىنتايىن مۇرەككەپ ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلەرنى ئېچىپ بېرىپ، ئىرقىي ئايرىمچىلىقتىن ئىبارەت ياۋۇز سىياسەتكە زەربە بەردى. ئۇنىك ئەسەرلىرى تارىخىي تەرەققىياتنى ئېنىق كۆرسىتىش بىلەن بىرگە بۇ مۇساپىنى رېئاللىققا ئايلاندۇرۇشقىمۇ ياردەم بېرىدۇ، كىتابلار قاتتىق تەكشۈرۈلۈۋاتقان ۋە خەلق زىيانكەشلىككە ئۇچراۋاتقان، ساقچىنى ئىنتايىن كۆپ بىر ئەلدە ئۇ باشتىن - ئاخىر ئەدەبىياتتىن پايدىلىنىپ ئىرقىي ئايرىمچىلىققا قارشى كۈرەش قىلغاچقا جەنۇبىي ئافرىقىنىك ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى ئۇلۇغ ئەرباب بولۇپ قالدى، دەپ قارىدى. ھازىر جەنۇبىي ئافرىقىدا بەزىبىر جەمئىيەتلەر ئۆزگىرىشلەر ۋە رېئاللىقنى ئىلگىرىكىگە ئوخشاش توغرا ھەم چوڭقۇر ئەكس ئەتتۈرۈش يېكى ئەسەر ئەتتۈرەلمەسلىك گوردىمېرنىك ئالدىدىكى يېڭى سىناق، دەپ قارىماقتا.

(«ئەدەبىيات گېزىتى» نىك 1991 - يىلى 17- ئۆكتەبىردىكى سانىدىن)

كامىل تۇرسۇن تەرجىمىسى

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى بويىچە 3 - قېتىملىق مۇنەۋۋەر بالىلار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى باھالاپ مۇكاپاتلاشتا مۇكاپاتلانغان مۇنەۋۋەر بالىلار ئەدەبىياتى خىزمەتچىلىرى، مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر ۋە مۇنەۋۋەر مۇھەررىرلەر

مۇنەۋۋەر بالىلار ئەدەبىياتى خىزمەتچىلىرى

ئابدۇراخمان ئەبەي خوجاك دېھجۇك — شىنجاڭ ياشلار ـ ئۆسمۈرلەر نەشرىياتىدىن ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتىدىن

1 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەنلەر

چۆل ئوغلى	(پوۋېست)	نۇرمەھەممەت توختى
ئۇ نېمە؟	(تېپىشماقلار توپلىمى)	توختاش بەكرى
بوۋام قۇشلار تىلىنى بىلمەدۇ	(ھېكايە)	سەلەي قاسىم
مەن دۆت ئەمەس	(ھېكايە)	رۇقىيە تۇردۇش
بالىلار، مېنى ئېيۇ قىلمىغىلار	(ھېكايە)	ئابدۇراخمان ئابدۇغوپۇر
باغچە قوينىمدا	(شېئىر)	ھەسەن تىلۋالدى
چاشقانلارنىڭ قايغۇسى	(چۆچەك)	ئەخمەت ھاشىم
بىر جۈپ بۇغىنىڭ سەرگۈزەشتىسى	(توپلام)	لۇي شەنجى
ئېزىپ قالغان جېن جېن	(چۆچەك)	نيۇ بەيگۇك
بوستان ھەققىدە چۆچەك	(سېكىل)	رۇچىك
خىيالچان بالا	(سېكىل)	چۇ جىن
چارۋا مەيدان ئۆسمۈرلىرى	(سېكىل)	جاك شياۋخۇا
يېشىل باغچە	(پوۋېست)	ئورازقان ئەخمەت
نۇرادىل ھەققىدە ھېكايە	(پوۋېست)	مالىك شاباقبېك
ئاق كەپتەر	(ھېكايە)	ئۇ سۇجى
خۇدا قارغىغان تاغمۇ؟	(ھېكايە)	ئابدۇراخمان ئىسمائىل

2 ـ دەرىجىلىك موكاپاتقا ئېرىشكەنلەر

چۈجە خورازنىڭ دوست تېپىشى	(مەسەل)	ئۇلپەت جېلىل
ئاقمۇەت	(ھېكايە)	مەھەممەت ئىمىن
تـوغراق	(نەسىر)	ئىمبادەت راخمان
سىرلىق تاغنىڭ سىرى	(چۆچەك)	ئېزىز ھەسەن
سىرنى يېشىمەن	(شېئىر)	ئابلىمىت قۇربان
بوۋامنىڭ ھېكايىسى	(بالالار)	تۇرسۇنمەھەممەت پەخرىددىن
ئېزىپ قالغاندا	(ھېكايە)	ئادىل ئابدۇراخمان
ئاق يولۇاس	(ھېكايە)	ئەخمەتمەھەممەت
سىرلىق يېشىل نۇر	(ھېكايە)	سۇلتان ھاشىم
ئالتۇن زەنجىرلىك مېدالىئون	(ھېكايە)	مەھەممەت شانىياز
جاپاكەش ئانا	(شـېئىر)	ئابلىكىم ھەسەن
گۆش يېمەيدىغان بالا	(ھېكايە)	يارمەھەممەت تۇرسۇن
مەن مۆكۈشمەك ئويىنىمدىم	(شېئىر)	مەمتىمىن بارى
ئۆزگىرىشچان كۆرۈنۈش	(ھېكايە)	شەن شۆ
يايلاقتا بەخت ئىلىمپ كەلگەن		
قارلىغاچ	(ئەدەبىي ئاخبارات)	فېك شۇ
زەھەرلىك كۆز	(ھېكايە)	ما يەن
نومۇر بويىچە	(ھېكايە)	خۇدۇ
دادامنىڭ بالىلىقى	(ھېكايە)	ۋاڭ گاڭلۇڭ
بۆرىنى پەم بىلەن تۇتۇش	(ھېكايە)	شياۋ يۈ
قۇشلار بەزمىسى	(چـۆچەك)	لۇ لىڭخې
تەڭرىتاغدا گۈل تېرىش	(شېئىر)	سۈن جياجەن
ماجىرا	(ھېكايە)	پىك چېڭخۇي
ياتلىق بولۇش	(ھېكايە)	ۋۇ جاۋخۇڭ
قارا تاي	(ھېكايە)	ئۇرازقان قاناپەن
ئېلان قىلىنمىغان ماقالە	(ھېكايە)	ئەخمەتئۇللا قالىي
بازارلىق	(توپلام)	سالى سادىۋاققاس
مايىسلار	(توپلام)	داۋۇتبېك ئازامات
بالا قەلبى	(توپلام)	بەتمىش ئاقمەن قىزى
ھېكايىچى	(ھېكايە)	تۆلەۋباي دوشمق
سەبىي قەلب	(ھېكايە)	بېلىمگ دالاي
بەختىيار بالىلار	(شېئىر)	ت. بالدىر
باتۇر بالا	(بالالار)	توختىنىياز

ئوردۇلانلىق سازەندە بالىلار (ئوچېرك) مارقان توقتاسىن
ئوغۇل قەلبى (ھېكايە) لى لىن

مۇنەۋۋەر بالىلار ئەدەبىياتى مۇھەررىرلىرى

سەمەت مەمتىلى «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق گېزىتىدىن
ھوشۇر ئەخمەت شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىدىن
روزىمەھەممەت جۇمە «تاردم» تەھرىر بۆلۈمىدىن
ۋاڭ جېك «بوستان» تەھرىر بۆلۈمىدىن
ياڭ شياۋفېن «جۇڭگو خەلقى دىيار ئەدەبىياتى» دىن
ياڭ فۇلى «خۇاشيا ئۇيغۇرلىرى» دىن
ئۇرازقان «شوخىلا» تەھرىر بۆلۈمىدىن
جانارباك ئاساۋكەن «كىچىك بۇركۇت» تەھرىر بۆلۈمىدىن
باتبايار «شىنجاڭ گېزىتى» موخبىر بۆلۈمىدىن
مۇسا ئىساق «قەشقەر گېزىتى» دىن

«تاردم» مۇكاپاتىغا ئەسەر قوبۇل قىلىنمىدۇ

يولداش ماۋ زېدۇڭنىڭ «يەنئەن ئەدەبىيات ـ سەنئەت سۆھبەت يىغىندا سۆز ـ لەنگەن نۇتۇق» ناملىق شانلىق ئەسىرى ئىلان قىلىنغانلىقىنىڭ 50 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن تەھرىر بۆلۈمىمىز بۇ يىل «تاردم» مۇكاپاتى پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇشنى قارار قىلدى. «تاردم» مۇكاپاتىغا قوبۇل قىلىنمىدىغان ئەسەرلەرنىڭ سوتسىيالىستىك دەۋر روھىغا ئىگە، جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش داۋامىدىكى رېئال تۇرمۇش ئاساسىي تېما قىلمىغان، ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش قىزغىن ئەكس ئەتتۈرۈل ـ گەن، ھەرقايسى سەپلەردە كۆرەش قىلىۋاتقان قەھرىمان شەخسلەرنىڭ تەسىرلىك ئوب ـ رازى يارىتىلغان، كىشىلەرنىڭ يېڭىچە روھىي قىياپىتى، كۆرەش ئىرادىسى، غايىسى ئىپادىلەنگەن، تۇرمۇش پۇرىقى كۆچلۈك، بەدىئىي سەۋىيىسى يۇقىرى، بەلگىلىك يېڭى ـ لىق يارىتىلغان ئەسەرلەر بولۇشى تەلەپ قىلىنمىدۇ.

«تاردم» مۇكاپاتىغا ژۇرنىلىمىزنىڭ 1992 ـ يىللىق سانلىرىدا ئىلان قىلىنغان ئەسەرلەر ئىچىدىن بىر پوۋېست، بىر ھېكايە، بىر شېئىر، بىر ئەدەبىي ئاخبارات، بىر ئەدەبىي ئوبزور تاللىنىمىدۇ.

«تاردم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى

كەسپي يازغۇچىمىز تۇرسۇنئاي ھۇسەيىن 1991 - يىلى 10 - ئاينىڭ 7 - كۈندىن 22 - كۈنگىچە جۇڭگو ياش يازغۇچىلار ئۆمكى تەركىبىدە سوۋېت ئىتتىپاقىدا دوستانە زىيارەتتە بولدى.

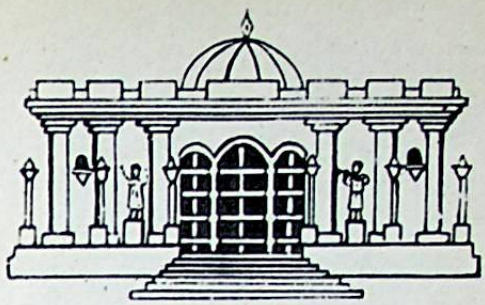
سۈرەتتە: ئۇ موسكۋا كرېمل سارىيى ئالدىدا ۋە قىزىل مەيداندا.

باش مۇھەررىر: مەھەممەت شاۋدۇن
مۇئاۋىن باش مۇھەررىر: ئارسلان
مەسئۇلمۇھەررلەر: ئابلىز نازىرى، ئەلقەم ئەختەم

تەھرىر ھەيئەتلەر (ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە):

ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن. ئارسلان. ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر. ئابلىكىم باقى، تۇرغان شاۋدۇن. تۇرسۇنئاي ھۇسەيىن. قەيۇم تۇردى. مەھەممەت شاۋدۇن، مەھەممەت زۇنۇن. مەھمۇد زەيدى. ئىمىن تۇرسۇن. ئىمىن ئەخمەدى، زوردۇن سابىر.

تارىم TARIMAMONTHLY LITERATURE JOURNAL IN UIGHUR LANGUAGE

《塔里木》文学月刊（维吾尔文）

编　　辑：《塔里木》编辑部
出　　版：新疆人民出版社
印　　刷：新疆新华印刷厂
发　　行：乌鲁木齐市邮局
订阅、零售：各地邮局所

1992 - يىل 1 - سان (371 - سان) ، 42 - يىل نەشرى .
تۇزگۈچى « تارىم » ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى .
ئۇرۇمچى جەنۇبىي دوستلۇق يولى 22 - قورۇ ، تېلېفون نومۇرى : 416214 .
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى ، شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى .
ئۇرۇمچى پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلدۇ . مەملىكەت بويىچە ھەممە
جايلاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى مۇشتىرى قوبۇل قىلىدۇ .

خەلقئارالىق بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى : ISSN 1002-9044

مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى : CN 65-1010/I

پوچتا ۋاكالەت نومۇرى : 58-66 ، باسما تاۋاق : 10 ، باھاسى : 1.70 يۈەن

پوچتا نومۇرى : 830000

国际统一刊号：ISSN 1002-9044

国内统一刊号：CN 65-1010/I

邮发代号：58-66 定　价：1.70 元

邮政编码：830000